

פרשת עקב ה'תשס"ו

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קָה א הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ לוֹ זְמֵרוּ לוֹ
 שִׁיחוּ בְכָל־נִפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְשֵׁם קְדֹשׁ יִשְׁמַח לֵב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דְּרֹשׁוּ
 יְהוָה וְעִזּוּ בְקִשׁוֹ פָּנָיו תִּמְיֵד: ה זְכֹרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתֵּי וּמִשְׁפְּטֵי־פִיו:
 ו זַרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפְּטָיו:
 ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאַלְף דּוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ
 לִישָׁחֵק: י וַיַּעֲמִידָהּ לַיעֲקֹב לְחֵק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֲתַן
 אֶת־אָרֶץ־כְּנָעַן חָבֵל גְּחֻלַּתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּהֶ:
 יג וַיִּתְּהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם
 וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בַּמְּשִׁיחִי וְלֹנְבִיאִי אֶל־תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב
 עַל־הָאָרֶץ כָּל־מִטְהַ־לֶּחֶם שָׁבַר: יז שְׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֹבֵד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנּוּ
 בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ (כתיב רגליו) בְּרֹזֶל בָּאָה נִפְשׁוּ: יט עַד־עַתָּה בָּא־דִּבְרוּ אִמְרַת יְהוָה
 צִרְפַּתְהוּ: כ שְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּתִּירְהוּ מִשָּׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוּ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ
 וּמִשָּׁל בְּכָל־קְנִינָיו: כב לְאֶסֶר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יַחֲפֶם: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם
 וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ־חַם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמְהוּ מִצְרָיו: כה הִפְךָ לְבָס
 לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהִתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ: כז שָׁמוּ־
 בָם דְּבָרֵי אֱתוֹתָיו וּמִפְתֵּי־בְּאֶרֶץ חַם: כח שְׁלַח חֲשָׁד וַיַּחֲשֹׁד וְלֹא־מָרוּ אֶת־דִּבְרוֹ
 (כתיב דבריו): כט הִפְךָ אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דָּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם
 צִרְדָּעִים בְּחִדְרֵי מְלִכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב כְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן
 גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אִשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּגַּד גִּפְנָם וַתֵּאֱנַתֶם וַיִּשְׁפָּר עַץ גְּבוּלָם:
 לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֵבָה וַיִּלֶּק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֹשֵׁב בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרִי
 אֲדָמָתָם: לו וַיִּגַּד כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאֵם בְּכֶסֶף וַזָּהַב
 וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בַּצֵּאתָם כִּי־נִפְלַ פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ
 עָנָן לְמִסְדָּךְ וְאִשׁ לְהָאִיר לִילָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֶם: מא פָּתַח
 צוּר וַיִּזְבּוּ מִיַּם הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קְדֹשׁ אֶת־אֲבָרָהֶם
 עֲבָדוֹ: מג וַיִּצְאָ עַמּוֹ בְּשֹׁשׁוֹן בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרֻצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל
 לְאֵמִים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְעֲרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו א הַלְלוּיָהּ | הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלַל גְּבוּרוֹת יְהוָה
 יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ: ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה
 בְּרִצּוֹן עֲמֹד פְּקוּדֵי בִישׁוּעֶתְךָ: ה לְרֹאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׂמְחַת בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ
 לְהַתְּהַלֵּל עִם־נַחֲלֹתֶיךָ: ו חָטְאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם |
 לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם בַּיַּם־סוּף:
 ח וַיִּשְׁיַעַם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחֲרַב וַיִּזְלִיכֶם
 בַּתְּהוֹמוֹת פַּמְדָּבָר: י וַיִּשְׁיַעַם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיִּגְאֹלֶם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיחֶם
 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר: יב וַיֹּאמִינוּ בַדְּבָרֵיךָ יִשְׁרִי תְהִלָּתוֹ: יג מֵהָרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשֵׂיו
 לֹא־חָפְזוּ לַעֲצֹתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תְאוּהָ בַמְדָּבָר וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם
 שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רִזּוֹן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לַמֶּשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קָדוֹשׁ יְהוָה:
 יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתְךָ וְתִכַּסּ עַל־עַדַת אֲבִירִים: יח וּתְבַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַבִּיחַ
 תְּלַהֲט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַמַּסְכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם
 בַּתְּבִנִּית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֶם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם:
 כב נַפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נֹרְאוֹת עַל־יַם־סוּף: כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם לוּלִי מֶשֶׁה בְּחִירוֹ
 עָמַד בַּפָּרֶץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מֵהַשְּׁחִית: כד וַיִּמָּאֶסוּ בְּאֶרֶץ חֲמֹדָה לֹא־הֵאמִינוּ
 לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
 בַּמְדָּבָר: כז וּלְהַפִּיל זָרְעָם בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרִץ־בָּם מַגַּפָּה: ל וַיַּעֲמִד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל
 וַתַּעֲצֵר הַמַּגַּפָּה: לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצְדָקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי
 מְרִיבָה וַיִּרַע לַמֶּשֶׁה בַּעֲבוּרָם: לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטָא בְּשִׁפְתָיו: לד לֹא־
 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם: לה וַיִּתְּעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:
 לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עַצְבֵיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לז וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם
 לְשִׂדִּים: לח וַיִּשְׁכְּחוּ דָם נְקִי דָם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצָבִי כִנְעַן וַתַּחֲנַף
 הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֶ־אָרֶץ יְהוָה בַּעֲמוֹ
 וַיִּתְּעַב אֶת־נַחֲלֹתוֹ: מא וַיִּתְּנֶם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנֵאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם
 אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְנְעוּ תַחַת יָדָם: מג פְּעַמִּים רַבּוֹת יַצִּילֶם וְהֵמָּה יִמְרוּ בַעֲצַתָם וַיִּמְכּוּ
 בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בְּצַר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם: מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחַם כְּרַב
 חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ
 מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֹתֶיךָ: מח בָּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֱמֹן הַלְלוּיָהּ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה לא היו ימים טובים לישראל יום ב' פ' עקב, חמשה עשר באב ה'תשמ"ז..... ה
- ג) שיחת יום ב' פ' ראה, כ"ף מנחם-אב, ה'תשט"ו..... י
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת עקב..... כד
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת עקב..... כו
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב..... לו
- ז) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת עקב..... לח
- ח) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב (והמשך השיעורים לפי ג"פ ליום)..... מא
- ט) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת עקב..... סט
- י) ביאורים לפרקי אבות פרק חמישי..... צה
- יא) משולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... צו
- יב) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק קכ"ה..... צז
- יג) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת עקב..... ק

בית דין רבני אנ"ש בארה"ק

ב"ה

אדר ה'תשס"ו

לכבוד

כל המקבלים את ה"דבר מלכות"
שלום וברכה!

כולנו רואים שב"ה הקונטרס "דבר מלכות" הולך ומתפשט בכל רחבי תבל בצורה יוצאת מהכלל, והמוציאים לאור משתדלים לעמוד בבקשות ובדרישות המגיעות מכל רחבי תבל.

כיום מודפסת חוברת "דבר מלכות" בכ 150,000 עותקים בחודש, שהגיעו כבר לעתים לעלות הדפסה של כ- \$100,000 לחודש, כשעל זה נוספות הוצאות של אריזה ומשלוח לכל רחבי תבל - בעלות חודשית של כ- 100,000 שקל. דבר אשר המוציאים לאור לא העלו כלל על דעתם בעת שהחלו להוציא לאור את ה"דבר מלכות".

משבוע לשבוע גוברות הבקשות ל"דבר מלכות" מכל החוגים והקהלים, כולל יהודים שלצערנו לעת עתה אינם מגדירים עצמם כשומרי תורה ומצוות. במקומות ציבור רבים מחלקים ומספקים את החוברת לכל מבקש, ומיום ליום נראים יותר ויותר יהודים מחוגים שונים, גם שלא מאנ"ש, המעיינים ולומדים בשיחותיו הקדושות של הרבי ומקיימים את תקנותיו הקדושות בלימוד החומש התניא והרמב"ם.

כמו כן במוסדות רבים הן של אנ"ש והן מחוגים אחרים, מתקיימים שיעורים ב"דבר מלכות" כחלק מתוכנית הלימודים הקבועה בכיתות, עובדה שגרמה בין השאר לביקוש כמויות גדולות מאותם מוסדות על מנת שיוכלו לקיים את השיעורים. (זה עתה קבלנו ידיעה שרק בשבוע שעבר הגיעה פנייה מבית חב"ד נתיבות, אשר מבקשים להוסיף עוד 150 חוברות לשבוע - מעבר ל- 300 חוברות שקבלו עד עתה בכל שבוע - עבור ישיבת נווה דקלים שהייתה בגוש קטיף ועברה לכפר מימון הנמצא לידם ואשר החליטו ללמוד שם שיעור קבוע ב"דבר מלכות", כמו"כ ביקשו גם מהמוסד "אהלי תורה" בקראון הייטס 150 חוברות "דבר מלכות" לשבוע, כאשר היו בקשות נוספות בכמויות גדולות למקומות נוספים אשר אי אפשר למנותם.

אך כדי שתהיה אפשרות למוציאים לאור להמשיך ולספק את הדרישות ההולכות וגוברות ואשר החוברות "דבר מלכות" יגיעו לכל מאן דבעי - חייבים אנו לפנות לכל המקבלים ולומדים את ה"דבר מלכות" - ולבקשם להשתתף בעלות האריזה והמשלוחים אשר כאמור הגיעה גם היא לעלויות גבוהות מאוד.

אי לכך אנו מבקשים מכל המקבלים והלומדים בחוברות הדבר מלכות להשתתף בעלויות המשלוחים בסכום שנקבע להלן:

תושבי ארץ הקודש סך של 20 ₪ לחודש.

תושבי שאר העולם סך של 10 \$ לחודש.

מובן שכל מי שיכול ורוצה להוסיף על כך תבוא עליו הברכה!

את הסכומים הנ"ל הננו מבקשים להעביר לחשבון:

חשבון ע"ש:

סניף:

בנק:

409-112321 מס' "דבר מלכות" מס' 177

ביתר עילית, מס' 177

פועלי אגודת ישראל, מס' - 52

ניתן להפקיד תרומה בכל סניפי הבנק הבינלאומי עבור חשבון "דבר מלכות" ללא כל עמלה

כמו כן ניתן לשלוח המחאות לפקודת "דבר מלכות" (נא לציין "למוטב בלבד") והוראות-קבע לכתובת:

דבר מלכות, ת.ד. 1855 רמת גן, מיקוד 52118.

בברכה והצלחה

הרב יוסף העכט

הרב מנחם מענדל גלובובסקי

הרב אליהו יוחנן גורארי

הרב מרדכי שמואל אשכנזי

הרב זאב דב סלוניס

הרב בן ציון ליפסקר

הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי

הרב אברהם מיכאל הלפרין

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				קוד המוסד	
				4 2 7 5 2	

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות/פ.ח.)

(מס' בעלי החשבון ממוינע בספרי הבנק)

כתובת

מיקוד

עיר

מס

רחוב

נותקים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו/הני"ל בסניפכם, בגין תרומה בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".

2. ידוע לי/לנו כי:

- א. הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתו הודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
- ב. אהיה/נחיה רשאים לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידי/נו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
- ג. אהיה/נחיה רשאים לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיח/נוכיח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
3. ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעל/נו להסדיר עם המוטב.
4. ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י הרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
5. הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען.
6. הבנק רשאי להוציאני/נו מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
7. לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

מועד חיוב אחרון	מועד חיוב ראשון	הצמדה		תדירות החיוב	מס' חיובים	סכום לחיוב בודד
		בסיס	סוג			
				☐ חודשי ☐ דו-חודשי ☐		

חתימת בעלי החשבון

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				קוד המוסד	
				4 2 7 5 2	

אישור הבנק

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/נסם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב-על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בכבוד רב,

_____ בנק

_____ סניף

חתימה וחותמת הסניף

_____ תאריך

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972 -2 -5723204

בס"ד. יום ב' פ' עקב, חמשה עשר באב ה'תשמ"ז*

לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים¹, ומביא אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע במאמרו המבאר ענין חמשה עשר באב², דאיתא בפע"ח³ שהיו"ט דט"ו באב הוא שאז הוא שלימות⁴ מילוי הלבנה [והענינים שאירעו בחמשה עשר באב (המנוים בגמרא⁵) הם כמו תוצאות מענינו העיקרי של יום זה – שלימות מילוי הלבנה]. ומדייק בהמאמר, הרי זה שביום הט"ו קיימא סיהרא באשלמותא⁶ הוא בכל חודש, ואעפ"כ לא נקבעו ליו"ט מלבד פסח (ט"ו בניסן) וסוכות (ט"ו בתשרי). וביותר אינו מובן, שמפשות הלשון לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו' משמע שהוא יו"ט גדול יותר מכל הימים טובים, גם מהימים טובים דפסח וסוכות, אף שגם ימים טובים אלה הם בט"ו בחודש⁷. ונקודת הביאור בזה (בהמאמר), שעיקר המעלה דמילוי ושלימות הלבנה ביום הט"ו הזה הוא שהמילוי והשלימות הוא לאחרי חסרון, שלאחרי חסרון היא שלימות נעלית יותר מהשלימות שמצד עצמה, כידוע⁸ הכלל בעליות וירידות, דהעלי' שלאחרי ירידה היא עלי' למעלה יותר מהדרגא שלפני הירידה, וכל שהירידה היא ביותר, העלי' היא ביותר. ולכן עיקר המעלה דמילוי הלבנה הוא בט"ו באב, כי בחודש אב, הירידה דהלבנה (וישראל דדומין ללבנה⁹) היא ירידה גדולה ביותר, ולכן העלי' דט"ו באב (שלאחרי הירידה דתשעה באב) היא עלי' גדולה ביותר.

(ב) ויש לומר, דענין הנ"ל שהיו"ט דט"ו באב הוא לפי שאז היא העלי' שלאחרי הירידה דתשעה באב מרומז גם בזה שהענין הראשון שאירע בט"ו באב הוא שכלו בו מתי מדבר¹⁰. דענין מתי מדבר קשור עם תשעה באב, שבת"ב נגזר על דור המדבר שימותו במדבר ולא יכנסו לארץ¹¹, וגם קיום הגזירה היתה בתשעה באב, שבכל ת"ב (דל"ט שנים האחרונות שהיו במדבר) היו עושין קבריהן¹². והיו"ט דט"ו באב שבו כלו מתי מדבר הוא העלי' שלאחרי הירידה דתשעה באב¹³. ומזה מובן גם בנוגע ל(עיקר) הירידה דתשעה באב

(7) ראה זהר ח"ב קצד, א (הובא באוה"ת ואתחנן שם ע' ב'קצד) "מועד כו' יום חדוה דסיהרא לא שלטא בה פגימותא". ויש לומר, שגם חג השבועות, כיון שאינו ביום קבוע בחודש סיון וקביעותו היא יום הנ"א מט"ו בניסן (ר"ה ו, ב. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תצד), שייך ל"חדוה דסיהרא".

(8) ראה בהנסמן לעיל ע' קסז הערה 9.

(9) ראה ב"ר פ"ו, ג. שמו"ר שם.

(10) תענית וב"ב שם.

(11) פרש"י ותוספות תענית ל, ב; רשב"ם ב"ב קכא, סע"א – מאיכ"ר פתיחתא לג.

(12) להעיר שט"ו באב הוא בסמיכות להשבת שלאחרי ת"ב [שבת נחמו], שבו קוראין פרשת ואתחנן, שבה נאמר (ד, ד) ואתם הדבקים גו' חיים כולכם היום, שכבר כלו מתי מדבר (פרש"י חוקת כ, כב). וראה לקמן ס"ג, שט"ו באב שייך גם לענין תקט"ו, הגימטריא ד"ואתחנן".

(* יצא לאור בקונטרס ט"ו באב – תש"נ, "לקראת חמשה עשר באב .. א' עקב, יד מנ"א, שנת ה'תשנ"ג".

(1) תענית כו, ב (במשנה).

(2) ד"ה נחמו עת"ר [רישומי דברים דהמאמר נדפסו בסה"מ עת"ר ע' ריח ואילך]. והנחה – שם ע' רכא ואילך]. וראה גם אוה"ת ואתחנן כרך ו ע' ב'קצו. נ"ך כרך ב ע' א'צו. וראה בארוכה ד"ה זה ה'תשל"ה (לעיל ע' קסז ואילך).

(3) סוף שער חג השבועות – "דרוש על סוד ט"ו באב".

(4) ראה לעיל שם הערה 7.

(5) תענית ל, ב ואילך. ב"ב קכא, א. ולהעיר שבגמרא מנויים ו' ענינים, ובפע"ח שם ד'.

(6) זהר ח"ב רטו, א. וראה גם שם ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמט, ב. ח"ב פה, רע"א. ובשמו"ר פט"ו, כו: כיון שבא שלמה נתמלא דיסקוס של לבנה. וראה הנסמן לעיל ע' קעא הערה 39.

שבו חרב הבית בראשונה ובשני¹ [ובפרט שגם גזירת החורבן היתה באותו היום¹³ (תשעה באב דשנה ראשונה שהיו במדבר) שבו נגזר על דור המדבר שלא יכנסו לארץ, ושתי הגזירות היו בשביל אותו החטא (חטא המרגלים)¹³], שבט"ו באב מאיר מעין הגילוי דלעתיד¹⁴, שעיקרו¹⁵ הוא בנין ביהמ"ק השלישי¹⁶ – העלי' שלאחרי הירידה דחורבן בית ראשון ושני.

ג) וממשיך בהמאמר¹⁷ ביאור השייכות דט"ו [באב] לביהמ"ק השלישי, שלע"ל יהיו גם ו"ה בבחינת י"ה, כמ"ש¹⁸ ביום ההוא יהי' (יהי' הוא ב' פעמים י"ה)¹⁹. וכיון שיניקת החיצונים היא מבחינת ו"ה (זו"ן), משא"כ מבחינת י"ה (או"א) א"א להיות יניקה, לכן, לע"ל שגם ו"ה יהיו כמו י"ה, לא יהי' שייך אז חורבן וגלות. ומוסיף בהמאמר, שמהחילוקים בין י"ה (או"א) לו"ה (זו"ן) הוא, דאו"א הן תרין רעין דלא מתפרשין וזו"ן זיווגם הוא רק לפרקים²⁰. ולע"ל שאז יהיו ו"ה כמו י"ה, גם ו"ה יהי' זיווגם בתמידות. ולכן, ביהמ"ק דלעתיד יהי' נצח²¹. [דנוסף לזה שבביהמ"ק דלעתיד לא יהי' שייך חורבן לפי שלא יהי' שייך אז יניקת החיצונים, הנה גם הביהמ"ק עצמו יהי' באופן שאין שייך בו הפסק, אהל²² בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח]. וזוהי השייכות די"ה [באב] לביהמ"ק השלישי, כי המעלה דביהמ"ק השלישי שאין שייך בו הפסק הוא לפי שיהי' בבחינת י"ה. וממשיך בהמאמר²³ בביאור הענין דב' פעמים י"ה בהקדים הידוע²⁴ בענין ואתחנן בגימטריא תקט"ו²⁵, ת"ק עם ט"ו, דת"ק הוא ה' חסדים דאריך [שכל אחד מהם כלול ממאה] ולמעלה יותר ה' חסדים דעתיק, וענין תקט"ו הוא שה"ח דאריך ודעתיק מאירים בי"ה. וזהו גם חמש עשרה אמה קלעים לכתף²⁶, חמש עשרה (אמה) הוא י"ה וכתף בגימטריא ת"ק²⁷, וענין חמש עשרה אמה קלעים לכתף הוא המשכת עתיק בי"ה. וזהו גם ענין ב' פעמים י"ה, כי בחצר המשכן היו שני כתפים ובכל אחד מהם חמש עשרה קלעים²⁸, ושני פעמים חמש עשרה הוא ב' פעמים י"ה. ויש לומר, שהשייכות דחמש עשרה קלעים לכתף (המשכת עתיק בי"ה) עם ב' פעמים י"ה (שזו"ן הם כמו או"א) היא, כי מצד סדר ההשתלשלות, זו"ן הם למטה מאו"א, ובכדי שזו"ן יהיו כמו או"א הוא ע"י המשכת הכתר שלמעלה מהשתלשלות, ובכתר עצמו – עתיק. והחילוק דשני הביאורים (בהמאמר) הוא,

(20) זח"ג ד, א. ועוד. וראה לקמן ע' רמ ואילך. וש"נ.

(21) זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א.

(22) ישעי' לג, כ.

(23) סה"מ עת"ר ע' רכ. שם ע' רל. וראה גם אוה"ת ואתחנן

שם ע' ב'קצט (ושם ע' ב'קצו).

(24) אוה"ת ואתחנן ס"ע קיד ואילך.

(25) דב"ר פי"א, יו"ד. דעת זקנים מבעה"ת ר"פ ואתחנן.

(26) תרומה כז, יד.

(27) באוה"ת שם ע' קטז מציין ל"מאו"א אות ק' סל"ב,

עמה"מ שער או"א פ"ל. ועיין בזה ג"כ בהרמ"ז ר"פ תרומה

קכו, סע"א."

(28) תרומה שם, יד-טו.

(13) ראה תענית כט, א. וש"נ.

(14) ד"ה נחמו עת"ר (סה"מ עת"ר ע' רכ. שם ע' רל). ובאוה"ת

ואתחנן שם (ע' ב'קצח) "יתראה בהנחמה בט"ו באב".

(15) ראה ד"ה גדול יהי' כבוד הבית הזה גו' ה'תשכ"ב ס"ב

וסי"ב (לעיל ע' קיא ואילך).

(16) ראה גם תענית כו, ב (במשנה) "וביום שמחת לבו זה בנין

בית המקדש שיבנה במהרה בימינו", ובחדא"ג מהרש"א שם

"דאחמשה עשר באב קאי, שטעמי שמחתו . . תלויים בבנין

המקדש".

(17) ד"ה נחמו עת"ר – סה"מ שם ע' רכ. שם ע' רכח ואילך.

אוה"ת ואתחנן שם ע' ב'קצא.

(18) זכרי' יד, ט.

(19) ל"ת להאריז"ל עה"פ. הובא בלקו"ת במדבר ז, ד.

שבביאור הראשון מדבר בענין העלי' דזו"ן, ובביאור השני מדבר בענין המשכת עתיק (השורש והסיבה להעלי' דזו"ן). וממשיך בהמאמר דט"ו באב שייך גם לביאור השני דשני פעמים י"ה, כי בט"ו באב הוא גילוי ה"ח דעתיק באו"א²⁹, ועיי"ז נמשך גילוי עתיק גם במלכות³⁰. ועיקר גילוי זה יהי' לע"ל, אלא שמעין זה מאיר גם עכשיו בט"ו באב, כנ"ל (סעיף ב) שבט"ו באב הוא מעין הגילוי דלעתיד.

ד) והנה הטעם לזה שבט"ו באב מאיר גילוי זה הוא לפי שבט"ו באב הוא השלימות דהלבנה שלאחרי הירידה דתשעה באב (כנ"ל סעיף א). וצריך להבין, דעיקר קיימא סיהרא באשלמותא (בחמשה עשר בחודש) הוא רק בנוגע להגילוי שלה. דהלבנה עצמה היא בשלימות בכל ימי החודש, והמעלה דחמשה עשר היא שהשלימות דהלבנה היא בגילוי. וכיון שכל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק, צריך לומר, שהמעלה דחמשה עשר באב היא בענין הגילוי. וצריך ביאור, הרי בט"ו באב הוא מעין הגילוי דביהמ"ק דלעתיד, שיהי' (נוסף על הגילוי דבית ראשון ובית שני³¹) גדול מבית ראשון ושני³², והגדלות דבית השלישי על בית ראשון ושני היא גדלות באין ערוך, וכמובן גם מהמבואר לעיל (סעיף ג) שביהמ"ק השלישי קשור עם ענין ב' פעמים י"ה שזו"ן יהי' כמו או"א ושבאו"א יהי' גילוי עתיק, ואעפ"כ, מקשרים המעלה דחמשה עשר באב עם זה שבחמשה עשר הוא שלימות הלבנה, שלימות בענין הגילוי³³.

גם צריך להבין, דכיון שהענין דחמשה עשר באב הוא ע"ד הענין דחמש עשרה אמה קלעים לכתף שהיו בחצר המשכן, שהי' עוד לפני הענין דחמשה עשר באב, גם לפני ענין הראשון שאירע בחמשה עשר באב, יום שכלו בו מתי מדבר [ויתירה מזו – גם לפני שילוח המרגלים שבשביל זה נגזר הענין דמתי מדבר], מהו גודל העילוי והחידוש דחמשה עשר באב, ועד שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב.

והנה ענין זה (שהיו"ט דט"ו באב קשור עם ענין הגילוי) מובן גם מזה שמהטעמים על קביעת היו"ט דחמשה עשר באב הוא לפי שהוא יום שכלו בו מתי מדבר (כנ"ל סעיף ב), דתוכן יום שכלו בו מתי מדבר הוא, שאז נתברר ונתגלה, איגלאי מילתא למפרע³⁴, שתשעה באב הוא יום שכלו בו מתי מדבר³¹. ואעפ"כ קבעו היו"ט בחמשה עשר באב, שבו נתברר ונתגלה שכלו מתי מדבר, כי יו"ט זה קשור עם ענין הגילוי.

ה) ויובן זה בהקדים, דכמו שהגזירה דמתי מדבר כלתה בת"ב, אלא שלא ידעו ברור עד שנתמלאה הלבנה ביום ה"ט³¹, עד"ז הוא בהגזירה דחורבן ביהמ"ק והגלות,

33) בהשיחות דהתוועדות זו (ט"ו באב ה'תשמ"ז, התוועדות תשמ"ז ח"ד ע' 195, ובהערה 10 שם) לפני המאמר, שתכלית בריאת הלבנה הוא להאיר על הארץ, ולכן, החסרון ד"להאיר על הארץ" (לפני מילוי הלבנה) הוא כמו חסרון בהלבנה עצמה, ועיי' השלימות ב"להאיר על הארץ" (בט"ו בחודש) נעשה שלימות דהלבנה, שהיא משלמת כוונת בריאתה. אבל ענין זה הוא ביאור במעלת יום ה"ט בכלל, והדיוק בהמאמר הוא – הקשר דענין זה עם ט"ו באב.

34) ל' הש"ס – פסחים לא, רע"א. ועוד.

29) הרמז דענין זה ב"ט באב": אב תוכנו הוא (גם) רצון (כתר), וט"ו הוא י"ה (תור"ב). וענין ט"ו באב הוא המשכת הכתר בחור"ב (אוה"ת ואתחנן כרך ו ע' בקצט).

30) כ"מ בסה"מ עת"ר שם ע' רלא.

31) ראה זח"ג רכא, א שבביהמ"ק השלישי יהיו כלולים (גם)

בית הראשון והשני.

32) כמ"ש (חגי ב, ט) גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, ומפרש בזהר (ח"א כח, א. תקו"ז תיקון ח) שהבית הזה האחרון קאי על ביהמ"ק השלישי. וראה בארוכה ד"ה גדול יהי' כבוד הבית הזה גו' הנ"ל.

שביטול גזירה זו הוא בתשעה באב, דבתשעה באב נולד משיח³⁵, ובמוצאי תשעה באב מקדשין הלבנה שענינה (דקידוש לבנה) הוא שהם³⁶ עתידים להתחדש כמותה³⁷, אלא שגילוי ענין זה (ובשלימות) הוא בט"ו באב, שבו הוא מילוי ושלימות הלבנה.

ובעומק יותר יש לומר, דזה שבתשעה באב היתה התחלת הענין דגאולה העתידה הוא לא רק ברגע שלאחרי החורבן שאז נולד מושיען של ישראל, אלא גם לפני³⁸. שהרי זה שעלה אר"י והחריב את אריאל הוא על מנת שיבוא אר"י ויבנה אריאל³⁸, דמזה מובן, שהכוונה דיבנה אריאל היתה לפני שהחריב את אריאל³⁹, אלא שאז, היתה כוונה ומחשבה זו בהעלם (בדרגא דמחשבה) ולא נמשכה בגילוי, בכדי שיוכל להיות חורבן ביהמ"ק, שעי"ז דוקא יהי' בנין ביהמ"ק השלישי שגדול יותר מבית ראשון ושני, וברגע שלאחרי החורבן, הותחל הגילוי דגאולה העתידה, נולד מושיען של ישראל. אלא שהלידה שבת"ב הוא רק התחלת הגילוי [כמובן גם מהענינים דת"ב שישנם גם לאחרי מנחת ת"ב וגם לאחרי קידוש לבנה במוצאי ת"ב⁴⁰], ועיקר הגילוי הוא בט"ו באב. ועפ"ז יובן הקשר דמעלת חמשה עשר באב עם זה שבחמשה עשר הוא שלימות הלבנה, שהיא שלימות בענין הגילוי, כי ענין חמשה עשר באב הוא שבו הוא גילוי הגאולה שהיתה (בהעלם, במחשבה וכוונה) בת"ב.

ו) ויש לומר, דהטעם על זה שהציווי⁴¹ ועשו לי מקדש, שהוא ציווי לדורות לעשות בית לה'⁴² [ציווי על כל בתי מקדשות, כולל גם ביהמ"ק דלעתיד], נאמר (בגילוי) בנוגע לעשיית המשכן, הוא, לפי שבהמשכן הי' כלול בהעלם גם ביהמ"ק שהוא דירת קבע⁴³, וגם ביהמ"ק דלעתיד שהוא אהל כל יצען גו', עיקר ענין הקביעות (כנ"ל סעיף ג). וע"ד הידוע⁴⁴ בענין הגאולות, שבהגאולה דיציאת מצרים נפתח הצינור והיו כלולים בה כל הגאולות, כולל גם הגאולה העתידה. אלא שהגילוי דביהמ"ק השלישי ודגאולה השלישית הוא ע"י העבודה שבזמן הגלות, שהיא ע"ד עבודת התשובה. וכיון שביציאת מצרים היו ישראל במדריגת צדיקים⁴⁵, לכן, הענין דגאולה העתידה שכלול בהגאולה דיציאת מצרים, הי' אז בהעלם.

ועפ"ז יש לבאר זה שבחצר המשכן היו חמש עשרה אמה קלעים לכתף, אף שענין זה שייך לביהמ"ק השלישי, כי במשכן הי' כלול גם ביהמ"ק וגם ביהמ"ק השלישי.

לפני יציאתו של הבעל (הקב"ה) לדרך.

ועפ"ז יש לומר שיצירת הולד נעשה מהפקידה שלפני החורבן, וברגע שלאחרי החורבן נולד מושיען של ישראל. וראה בארוכה לעיל ח"ג ע' פד.

(40) שו"ע אר"ח סתקנ"ח.

(41) תרומה כה, ח.

(42) רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"א. וראה לקו"ש חכ"א

ע' 149 ואילך. וראה גם שם ע' 264 ואילך.

(43) ראה שמואל-ב ז, ו. פרש"י עה"פ. שהש"ר פ"א, טז (ג).

זח"ב רמא, א. תו"א ר"פ ויגש.

(44) סה"מ ה'תש"ח ע' 164. וראה ד"ה כימי צאתך גו'

ה'תשי"ב סעיף יו"ד (לעיל ח"ג ריש ע' קסט).

(45) סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שמ. תרנ"ב ע' ג ואילך. ועוד. וראה

(35) ראה ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד; איכ"ר פ"א, נא, שברגע שלאחרי החורבן, כשגעתה פרתו פעם שני, נולד מושיען של ישראל. ובפע"ח שער חג השבועות ספ"א מפורש שבט' באב נולד משיח, ולכן אומרים ברכת הלבנה במוצאי ת"ב לבשר כו' שהם עתידים להתחדש כמותה. ובשער הכוונות ענין ט"ב בסופו, דהטעם שאומרים נחם במנחת ת"ב הוא כי במנחת ט"ב נולד המשיח הנקרא מנחם.

(36) סדר קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(37) פע"ח שבהערה 35.

(38) יל"ש ירמ"י רמז רנט. וראה ד"ה גדול יהי' גו' הנ"ל ס"ג (לעיל ע' קיב).

(39) להעיר ממאמר רו"ל (יבמות סב, ב) חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, דמזה מובן, שהפקידה היתה

ואעפ"כ לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב, כי לפני חטא המרגלים, כאשר מצד סדר ההשתלשלות לא הי' נתינת מקום לחורבן ביהמ"ק ובמילא גם לא לבנין ביהמ"ק השלישי, הי' זה בתכלית ההעלם. ולאחרי חטא המרגלים, כשנגזר על דור המדבר שלא יכנסו לארץ וגם התחלת הענין דחורבן ביהמ"ק [כי אז היתה התחלת ההמשכה דביהמ"ק השלישי בהדרגא דמחשבה], הנה בחמשה עשר באב בכל שנה (מתחיל מחמשה עשר באב בו כלו מתי מדבר, ועאכו"כ לאחרי חורבן ביהמ"ק) הוא גילוי הפנימיות דחמש עשרה אמה קלעים לכתף שבחצר המשכן, שענינם הוא המשכת עתיק בי"ה ועי"ז גם במלכות, ענין אהל כל יצען, ביהמ"ק השלישי שאין (שייך) בו הפסק. ואז מתגלה גם הכוונה הפנימית של הבכי' דתשעה באב הראשון, ויבכו העם בלילה ההוא⁴⁶ שעי"ז נקבע בכי' לדורות¹³, שהיא בכדי שתהי' הבכי' למעליותא דלע"ל, בבכי יבואו⁴⁷, בכי' של שמחה⁴⁸ מצד התגלות מדרגות הגבוהות⁴⁹, וע"ד שאמרו רז"ל⁵⁰ גבי ר"ע שכשהשיג סודות התורה בשיר השירים זלגו עיניו דמעות, דמעות של שמחה מצד ריבוי האור⁵¹.

(ז) וזהו שבחמשה עשר באב היו¹ בנות ירושלים [ויש גורסין⁵² – בנות ישראל] יוצאות וחולות בכרמים, שהמחול דחמשה עשר באב הוא בדוגמת ומעין המחול דלע"ל⁵³ שעתיד⁵⁴ הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכאו"א מראה באצבעו ואומר⁵⁵ הנה⁵⁶ אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו, דביציאת מצרים אמרו "זה פעם אחת (זה א-לי ואנוהו⁵⁷) ולע"ל יאמרו שני פעמים זה⁵⁸ (הנה אלקינו זה גו' זה הוי' גו'). דביציאת מצרים שהיו אז במדריגת צדיקים אמרו זה רק פעם אחת – גילוי הוי' דז"א, ולע"ל, שיהיו במדריגת בעלי תשובה [דתשובה היא כפלים לתושי'⁵⁹] יאמרו שני פעמים זה – גילוי הוי' דז"א וגילוי הוי' דעתיק⁶⁰. וממשיך בכתוב נגילה ונשמחה בישועתו, די ש לומר, שישועתו (דהקב"ה) שלאחרי "זה" השני, הוא פנימיות עתיק. וכידוע⁶¹ שלע"ל יהי' (גם) הגילוי דפנימיות עתיק.

ויהי רצון, שכל ענינים אלו יהיו בקרוב ממש, ובפרט לאחרי שאמרו בהפטורה דמנחת ת"ב קרובה ישועתי לבוא⁶², שישועתי (דהקב"ה), הישועה שעלי' נאמר נגילה ונשמחה בישועתו, היא קרובה לבוא בקרוב ממש ובעגלא דידן, אמנ⁶³ כן יהי רצון.

לעיל ע' קסח, ובהערה 12 שם.

(46) שלח יד, א.

(47) ירמי' לא, ח.

(48) ראה גם אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' שעא) "בבכי יבואו כמו הבוכה מרוב שמחה שלא יוכל הכלי להכיל". ובהמשך הענין שם "כי יהי' הגילוי בזו"ן כמו באו"א ע"ד ביום ההוא יהי'".

(49) כ"ה הלשון בתו"א שבהערה 51.

(50) ראה זח"א צח, ב (במהנ"ע). ט"ז לשו"ע או"ח סרפ"ח

סק"ב (בשם זהר חדש). וראה גם זהר חדש בראשית ז, א.

(51) תו"א וישלח כו, א. לקו"ת תצא לז, ד. ועוד.

(52) ראה שינויי נוסחאות למשניות תענית שם. וש"נ. וראה

שיחת ט"ו מנ"א ה'תשמ"ו (לקו"ש חכ"ט ע' 255) הערה 45.

(53) שלכן המימרא שבגמרא (סוף מס' תענית) עתיד הקב"ה

לעשות מחול לצדיקים כו' (דלקמן בפנים) היא על מאמר

המשנה יוצאות וחולות בכרמים.

(54) סוף מס' תענית.

(55) פרש"י שם.

(56) ישעי' כה, ט.

(57) בשלח טו, ב.

(58) שמו"ר ספכ"ג.

(59) ראה שמו"ר רפמ"ו.

(60) אוה"ת נ"ך לישעי' שם ע' רד. וראה גם סה"מ תרנ"ד ע'

קנד.

(61) פע"ח שער הק"ש רפט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו (נ, ריש

ע"ג. נא, ג ואילך). ובכ"מ.

(62) ישעי' נו, א.

(63) ראה משנה סוף מס' תענית ובשינויי נוסחאות שם.

בס"ד. שיחת יום ב' פ' ראה, כ"ף מנחם-אב, ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

א. בנוגע לסדר המסכתות – ביצה קודם ראש השנה – כותב הרמב"ם¹:

"בשלש רגלים .. דיבר על פסחים, ונשאר לו לדבר על ענין סוכות ושבועות, ולא נמצא לו מה שידבר בשבועות אלא דברים מיוחדים בכל יו"ט והיא מסכת ביצה, והקדים סוכה על ביצה לרוב המצות שיש בסוכות, ולא נשאר לו .. אלא ר"ה בלבד, ואחרי ביצה דיבר על ר"ה".

ומזה מובן שבמסכת ביצה מדובר אודות דיני יום-טוב, ומטעם זה נקראת גם מסכת יום-טוב².

ב. בסיום מסכת ביצה שנינו³: "אין משקין ושוחטין את המדבריות (כלומר: אף שמותר לשחוט בהמה ביו"ט כיון שהותרה מלאכת אוכל נפש, מ"מ, אין שוחטין את המדבריות "משום מוקצה"⁴), אבל משקין ושוחטין את הבייתות. אלו הן בייתות הלנות בעיר, מדבריות הלנות באפר".

ובגמרא שם: "למה לי למימר משקין ושוחטין", ומשני, "מילתא אגב אורחא קמ"ל, דלשקי אינש בהמתו והדר לשחוט, משום סירכא דמשכא", וב' פירושים בזה: (א) "שתהא נוחה להפשיטה שהוא נדבק יותר מדאי בבשר"⁵, (ב) "כי ההשקאה קודם שחיטה יתיר ריאתה ואם יש שם סירכא חלושה נשמטת ונכרתת"⁶.

ובהמשך הגמרא: "ת"ר אלו הן מדבריות ואלו הן בייתות, מדבריות, כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות (לישוב) ברביעה ראשונה (במרחשון), ואלו הן בייתות, כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום. רבי אומר אלו ואלו בייתות הן, אלא אלו הן מדבריות, כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות לישוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים".

והיינו, שהיתר השחיטה בבהמות בייתות (שאינן בהם איסור מוקצה) הוא רק בבהמות שנמצאות (עכשיו) בתוך התחום, אבל בהמות שנמצאות (עכשיו) מחוץ לתחום, אסור לילך ולשחטם, משום איסור תחומין.

ג. וצריך להבין:

כיון שלצורך אוכל נפש הותרה מלאכה ביו"ט, שלכן הותרה מלאכת שחיטה – א"כ מטעם זה יהי' מותר גם תחומין ביו"ט, ויוכלו לשחוט גם בהמות שנמצאות מחוץ לתחום?

ומבאר החתם סופר⁷, ד"ודאי אילו הי' איסור תחומין בכלל מלאכה, הי' בכלל היתר אך⁸ אשר יאכל לכל נפש וכו', אמנם תחומין .. הוא איסור בפני עצמו לא מטעם מלאכה, שהרי אין שום תנא שיהא מכניס תחומין בכלל מלאכת המשכן, ורק .. איסור בפני עצמו שאינו ענין לאיסור מלאכה, כאיסור חמץ בפסח וחדש לפני העומר וכדומה, ומה ענין זה להיתר אוכל נפש".

אמנם, עפ"ז צריך להבין מהו מקור וטעם איסור תחומין ביו"ט – שהרי איסור תחומין נלמד ממ"ש⁹ "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ופסוק זה נאמר בשבת ולא ביו"ט?

(5) פרש"י שם. וראה גם רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"א ה"ט.

(6) פיהמ"ש להרמב"ם. וראה גם ש"ך יו"ד סל"ט סקל"ב.

(7) שו"ת או"ח סקמ"ט. וראה גם שו"ת מרחשת או"ח ס"י.

(8) בא יב, טז.

(9) בשלח טז, כט.

(1) בהקדמתו לפיה"מ (ד"ה והחלק הששי). נעתק בתויו"ט ריש סוכה.

(2) ספר יוחסין (בשם רב שרירא גאון). נעתק בתויו"ט ריש ר"ה. אגרת ר"ש גאון (מהדורת לוין ע' 6 וע' 33). מגיד משנה על הרמב"ם הל' שבייתת יו"ט (פ"א ה"ב וה"ד).

(3) ראה גם "רשימות" חוברת כג ע' 12 ואילך.

(4) פרש"י שם.

ובשלמא אם איסור תחומין הוא מטעם מלאכה, הרי זה בכלל הציווי "כל מלאכת עבודה לא תעשו" שנאמר ביו"ט¹⁰; אבל כיון שאיסור תחומין אינו ענין לאיסור מלאכה, א"כ, למה יהא איסור ביו"ט? ומבאר החתם סופר⁷, ד"קרא במן כתיב שלא יצא האיש ממקומו י"ב מיל, כיון דלא ירד המן ביו"ט, א"כ יום השביעי לאו דוקא .. מאותו טעם עצמו (שלא ירד המן) איסור תחומין ביו"ט כמו בשבת ממש".

אמנם, תירוץ זה הוא רק לפי הדעה שגם ביו"ט לא הי' יורד המן, וכפי שמביא התוס' בריש מסכת ביצה¹¹ ש"כאן משמע שהמן לא הי' יורד ביו"ט", אבל יש דעה שרק "בשבת לא הי' יורד מן", כמ"ש¹² "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", "ברכו במן וקדשו במן"¹³, "אבל ביו"ט הי' יורד", וכמ"ש התוס' שיש בזה "מדרשים חלוקין".

ולפי תירוץ החת"ס, נמצא, שלדעה שביו"ט הי' יורד המן, אין שום מקור לאיסור תחומין ביו"ט! והרי איסור תחומין ביו"ט הוא לכל הדעות, דלא מצינו בשום מקום שיש מ"ד שס"ל שאין איסור תחומין ביו"ט.

ועכצ"ל, שגם איסור תחומין הוא מטעם מלאכה, והיינו, שזהו גדר של מלאכה כמו כל המלאכות, ולכן איסור ביו"ט משום "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

וכן מוכח גם מדברי המהרש"א בכתובות¹⁴ ש"צריך ליתן טעם אמאי לא התירו נמי תחומין לצורך, דהא אפילו מלאכה גמורה התירו מהאי טעמא דמתוך", שמזה מוכח שס"ל שתחומין הוא בגדר מלאכה. והדרא קושיא לדוכתה – למה לא הותר איסור תחומין לצורך אוכל נפש?

ד. והנה, המהרש"א שם כתב "ויש ליישב". ובמפרשי המהרש"א¹⁵, ש"כוונתו דלקרב המאכל אליו זה מותר, אבל לקרב עצמו אל המאכל זה אסור, משום דקירוב עצמו אל המאכל דומה .. כמכשירי אוכל נפש .. וא"כ האיש בעצמו לא רשאי לצאת חוץ לתחום כו".

כלומר: מה שהותר לצורך אוכל נפש הוא רק מלאכה שהיא בגוף המאכל,

וכמ"ש רבינו הזקן בריש הלכות יו"ט ש"כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה, כגון הקצירה .. והשחיטה והבישול .. וההוצאה מרשות לרשות, כל אלו כיון שהן נעשין בגוף האוכל ומשקה, וכשאדם נהנה מהאוכל ומשקה הרי נהנה מגוף המלאכה עצמה .. לפיכך נקראין כל מלאכות אלו וכיוצא בהן מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יו"ט",

משא"כ איסור תחומין – הרי מלאכה זו אינה בגוף המאכל והמשקה כמו מלאכת הוצאה מרשות לרשות, אלא היא מלאכה שמצד האדם,

– ולכן הדין דתחומין הוא כרגלי הבעלים¹⁶, משא"כ בהוצאה מרשות לרשות אין נפק"מ אם רשות היחיד היא רשותו של הבעלים או של אחר, כיון שהאיסור בהוצאה מרשות לרשות הוא בנוגע להדבר עצמו, דלא כאיסור תחומין שהאיסור הוא (לא על הדבר עצמו, אלא) על האדם –

ולכן לא שייך בה ההיתר דאוכל נפש, ואסורה ביו"ט.

ועפ"ז יתיישבו היטב ב' הענינים: (א) מקור איסור תחומין ביו"ט – דהוי בגדר מלאכה, (ב) הטעם שלא הותר תחומין ביו"ט לצורך אוכל נפש – כיון שאין זה מלאכה בגוף המאכל, אלא איסור מצד האדם.

(13) ב"ר פי"א, ב. הובא בפרש"י עה"פ.

(14) ז, א. וראה גם חידושי רעק"א פסחים צג, ב (בתור"ה

לר"י).

(15) קדני ראם.

(16) ביצה לו, א ואילך.

(10) אמור כג, ז. ח. כא. כה. לה. לו. פנחס כח, יח. כה. כו.

כט, א. יב. לה.

(11) תור"ה והי' – ב, ב. וראה גם תור"ה ואין – עירובין לה,

ב.

(12) בראשית ב, ג.

*

ה. והנה, בדברי הגמרא לעיל מיני' – "למה לי למימר משקיין ושוחטין, מילתא אגב אורחא קמ"ל, דלשקי אינש בהמתו והדר לשחוט, משום סירכא דמשכא" – צריך להבין:

שנינו במסכת תמיד¹⁷: "השקו את התמיד בכוס של זהב". וא"כ, מאי קמ"ל כאן "דלשקי אינש בהמתו והדר לשחוט"?

ועכצ"ל, שדין זה אי אפשר ללמוד ממסכת תמיד למסכת ביצה או ממסכת ביצה למסכת תמיד, ולכן צריך להשמיענו בשניהם, כדלקמן.

ו. והביאור בזה:

החילוק שבין מסכת ביצה למסכת תמיד הוא – שבמסכת ביצה מדובר אודות שחיטת חול, ובמסכת תמיד מדובר אודות שחיטת קדשים.

ולכן, ממש"נ במסכת ביצה "משקיין ושוחטין" ("דלשקי אינש בהמתו והדר לשחוט, משום סירכא דמשכא") בשחיטת חול, לא היינו יודעים שכן הוא גם בשחיטת קדשים – כי:

בעובדין דחול – הרשות ביד האדם לעשות כרצונו, גם מלאכה שאינה מוכרחת. וכיון שמשום "סירכא דמשכא" יש קצת צורך בהשקאת הבהמה קודם השחיטה (שעי"ז יהי' קל יותר להפשיט את העור, או שזה יועיל להבדיקה), לכן, מותר לעשות זאת ביו"ט, דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך¹⁸ – במקום שיש צורך קצת (כמ"ש התוס'¹⁹), ומשום "סירכא דמשכא" הוי צורך קצת.

משא"כ בקדשים – כיון שאסור לעשות עבודות יתירות, הוה אמינא שאין להשקות קודם השחיטה, כיון שזוהי עבודה מיותרת, שהרי אפשר בלאו הכי – לא מבעי בנוגע להתועלת בהפשט העור, אלא אפילו בנוגע לתועלת הבדיקה, שהרי מעיקר הדין אין צורך בבדיקה כלל, דאזלינן בתר רובא²⁰. ולכן צריך התנא להשמיענו שגם בקדשים מותר וצריך להשקות את הבהמה קודם השחיטה, וההשקאה היא בכלל העבודה, שלכן "השקו את התמיד בכוס של זהב", לפי ש"אין עניות במקום עשירות"¹⁷.

ולאידך גיסא, ממסכת תמיד לא היינו יודעים בנוגע לשחיטת חול – כי:

בקדשים – כיון שכל הבשר צריך לעלות ע"ג המזבח (בקרובן עולה שהיא כליל לה'), וכל העור צריך ליתן לכהנים, יש צורך להשקות את הבהמה קודם השחיטה שתהא נוחה להפשיטה, כדי שלא ישאר מקצת עור דבוק לבשר, ויעלה ע"ג המזבח במקום לתתנו לכהנים. ואין לומר שגם אם ישאר מקצת עור דבוק לבשר אין בכך כלום כיון שהעור בטל להבשר – כי, דין הביטול הוא רק כשאי אפשר באופן אחר, משא"כ בנדוד, שאפשר להפשיט את כל העור עי"ז שמשקיין את הבהמה קודם השחיטה, הרי בודאי צריך להשקותה תחילה, כדי שלא יבוא להקריב העור ע"ג המזבח.

ועד"ז בנוגע לטעם שההשקאה היא בשביל הבדיקה – יש מקום לומר שבקדשים צריך להשקות, כי, במקרה שיבדוק את הבהמה אחר השחיטה (אף שמעיקר הדין אינו מחוייב בכך, משום דאזלינן בתר רובא), וימצא סירכא ויטריף אותה – אף שבאמת מותרת היא, כיון שאינה אלא סירכא חלושה, וקמי' שמיא גליא שאילו הי' משקה את הבהמה קודם השחיטה היתה הסירכא נשמטת ונכרתת – נמצא שבהמה זו שהיתה ראוי' להקרב ע"ג המזבח, הרי הוא מאבד את צורתה לחוץ, ומקריב אחרת תחתיו, אף שלאמיתו של דבר עלתה לו לחובת קרבן.

משא"כ בשחיטת חול – כיון שאין הכרח בהשקאה קודם השחיטה מטעמים הנ"ל, הוה אמינא שאין

(20) ראה פרש"י ביצה לד, א (ד"ה מי מחזקינן). וראה אנציק'

תלמודית ערך בדיקת ריאה בתחילתו. וש"נ.

(17) כט, א. וש"נ.

(18) ביצה יב, א.

(19) ד"ה ה"ג – שם. ד"ה מתוך – כתובות שם.

צריך להשקות (ובמילא אסור להשקות ביו"ט, כיון שהיא מלאכה שלא לצורך²¹), ולכן הוצרך להשמיענו שגם בשחיטת חול "לשקי אינש בהמתו והדר לשחוט".

ז. עפ"ז יש להוסיף ביאור בסדר המסכתות – שמסכת ביצה באה קודם מסכת ראש השנה:

התחלת מסכת ראש השנה היא: "ארבעה ראשי שנים הם, באחד בניסן .. באחד באלול .. באחד בתשרי .. באחד בשבט" (או "בחמשה עשר בו"), שבהם צריכים לערוך סעודה²², ובפרט ב"אחד בתשרי", שבו הוא עיקר החיוב ומנהג ישראל לערוך סעודה בבשר²³, וכפי שמצינו שבערב ראש השנה "העמידו (חכמים) דבריהם על דין תורה בבשר מפני שהעם כולם צריכים לבשר .. כיצד הי' לטבח שור אפילו שוה מאה דינרין ולקח דינר אחד מן הלוקח כדי ליתן לו בשר כשישחוט .. משחיטין את הטבח בעל כרחו וכופין אותו לשחוט וליתן הבשר ללוקח"²⁴.

ולכן, לפני מסכת ראש השנה מקדים התנא (בסוף מסכת ביצה) סדר השחיטה.

ונוסף על הטעם האמור ע"פ נגלה – יומתק ויובן יותר ע"פ חסידות:

על הפסוק²⁵ "אדם כי יקריב מכם וגו'", מבאר רבינו הזקן²⁶ שהקרבת הוא "מכם", היינו, להקריב את נפש הבהמית לאלקות.

והנה, הזמן לענין זה הוא – בעיקר – בראש השנה ועשיית, כדרשת חז"ל²⁷ על הפסוק²⁸ "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", "ביחיד אימת (מצוי לו) אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים", והיינו, שבעשיית הוא קרוב המאור אל הניצוץ²⁹, וזהו גם ענין הקרבנות, כדאיתא בספר הבהיר³⁰ ש"קרבן" הוא מלשון קירוב.

ולכן קודם מסכת ראש השנה (בסוף מסכת ביצה) נאמר סדר השחיטה – כדי לידע סדר הדברים בנוגע לעבודת הקרבנות בראש השנה.

והסדר הוא: "משקין ושוחטין .. לשקי אינש בהמתו והדר לשחוט, משום סירכא דמשכא" – שיש בזה שני ענינים: (א) כדי להפשיט את העור מן הבשר, (ב) כדי להסיר הסירכא, שלא יהי' חשש של טריפה, ושנני ענינים אלו נעשים ע"י עבודת ההשקאה ("משקין"), כדלקמן.

ח. ובהקדם ביאור החילוק שבין עור לבשר:

בשר – הו"ע של אכילה, שנעשה דם ובשר כבשרו, משא"כ עור אינו ראוי לאכילה, ורק עושים ממנו לבוש וכלי תשמיש. כלומר: בשר – נכנס בפנימיות האדם, משא"כ עור אינו נכנס בפנימיותו, אלא האדם רק משתמש בו.

וענינים בעבודה הרוחנית – עבודת הבריורים, שהאדם צריך לברר את גופו ונפשו הבהמית וחלקו בעולם – שיש בה שני אופנים: יש ענינים שבהם צריכה להיות העבודה בפנימיות, היינו, להתמסר ולהיות מונח ("אָפּגעבן זיך און ליגן") בענין זה בפנימיות, ויש ענינים שבהם אין צריך להיות מונח בפנימיות, כי אם להשתמש בהם, והיינו, שעבודה זו בכללותה היא בדרך מקיף, אשר, עם היות עבודת המקיף נעלית יותר, הרי היא בכל זאת בדרך מקיף בלבד.

(26) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואל"ך. ובכ"מ.

(27) ר"ה יח, א. וש"נ.

(28) ישע"י נה, ו.

(29) דרך חיים יג, רע"ד. כא, סע"ב. צא, א. קונטרס העבודה

ספ"ה.

(30) סמ"ו (קט). וראה גם זח"ג ה, רע"א. ועוד.

(21) ברשימת ההנחה צויין שפרט זה אינו בבירור (המו"ל).

(22) ראה הגמ"י הל' שופר רפ"א. וכ"ה בתשובות מהר"ם

מרוטנבורג (דפוס פראג ס"ה). מרדכי ר"ה רפ"א (סי' תשא).

(23) ראה ב"י ושו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ג ס"ד.

(24) רמב"ם הל' מכירה ספ"ט.

(25) ויקרא א, ב.

וע"ד המבואר בתניא³¹ החילוק שבין תורה למצוות, שתורה היא בחי' מזון, כמ"ש³² "ותורתך בתוך מעי", שהוא באופן פנימי, ומצוות הם בחי' לבוש, שהם בבחי' מקיף – הרי אף שהעבודה דמקיף היא נעלית יותר, מ"מ, צריכים לעשותה רק בדרך מקיף.

ט. והענין בזה:

כאשר מדובר אודות מוחין, לימוד התורה, שעי"ז נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות"³¹ – צריכים להתמסר לכך בכל פנימיותו, היינו שנעשה דם ובשר כבשרו, ללא הגבלות כלל.

– בודאי צריכה להיות ההקדמה ד"תרעא לדרתא"³³, שתהא "יראתו קודמת לחכמתו"³⁴, אבל לאחרי שישנה הקדמה זו, צריך האדם להיות מונח בתורה בכל הפנימיות שלו ללא הגבלות כלל.

אבל כאשר מדובר אודות מצוות שמלובשים בדברים גשמיים, הנה במצוות שכל מהותם היא רוחניות ("היילע רוחניות"), שאין להגוף הנאה בהם, ואין מקום לחשש שהאדם ינצל את ההגשמה שלו בהמצוה – אזי צריכים להתמסר אליהם בכל פנימיות נפשו, באופן שהמצוה נעשית כל מהותו; אבל מצוות שהגוף נהנה מהם, כמו מצוות שבאכילה ושתי' – בהם לא צריכים להיות מונח בכל מהותו³⁵; יש להשתמש בהם כפי הדרוש, אבל צריכים ליזהר שלא להיות מונח בהם לגמרי, שכן, צריכים לידע שבמקום שמסתיימת ה"מצוה" מתחיל ענין ה"רשות", ולאחרי כן בא גם ענין ה"איסור".

ולדוגמא במצוות אכילת הפסח – שיש אופן של אכילה "על השובע"³⁶, ויש אופן של "אכילה גסה" שעל ידה אינו יוצא י"ח, ועד שעז"נ³⁷ "ופושעים יכשלו בהם" (ע"ד הענין ד"פרש חגיכם"³⁸).

ונמצא, שבמצוות אלו צריכה להיות העבודה (לא באופן של בשר, שנכנס בפנימיותו, אלא) רק באופן שמנצל את הדבר כדרך שמנצלים עור לתשמיש.

י. והנה, בכדי להפריד את העור מן הבשר, שהענינים של עור לא יתערבו עם הענינים של בשר – שהרי לפעמים יכולים לטעות ולחשוב על עור שהוא בשר או על בשר שהוא עור – אזי צריכים להשקות את הבהמה מים קודם השחיטה, שעי"ז יהא נוח להפשיט את העור מן הבשר.

והענין בזה:

מים – קאי על תורה, כמארז"ל³⁹ "אין מים אלא תורה", דכשם ש"מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך"⁴⁰, כך התורה ירדה ממקום כבודה למעלה לנשמות בגופים, ונתלבשה בשכל אנושי ובעניני עוה"ז ועד לטענות של שקר, כדי לבררם.

ואין לנו שיור אלא התורה הזאת⁴¹. בנוגע לכל שאלה – יש לעיין בשולחן-ערוך.

וזהו "משקין ושוחטין .. לשקי אינש בהמתו והדר לשחוט, משום סירכא דמשכא" – שכאשר משקין את הבהמה מים, דהיינו תורה, שהתורה מוכנת היטב בשכלו עד שמסביר זאת גם לנפש הבהמית, אזי נקל יותר להפריד את חלקי העור מן הבשר.

יא. ובפרטיות יותר:

(37) הושע בסופו. וראה נזיר כג, א. וש"נ.

(38) מלאכי ב, ג. וראה זח"ב פח, ב.

(39) ב"ק יז, א. וש"נ.

(40) ראה תענית ז, סע"א. תניא פ"ד.

(41) ע"פ נוסח הפיוט "זכור ברית" בתפלת העמידה דנעילה.

וראה לקו"ש ח"ב ע' 230 בהערה (ד"ה ואין לנו).

(31) פ"ה.

(32) תהלים מ, ט.

(33) שבת לא, רע"ב.

(34) ראה אבות פ"ג מ"ט.

(35) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ב ריש ע' 105.

וש"נ.

(36) פסחים ע, רע"א.

האמור לעיל ש"מים" קאי על התורה, הרי זה בכללות, אבל בפרטיות – יש בתורה גופא כמה חלקים: מים, יין ושמן.

והחילוק ביניהם [נוסף על המבואר במק"א⁴² שמים יין ושמן שבתורה הם גליא דתורה, רזין ורזין דרזין] – שייך ושמן יש להם טעם, משא"כ מים אין להם טעם, שלכן, רק השותה מים לצמא צריך לברך⁴³, לפי שהמים מצד עצמם אין להם טעם, ורק מצד הצמאון נעשה אצלו טעם בהמים. וענינו בלימוד התורה – שהלימוד אינו מצד העריבות ("דער געשמאק") שיש לו בזה, אלא מצד הצמאון שהוא צמא לדבר השם.

וכדי לידע אם לימודו הוא לא מצד רגש העריבות שלו ("דער אייגענער געשמאק"), אלא מצד הצמאון לדבר ה' – הנה הבחינה לזה היא אם ישנו ענין הב' שב"מים", שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך:

כאשר לומד תורה ועושה חשבון שיהי' "למדן", יאמר "פלפול" וכו', וכך, תוך כמה שנים יוכל לחבר "חיבור" ולהיות "רשכבה"ג... – הרי אין זו תכונת המים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך; אדרבה – הוא הולך למעלה מעלה.

– הן אמת שאיתא בתוס'⁴⁴ שכאשר הלימוד אינו על מנת לקנות, אלא על מנת שיקרא רב, אין זה חמור כ"כ ("עס איז ניט אַזוי גוואַלדיק"), אבל אעפ"כ, אין זה ענין של "מים"; אין זה יורד ממקום גבוה למקום נמוך.

וכיון שאין בזה תכונת המים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך – הרי זו הוכחה שחסר בזה גם ענין הא' שב"מים", ששתייתם היא לצמאון, והיינו, שהלימוד שלו הוא (לא מצד הצמאון לדבר ה', אלא) מצד רגש העריבות שיש לו בזה.

כאשר לימוד התורה הוא באופן של "מים" ששתייתם היא לצמאון, היינו, שלימודו הוא (לא מצד רגש העריבות שלו, אלא) בגלל שהוא צמא לדבר הוי' שבתורה – אזי פועלת התורה ביטול בנפשו, שמרגיש שדברי התורה יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, היינו, שמרגיש שהוא נמצא במקום נמוך ביותר; הוא אינו ראוי אפילו להמקצת שמשגי בתורה, לפי שנמצא בשפל המצב ביותר, ואין זה אלא שנותנים לו מלמעלה, שזהו שהתורה יורדת ממקום גבוה למקום נמוך – אליו.

יב. וענין זה שמשקיין את הבהמה קודם השחיטה – הרי זה ב"מים" דוקא.

יין ושמן – לא זה נותנים ל"בהמה", ולא זה מה שיפעל עלי; דוקא מים – זהו מה שיפעל על ה"בהמה".

כאשר משקים את הבהמה ב"מים" – הרי זה חודר בה ("דאָס דערנעמט איר"), וענין זה פועל להפריד את העור מן הבשר, היינו, שהעבודה בקיום המצוות שיש לגוף הנאה מהם היא באופן שלא מתערבת ה"מציאות" שלו – כנ"ל (ס"ט) שענין העור מורה שלא צריך להיות מונח בזה בפנימיות, בכדי שלא לערב בזה את מציאותו, ולזה מועיל הקדמת השקאת ה"מים", שאז נרגש בנפשו ענין הביטול, שהוא נמצא במקום נמוך, ונותנים לו תורה ממקום גבוה.

ואז ביכלתו לערוך סעודה בראש השנה גם מדברים גשמיים, כמ"ש⁴⁵ "אכלו משמנים ושתו ממתקים גו' כי חדות ה' היא מעוזכם", היינו, שהשמחה היא (לא מצד הרגש מציאותו, אלא) מצד ההרגש האלקי – "חדות ה'",

(44) ד"ה העושה – ברכות יז, א. ועוד (נסמן על הגליון שם).

(42) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' ריג ואלף. וש"נ.

(45) נחמ"י ת, י"ד. וראה ב"י ושו"ע אדה"ז שבהערה 23.

(43) ברכות מד, א (במשנה). טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סר"ד

ס"ו (סי"ג).

וכהפס"ד בטור⁴⁶ ש"לובשים לבנים ומתעטפים לבנים .. אוכלין ושותין ושמחים בראש השנה לפי שידועין שהקב"ה יעשה להם נס" – ש"זוכין בדין", והקב"ה יתן כתיבה וחתימה טובה על כל השנה כולה.

* * *

יג. ידוע מ"ש אדמו"ר האמצעי בביאורי הזהר פ' וישלח⁴⁷ (על הפסוק³⁷ "כי ישרים דרכי ה'"), שהדינים שאמרו התנאים והאמוראים היו ע"פ ראייתם בשרש הענינים כפי שהם למעלה, ועפ"ז הבינו שבהשתלשלות למטה צריך להיות הדין באופן כך וכך.

ועפ"ז מובן, שגם הדינים שאינם להלכה, יש להם מקום באמיתת הענינים – כי, נוסף לכך שיש להם מקום כיון נזכרו שבתורה, הרי כיון שדינים אלו נאמרו ע"פ ראיית הדברים בשרשם למעלה, הרי בודאי שאפילו אם מאיזו סיבה שתהי' לא נמשך הענין בעולם דלמטה, ישנו איזה עולם שבו היא ההנהגה באופן כזה.

וע"ד שמצינו בנוגע לפלוגתות דבית שמאי ובית הלל – שאף שבזמן הזה לא זו בלבד שאין הלכה כבית שמאי, אלא יתירה מזה, ש"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"⁴⁸, מ"מ, לעתיד לבוא תהי' הלכה כבית שמאי⁴⁹.

ועד"ז מובן גם בנוגע להפלוגתא דרבנן ורבי בסוף מסכת ביצה "אלו הן בייתות" – שלדעת רבנן "בייתות" הן אלו ש"באות ולנות בתוך התחום" (שבכל לילה נכנסות לישוב), ולדעת רבי אם רק נכנסות לישוב באיזה זמן שיהי', בימות החמה או בימות הגשמים, הרי הן "בייתות" – שאע"פ שההלכה היא כרבנן, שהרי הלכה כרבים, מ"מ, גם דעת רבי יש לה מקום, היינו, שב"עולם" שבו ראה רבי ענין זה, ההנהגה היא כרבי, כדלקמן.

יד. כאשר מתבוננים אודות סוגים מסויימים ב"נפש הבהמית" של יהודי, אם הם בהמות "בייתות" שאפשר להקריבן, היינו, לפעול בהם הקירוב לאלקות (כנ"ל ס"ז), או שהם בהמות "מדבריות", וביו"ט, שהוא זמן שצריך הבחנה, אי אפשר להקריבן – אזי ישנם בזה ב' דעות:

רבנן – לשון רבים, שמביטים על רוב העולם – סבירא להו שאלו שבמשך כל היום אינם נמצאים במקום ישוב, "אשר ישב אדם – העליון – שם"⁵⁰, אבל לכל-הפחות בלילה, כשמחשיך אור היום, היינו, שנעשה אצלם מצב של חושך ("עס ווערט באַ זיי טונקל"), אזי תופסים את עצמם ורצים ("כאַפן זיי זיך און קומען צו-לויפן") לישוב, מצד רגש של יראת-שמים שמתעורר אצלם אז – הרי הן בהמות "בייתות", אע"פ שביום, כאשר מאיר אצלם ("ווען באַ זיי איז ליכטיג"), נמצאים הם חוץ לתחום; אבל אלו שגם בלילה לנים הם חוץ לתחום, ורק לפעמים באיזה זמן שהוא ("עפעס אַמאָל"), פעם בשנה, נכנסים הם לישוב – לא מוצאים רבנן אפשרות שגם אותם יוכלו להקריב⁵¹.

ואילו רבי – שהוא מנהיג ונשיא הדור, ובימיו תכפו הצרות כו', שלכן הוצרך לכתוב תורה שבעל-פה⁵² – הנה גם יהודי כזה שבדרך כלל לא רואים אותו בישוב, ורק איזה פעם בשנה, בימות החמה או בימות הגשמים, הוא מגיע – רואה "רבי" גם בו שאפשר להקריבו כו'.

כלומר: רבנן, שמסתכלים על רוב העולם – הנה מהמבט על העולם אין שום מקום לכך, שמי שכמעט אף פעם לא מוצאים אותו במקום מושב אדם העליון, תהי' אפשרות להקריבו, היינו, שלא זו

(50) ירמ' ב, ו. וראה לקו"ת במדבר ד, ג. ובכ"מ.

(51) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 254 ואילך.

(52) ראה רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה.

(46) או"ח סו"ס תקפא.

(47) כ, ב.

(48) ברכות לו, רע"ב. וש"נ.

(49) ראה מק"מ לזח"א יז, ב. הובא בלקו"ת קרח נד, רע"ג.

בלבד שלא תהי' ירידה אצל האדם המתעסק עמו, אלא אדרבה, שיוכל לפעול עלי' גם ב"בהמה", ועוד לעשות ממנה מצוה של סעודת יו"ט; מצד העולם – אין שום מקום לכך.

אבל, רבי, נשיא הדור, אודותיו מסופר בגמרא⁵³ שכאשר שכח לרגע אודות ההנהגה באופן ד"רחמיו על כל מעשיו"⁵⁴, קיבל על עצמו יסורים כדי לתקן את הדבר, והתחיל להתנהג בקצה השני – הנה מצד הענין ד"רחמיו על כל מעשיו" ביכלתו לתקן את כאו"א;

לא רק מי שנמצא תמיד בישוב, ולא רק מי שנכנס לישוב בלילה, ולא רק מי שנכנס לישוב לעתים קרובות (אמנם לא בכל לילה, אבל מוצאים אותו בישוב פעמים רבות), אלא אפילו מי שנכנס לישוב פעם אחת בשנה – גם אותו מתקן רבי.

ויתירה מזה: אפילו מי שאינו נכנס לישוב לגמרי, אפילו לא פעם אחת בשנה, גם ממנו לא מתייאש רבי – כהסיום בגמרא שרבי אומר "לדידי אין מוקצה", וס"ל ששוחטין גם את המדבריות, ורק "לדבריהם דרבנן קאמר להו .. לדידכו אודו לי מיהת היכא דיוצאות ורועות בפסח ונכנסות ברביעה ראשונה דבייתות הן".

טו. והנה, בבית רבי – הלכה כרבי.

וכדאיתא בגמרא⁵⁵ ש"באתרי' דרב" הלכה כמותו, ואין זה באופן של "שתי תורות" ח"ו, אלא, ש"באתרי' דרב" ההנהגה למעלה היא כרב, ולכן הלכה כמותו.

ולכן: כל אלו השייכים להרבי, תלמידיו, מקושריו וההולכים באורחותיו – אזי ההנהגה עמהם היא כדעת רבי, שבאיזה מצב שהם רק נמצאים יכול להיות בהם ענין השחיטה – "אין ושחט אלא ומשך"⁵⁶, היינו, לפעול בהם משיכה וקירוב לאלקות.

טז. ויש להוסיף, שגם אם בשנים שלפנ"ז לא היתה ההנהגה באופן כזה, אין זה סתירה להנהגה זו עתה.

וע"ד המדובר לעיל (סי"ג) בנוגע לשיטת בית שמאי, שאע"פ שמאיזה טעם שיהי' לא נמשכה בעוה"ז ההנהגה כשיטת ב"ש, מ"מ, ישנו זמן – לעתיד לבוא – שבו תומשך הנהגה זו גם בעוה"ז.

וכפי שמצינו בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁷ שקודם הבעש"ט היתה מחיצה בין אנשים פשוטים ובין בני תורה, והיינו, שאע"פ שגם אז היתה העבודה דבירור הניצוצות, והיו ל"ו צדיקים שעליהם עומד העולם, ומרגע לרגע נתקרבו יותר לביאת המשיח – אעפ"כ, היתה עדיין מחיצה בין אנשים פשוטים כו', ודוקא הבעש"ט, הנשיא דאהבת ישראל, הסיר מחיצה זו.

ועד"ז בנדו"ד, שגם אם בשנים שלפנ"ז לא היתה ההנהגה הנ"ל כדעת רבי – תתגלה עתה הנהגה זו גם בעוה"ז.

יז. וכן הוא גם בנוגע לכל מנהיגי ישראל, שיש להם מושפעים כו', והנהגתם היתה באופן של אהבת ישראל, כדעת רבי, לקרב את כולם – הנה גם אצלם הלכה כרבי.

וגדול שכרם – שנותנים להם מלמעלה ב"מדה כנגד מדה"⁵⁸, שעולים תמיד בעילוי אחר עילוי,

(57) ראה לקו"ד ח"ב רו, ב. סה"ש תרצ"ו ע' 20 ואילך. וראה

גם לקו"ש חט"ו ס"ע 283 ואילך. ועוד.

(58) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(53) ב"מ פה, א.

(54) תהלים קמה, ט.

(55) ראה שבת יט, ב. ועוד.

(56) חולין ל, ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 206. וש"נ.

ולא עוד אלא ש"צדיקים אין להם מנוחה כו"⁵⁹, היינו, שהעליות שלהם הם שלא בהדרגה, היפך המנוחה (שהרי עליות שהם בהדרגה הם באופן של מנוחה), ובפרט ביום ה"יאָר-צייט" שאז העלי' היא באין-ערוך⁶⁰,

שזהו השכר על הנהגתם עם המושפעים שלהם באופן המתאים לשיטת רבי.

* * *

יח. בהמשך להמדובר לעיל (ס"ז) בענין "משקין ושוחטין .. משום סירכא דמשכא", שיש בזה ב' פירושים, כדי שיהא נוח להפשיט את העור מן הבשר, וכדי להתיר הסירכא – יש להוסיף ולבאר גם תוכן הפירוש השני בעבודת האדם:

ובהקדמה – שעור ובשר הם עדיין דברים טפלים, שהרי הם לבושים בלבד, כמ"ש⁶¹ "עור ובשר תלבישני", ולכן, גם אם ישנו קלקול וחולי בעור ובשר – בין אם הוא מעלה ארוכה ובין אם לאו – אין זה פוגע בעצם החיות. משא"כ כשישנו קלקול באברים הפנימיים, כמו סירכא בהריאה, הרי זה פוגע בעצם החיות, ולכן הבהמה היא טרפה, דטריפה אינה חי"⁶².

וכשם שהדברים אמורים בנוגע לבהמה גשמית, שישנם ענינים שאינם פוגעים בעצם החיות (כמו עור בשר), ויש ענינים שפוגעים בעצם החיות (איברים פנימיים, כמו הריאה) – כן הוא גם בנוגע לנפש הבהמית, דכיון שנקראת בתורה בשם "נפש הבהמית", הרי שם זה הוא מכוון, היינו, שכל הענינים שישנם בבהמה גשמית ישנם גם בנפש הבהמית.

ובנוגע לעניננו:

גם כאשר העבודה בהענינים דעור ובשר אינה כדבעי, היינו, שלא הפריד בין העור להבשר והם מעורבים אצלו, הרי זה אמנם שלא כדבעי, אבל אעפ"כ, אין זה נוגע לעצם המציאות שלו, שהרי אין זה פוגע בעצם החיות.

סדר ההנהגה כפי שצריך להיות ע"פ תורה הוא באופן שצריך להפריד העור מן הבשר – כמדובר לעיל (ס"ט) שבעניני מצוות המלוכשים בדברים גשמיים והנאת הגוף צריכה להיות זהירות גדולה: מה שמוכרח לבריאאות הגוף – הו"ע של מצוה, כמ"ש הרמב"ם⁶³ "היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) השם הוא", אבל ענינים של מותרות – צריך לזהר מהם. ולכן, ענינים הקשורים עם גשמיות הגוף – לא צריכים להיות מונחים בהם בפנימיות, בחי' מזון (בשר), אלא צריך רק לנצל אותם כפי שמנצלים כלי תשמיש (כמו עור).

אבל אעפ"כ, גם אם לא הפריד העור מן הבשר, ונשאר ע"ג הבשר מקצת מן העור, דהיינו, שנשארו על בשרו ענינים שלא הי' צריך להיות מונח בהם בפנימיות (אלא כמו עור בלבד), והוא מונח בהם – הרי זה אמנם ענין של קלקול, אבל הקלקול הוא רק בענינים חיצוניים שהם בבחינת לבושים ("עור ובשר תלבישני") בלבד.

אמנם, ענין זה מהוה טיבה שכתוצאה מזה עלול לבוא אח"כ קלקול גם באברים הפנימיים, כמו סירכא בהריאה, שענין זה פוגע בעצם החיות.

וזהו הקשר והשייכות בין ב' הפירושים ב"סירכא דמשכא" – שהתחלה היא אמנם בנוגע לענין הפשט העור מן הבשר (כפירוש הא'), אבל מזה יכול לבוא אח"כ לענין של סירכא בהריאה (כפירוש הב').

(63) הל' דעות רפ"ד (וראה לקו"ש ח"ב ע' 531 הערה 12).

מכתב ח' מנ"א שנה זו (אגרות-קודש ח"א ע' שיט). חט"ז ס"ע סב ואילך, ובהנסמן שם).

(59) ברכות בסופה.

(60) ראה לקו"ש ח"ד ע' 34 ואילך. ועוד.

(61) איוב יו"ד, יא.

(62) חולין מב, א. וש"נ.

יט. וביאור ענין סירכת הריאה שבאה מצד העדר העבודה והפרדת העור מן הבשר: מבואר בלקו"ת⁶⁴ שסירכת הריאה היא מצד ההתלכשות בנפש הבהמית ש"היא בבחי' ישות וגסות רוח, דהיינו שהרוחניות היא בבחי' גסות ועביות, ולזאת נמשכת אחר דברים גסים ועבים ואינה מתפעלת מדברים דקים ורוחניים, כי גסות וחומריות הגוף הם המלבישים את הנפש כו".

והיינו, שכאשר האדם שקוע בתאוות, אפילו בתאוות היתר, אזי מתנתק ("ער רייסט זיך אָפּ") מהרגשת ענין של רוחניות, שאין לו רגש בקדושה, ואין לו רגש אפילו בדקות ("איידלקייט") שבעניני העולם, ועד שגם הרוחניות שלו היא בהגשמה, שזהו"ע "גסות הרוח".

ומצד זה נעשה סירכת הריאה – "שהריאה נסרכת ודבוקה ומושרשת עד שאינה יכולה להניף על הלב, כי אין לה כח להעלות כנפי' – כנפי הריאה, שהם אהבה ויראה – לפרחא ולסלקא קדם מלכא כו" (כמבואר בזהר⁶⁵), שזהו ענין שנוגע כבר בעצם המציאות!

כ. וההתחלה לכל זה היא – שחסר ענין השקאת הבהמה ("משקיין") במים:

אמנם הוא לומד תורה, אבל לימודו אינו באופן של מים, אלא באופן של יין ושמן (כנ"ל סי"א), היינו, שהלימוד הוא רק במה שקשור עם ה"מציאות" שלו, אבל כשאומרים לו שצריך ללמוד גם ענינים של אגדתא, פנימיות התורה – אזי אם הוא בעל-גאווה בגלוי, טוען הוא, שנמצא ב"עולם השכל", ואין לו מה להתעסק בענינים של אגדתא; ואם הוא בעל-גאווה בצנעא, טוען הוא: מה לו להכנס ("וואָס דאַרף ער קריכן") לענינים של "נסתרות" – "הנסתרות לה' אלקינו"⁶⁶, ואילו הוא ילמד ענינים שהם "הנגלות לנו"⁶⁶.

ובכן: הרמב"ם כותב⁶⁷ "היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן וכו'", וכיון שכן, הרי בהכרח ללמוד עניני התורה שבהם מדובר אודות גדולתו ית', שזוהי פנימיות התורה. וכמו כן איתא בגמרא⁶⁸ "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש",

– ולהעיר, שאף שאפשר לומר ענין זה גם בלשון של חיוב, שקודם התפלה צ"ל כובד ראש, מ"מ, נאמר ענין זה בלשון של שלילה ("אין עומדין להתפלל אלא כו"), ללמדך, שללא הענין ד"כובד ראש" לא יכול להיות ענין התפלה כלל⁶⁹ –

והענין ד"כובד ראש" הוא – כפס"ד הרמ"א⁷⁰ שקודם התפלה צריך להתבונן "מרוממות הא-ל יתעלה ובשפלות האדם", היינו, שלא מספיקה ההתבוננות בשפלות האדם, אלא צריך להתבונן גם בגדלות הא-ל, ובשביל זה מוכרחים ללמוד פנימיות התורה.

וכאשר לימוד התורה הוא באופן של מים, שזהו"ע דמשקיין את הבהמה קודם השחיטה,

– והיינו, שגם כאשר נפש הבהמית מכריזה שאין רצונה במים, מ"מ, משקיין אותה במים, שהרי כאשר הבהמה רוצה לשתות, מותר להשקות גם את המדבריות⁷¹, משום צער בעלי-חיים, ומ"ש "משקיין", הרי זה אפילו בשעה שאין רצונה לשתות –

הרי זה מועיל שלא יהי' "סירכא דמשכא", היינו, שלא תהי' סירכא בהריאה, ולא עוד אלא שאפילו העבודה בעור ובשר (הפרדת העור מן הבשר) היא כדבעי,

(68) ברכות רפ"ה (ל, ב).

(69) לשלימות הענין – ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר

שליט"א חיי"ז ריש ע' עדר.

(70) או"ח רסצ"ח.

(71) ראה תויו"ט סוף ביצה.

(64) דרושי ר"ה סב, א. וראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 48. וש"נ.

(65) בהגהת הצ"צ (ללקו"ת שם) מציין ל"רע"מ פ' פנחס

רכ"ז סע"ב ודרכ"ח ע"א .. דרל"א סע"א ודרל"ד א' ודרל"ה".

(66) נצבים כט, כח.

(67) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב.

ואז יכולים לחגוג את ראש השנה גם ע"י עריכת סעודה (בשר), היינו, שגם מדברים גשמיים עושים מצוה (סעודת יו"ט), שזהו כללות הענין דיו"ט שהוא "מקראי קודש"⁷², מקרא מלשון הזמנה, להזמין ולהמשיך את הקודש גם בחול⁷³, כיון שעושים מכל הענינים – גם הדברים הגשמיים – דירה לו יתברך.

* * *

כא. כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג שילמדו בכל יום פרשה חומש עם פירוש רש"י – הפרשה השייכת ליום זה, ולדוגמא: ביום שני – משני עד שלישי. ואם מאיזה סיבה שתהי' לא למדו במשך היום – ישלימו בלילה, ככל עניני קדשים ש"הלילה הולך אחר היום"⁷⁴.

בפרשת⁷⁵ היום נאמר⁷⁶ "והי' המקום אשר יבחר ה' אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו וגו'", ומפרש רש"י שהכוונה היא על ירושלים.

והקשה בספר החיים (לאחי המהר"ל) בחלק גאולה וישועה⁷⁷: למה לא נאמר בשום מקום בתורה "ירושלים" בפירוש, אלא רק סתם – "המקום אשר יבחר ה'?"

ומתרץ, ש"בכל מקום מוקטר מוגש לשמי"⁷⁸, היינו, שלא דוקא בירושלים, אלא בכל מקום שיהודי מתפלל להקב"ה, הרי זה מקום שהקב"ה בוחר בו. ולכן מתפללים לצד ארץ ישראל, לצד ירושלים, לצד המקדש, לצד קדשי קדשים ולצד הארון⁷⁹, כיון שגם בכל מקום, אפילו בחוץ לארץ בגשמיות, ישנו הענין דירושלים.

ומה שאמרו "כל הדר בחוץ לארץ כאילו אין לו כו"⁸⁰ – ממשיך בספר החיים – הרי זה "הדר" דוקא, ד"דר" פירושו בקביעות, היינו, שיושב בחוץ לארץ בקביעות ולגמרי אינו חושב אודות הגאולה, אבל כאשר גם כשיושבים בחוץ לארץ חושבים אודות משיח וארץ ישראל, וכמו בשעת התפלה שפונים לצד ארץ ישראל, אזי בכל מקום שבו נמצאים הרי זה המקום אשר יבחר ה'.

כב. ישנם⁸¹ כאלו שטועים אותם והם מפרשים את הענין ד"דר בארץ ישראל" כפשוטו, ונוסף לכך – באופן של גסות וחומריות, עד שנעשה אצלם היפך פסק התורה.

הרמב"ם פוסק בהלכות דעות⁸² שכאשר יש לפני האדם שני מקומות, מקום אחד הוא מקום ישוב, אבל במקום זה יש להתיירא שמא יסירו אותו מדרך היהדות, ואילו המקום השני הוא מדבר – הרי לא זו בלבד שלכתחילה צריך לבחור את מקום המדבר, אלא אפילו אם נמצא כבר במקום ישוב, עליו לברוח משם למדבר.

הדברים אמורים בנוגע בריחה למדבר, ומכל-שכן בנידון דידן – שלכתחילה אסור לבחור מקום כזה שבו יכולים להסיר אותו ח"ו מדרך הישר.

אלא מאי – טוען הוא – הגמרא אומרת "כל הדר בחוץ לארץ כו". הנה הכוונה בזה היא לדירת קבע דוקא, אבל כאשר מחכים למשיח, ותיכף כשיבוא, מוכנים לעזוב את כל ה"זבת חלב ודבש" שבחוץ לארץ – אלו שחושבים שיש להם זאת – כיון שרצונו בקיום היעוד⁸³ "מלאה הארץ דעה את

(72) אמור כג, ב"ד.

(73) ראה גם לעיל ע' 129. וש"נ.

(74) חולין פג, סע"א. וש"נ. וראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר

שליט"א ח"ג ע' שלא. וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ז ריש ע' 120.

(75) מכאן ועד סו"ס כג – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א

(באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 617 ואילך. במהדורא זו

ניתוספו בשוה"ג כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(76) פ' ראה יב, יא.

(77) ספ"א.

(78) מלאכי א, יא.

(79) שו"ע ואדה"ז או"ח רסצ"ד.

(80) כתובות קי, ב.

(81) ראה גם לעיל ע' 188 ואילך. וש"נ.

(82) רפ"ו.

(83) ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.

ה' כמים לים מכסים", אזי גם כאשר נמצאים בחוץ לארץ הרי זה המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו, וגם כאן יכולה להיות עבודת הקרבנות ברוחניות, "את עלותיך ואת שלמיך"⁸⁴, העליות שלך והשלימויות שלך על המזבח⁸⁵.

וזוהי ההוראה שצריכים להפיק מפרשת היום – ש"בכל המקום אשר אזכיר את שמי"⁸⁴ הרי זה ארץ ישראל, וזהו בכחו של כל יהודי לפעול שהדבר יהי' בגלוי, וזהו הענין של משיח הפרטי⁸⁶, שיפעל גם ביאת משיח הכללי, שכל בני ישראל ילכו לארץ ישראל הגשמית יחד עם משיח צדקנו.

כג. [ניגנו את הניגון "אני מאמין", והפסיק כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר:]
 כשמדברים אודות ענינים של משיח, ישנם כאלו החושבים שזהו – כלשון הגמרא⁸⁷ – "הילכתא למשיחא". צריכים לדעת שאין הדבר כן. ויש על זה ראי' מוכחת מנגלה דתורה:
 יש דיעה⁸⁸ שכהן אסור לשתות רביעית יין בזמן הזה, כי במהרה יבנה בית המקדש, ושיכור אסור בעבודה.

להפיג השכרות של יין – יכולים ע"י שני אופנים⁸⁹: א) שינה, ב) שהי' כדי מיל. השיעור של מיל הוא י"ח דקות. והשיעור היותר גדול במיל הוא כ"ד דקות⁹⁰.
 הרי ראי' ע"פ נגלה, שבמשך זמן מועט ("א קליינער וויילע"), פחות משיעור מיל, שזהו לכל היותר כ"ג דקות ונ"ט שניות, יכול לבוא משיח עם בית המקדש מוכן, כך שיוכלו מיד לגשת לעבודה.
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שינגנו עוה"פ את הניגון, וביתר חיות].

* * *

כד. מצינו⁹¹ שדבר המפסיק בין שני ענינים קשור עם מספר ארבעים (היינו שיש בו ארבעים ענינים פרטיים). ולדוגמא: טבילה במקוה, שעי"ז נעשה מהיפך הטהרה ענין של טהרה, או בטבילה של טהרה גופא, להפסיק בין ב' סוגי טהרה, היינו, לפעול מדרגה נעלית יותר בענין הטהרה – הרי השיעור של מקוה הוא ארבעים סאה⁹².

ועד"ז מצינו בענין המבול, שבא לטהר את הארץ (ולולי המבול כתיב⁹³ "ארץ לא מטהרה גו") – הי' הגשם במשך ארבעים יום (כנגד ארבעים סאה דמקוה)⁹⁴.

וכמו כן במלקות, שעל ידם נעשה הנלקה "אחיך", כמ"ש⁹⁵ "ונקלה אחיך", ודרשו חז"ל⁹⁶ "כיון שלקה הרי הוא כאחיך" – מספרם הוא ארבעים, כמ"ש⁹⁴ "ארבעים יכנו", כדעת ר' יהודה⁹⁷ שהכוונה למספר ארבעים כפשוטו, וגם לדעת רבנן⁹⁶ הרי זה קשור עם מספר ארבעים – "ארבעים חסר אחת".

ועד"ז מצינו ש"ארבעים יום קודם יצירת הולד" מכריזים אם יהי' "זכר"⁹⁸ – "איש דרכו לכבוש"⁹⁹, ועוד דוגמאות כיו"ב.

92) מקוואות פ"א מ"ז.
 93) יחזקאל כב, כד.
 94) ראה תו"א ר"פ נח. ובכ"מ.
 95) תצא כה, ג.
 96) מכות כג, סע"א (במשנה). וש"נ.
 97) שם כב, סע"א (במשנה).
 98) ראה ברכות ס, א. סוטה ב, א. וש"נ.
 99) יבמות סה, ב.

84) יתרו כ, כא.
 85) ראה לעיל ע' 131. וש"נ.
 86) ראה תניא אגה"ק ס"ד.
 87) סנהדרין נא, ב. וש"נ.
 88) ראה תענית יז, א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"א ה"ז.
 89) עירובין סד, ב. שו"ע (ואדה"ז) או"ח סצ"ט ס"ב (ס"ג).
 90) שו"ע שם סתנ"ט ס"ב (ס"י).
 91) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א דאשתקד ס"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"י"ב ע' 157 ואילך).

כה. ובנוגע לענינו:

בעשרים באב עומדים אנו ארבעים יום קודם ראש השנה, שבו היא ההכתרה של מלך מלכי המלכים הקב"ה. ובענין זה הוא באופן ש"בכל שנה ושנה .. יורד אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה" (כמ"ש באגה"ק¹⁰⁰).

ובעמדנו ארבעים יום לפני זה – צריכים להתחיל להתכונן לכך, לחשוב ולהזכר אודות הענינים שנפעלים אז.

בדרך כלל מבואר שההכנה לראש השנה מתחילה מראש חודש אלול. אבל במקום אחד¹⁰¹ מצינו שהתחלה היא ארבעים יום קודם ראש השנה, שזהו עשרים באב.

ויובן זה ג"כ ממה שמצינו שבר"ח אלול מתחילה ההכנה ליוהכ"פ, ש"נקרא ג"כ ראש השנה בכתוב¹⁰² והוא בחי' נשמה ופנימיות" (כמבואר בלקו"ת¹⁰³). וא"כ, כשם שמצינו שההכנה לראש השנה בפנימיות (יוהכ"פ) מתחילה ארבעים יום לפני" (ר"ח אלול), הרי מובן שגם ההכנה לראש השנה כפשוטו (בחיצוניות) מתחילה ארבעים יום לפני" (בעשרים באב).

כו. כיון שמתחיל עתה הזכרון אודות ראש השנה – הרי במילא מתחילים להזכר גם אודות זמן הבית וביאת משיח, שהרי ראש השנה קשור עם זמן הבית, ובפרט ראש השנה שחל להיות בשבת – כקביעות שנה זו – שבו היו תוקעין במקדש דוקא¹⁰⁴.

ויש להוסיף, שגם מה שאין תוקעים במדינה קשור עם זמן הבית:

ידועה הקושיא¹⁰⁵ על הדין שאין תוקעין בשופר ביו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת, משום גזירה דרבה, שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים¹⁰³ – הרי בזמן הזה שאין לנו רשות הרבים (כפי שפוסק רבינו הזקן¹⁰⁶, ועוד כמה אחרונים שלפניו ושל אחריו¹⁰⁷), לא שייך הטעם דשמא יעבירונו כו', וא"כ, צריכה להתבטל הגזירה, כידוע הכלל¹⁰⁸ שכאשר נאמר טעם הגזירה, הרי זה באופן שכאשר בטל הטעם אזי בטלה הגזירה?

והתיירוץ לזה¹⁰⁹ – דכיון שמהרה יבנה המקדש, ואז תהי' גם רשות הרבים, לכן אין תוקעין במדינה בראש השנה שחל בשבת, כדי שלא יאמרו אשתקד תקענו בר"ה שחל בשבת, ובמילא יכולים גם עתה לתקוע בשבת.

והענין בזה (שבזמן הזה אין רשות הרבים, וכשיבנה ביהמ"ק יהי' רשות הרבים) ברוחניות – שרשות הרבים ענינו "טורי דפרודא"¹¹⁰, וכיון שבזמן הזה אין בכחנו לברר גם "טורי דפרודא", לכן אין רה"ר; משא"כ לעתיד לבוא, שאז יהי' תוספת כח בקדושה, באופן ד"ופרצת ימה וקדמה גו"¹¹¹, אזי יוכלו לנצח ולברר גם את ההעלם ד"טורי דפרודא".

(100) סי"ד.

ח"א סקי"א. יהודה יעלה (להר"י אסאד) או"ח ספ"ז. מהרש"ם ח"ג סקפ"ח. הובאו ב"המועדים בהלכה" (לרש"י זעווין) ראש השנה ע' ג.

(101) ראה מנהגי הק"ק בית א-ל יכבץ (נדפסו בהקדמת ספר דברי שלום (להרא"ש מזרחי) סימן סד. בס' יד אליהו (להרב סלאטקי, ירושלים תשכ"ג) מע' מנהגים). הובא בלקו"ש חי"ט ע' 391 הערה 3. וראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשי"ב סכ"ו (תורת מנחם – התועודיות חי"ו ע' 132).

(106) שו"ע או"ח ששמ"ה סי"א-ב.
(107) ראה מג"א (סק"ז) וט"ז (סק"ו) שם. וראה גם משנ"ב שם (סקכ"ג) ובבאור הלכה.

(102) יחזקאל מ, א. וראה תוד"ה ואת – נדרים כג, ב. רא"ש סוף יומא.

(108) ראה בהנסמן בשד"ח כללים ג' אות לד.
(109) ראה גם שו"ת מהרש"ם שם.

(103) דרושי ר"ה נח, א. סד, א.

(110) ראה תניא ספל"ג. ובכ"מ.

(104) ר"ה רפ"ד (כט, ב).

(111) ויצא כת, יד.

(105) ראה שו"ת בשמים ראש ששנ"ט. שואל ומשיב מהדו"ק

כז. וכיון שהזכרון אודות ראש השנה מתחיל כבר עתה – צריכים כבר להתכונן להכתרת מלכותו ית', שיהי' הענין ד"וידע כל פעול כי אתה פעלתו וכו'"¹¹², ככל פרטי המדריגות שאומרים בתפלה¹¹³, ובאופן ד"באור פני מלך חיים"¹¹⁴, היינו, שמצד "אור פני מלך" נמשך "חיים" – כתיבה וחתימה טובה לכאו"א.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו", ואח"כ הניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי", והפסיק באמצע, ואמר:]

כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לומר תמיד "לשנה טובה ומתוקה"¹¹⁵.

והענין בזה¹¹⁶:

"(שנה) טובה" כשלעצמה – הרי זה כבר טוב, ומהי ההוספה ד"מתוקה"?

והביאור בזה – שהפירוש ד"מתוקה" הוא להמתיק ולהפוך את הענינים שבגלוי הם לא טוב, שגם הם יהיו טוב.

והיינו, שכל הענינים שבשנה החולפת לא היו בטוב הנראה והנגלה ("ניט ווי ס'האָט זיך געוואָלט") – דאף שזהו אמנם "טוב", מ"מ, הרי זה בחי' חסדים המכוסים דעלמא דאתכסייא¹¹⁷ – יהפכו בשנה הבאה להיות בטוב הנראה והנגלה, שגם עיני בשר יראו שהם טוב.

והענין בזה – שגם בחי' חסדים המכוסים דעלמא דאתכסייא, הטוב הנעלם שלמעלה מהשתלשלות, יומשך בגילוי, שהרי מצד האור שלמעלה מהשתלשלות אין שום הגבלות, ולכן הרי הוא פורץ כל הגדרים, ונמשך טוב בלי גבול, בטוב הנראה והנגלה.

(112) נוסח תפלת מוסף דראש השנה.

(113) חסר איזה תיבות (המו"ל).

(כ"ר).

(114) משלי טז, טו. וראה לקו"ת פרשתנו (פ' ראה) לב, א-ב.

(115) ראה בהנסמן בלקו"ש חל"ד ע' 334 (הערה ד"ה שנה

(116) ראה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שיא ואילך.

(117) ראה תניא פכ"ו.

ובכ"מ.

לקוטי שיחות פרשת עקב (כרך ב)

מתורגם ללשון הקודש

שהיא, כאמור, גם ידיעה על הגלות בה נמצאים אנו עתה - נדע כיצד ובמה לרפא את הגלות.

בפרשת השבוע, כאחת משבעה דנחמתא, מתואר אותו מדבר. הכתוב מציין את המדבר: "במדבר הגדול והנורא, נחש, שרף ועקרב, וצמאון אשר אין מים"². כאן פרטים שונים אודות המדבר, וגם אודות הגלות הנוכחית, וכפי שהוסבר לעיל, מהווה פירוט תנאי הגלות מעין נחמה, שכן בידיעתם נדע את אשר עלינו לרפא, כדי לצאת מן הגלות אל ארץ טובה ורחבה.

ג. המושג "מדבר" מציין מקום שאינו מושב אדם. "המדבר הגדול" - הוא, איפוא, כשהחלק הבלתי מיושב גדול ממקום מושב בני אדם.

"אדם" מוסב לבני ישראל: "אתם קרויים אדם", וכפי שהש"ל³ מסביר "אדם" מלשון: אדמה לעליון. בני ישראל דומים לאדם העליון שעל הכסא.

"המדבר הגדול", החלק הבלתי מיושב באדם גדול מן החלק המיושב באדם, כפי שנאמר⁴: "כי אתם המעט מכל העמים", בני ישראל מהווים המיעוט באומות. גם בבני ישראל עצמם הרי היהודים שומרי התורה והמצוות כפי הראוי - אינם מהווים, לעת עתה ולפי שעה, הרוב.

המלה הראשונה בה מציין הכתוב את הגלות היא: המדבר-הגדול. הגורם הראשון, השלב הראשון של הירידה, בו מתחילה הגלות - היא העובדה שמחשיבים את העולם שמסביב לגדול. רואים את ה"ישוב" - יהודים ויהדות - כשטח מועט, ואת העולם שמסביב, את מדבר העמים, לשטח גדול, לגוף יותר גדול מן היהודים.

לאמתו של דבר אין כל גוף שבעולם מסוגל לשלוט על יהודים. אדרבה: הכל בטל לגבי בני ישראל, כאמור בהפטרות השבוע: והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך, וכמאמר הגמרא⁵ לפסוק⁶: "וראו כל עמי הארץ גו' ויראו ממך" - "אלו תפילין שבראש". כשעל הראש ישנו ל"שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד", כשהשכל מוקף בידיעה שהקב"ה הוא השליט היחיד על העולם כולו - הרי "וראו כל עמי הארץ - ויראו ממך", הכל בטל לגבי זה.

אבל, כשאדם עורך חישוב של "המדבר הגדול"

א. פרשת השבוע - פר' עקב - היא אחת מ"שבעה דנחמתא", בהן לא רק תוכן ההפטרות הוא נחמה, כי אם גם תוכן פרשיות הקריאה. הרי כל הפטרה (רובן) היא מעין הפרשה, ומאחר שההפטרה דנה בנחמת הגאולה יש להניח שגם הפרשה דנה בגאולה.

לאמתו של דבר עוסקת התורה כולה בגאולה. שכן "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה"¹, על-ידי העסק בתורה משתחררת הנשמה מגלות הגוף ונפש הבהמית, ומתוך כך משתחרר גם הגוף מן הגלות כפשוטה.

ברם, בכל התורה נידונים ענינים שונים, ועל ידם באה גאולה, ואילו בפרשיות "שבעה דנחמתא" נידונית הגאולה עצמה.

הרי שרויים אנו עתה בגלות. כדי להסביר את ענין הגאולה מוסברת תחלה הגלות וסיבת הגלות, ועם ידיעת סיבת הגלות באה ידיעת הדרך לתיקון הדבר, וכשהסיבה באה על תיקונה באה גם התוצאה על תיקונה, וכך מגיעה הגאולה.

כדוגמת חולה בגשמיות: כשהוא יודע שהוא חולה, ואף יודע במה מתבטאת המחלה - הולך הוא לרופא, שכן יודע הוא שהוא חולה, הוא יודע להסביר לרופא, שכן יודע הוא במה מתבטאת מחלתו, וכך יודע הרופא איזו תרופה לתת, ולרפא אותו ע"י כן.

עצם ידיעתו של החולה שהוא חולה וידיעתו במה מתבטאת מחלתו - הידיעה עצמה מהוה מחצית הרפואה, ועתידה היא, בהמשך הזמן, להביא את מחציתה השניה של הרפואה, עד שהחולה יבריא לגמרי.

בידיעת והסברת ענין הגלות וסיבתה - מתחילה הגאולה, שכן ידיעת מהות הגלות מביאה לחיפוש דרכים לריפוייה ולצאת ממנה אל ארץ טובה ורחבה.

ב. בטרם נכנסו בני ישראל לארץ טובה ורחבה (לראשונה) עברו מדבר גדול, ואז יצאו מן המדבר ובאו לארץ ישראל. "מעשה אבות סימן לבנים": סיפור התורה על המדבר בו נמצאו בני ישראל עובר לכניסתם לארץ ישראל - מהוה סימן לבנים, שגם הגלות בה אנו שרויים כיום דומה למדבר בו היו שרויים בני ישראל אז.

עם ידיעתנו על המדבר בו נמצאו בני ישראל,

(4) דברים ז, ז.
(5) ברכות ו, א.
(6) דברים כח, י"ד.

(1) אבות פרק ו משנה ב.
(2) דברים ח, טו.
(3) חלק תורה שבכתב וישב סוף הדרוש צאן יוסף ובכמה מקומות. גם בספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי חלק ב פרק לג ועוד.

על עקרב נאמר ב"ערכי הכינויים"⁸ ש"ארוס - קר". דבר זה גרוע מנחש ושרף, שכן כשיש לאדם חום והתלהבות, למרות שהיא לעניני העולם, משמש הדבר הוכחה לחיוניות והתלהבות של קדושה. ברם, כשהוא קר, דבר המשמש סימן להיפוכם של חיים, גרוע הוא פי כמה. וכדוגמת גריעותו של עז לגבי שור נגח?⁹

מכאן עלולה להסתעף ירידה גדולה הימנה: צמאון אשר אין מים. אפילו כשמלמעלה מעוררים אותו, באמצעות בת-קול וכדומה, כמוסבר בתורת החסידות, עד שמתעורר בו צמאון - גם אז "אין מים", "מים - זו תורה"¹⁰. אין הוא יודע למה הוא צמא, כיון שהתרחק כל כך עד שאין לו כל שייכות ואינו יודע מכל מציאות של קדושה.

ממה מתחיל כל זה?

- מן "המדבר הגדול", מן העובדה שהוא מחשיב את המדבר - העולם, ודבר זה מהוה השלב הראשון בכל הירידות עד: "וצמאון אשר אין מים".

מזה מובן שכדי לתקן את כל הירידות יש לתקן תחלה את הסבה הראשונה, להתאזר בתוקף ביהדות ולזכור ש"אתה בחרתנו מכל העמים ורוממתנו".

אז נפטרים מן הגלות והולכים אל ארץ טובה ורחבה, ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו.

ו. כך יובן האמור בגמרא¹¹: "נחש כרוך על עקבו - לא יפסיק, עקרב כרוך על עקבו - יפסיק".

כשאדם עומד בתפלתו ולפתע תוקף אותו חום העולם - "נחש כרוך על עקבו" - הרי אף שאין הדבר טוב, לא יפסיק בכל זאת ועליו להמשיך בתפלתו. מאחר שיש לו חיוניות - יהפוך, בסופו של דבר, אותה לקדושה.

- "עקרב כרוך על עקבו", כשבעיצומה של תפלתו תוקפת אותו קרירות, אף שהיא רק על עקבו, העקרב שארוס קר עדיין לא תקף את המוח ואת הלב, כי אם את העקביים בלבד - יפסיק מתפלתו. אם באמצע תפלתו עלולה לתקוף אותו קרירות, העדר חיוניות, יש בדבר משום הוכחה שכל סדר עבודתו לקוי, ולכן עליו להפסיק סדר זה של עבודת ה', ולהתמסר לסדר חדש של עבודת ה', עבודה בחיוניות - הבאה מלימוד פנימיות התורה, אילנא דחיי.

(משיחות ש"פ עקב, כ' מנ"א. תשט"ז)

ומייחס חשיבות לעולם, כשהוא טוען שהעולם גדול ואילו הוא קטן - הרי שואל הוא ממילא: "מי יקום יעקב כי קטן הוא".

עצם השאלה, מתן החשיבות לעולם, יוצר את הגלות, את ההעלם וההסתור, את האפשרות שהעולם ישלוט עליו. זו ראשית הגלות.

אך כשאדם זוכר ש"אתה בחרתנו מכל העמים כו' ורוממתנו" - אינו מתרשם מאיש, בידעו שבני ישראל הם מורמים מן הכל, ולא קיימת לדידו גלות. הקב"ה נותן לו פרנסתו, באפשרותו לנהל את התעסקותו לפי דרכי התורה ונשאר לו פנאי לקביעת עתים לתורה.

ד. מהחזקת העולם ל"מדבר גדול" - עלולה להסתעף ירידה נוספת: לא "מדבר גדול" בלבד, כי אם גם - "והנורא".

מובנו של "גדול" הוא שהלה גדול ממנו, אבל מציאות בפני עצמה של מיעוט, לפחות, מהוה גם הוא. "נורא" - פירושו שהוא ירא מן הלה, משום שהוא סובר שיש לו שליטה וממשלה עליו.

- כשהוא מחשיב את העולם ל"גדול" בלבד - הריהו מתרשם מן העולם רק בשעה שהוא בא במגע עם העולם ועם עניניו, משום שהוא מכיר בגדולתו, ואילו כשהוא נמצא בד' אמותיו הוא מחזיק את עצמו איתן.

ברם, כשהוא רואה את העולם כ"מדבר גדול ונורא" - הרי גם כשהוא שרוי בד' אמותיו, כשהוא נמצא בבית-הכנסת, בישיבה או בביתו, אף אז ירא הוא מן העולם, מפחד הוא לקיים תורה ומצוות בגלוי, הוא חושש שמא ידע העולם מזה, ומה יאמרו הגויים?

ה. מכאן עלולה לבוא ירידה נוספת: "נחש".

בספר ערכי הכינויים⁷ נאמר ש"נחש - ארוס חם", ומשמעות הדבר כאן שהאדם מתחיל להתלהב בהתלהבות חום העולם, ומתוך שהוא נתון בהתלהבות העולם - מתמעטת התלהבותו בקדושה.

ומכאן - ירידה גדולה יותר: "שרף".

התלהבותו לעולם גוברת במדה כזו עד שלא זו בלבד שהיא ממעטת את התלהבותו לקדושה, אלא שהיא אף שורפת לגמרי את התלהבות הקדושה.

ומזו - ירידה גדולה ממנה: "עקרב".

(10) בבא קמא יז, א ושם נסמן (בשינוי לשון).
(11) ברכות ל, ב. וראה תיקוני זהר תיקון יח.

(7) לבעל המחבר ספר סדר הדורות מע' נחש.
(8) שם.
(9) ראה קונטרס התפלה פרק ח.

יום ראשון י"ב מנחם-אב

על השכינה שהיא הנפש של יהודי; וכך בכל אחד מישראל – על הניצוץ האלקי שלו המחיה את נפשו, הנפדים על ידי "שלום", על ידי מעשה הצדקה. וזהו גם בן הטעם שנקרא הצדקה "שלום", לפי שנעשה – על ידי הצדקה, שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כמאמר רבותינו

זכרונם לברכה, דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן, הם חלק ה' ממש, – נפשותיהם שחן חלק מה' ממש, והן ניפדות מידי החיצונים, – מידי הקליפות, ובפרט צדקת ארץ ישראל, – רבנו הזקן כתב אגרת זו – וכך אגרות רבות שבחלק "אגרת הקודש" שב"תניא"

– בהקשר לנתינת צדקה עבור "כולל חב"ד" בארץ ישראל, להחזקת תלמידי החבריא של רבי מנחם מענדל מהורודוק וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, שהיא צדקת ה' ממש, – צדקה למקום שבו שם הוי' בהתגלות, כמו שכתוב: "תמיד עיני – והמשכה פנימית של ה' אליהם ביה", בארץ ישראל, והיו עיני

ולבי שם כל הימים¹⁰. – הרי שבארץ ישראל מאירה המשכה פנימית מהוי', והצדקה שעושים עם תלמידי חכמים שבארץ ישראל, היא צדקת ה' ממש, והיא – צדקת ארץ ישראל, שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו, – מעצת הרוצים להזיק לנו, ותעמד לנו לעד, לשום – להעמיד, נפשנו בחיים אמתיים, מחיי החיים, לאור – להאיר, באור החיים, אשר "יאר ה' פניו אתנו סלה", אמן בן יהי רצון:

וזהו "צדק לפניו יהלך", – ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר "יהלך" ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישהו אחר ללכת – "לפניו" – הוא מלשון פנימיות, – לפנימיות שלו, ו"יהלך" – הוא מלשון הולכה, שמוליך – הצדק – הצדקה – מוליך את פנימית הלב לה', ואחר כך – כתוב בפסוק: ישים לדרך ה' פעמינו, – שהוא יתנהג בדרך ה', כמו שכתוב: "והלכתה בדרךיו", "אתרי ה' אלהיכם תלכו", בכל מעשה המצות, ותלמוד תורה – שהוא כנגד קלוי, – ובכל הענינים האלה של מצוות ותורה, ילך בדרך ה' באופן של הליכה, שכלן – התורה והמצוות שלו עולין לה' על ידי פנימית הלב, – שהוא גילה על ידי עבודת הצדקה, כותר שאת ומעלה מעלה – העליה על ידי פנימיות הלב היא נעלית הרבה יותר מעלייתו לה' על ידי חיצונית הלב, הנולד מהתבונה והדעת – בגדלות ה' לבדן, בלי הארת פנים מלמעלה

אלא בבחינת הסתר פנים, כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא, – בהתעוררות מלמטה, במעשה הצדקה הנקרא "שלום". – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזו הדרך היחידה שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. וזהו שכתוב: "פדה בשלום נפשי", – שלפי אמרת חכמינו ז"ל⁶ זה מוטב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", "נפשי דיקא". – המלה "נפשי" היא בדיוק, שכן, זה מוטב

וזהו צדק לפניו יהלך לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימית הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמינו כמו"ש והלכת בדרךיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות ומעלה מעלה מעלייתו לה' ע"י חיצונית הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים מלמעלה אלא בבחינת הסתר פנים כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה הנקרא שלום. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כמארו"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה' ממש מידי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת ה' ממש כמו"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום נפשנו בחיים אמתיים מחיי החיים לאור באור החיים אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר:

וזהו צדק לפניו יהלך לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימית הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמינו כמו"ש והלכת בדרךיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות ומעלה מעלה מעלייתו לה' ע"י חיצונית הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים מלמעלה אלא בבחינת הסתר פנים, כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא, – בהתעוררות מלמטה, במעשה הצדקה הנקרא "שלום". – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזו הדרך היחידה שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. וזהו שכתוב: "פדה בשלום נפשי", – שלפי אמרת חכמינו ז"ל⁶ זה מוטב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", "נפשי דיקא". – המלה "נפשי" היא בדיוק, שכן, זה מוטב

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הלי פעמינו (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". 2. תבוא כח, ט. 3. ראה יג, ה. 4. משנה ריש פאה. 5. תהלים נה, י. 6. ברכות ה, א ובפרש"י. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו)". 8. תוספתא פאה פרק א'. 9. עקב יא, יב. 10. מלכים א ט, ג.

יום שני י"ג מנחם-אב

בבחינת גילוי, שמשיגים את המהות של החיות, שהיא בבחינת גילוי לנשמתם ורוח בינתם, להבין ולהשיג איזה השגה כל אחד ואחד לפי מדרגתו ולפי מעשיו, - ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו עדין, מפרש, "לפי

מדרגתו" הכוונה לנשמות שבגן עדן העליון - שהשגתן היא בהתאם למדרגת הכוונה ורעותא דלבא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין מתוארים במלה "מדרגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד והאמונה" פרק ט. שלגבי מוחין חב"ד מוסיף רבנו הזקן המלה "ומדרגת"; ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן עדן התחתון, הזוכות לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי מעשיו"¹⁶. בכל אופן מובן שהתענוג שבגן עדן הוא תענוג של שכל ושל הבנה באלקות, ולכן נקרא עולם הנפא בשם "בינה" בזהר הקדוש. - שכן, שם מאירה

ספירת ה"בינה"¹⁷, שתהיה לנשמות השגה והבנה באלקות; והשפעה זו נמשכת מבחינת חכמה עלאה, - חכמה עליונה, שהוא - החכמה העליונה, מקור התשפלה וההשגה הנקרא בשם בינה, - "חכמה" היא מקור ההשגה של "בינה", והוא - וזהו, קדמות השכל קדם שבא לכלל גילוי השגה והבנה, רק עדיין הוא בבחינת העולם והסתור, - וזהו הבחינה ב"חכמה" שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו החיצוניות של "חכמה" שהיא נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, אלא שם זה בבחינת "נקודה" ו"כלל" - ורק לאחר מכן באים הדברים בפרטים של "בינה"; ואילו כאן מדובר אודות מדרגה זו של "חכמה" שלמעלה לגמרי משכל, רק שמעט מזעיר שם זעיר שם - מעט מן המעט, שופע ונמשך משם לבחינת בינה, - על השפעה זו להיות מועטה ואחרי צמצום ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי צמצום אחד נעשית ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב צמצום כדי שיגיע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת ה"בינה", שכן, אחרי הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה עדיין לרדת בהבנת ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת ב"בינה", להבין ולהשיג שכל הנעלם - שכל כזה שבעצם הוא נעלם, למעלה מהשגה -

ה. "ויעש דוד שם"¹¹. - פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד עשה שם טוב לבני ישראל - בקברו מתיחה של השונאים, כפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו - כפי פירוש שאר המפרשים, ופרש בזהר הקדוש¹², משום שנאמר¹³:

"ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו כו", - הזוהר הקדוש מפרש של"ויעש דוד שם" יש קשר לאמור להלן שדוד היה עושה משפט וצדקה לכל עמו, ובעשייתו משפט וצדקה, עשה את ה"שם" היינו שמו הקדוש של הקב"ה. "בכה רבי שמעון ואמר: מאן עבד שקרא קדישא בכל יומא - מאן דיהיב צדקה למסכני כו". קו - מי "עושה" את השם הקדוש (של הקב"ה) בכל יום? - זה שנותן צדקה לעני. הדברים טעונים הסבר: א) כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש של הקב"ה הביטוי לעשות שם (כלשון הפסוק "ויעש", וכלשון הזוהר

הקדוש "עבד") ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין הצדקה? ויבין בהקדים מאמר רבותינו וזכרונם לברכה¹⁴ על פסוק¹⁵: "כי ביה ה' צור עולמים" - בה' - באות ה' של שם הוי", נקרא עולם הזה, כיו"ד - ובאות יו"ד של שם הוי", נקרא עולם הנפא. - מה היא השייכות שיש דוקא בין העולם הזה לאות ה' של שם הוי", ובין העולם הבא לאות י' דוקא של שם הוי"? לשם כך מסביר רבנו הזקן מהו ענינו של עולם הבא וגן עדן, ובכך תובן השייכות של עולם הבא לאות י' של שם הוי", פרוש, שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בגן עדן עליון ותחתון, הוא, שמתענגים בהשגתם והשפלתם, - תענוג של שכל ושל הבנה, שמשפילים - בכוח ה"חכמה", ויודעים - בכוח ה"דעת", ומשיגים - בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה כוחות אלה של חכמה-בינה-דעת הם מבינים איזה השגה באור וחיית השופע שם מאין-סוף כרוך-הוא, בבחינת גילוי - באופן שהחיות המאירה שם מ"אין סוף" היא בגילוי, והם משיגים מהותה של חיות זו, שלא כמו בעולם הזה, שהחיות באה שם באופן של העלם, וההשגה שיכולים להשיג שם באותה חיות, היא ידיעת המציאות בלבד ולא השגת המהות, ואילו בגן עדן החיות היא

11. שמואל ב ח, יג. 12. זח"ג קיג, ב. 13. פסוק טו. 14. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. 15. ישעי' כו, ד. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקר"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע - הוא מל) ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ".

יומשך ויהיה בר-השגה, זהו הרי "זיו השכינה", הארה מ"אין סוף" המאירה בגן עדן, שבעצם היא למעלה לגמרי מהבנתו של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי שהיא בגן עדן העליון או בגן עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד ותגיע להשגת השכל של

הנברא, עליה לעבור צמצום אחר צמצום, עד לירידתה בהשגת והבנת הנשמה, ברם, אחרי כל הצמצומים הרי זו המהות של אלקות, שהיא הרי השגת הנשמה בגן עדן – השגה במהות האלקות. וְלָבֵן – זה נִקְרָא בְּשֵׁם "נִקְדָּה בְּהִיבְלָא" בְּזֵהָר הַקְּדוּשָׁה¹⁸, – שזוהי נקודה של "חכמה" כפי שהיא מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה ב"בינה", בהבנה ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה מהפרטים של הבנה והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בהן. וְזוּ הִיא תְּמוּנַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַיְיָ הַקְּדוּשָׁה – תמונת רציון

האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז¹⁹ על הנקודה של ספירת ה"חכמה", וְנִקְרָא "עֲדוּן", אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר²⁰: "עֵין לֹא רָאִתָּה כֹּו". – שאין בזה שום השגה כלל, שכן, הוא בעצם אור שלמעלה משכל ומהשגה, וְנִקְרָא²¹ "אבא יסד ברתא". – חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שייסוד להלן. איזו שייכות יש ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לכאורה יש לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת השכל. אך, איזו שייכות יש בין אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל? רבנו הזקן יסביר להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשוננו: פְּרוּשׁ, כִּי הִנֵּה הַתְּהוּוֹת אֹתוֹת הַדְּבִיר – של נפש, הַיּוֹצְאוֹת מֵה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה – אֵינֶן דְּכָר מְשָׁכְל – שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה"מוצאות", וְלֹא – וכן גם לא מְטַבֵּעַ מְטַבֵּעַ מוֹצְאוֹת הַלֵּל, – יש לפעמים ענין שאיננו על פי שכל, אך כך הדבר מצד טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", לְהוֹצִיא מִבְּטָא הָאוֹתוֹת עַל יְדֵי הַהֶבֶל וְהַקּוֹל הַמְּבַר בְּהֵן – ב"מוצאות", ההכחה של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של אותיות הדיבור, עַל פִּי דְרָךְ – וסדר הַטַּבֵּעַ וְלֹא עַל פִּי דְרָךְ הַשְּׁכָל – השכל אינו מחייב שמהכחת ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה אותיות אלו ואלו, בְּגוֹן

הַשְּׁפָתִים, עַל דְּרָךְ מְשָׁל, שְׁאוֹתוֹת בּוֹמ"פ – בִּי"ת, וי"ו, מ"ם, פ"א, יוֹצְאוֹת מֵהֵן – בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר לראות ולהרגיש איך שהאותיות הבאות על ידי תנועת השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן – אֵין הַטַּבֵּעַ וְלֹא הַשְּׁכָל נוֹתֵן לְיִצְיַאת

אגרת הקדש

וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם נִקְדָּה בְּהִיבְלָא בּוֹה"ק וְזוּ הִיא תְּמוּנַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַיְיָ כ"ה וְנִקְרָא עַדן אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר עֵין לֹא רָאִתָּה כֹּו וְנִקְרָא אבא יסד ברתא. פִּי כִי הִנֵּה הַתְּהוּוֹת אֹתוֹת הַדְּבִיר הַיּוֹצְאוֹת מֵה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה אֵינֶן דְּכָר מוֹשְׁכָל וְלֹא מוֹטַבֵּעַ כְּמַטַּע מוֹצְאוֹת הַלֵּל לְהוֹצִיא מִבְּטָא הָאוֹתוֹת ע"י הַהֶבֶל וְהַקּוֹל הַמְּכַח בְּהֵן עַפ"י דְרָךְ הַטַּבֵּעַ וְלֹא עַל פִּי דְרָךְ הַשְּׁכָל כְּגוֹן הַשְּׁפָתִים עַד"מ שְׁאוֹתוֹת בּוֹמ"פ יוֹצְאוֹת מֵהֵן אֵין הַטַּבֵּעַ וְלֹא הַשְּׁכָל נוֹתֵן לְיִצְיַאת מִבְּטָא אַרְבַּע חֲלָקֵי שִׁינוּי בִּיטוּי אֹתוֹת אֵלוֹ עַל פִּי שִׁינוּי תְּנוּעַת הַשְּׁפָתִים שְׁמַתְנוּעֵנוֹת בְּהֶבֶל אֶחָד וְקוֹל אֶחָד הַפּוֹנֵעַ בְּהֵן כְּשׁוּה וְאִדְרַבְּהָ שִׁינוּי הַתְּנוּעוֹת שְׁבַשְׁפָתִים הוּא לְפִי שִׁינוּי בִּיטוּי הָאוֹתוֹת שְׁבַרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ לְבַטָּא בְּשַׁפְתִּים כְּרִצוֹנָה לְוִמֵר אֹת ב' או ו' או מ' או פ' וְלֹא לְהִפְךָ שִׁיחִיהָ רִצוֹן הַנֶּפֶשׁ וְכוּנְתָה לְעֵשׂוֹת שִׁינוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׁפָתִים כְּמוֹ שֶׁהֵן מִתְּנַעֲנְעוֹת עֵתָה בְּבִיטוּי ד' אֹתוֹת אֵלוֹ. וְכִנְרָאָה כְּחוּשׁ שְׁאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְּכוּנְתָה וְיודַעַת לְכוּיֵן כֻּלָּל שִׁינוּי תְּנוּעוֹת

מִבְּטָא אַרְבַּע חֲלָקֵי שִׁינוּי בְּטוּי אֹתוֹת אֵלוֹ, – לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים בארבעת האותיות בִּי"ת, וי"ו, מ"ם ופ"א, עַל פִּי שִׁינוּי תְּנוּעַת הַשְּׁפָתִים, – שבביטוי האות בִּי"ת, למשל, תנועת השפתיים היא באופן אחד, ובאות וי"ו באופן שני וכו', שְׁמַתְנוּעֵנוֹת – השפתיים, כְּהֶבֶל אֶחָד וְקוֹל אֶחָד הַפּוֹנֵעַ בְּהֵן כְּשׁוּה – נגיעת ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות בִּי"ת, או האות וי"ו, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו

הבל ואותו קול, הרי שמצד ההבל והקול לא בא עדיין השינוי בביטוי אות זו או אות אחרת, ומן ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי האות בִּי"ת תנועת השפתיים שונה מאשר בשעת ביטוי האות ו' למשל, בהתאם לכך, היה צריך, הרי, להיות שהאדם בשכלו יכוון אחרת נענוע השפתיים ברצותו לבטא האות בִּי"ת, ואחרת ברצותו לבטא האות וי"ו²², או שהיה צריך להיות כך בטבע, שבדרך הטבע ירצה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה אין הדבר כך, וְאִדְרַבְּהָ, שִׁינוּי הַתְּנוּעוֹת שְׁבַשְׁפָתִים הוּא לְפִי שִׁינוּי בְּטוּי הָאוֹתוֹת שְׁבַרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ, – לפי השינויים שברצון, לְבַטָּא בְּשַׁפְתִּים כְּרִצוֹנָה, – של הנפש, לְוִמֵר: אֹת ב' או ו' או מ' או פ'. – כשברצותו לבטא את האות בִּי"ת, למשל, מתנענעות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא האות וי"ו וכדומה – ביטויה של האות היא שמביאה את השינוי בתנועת השפתיים, וְלֹא לְהַפְךָ, שִׁיחִיהָ רִצוֹן הַנֶּפֶשׁ וְכוּנְתָה לְעֵשׂוֹת שִׁינוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׁפָתִים כְּמוֹ שֶׁהֵן מִתְּנַעֲנְעוֹת עֵתָה בְּבִטוּי ד' אֹתוֹת אֵלוֹ, וְכִנְרָאָה כְּחוּשׁ, – וכמו שאנו רואים בבחירות ובמוחש, שְׁאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְּכוּנְתָה וְיודַעַת – איך לְכוּיֵן כֻּלָּל שִׁינוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׁפָתִים בְּשִׁינוּיֵים אֵלוֹ. – לגבי כל אות לחוד, וכיוון שאין הנפש מתכוונת ואיננה יודעת כלל איך לכוון ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו לבטא – הרי

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפ"ב דשעהי"ה א)". 20. ישע"י סד, ג. 21. זח"ג רכח, א. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הקולות מהצינור ע"י הכאה באצבע על הנימין כו' (המשך תרס"ו עמוד תמו)".

עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו"ד שבשם הוי", שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו"ד של "חכמה", מדוע, איפוא, אומרים חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא נברא ביו"ד ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי"? יסביר רבנו הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (צויר) האותיות, בה נראה

השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה"; ואילו גוף (חומר) האותיות, שהוא ה"הבל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה וההבנה באלקות). והגוף והיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא האות ה' של שם הוי", ומוזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

שהשוני בתנועת השפתיים אינו בא בכונה זו, כדי לבטא אות מסוימת, אלא להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר אותיות מסוימות, מתנוענות השפתיים כך בדרך ממילא. ויותר נראה כן כפשוטו הנקודות, – קמץ, או פתח וכדומה, שפשוטו רצונה להוציא

מפיה נקדת קמץ - או ממילא נקמצים השפתיים, וכפתח - נפתחים השפתיים, ולא שרצון הנפש לקמץ ולא לפתח - את השפתיים, כלל וכלל. ואין להאריך בדרך הפשוט ומוכן ומשכל לכל משכיל, ומשכיל האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומוכן אלא משכיל המדברת ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

ומוכן, אלא - האותיות באות משכל הנעלם ונקדמות השכל - זה שלפני ולמעלה משכל, שזהו "חכמה", שפשוטו המדברת, ולכן אין התינוק יכול לדבר, אף שמבין הכל: - שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי שהוא מבין, כי אם מ"חכמה" שלמעלה מכך - וכוח זה עדיין אינו מפותח וגלוי אצלו. על כל פנים, הרי שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" - "מלכות" ואותיות הדיבור - הוא "אבא", "חכמה".

יום שלישי י"ד מנחם-אב

כ"ב אותיות - החלוקה והשוני נעשים בה' מוצאות הידועות: אחה"ע²³ - האותיות א, ח, ה, ע' באות מהגרון, גיכ"ק - האותיות ג, י, כ, ק באות מהחך בו'. - האותיות ב, ו, מ, פ' - בומ"ף - באות מהשפתיים וכו'. ומבטא - וצליל ההבל - ההבל לכשעצמו יש לו

גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם כשאין הוא מתבטא באות, הוא אות ה' - בצאת ההבל מהפה נשמע הצליל של אות ה', שהיא "אתא" קלילא בו", - אות קלה, שאין בה ממש וממשות של אות מושלמת, והוא מקור התקור וגוף האותיות טרם התחלקותן לכ"ב - אותיות. הרי, שהאות ה' מתחזה כמקור ה"גוף" של האותיות. ולכן אמרו רבותינו ופרושים לברכה, שעולם הזה נברא בה' - של שם הוי', כלומר שהעולם הזה נברא מציצוניות וגוף האותיות שלמעלה, שמקורן באות ה' של שם הוי'.

אך האותיות - שכאמור באות מ"חכמה", הן בבחינת הקור וצורה, - שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות, הנקרא פנימית ויצונית, - ה"חומר" של האותיות הוא היצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, כי הגם שמקורן של האותיות, הוא מקדמות השכל - מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקודמת לשכל ורצון הנפש, - שכאמור, מרצון הנפש לבטא אות זו או אחרת, בא צורה של האות, זו היא בחינת צורת שני המבטא שפכ"ב אותיות, - בשינוי שבין אות לאות בשעת

ביטויין. אבל בחינת החקר וגוף התהוותו, והוא בחינת היצוניותו, הוא ההבל היוצא מהלב, שממנו מתהווה קול פשוט היוצא מהגרון, ואחר כך נחלק לכ"ב הכרות, וכפשוטו

אגרת הקדש

השפתים בשינויים אלו ויותר נראה כן בביטוי הנקודות שכשהנפש רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ או ממילא נקמצים השפתיים וכפתח נפתחים השפתיים ולא שרצון הנפש לקמוץ ולא לפתוח כלל וכלל ואין להאריך בדבר הפשוט ומוכן ומשכל לכל משכיל שמבטא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומוכן אלא משכיל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

אגרת הקדש

אך האותיות הן בבחינת חומר וצורה הנקרא פנימית ויצונית כי הגם שמקורן הוא מקדמות השכל ורצון הנפש זו היא בחינת צורת שניו המבטא שבכ"ב אותיות אבל בחינת החומר וגוף התהוותו והוא בחי' היצוניותו הוא ההבל היוצא מהלב שממנו מתהווה קול פשוט היוצא מהגרון ואח"כ נחלק לכ"ב הכרות וביטוי כ"ב אותיות בה' מוצאות הידועות אחה"ע מהגרון גיכ"ק מהחך בו' ומבטא ההבל הוא אות ה' אתא קלילא בו' והוא מקור האותיות טרם התחלקותן לכ"ב ולכן ארו"ל שעוה"ו נברא בה':

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אחה"ע כסדר הא"ב מוכן ע"פ מ"ש בזה"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ח שער דרושי הצלם ד"ב)".

יום רביעי ט"ו מנחם-אב

ומשם יוצא ההבל – שהוא, מקור גלוי גוף האותיות הדבור, המתגלות בה' מוצאות מהעלם – שהיו עד אז בהעלם, היו"ד – ביו"ד, ותמונת ה' תתאה – האות ה' האחרונה שבשם הוי', בכתובתה – כשכותבים אותה היא הרי גם כן בהתפשטות ארץ

ירחב, – כפי שהדבר ב"ה' עילאה", אלא שב"ה'

עילאה" זה מראה על התפשטות ההשגה, ואילו

ב"ה' תתאה" – מורה על התפשטות

מלכותו ותפרך, "מלכות כל עולמים", – ספירת

המלכות היא מקור כל העולמות, והיא מתפשטת

למעלה ולמטה ולד' סטריין, – ולארבע הרוחות,

המתפשטות – המעלה והמטה וד' רוחות העולם

מתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה', –

מאותיות דיבורו של הקב"ה, כמו שכתוב בקהלת:

"באשר דבר מלך שלטון", דיבורו של המלך שולט,

כפי שהדבר במלוכה למטה, שהנהגה שהמלך מנהיג את המלוכה

היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל

הדיבור שלמעלה את התפשטות המלוכה של הקב"ה בכל ששת

קצוות העולם, במעלה, מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות

העולם, כמו שמבואר במקום אחר [ולחבין מעט מעט] – משהו

ענין ומהות אותיות הדבור באלהות, שאין לו דמות תנוף ולא

תנוף תם ושלום, – כיצד, איפוא, מתאים לומר למעלה הענין של אותיות הדיבור, חיצוניות וגוף, ופנימיות ונפש של אותיות הדיבור?

– כבר נתבאר בדרך ארצה וקצרה (בלקוטי אמרים – ספר ה"תניא", חלק ב פרק יא ויב, עין שם): – על כל פנים, הרי,

לכן אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור שלמעלה, שמקורם הוא האות ה' של שם הוי'.

והנה, הגם – למרות, שהיא ה' תתאה, ה' אחרונה שבשם הוי', – הדיבור שלמעלה הוא הרי בחינה של "מלכות", דבר מלך שלטון²⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא ה' האחרונה (תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה"מלכות", ורבותינו זכרונם

לברכה דרשו זה – שביו"ד נברא עולם הבא ובה' נברא

עולם הזה, על פסוק: "כי בנה", – ה' צור עולמים,

כיצד, איפוא, אנו מסבירים כאן, שהכוונה במאמר

חכמינו ז"ל בה' נברא העולם הזה, היא ה' תתאה

(האחרונה), מקור ההבל של אותיות הדיבור? תינו – הרי

זה, לפי שמקורה וראשיתה לבא לבחינת

גלוי מהעלם היו"ד – ש"העלם" היו"ד של "חכמה"

הוא הרי המקור והשושן של כל סוג של גילוי, גם הגילוי

של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות

גם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא

שבבואם בהתגלות, כפי שהם באים במאוחר יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיו"ד עצמה, מ"חכמה"

עצמה, ואילו הגילוי של החומר והצינוניות האותיות, באים מהבל

הלב, ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי', הרי הראשית והמקור, כשמתחיל הגילוי של עולם הזה – הוא משפע ונמשך מבחינת ה'

עלאה, – האות ה' הראשונה שבשם הוי', שיש לה – לציור ותמונת האות ה', התפשטות ארץ ורחב, – חזאת כדי להורות – להראות,

על בחינת בנה, – ה' עילאה של שם הוי', היא בחינת "בינה", שהיא התפשטות השכל הנעלם בבחינת גלוי והשגת בהרחבת

הדעת, והשפעתה – של ה' עילאה, בינה, מסתיימת בלב, וכמו שכתוב בתקונים²⁵, ד"בינה - לבא, ובה הלב מבין", – ש"בינה"

היא בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי שהשפעת ה"בינה" היא בלב,

אגרת הקדש

והנה הגם שהיא ה' תתאה ה' אחרונה שבשם הוי' ורו"ל דרשו זה על פסוק כי ביה היינו לפי

שמקורה וראשיתה לבא לבחי' גילוי מהעלם היו"ד הוא מושפע ונמשך מבחינת ה' עילאה שיש לה התפשטות

אורך ורוחב להורות על בחינת בינה שהיא התפשטות השכל הנעלם בבחי' גילוי והשגה בהרחבת הדעת

והשפעתה מסתיימת בלב וכמ"ש בתיקונים דבינה לבא ובה הלב מבין ומשם יוצא ההבל מקור גילוי גוף

האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד ותמונת ה' תתאה בכתובתה גם כן בהתפשטות אורך

ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטריין המתפשטות

ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת באשר דבר מלך שלטון כמ"ש כמ"א. [ולחבין מעט מעט מועיר ענין

ומהות אותיות הדבור באלהות שאין לו דמות תנוף ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה

(בלק"א ח"ב פי"א וי"ב ע"ש):

24. קהלת ח, ד. 25. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

יום חמישי ט"ז מנחם-אב

ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני - שכן, "עולם הזה" שהוא עולם ה"עשיה", מכון לא רק לעולם הזה הגשמי, כי אם גם כולל את עולם העשיה הרוחני - הנה כל רבויים אלו, רבוי אחר רבוי עד אין קץ ממש, - שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים בלי קץ

ממש, הכל נמשך ונמשך מרבוי צרופי כ"ב אותיות

דבר ה', המתחלקות - כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה, מתחלקות גם כן לצרופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש, - אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה, כמו שכתוב בספר יצירה³⁰: שבעה³¹ אבנים בזנות המשת אלפים וארבעים פתים, - בספר יצירה נקראות האותיות "אבנים", והמלים - "בתים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע אותיות

אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות, מכאן ואילך צא וחשב מה שאין תפה יכול לדבר בו' - ואין האוזן יכולה לשמוע - כל כך הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות מונה בספר יצירה מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי גבול, כך גם באותיות הדיבור שלמעלה, הרי רבוי הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. והגם שיש במעלות ומדרגות המלאכים ונשמות - לא רק הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם כמה וכמה מיני מעלות ומדרגות חלוקות לאין קץ, גבוה על גבוה - מדרגה אחת - למעלה מהמדרגה השניה, למרות שגם המדרגה הראשונה נעלית ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה - ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות - לא היה, הרי, צריך להיות, ההבדל בין מדרגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה, הנה הכל - התחלקות המדרגות, גם גבוה על גבוה, נמשך לפי חלופי הצרופים - דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים והתמורות דא"ת ב"ש - הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, והתמורות בא"ת ב"ש בו' - בסדר האחר של ה"אלף-בית", הסדר של "א"ת ב"ש", שהאות אל"ף (האות הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות

אך ביאור הענין למה אמרו רבותינו זכרונם לברכה שיעולם הנה דוקא נברא בה' - כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה היא ל"ה" תאבה, בחינת ה"מלכות" ודיבור שלמעלה, שמהם הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם הזה), כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא העולם הזה נברא באות ה' יסביר רבנו הזקן להלן, שהן אמת הדבר שריבוי הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ ישנם גם כן נבראים עד אין קץ - אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה",

שכן הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות הדיבור (על דרך משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות). לכן אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: הנה ידוע לכל חכמי לב²⁶, כי רבוי העולמות והתיכלות אשר אין להם מספר, כמו שכתוב²⁷: "היש מספר לגודליו", - הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה, שאין להם מספר. וככל היכל וגודל - בהם יש כבר מספר כמו שכתוב²⁸: "אלף אלפין ישמשוני" ורבו רבבן קדמוהי יקומון" - אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם אלף אלפין ורבו רבבן מלאכים²⁹, וכן - בנשמות, שיש בהן חמש מדרגות כלליות של נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה, הן נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה - נרנח"י, מדרגות לאין קץ, - שישנן מדרגות לאין קץ במדרגת ובחינת "נפש", ובמדרגת ובחינת "רוח", עד במדרגה של "נשמה", "חי", "יחידה", וככל עולם והיכלות מרבוי היכלות שבאצילות-בריאה-יצירה - שהן כולם עולמות רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשי"כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גוי ועשו כל חכמי לבי". 27. איוב כה, ג. 28. דניאל ז, י. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) - דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) - וי"ל שמוזה מוכיח מהדובר ב"גודדים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו)מספר, וככ"ז יש בהם גם בל"ג". 30. פ"ד מ"ב. 31. הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותקינים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בזנות", לשון נקבה.

המחשבה באות הרי בגילוי ממדותיו – שמפני שיש לו אהבה ותשוקה לדבר מסויים, לכן הוא חושב ומדבר אודות אותו דבר, והמדות באות מרצונו וחכמתו וכו', כך גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו

וחכמתו וכו', **הַמִּיחֲדוֹת** –

מדותיו – הקדושות, ורצונו

וחכמתו (הספירות),

מיוחדות **פְּאִי-סוּף**

פְּרוּף-הוּא פְּתִילִית – הרי

שהאור שמצורות האותיות,

שהוא אור הבא ממדותיו

הקדושות ומרצון וחכמה –

נמצא רק בתוכו, בפנימיות

של "מוצא פי ה'" המהווה

ומחיה את העולם הזה,

ואילו בגילוי אין הדבר כך.

ומהיכן באה ההתהוות

והחיות של העולם הזה? –

הרי זה מחיצוניות וגוף

האותיות, "הבל" הדיבור

שלמעלה. (וזהו **שְׁפָתַב**

הָאָרִי וְרִנּוֹ לְבָרְכָה³⁷,

שְׁפָתַי חִיצוֹנִית הַכְּלִים

דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת,

הַמְרִמּוֹת כְּה' שֶׁל שָׁם

הַיְיִ"ה פְּרוּף-הוּא, – "ה' תתאה" שהיא ספירת המלכות, הם ירדו

וְנַעֲשׂוּ נִשְׁמָה לְעוֹלָם הָעֵשִׂיָה). וְכֵן פְּתוּקוֹנִים³⁸ – ב'יתיקוני

זוהר", שְׁהִי"ד – של שם הוי', הוּא – מאיר, בְּאֲצִילוֹת כו', – ר'ה'

עילאה" – בעולם ה"בריאה", ר'ו"י – בעולם ה"יצירה", וְה' תְּתַאֵה

מְקַנְנָת – ומאירה, בְּעֵשִׂיָה: – ארבע האותיות של שם הוי' הן

האלקות של העולמות³⁹: הגילוי שמאיר בעולם ה"אצילות" הוא

ספירת ה"חכמה" (י"ד של שם הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של

ביטול באופנו הנעלה ביותר, של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבונו

הזקן אומר בהגדה שברק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה"תניא)).

הרי "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה"אצילות", שבכל עניני עולם

ה"אצילות" שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה"בריאה" מאירה

"ה' עילאה", ספירת ה"בינה" וכל הנבראים של עולם זה (גם נשמות

וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות; בעולם ה"יצירה"

מאירות שש המדות, ועבודת הנבראים שבעולם זה, היא בענין

ה"מדות", התפעלות של אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה"עשיה"

מאירה "ה' תתאה", ספירת ה"מלכות", ועולם זה – הוא עולם

המעשה, ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה

של עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוכשת

בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה"הבל", ואילו התהוות והיות

העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור – מה"הבל", ולכן

עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

האחרונה), והאות ב"ת (האות השניה) מוחלפת באות ש"ן (האות השניה שלפני האחרונה) וכו'. (וְכֵמוּ שְׁתַּבְּאָר בְּפֶרֶק יב). – ב"שער היחוד והאמונה"³² החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו ריבוי מדריגות כזה וחילוקי מדריגות עד אין קץ, אֲדָ

הָרַךְ בְּלָל, הִנֵּה כָּלֵם בְּעֵלֵי

הַכְּמָה וְדַעַת, – ענינם הוא

ענין החכמה ודעת באלקות,

וְיִוֹדְעִים אֶת בּוֹרְאֵם, מִפְּנֵי

הַיּוֹת הַיּוֹתֵם מִפְּנֵימִיּוֹת

הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת –

פנימיות האותיות נמשכות

מִבְּחִינַת הַכְּמָה עֲלֵאָה, –

"חכמה עליונה", וְכִנּוּבָר

לְעֵלֵי. – לכן אומרים על כל¹⁶

הנבראים הנכללים בשם

הכללי "עולם הבא", שהם

נבראו ביו"ד, שכן חיותם

באה מפנימיות ומאור

אותיות הדיבור שלמעלה,

הבא מהי"ד של שם הוי'.

אֲדָ הָעוֹלָם הַזֶּה הַשְּׁפָל,

עִם הַחַיּוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ, קָמָן

מִהִבֵּל וְלִסְפֵל אֹדֵר וְחַיּוֹת

מִבְּחִינַת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת

וּפְנִימִיּוֹתָן, לְהָאִיר –

שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו, וְלִהְשִׁיעַ בּוֹ בְּלֵי

לְבוֹשׁ וְהַסְתֵּר כְּמוֹ שֶׁ- פנימיות האותיות, פְּאִירוֹת וּמִשְׁפִּיעוֹת

לְנִשְׁמוֹת וּמְלַאכִים, – לנשמות ומלאכים זה מאיר ומשפיע בלי

הלבוש וההסתר של חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל³³, רַךְ

הַהָאָרָה וְהַשְּׁפָעָה כְּאֵה וְנִשְׁפָּע לְעוֹלָם הַזֶּה מִבְּחִינַת הַמֵּר וְגוֹף

הָאוֹתִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹתָם, שֶׁהוּא – חיצוניות האותיות, היא בְּחִינַת

הַהֶבֶל, – כמו על דרך משל חיצוניות וגוף אותיות הדיבור באדם

המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי, הַמְתַּחַלֵּק לְו'

הַכְּלִים שֶׁבְּקִהְלַת³⁴ – בפסוק ב"קהלת"³⁵ מוזכרים שבעה ענינים של

הבל: "הבל הבלים אמר קהלת הבל הכל הבל", "הבל" פעם

אחת, "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם "הבל

הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע

פעמים "הבל". שְׁעֵלִיָהם – על שבעה ההבלים, הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ

שְׁפָתוֹב בְּזִהַר הַקְּדוּשָׁה³⁶. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים

דאמר שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים

שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, וְהוּא מוֹצֵא

פִּי ה'" הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכָל צְבָאוֹ – כל הנבראים שבעולם

הזה, לְהַחַיּוֹתָם, – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה', וְכִתּוּבוֹ –

בהבל ובמוצא פי ה', מְלַבֶּשֶׁת בְּחִינַת צוּרַת אוֹתִיּוֹת הַדְּבָר

וְהַמְחַשְׁבָה, – שלמעלה, הבאה – מִמְדוּתָיו הַקְּדוּשׁוֹת וְרִצּוֹנוֹ

וְחֻכְמָתוֹ וְכוּ', – כמו באדם למשל, שאותיות הדיבור ואותיות

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ". 35. א, א. 36. ח"א קמו, ב. 37. ראה ע"ח שמו"ז פ"ב. ובכ"מ. 38. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמו"ב ספ"ד. 39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט".

יום שישי י"ז מנחם-אב

ד"נְמִי - שגם הוא מְאָמֵר הוּא⁴², - על "בראשית" אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי והמקור לשאר המאמרות⁴³, היא בְּחִינַת חֲכָמָה הַנִּקְרָאת "רֵאשִׁית" - "ראשית חכמה", הרי,

הירידה מ"חכמה", מקור ט' המאמרות, לדיבור, "מלכות" - היא צמצום גדול ביותר. אָךְ אֵץ - בתחילת הבריאה, הוֹתָה הַמְשֻׁכָּה וַיְרִידָהּ זו - מ"חכמה" ל"מלכות" - דיבור, פְּלִי אֶתְעֲרוֹתָא דְלִתְתָּא פְּלִל, - בלי התעוררות מלמטה כלל, "כִּי אָדָם אֵין לְעֵבֵד כּוֹ"⁴⁵, - לא היה הרי אז האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, רַק "כִּי חֲפִץ חֶסֶד הוּא"⁴⁶, - הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד, וְעוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה⁴⁷. וְהוּא "בְּהַבְרָאָם" - "בְּאֲבָרְהָם"⁴⁸, - זה מה שחכמינו ז"ל

אומרים על הפסוק "בהבראם" שזה אותיות "באברהם", כִּי חֶסֶד לְאֲבָרְהָם⁵⁰. - אברהם הוא בחינת חסד, והוא "בהבראם" באברהם, שהבריאה היא ממדת החסד. אָךְ אַחַר בְּרִיאַת הָאָדָם - שענינו הוא "לְעֵבֵדָה כּוֹ"⁵¹, - ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, אֵין פֶּל אֶתְעֲרוֹתָא דְלְעִילָא - כל התעוררות שמלמעלה לעורר מדת חסד עליון, הוא בְּאֶתְעֲרוֹתָא דְלִתְתָּא, - על ידי התעוררותו והעבודה של האדם למטה, שהוא מעורר וממשיך את החסד העליון, בְּצִנְקָה וְחֶסֶד⁵² שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם הַזֶּה. - הרי, על ידי צדקה וחסד שיהודי עושה למטה, הוא ממשיך מהיודי של שם הוי' - מ"חכמה" - לה' של שם הוי' - "מלכות", - הרי שהוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. לְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְרַזְנִים לְבְרַכְתָּהּ⁵³: פֶּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא תּוֹרָה פְּלִי גְמִילוֹת חֲסִדִים, אֶפְלוֹ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֵלָא לְעַסֵּק

להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו שכתוב בוזהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכנא" - שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את שם הוי', שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה משרשן ב"חכמה",

הרי זה צמצום גדול ביותר, כמו למשל חכם גדול המבין נפלאות חכמה, מצמצם חכמתו באות אחת, כך מתלבש הצמצום של חכמה ב"ה' תתאה" של שם הוי', "הבל" הדיבור, וזה בא מהחסד שלמעלה, שמצד החסד הוא מצמצם עצמו בצמצום זה, וכדי לעורר חסד זה - הרי זה על ידי החסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה וחסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיודי של שם הוי' - "חכמה" - לה' של שם הוי' - "מלכות", - הרי שעל ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של

רבנו הזקן: וְהֵנָּה, בְּאָדָם הַתְּחַתּוֹן לְמִשְׁל, מִי שֶׁהוּא חָכֵם גָּדוֹל לְהַשְׁכִּיל נִפְלְאוֹת חֲכָמָה, וּמְצַמֵּם שְׁכָלוֹ וּמְחַשְׁבֵּתוֹ בְּאוֹת אֶחָד - אחת, מְדַבְּרוּ, הֵנָּה זֶה הוּא צְמֻצוּם עֲצוּם וַיְרִידָהּ גְדוּלָּהּ לְחֲכָמָתוֹ הַנִּפְלְאָה - כִּכָּה מִמֶּשׁ עַל דְּרָף מִשְׁל, וַיּוֹתֵר מִזֶּה לְאֵין קֶץ, הִיָּה צְמֻצוּם גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב, כְּאֲשֶׁר "פְּדַבֵּר ה' שְׁמִים נַעֲשׂוּ", בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְרֵאשִׁית, "וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צְבָאָם", הוּא - "דבר ה'" הוא, אוֹת ה' שֶׁל שֵׁם הַיְיִ"ה פְּרוּד־הוּא, - שהיא "אֶתָּא קְלִילָא", - אות "קלה" - לא זו בלבד שהיא אות אחת, היא גם נקראת "אתא קלילא", אות "קלה" שאין בה ממש. כְּמוֹ שְׁפָתוֹב: "בְּהַבְרָאָם" - "בְּה' בְּרָאָם"⁵⁴, - כמו שכתוב⁵⁵: "בהבראם", ועל כך דרשו חכמינו ז"ל⁵⁶: "בה' בראם", באות ה' הוא ברא אותם, את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", הוּא - האות ה', היא מְקוֹר הַט' מְאָמְרוֹת שְׁנִמְשְׁכוּ מִמָּאֵמֵר רֵאשׁוֹן בְּרֵאשִׁית

40. בראשית ב, ד. 41. מנחות כט, ב. 42. ר"ה לב, א. 43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל כפי דב"א בראם - לאחר שכבר ישנו המאמר דבראשית ברא ג'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!". 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל - שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדגשה 'אתדל"ת כלל'". 45. בראשית ד, ה. 46. מיכה ז, יח. 47. תהלים פט, ג. 48. ב"ר פ"ב, ט. 49. מיכה ז, כ. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל' - שישכיל "נפלאות חכ" (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהו"ע צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), (2) עולם האצי' - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצי'), (3) בי"ע ועד עוה"ז - 'מצמצם כו' באות כו' כו" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בבינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה - עולם "המדות") - ואו", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה". 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מאכן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכי'". 52. יבמות קט, ב.

תתאה, - על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שמשכיבים - ונותנים, חיים וחסד, להחיות רוח שפלים ונדבאים. - על ידי חסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדבא, ממשיכים את החסד שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת

"חכמה" שירד למקום נמוך - לאותיות הדיבור שהן מקור כל הנבראים. וזהו שכתוב⁵⁷: "אל יתהלל חכם בחכמתו כו', כי אם בואת יתהלל כו', - השכל וידוע אותי⁵⁸, ומסיים שמשכיל באופן: כי אני ה' עשה חסד כו'", - הרי שמהללים את ה"חכמה" כשהיא עושה ופועלת חסד, שאז ה' עושה חסד, כי חסד - שהאדם עושה וממשיך את החסד שלמעלה, ש"אני ה' עושה חסד" - שבעשיה, הוא הממשיך חיי החכמה למטה, - שבאותיות הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. ואם לאו - אם חסרה עשיית החסד, ישנו רק הענין של חכמה - של לימוד התורה בלבד, הרי נקראת "חכמתו" לבדו, - ככתוב "אל יתהלל חכם בחכמתו" - בחכמה שלו, בלי המשיכת חיים ממנה - ה"חכמה" שלמעלה, חס ושלום.

בתורה ובגמילות חסדים. כי הנה, הגם דאורייתא מחכמה נפקת⁵³, - למרות שתורה באה מ"חכמה", ובאורייתא מתקנים עלמא⁵⁴, - ועל ידי תורה מתקיים העולם, ובאינון דלעאן בה⁵⁵, - ועל ידי אלה שעוסקים ומדברים בה (בתורה), כי בדיבורים - דיבורי תורה, ממשכיבים הארות והשפעות (גם אחר: והשראות) חכמה עלאה - חכמה עליונה, מקור התורה לבחינת אותיות הדיבור שבהן נברא העולם, במאמר רבותינו זכרונם לברכה⁵⁶: "אל תקרי בניך אלא בוניך" - תלמידי חכמים שהם העוסקים בתורה, הם לא רק "בניך", הבנים שלך, אלא הם גם "בוניך", הם בונים ומקיימים את העולם על ידי לימודם תורה - הרי

המשיכה זו - מ"חכמה" לאותיות הדיבור, היא בחינת ירידה גדולה, ולזה צריך לעורר חסד עליון, הנמשך פנים - טבע המים שהם נמשיכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם נמשך החסד העליון שנמשל למים, ממקום גבוה למקום נמוך, - ממקום ומדריגה גבוהים למקום ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך באתערוותא דלתתא, - בהתעוררות מלמטה, בצדקה וחסד

אגרת הקדש

הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים עלמא ובאינון דלעאן בה כי בדבורם ממשכיבים הארות והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת אותיות הדיבור שבהן נברא העולם כמארו"ל א"ת בניך אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה ולזה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום גבוה למקום נמוך באתדל"ת בצדקה וחסד תתאה שמשכיבי חיים וחסד להחיות רוח שפלים ונדבאים. וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כ"א בואת יתהלל כו' כי אני ה' עושה חסד כו' כי החסד הוא הממשיך חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לברו בלי המשכת חיים ממנה ח"ו.

שבת קודש י"ח מנחם-אב

בגמילות חסדים ח"ו, אלא הכוונה היא שצריך ענין תורה, שהתלמידי חכמים שתורתן עקר ורב ימיהם בה, ומעוט ימיהם - הם עוסקים בגמילות חסדים, הנה פעלת אתערוותם דלתתא - ה"פעולה" מהתעוררותם שלמעלה, לעורר חסד עליון, להמשיך ולהוריד אור-אין-סוף

המלבש בחכמה עלאה, - ב"חכמה עליונה", שהיא מקור תורת ה' שבפיהם, - בדיבורם דברי תורה, היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? - הוא רק לעולם הנשמות שבבריאה - שהם ממשיכים שם על ידי עסק התלמוד, - גמרא הכוללת הטעמים והשקלא וטריא של ההלכות, שיש לכך

וכנה יוכן מה שכתב האריז"ל⁵⁹, שיש ב' מיני נשמות בישראל: נשמות תלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימיהם⁶⁰, ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמילות חסדים. דלכאורה, הרי גם תלמידי חכמים צריכים לעסק בגמילות חסדים, במאמר רבותינו זכרונם לברכה, ש"אפילו תורה אין לו". -

אם הוא אומר שאין לו אלא תורה בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. כיצד, איפוא, אומר האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן? אלא - יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות

אגרת הקדש

ובזה יוכן מ"ש האריז"ל שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח כמארו"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן עיקר ורב ימיהם בה ומעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת אתערוותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד אוא"ם המלוכש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא רק לעולם הנשמות שבבריאה ע"י עסק התלמוד

53. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 54. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 55. זח"א מז, א. ועוד. 56. ברכות סד, א. 57. ירמי' ט, יב. 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה". 59. לע"ע לא מצאנו מקורו. 60. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הבי' - ולכן ל"נ בהבי' - כל ימיהם".

בלומדי תורה, כי אם הם תומכים את התורה עצמה, שכן הם ממשיכים שהאור שמשורש ומקור התורה יאיר למטה, והן בחינות ומדרגות נצח והוד, – נצח והוד הם "תריץ שוקין"⁶⁵, כמו ה"שוקין" שעליהם עומד האדם על הארץ, כך הם ממשיכים את התורה למטה בעולם זה, להיוותן – מפני שהם ממשיכים אור התורה למטה לעולם העשייה. ובוה יובן⁶⁶ למה נקרא הצדקה בשם "מעשה", כמו שכתוב: "והיה מעשה הצדקה שלום", – הרי שהוא קורא לצדקה בשם "מעשה", על שם שפעלתה להמשיך אור ה' לעולם העשייה. והו דקדוק לשון זהר הקדוש: "מאן דעביד⁶⁷ שקא קדישא" – מה שעושה את השם הקדוש, "דעביד דיקא, – המלה "עביד" היא בדיוק, פי פאתערוותא דלתתא – "בהתעוררות מלמטה", בצדקה וחסד תתאה – בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, מעורר חסד עליון, – החסד שלמעלה, להמשיך אור-אין-סוף מבחינת

חכמה עלאה – "חכמה עליונה" שהיא יו"ד של שם, – הוי, לה' של שם, – הוי, בחינת הדבור ורוח פיו ותברך, כדי להשפיע לעולם העשייה. – זהו דיוק הלשון "עביד" בלשון הזהר במקום הלשון "עושה", עשייה, שכן, על ידי מעשה הצדקה הוא ממשיך אור אין סוף בעולם ה"עשייה", ועל דרך משל⁶⁸, להבדיל הבדלות אין קץ, כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו), ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם. והמשכילים יבינו:

חכמה עלאה – "חכמה עליונה" שהיא יו"ד של שם, – הוי, לה' של שם, – הוי, בחינת הדבור ורוח פיו ותברך, כדי להשפיע לעולם העשייה. – זהו דיוק הלשון "עביד" בלשון הזהר במקום הלשון "עושה", עשייה, שכן, על ידי מעשה הצדקה הוא ממשיך אור אין סוף בעולם ה"עשייה", ועל דרך משל⁶⁸, להבדיל הבדלות אין קץ, כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו), ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם. והמשכילים יבינו:

שייכות לעולם ה"בריאה" – עולם ההשגה, ולמלאכים שבניצירה – הם ממשיכים, על ידי לימוד המשנה, – שכן, "משנה" המורכבת מפסקי ההלכות "כשר" או "פסול", "טמא" או "טהור" – יש לה שייכות לעולם ה"יצירה" – עולם המדות, וען היות היות הנשמות והמלאכים נשפעות מצרופי אותיות הדבור, היא תורה שבעל פה, – מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה⁶¹, ומקור האותיות הוא מחכמה עלאה – מ"חכמה עליונה", בנזקק לעיל, – הרי שבלימוד התורה שלהם הם ממשיכים מ"חכמה עליונה"⁶²

– לצירופי אותיות הדיבור של תורה שבעל פה, ועל ידי כך הם ממשיכים חיות לנשמות ולמלאכים. אך להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון ה' תתאה לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביותר עז לא די באתעדל"ת של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות ומדרגות נו"ה להיוותן ממשיכין אור התורה למטה לעולם העשייה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה להמשיך אור ה' לעולם העשייה. וזהו דקדוק לשון זוה"ק מאן דעביד שמא קדישא דעביד דייקא כי באתערותא דלתתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך אור א"ס מבחינת חכמה עלאה יו"ד של שם לה' של שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם והמשכילים יבינו:

תלמידי חכמים העוסקים מעוט ימיהם בצדקה ונמילות חסדים, אלא על ידי אתערותא – התעוררות, דבעלי מצות העוסקים רב ימיהם בצדקה ונמילות חסדים (וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים – בספר ה"תניא", בחלק א פרק לד). – שם הוא אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן חומש בלבד – נעשית כל יגיעתו לפרנסתו – מוכן לשבתו יתברך, ובחסד שלו הוא מעורר את ה"דרועא ימינא", את החסד שלמעלה, ולכן נקראו – בעלי המצוות, "תמכי אורייתא"⁶³, – הם תומכים בתורה (עצמה). לא רק

61. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 62. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". 63. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד סני"א ס"ט. ובכ"מ. 64. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 65. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א ס"ב). ויומתק עמפ"ש"כ הרמ"ז (ניצוצי אורות בוח"ג שם)". 66. ישעי' לב, יז. 67. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עביד". וראה זח"ג שם (קיב. ב). 68. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פי' "והמשכילים יבינו" – מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ע, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מובן כלל – מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה – היא גילוי וכו' דהיו"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דוא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד – וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות דהשם? ועוד. וע"ז מבאר דישינו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מסדר" "אליהם") שצ"ל צמצום "שכלו ומח" (רק) דיבורו אליהם", שישינו "בינו לבין עצמו" – ב' ענינים (שמו הוא – אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע – הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, וא"ך) ששם – כמו ענין הדיבור – ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' – ובכנה"ל דיבור".

יום שישי יב מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י.
תהלים: סר"סח.
תניא: אך מי . . . תדרשנו.

דער רבי - אדמו"ר הזקן - האָט געזאָגט פון מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען: ואהבת לרעך כמוך איז א פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלקיך. אז מ'האָט האָלט א אידען, האָט מען האָלט דעם אויבערשטען, ווייל א איד האָט דאָך אין זיך א חלק אלקה ממעל, איז אז מ'האָט האָלט דעם אידען, דעם אינוועניג פון איהם, ממילא האָט מען האָלט דעם אויבערשטען.

תרגום חפשי

הרבי - אדמו"ר הזקן - אמר בשם המגיד ממעזריטש, משמו של הבעש"ט: "ואהבת לרעך כמוך" הוא פירוש וביאור על "ואהבת את ה' אלוקיך": כאשר אוהבים יהודי, אוהבים את הקב"ה, שכן ביהודי הרי קיים חלק אלוה ממעל, וכאשר אוהבים את היהודי, את הפנימיות שבו, ממילא אוהבים את הקב"ה.

שבת יג מנחם אב ה'תש"ג

בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: ד. אין . . . קו" בצדקה.

ודברת במ בשבתך גו', ואמרו"ל ודברת במ בדברי תורה הכתוב מדבר. אמנם בעסק התורה גופא יש כמה חלוקי מדרי', ומבאר כאן כל המדרי': בשבתך בביתך הוא מעמד הנשמה למעלה באוצר הנשמות, קודם ירידתה למטה, ועוסקת שם בתורה. בלכתך בדרך - קאי על הזמן שהנשמה יורדת מעולם לעולם וממדרי' למדרי', עד בואה למטה לעולם התחתון להתלבש בגוף גשמי ומתחיל ללכת בדרך עולם זה עד ימי זקנה ושיבה, עד ובשכבך בבוא ימי פקודתו, וגם אז הנה התורה תשמור עליו כמבואר בששי דאבות, עד ובקומך כאמור והקיצות גו'.

יום ראשון יד מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: וזהו צדק . . . סלה אכ"ר.
במנחה אין אומרים תחנון.

יד מנ"א תש"א - נמלאו חמשים שנה מיום שאמר לי אאמו"ר שאתחיל לרשום הסיפורים שמספר לי. כאשר התחיל הצ"צ לכתוב בעניני נגלה וחסידות, אמר לו אדמו"ר הזקן: וקנה לך חבר, וקנה בקמץ, נון בסגל) - ל' קולמוס - לך חבר. פעם אמר אאמו"ר בשם אדמו"ר הזקן וקנה - ל' קולמוס - לך חבר, ופירש אאמו"ר קולמוס הלב, אז יעדער זאך וואָס מ'לערענט זאָל מען איבערלעבען [קולמוס הלב, שכל דבר שלומדים צריך "לחיות" אותו].

יום

ראשון

יום

שני

יום

שלישי

ה'תש"ג

טו מנחם אב

יום שני

א"א תחנון.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.

תהלים: עזרעח.

תניא: ה. ויעש . . . "214" שמבין הכל.

רושם אאמו"ר: מעלת טו באב על כל טו בחודש, שזהו רק השלמות בהגילוי, אבל מ"מ היא רק בחי' מקבל, אבל בטו באב האור בה בקביעות, לפי שהעלי' היא לפי ערך עוצם הירידה דת"ב, . וזהו תשש כחה של חמה, עכו"ם מונים לחמה בישא, ובט"ו תשש כו' במכל שכן מזמן הבית שהיו נכנעים לשלמה, כ"ש לעתיד, ונהרו אליו, בבחי' ביטול לגמרי, ואת רוח הטומאה אעביר כו', ומעין זה בטו באב תשש כו'.

יום

רביעי

ה'תש"ג

טז מנחם אב

יום שלישי

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י

תהלים: עט"פב.

תניא: אך . . . "קח" וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. [ואל מים – הולכים.] פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האָט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאָגען איהם: האָב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא. [ומאש – נרתעים. לכן צריך המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו: אל תירא כי "ה' אלקיך אש אוכלה הוא".]

יום

חמישי

ה'תש"ג

יז מנחם אב

יום רביעי

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.

תהלים: פג"פז.

תניא: אך ביאור . . . "קח" ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל. [כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן עדן – זה מחדיר התלהבות.]

יום

שישי

ה'תש"ג

יח מנחם אב

יום חמישי

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: אך עולם . . . "216" בעשי'.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש. [צריכה "לתפוס" עד מיצוי הנפש.]

שבת

קודש

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ופרק א' - י"ב מנחם-אב - י"ח מנחם-אב ה'תשס"ו

שיעור ליום ראשון לפי שלשה פרקים ליום

הלכות מלכים ומלחמות פרק ז

א. אחד מלחמת מצוה, ואחד מלחמת הרשות - ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן המשחה; וזה הוא הנקרא 'משוח מלחמה'.

ב. שני פעמים מדובר משוח מלחמה אל העם: אחת בספר בעת שיוצאין, קדם שיערכו המלחמה - ואמר אליהם: "מי האיש אשר נטע כרם, ולא חללו..."; כשישמע דברי, יחזר מערכי המלחמה. ואחת בערכי המלחמה, ואמר: "אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם".

ג. בעת שעורכין המערכות, והם קרובים להלחם, משוח מלחמה עומד במקום גבוה, וכל המערכות לפניו, ואומר להם בלשון הקדש: "שמע ישראל! אתם קרבים היום למלחמה על איביכם; אל ירף לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם. כי ה' אלהיכם ההלף עמכם, להלחם לכם עם איביכם, להושיע אתכם". עד כאן משוח מלחמה אומר, וכהן אחר תחתיו משמיע לכל העם בקול רם. ואחר כך אומר משוח מלחמה: "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו - ילף וישב לביתו; פן ימות במלחמה, ואיש אחר יחננו. ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו - ילף וישב לביתו; פן ימות במלחמה, ואיש אחר יחלנו. ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה - ילף וישב לביתו; פן ימות במלחמה, ואיש אחר יקחנה". עד כאן משוח מלחמה מדבר, והשוטר משמיע לכל העם בקול רם. ואחר כך מדבר השוטר מעצמו ואומר: "מי האיש הירא ורף הלבב"; ושוטר אחר משמיע לכל העם.

ד. ואחר שחוזרין כל החוזרין מערכי המלחמה, מתקנין את המערכות, ופוקדים שרי צבאות בראש העם. ומצמידין מאחורי כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים ועזים, וכשילין של ברזל בידיהם; וכל המבקש לחזור מן המלחמה - הרשות בידם לקפח את שוקיו, שתחלת נפילה ניסה. במה דברים אמורים, שמתזרין אנשים אלו מערכי המלחמה? במלחמת הרשות. אבל במלחמת מצוה - הכל יוצאין, אפלו חתן מחדרו וכלה מחפתה.

ה. אחד הבונה בית לשיבתו, ואחד הבונה בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות - הואיל וראוי לדינה; ואחד הבונה, ואחד הלוקח, ואחד שנתן לו במתנה, או הירש - הרי זה חוזר. אבל הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת, או בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, או הגזול בית - הרי זה אינו חוזר.

ו. אחד הנוטע כרם, ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל, ואפלו מתמשת מיני מאכל. אחד הנוטע, ואחד המבריק ואחד המרפיב הברכה והרפכה שהיא חזקת בערלה. אחד הלוקח, ואחד הירוש, ואחד שנתן לו במתנה. אבל הנוטע

ארבעה אילני מאכל, או חמשה אילני סרק, או שגזול כרם - אינו חוזר עליו. וכן כרם של שני שתפין, אין חוזרין עליו.

ז. אחד המארג את הבתולה, ואחד המארג את האלמנה, וכן אם נפלה לו יבמה; אפלו חמשה אחים, ומת אחד מהם - בלן חוזרין. קדש אשה מעכשו לאחר שנים עשר חדש, ושלם הזמן במלחמה - חוזר ויבא לו.

ח. המתזיר את גרושתו, והמארג אשה האסורה לו, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, ובת ישראל לממזר וילנתין - אינו חוזר.

ט. כל אלו שחוזרין מערכי המלחמה - כששומעין את דברי הכהן חוזרין, ומספקין מים ומזון לאנשי הצבא, ומתקנין את הדרכים.

י. ואלו שאין יוצאין לערכי המלחמה כל עקר, ואין מטריחין אותם לשום דבר בעולם: הבונה בית וחנוכו, והנושא ארוסתו, או שיבם, ומי שחלל את פרמו - אין יוצאין עד תם שנה, שגאמר: "נקי יהיה לביתו שנה אחת, ושמת את אשתו". מפי הקבלה למדו, שיהיה נקי שנה בין לבית שקנה, בין לאשה שנשא, בין לכרם שהתחיל לאכל פריו.

יא. כל השנה בלה, אין מספק מים ומזון, ולא מתקן דרך, ולא שומר בחומה, ולא נותן לפסי העיר, ולא יעבר עליו שום דבר, שגאמר: "לא יצא בצבא, ולא יעבר עליו לכל דבר" - לעבר עליו בשני לאוין, לא לערכי העיר ולא לערכי הגדוד.

יב. בנה בית והשפירו לאחרים, והקדים לו שכרו - הרי זה כמי שחנכו. נתן לו שכרו לאחר שנים עשר חדש, הרי הוא כמי שלא חנכו עד עתה.

יג. בנה בית, ונתן בו חפציו, ונצל עליהם - אם היה צריך לבטל על שמירתם, הרי זה כמי שחנכו והתחיל לישוב בו; ואם אינם צריכין לישוב ולשמרם, הרי זה כמי שלא חנכו.

יד. וכל הבונה בית או נטע כרם בחוצה לארץ - אינו חוזר עליהם.

טו. "מי האיש הירא ורף הלבב" - כמשמעו, שאין בלבו כח לעמד בקשרי המלחמה. ומאחר שייכנס אדם בקשרי המלחמה, ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, ויבדע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו, ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשב לא באשתו ולא בכניו, אלא ימחה זכרם מלבו, ויפנה מכל דבר למלחמה. וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה, ומבהיל עצמו - עובר בלא תעשה, שגאמר: "אל ירף לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם". ולא עוד, אלא שכל דמי ישראל תלויין בצנארו; ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו - הרי זה כמי ששפף דמי הכל,

ז. לא רצת להתגזר, מגלגלין עמה כל שנים עשר חדש. לא רצת - מקבלת שבע מצוות שנצטוו בני נח, ומשלחה לנפשה; והרי היא ככל הגרים התושבים. ואינו נושא אותה, שאסור לשא אשה שלא נתגירה.

ח. נתעברה מביאה ראשונה - הרי הולד גר, ואינו בנו לדבר מן הדברים, מפני שהוא מן הגויה; אלא שבית דין מטבילין אותו על דעתן. ותמר מביאה ראשונה של יפת תאר היתה, אבל אבשלום נולד מאחר הנשואין. נמצאת תמר אחות אבשלום מאמו, ומתרת להנשא לאמנון; וכן היא אומרת: "דבר נא אל המלך, כי לא ימנעני ממך".

ט. יפת תאר שלא רצת להניח עבודה זרה לאחר השנים עשר חדש, הורגין אותה. וכן עיר שהשלימה - אין כורתין להן ברית, עד שיכפרו בעבודה זרה, ויאבדו כל מקומותיה, ויקבלו שאר המצוות שנצטוו בני נח; שכל גוי שלא קבל עליו מצוות שנצטוו בני נח - הורגין אותו, אם ישנו תחת דינו.

י. משה רבנו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל, שנאמר: "מורשה קהלת יעקב", וכלל הרוצה להתגזר משאר האמות, שנאמר: "ככם כגור". אבל מי שלא רצה, אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות. וכן צוה משה רבנו מפי הגבורה, לכף את כל באי העולם לקבל כל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קבל, יהרג. והמקבל אותן - הוא הנקרא גר תושב בכל מקום; וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים. וכל המקבל עליו למוול, ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל - הרי זה כמין שבאמות.

יא. כל המקבל שבע המצוות, ונזקק לעשותן - הרי זה מחסידי אמות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא; והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה, והודיענו על ידי משה רבנו, שבני נח מקדם נצטוו בהן. אבל אם עשין מפני הכרע הדעת - אין זה גר תושב, ואינו מחסידי אמות העולם אלא מחכמיהם.

הלכות מלכים ומלחמות פ'ק ט

א. על ששה דברים נצטוו אדם הראשון: על עבודה זרה, ועל ברפת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גלוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינין. אף על פי שפלן קבלה הן בידינו ממשנה רבנו, והדעת נוטה להן, מפלל דברי התורה יראה ששל אלו נצטוו. הוסיף לנח אבר מן החי, שנאמר: "אף בשור בנפשו דמו לא תאכלו"; נמצאו שבע מצוות. וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. נצטוו יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית. ויצחק הפריש מעשר, והוסיף תפלה אחרת לפנות היום. ויעקב הוסיף גיד הנשה, והתפלל ערבית. ובמצרים נצטוו עמרם במצוות יתרות, עד שבא משה רבנו ונשלמה תורה על ידו.

ב. בן נח שעבד עבודה זרה - חיב, והוא שיעבד כדרכה. וכל עבודה זרה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח נהרג עליה. וכל שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה, אין בן נח נהרג עליה. ואף על פי שאינו נהרג,

שנאמר: "ולא ימס את לבב אחיו כלבבו". והרי מפרש בקבלה: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה, וארור מנע חרבו מדם". וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד, ותהיה פונתו לקדש את השם בלבד - מבטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו וילבניו עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר: "כי עשה יעשה ה' לאדני בית נאמן, פי מלחמות ה' אדני נלחם, ורעה לא תמצא בך מימך... והיתה נפש אדני צרוכה בצרור החיים, את ה' אלהיך".

הלכות מלכים ומלחמות פ'ק ח

א. תלוצי הצבא - כשיכנסו בגבול הגוים, ויכבשו אותם וישבו מהם - מתר להם לאכל גבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם רעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים; וכן שותה יין נסוף. מפי השמועה למדו: "ובתים מלאים כל טוב" - ערפי חזירים וכיוצא בהם.

ב. וכן בועל אשה בגיורתה, אם תקפו יצרו. אבל לא יבעל אותה וילך לו, אלא מכניסה לתוך ביתו, שנאמר: "וראית בשביה אשת יפת תאר...". ואסור לבעל אותה ביאה שניה, עד שישאנה.

ג. אין אשת יפת תאר מתרת אלא בשעת השביה, שנאמר: "וראית בשביה אשת יפת תאר" - בין בתולה, בין בעולה, בין אשת איש; שאין אישות לגוים. "וחשקת", אף על פי שאינה יפה. "בה" - ולא בחברתה; שלא יבעל שתיים. "ולקחת לך לאשה" - שלא יקח שתיים, יבעל אחת ויניח אחת לאביו או לאחיו. ומנין שלא ילחצנה במלחמה? - שנאמר: "ובהאתה", יבניסנה למקום פנוי ואחר כך יבעל.

ד. הפהן מתר ביפת תאר בכיאה ראשונה, שלא דברה תורה אלא כנגד היצר; אבל אינו יכול לשא אותה אחר כן, מפני שהיא גיורת.

ה. וכיצד דין ישראל ביפת תאר? אחר שיבעלנה ביאה ראשונה, והיא בגיורתה - אם קבלה עליה להכנס תחת כנפי השכינה, מטבילה לשם גרות מיד. ואם לא קבלה - תשב בביתו שלשים יום, שנאמר: "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים"; וכן בוכה על דתה, ואינו מונעה ומגדלת את צרניה ומגלחת את ראשה, כדי שתתגנה בעיניו. ותהיה עמו בבית: נכנס ורואה אותה, יוצא ורואה אותה, כדי שיקוץ בה. ויגלגל עמה כל שלשים יום, כדי שתקבל. אם קבלה, ורצה בה - הרי זו מתגירת, וטובלת בכל הגרים.

ו. וצריכה להמתין שלשה חדשים: חדש של בכיה, ושני חדשים אחריו. ונושאה בכתפה וקדושין. ואם לא תפץ בה, משלחה לנפשה. ואם מכר אותה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ומכר לא תמכרנה בכסף, לא תתעמר בה"; ואינה מכורה, ומחזיר הדמים. וכן אם כבש אותה אחר שנבעלה לשם שפחה - משישמש בה, עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תתעמר בה", שלא ישמש בה.

שהוא; שלא נתנו השעורין, אלא לישראל בלבד. ומתברר
הוא בדם מן החי.

יא. אחד האבר או הבשר, הפורש מן הבהמה או מן
החיה; אבל העוף - נראה לי, שאין בן נח נהרג על אבר
מן החי ממנו.

יב. השוחט את הבהמה - אפלו שחט בה שני הסימנין
- כל זמן שהיא מפרקסת, אבר ובשר הפורשין ממנה
אסורין לבני נח משום אבר מן החי.

יג. כל שאסור על ישראל משום אבר מן החי, אסור על
בני נח. ויש שפני נח חביבין עליו, ולא ישראל: שפני נח
- אחד בהמה וחיה, בין טהורה בין טמאה, חביבין עליה
משום אבר מן החי ומשום בשר מן החי; ואבר ובשר
הפורשין מן המפרקסת - אף על פי ששחט בה ישראל
שני סימנין, הרי זה אסור לבני נח משום אבר מן החי.

יד. וכיצד הם מצויין על הדינין? חביבין להושיב דינין
ושופטים בכל פלג ופלג לדון בשש מצוות, ולהזהיר את
העם; וכן נח שעבר על אחת משבע מצוות אלו, יהרג
בסוף. כיצד? אחד העובד עבודה זרה, או שברך את
השם, או ששפך דם, או שבעל אחת משש עריות שלהן,
או שגזל אפלו פחות משנה פרוטה, או שאכל כל שהוא
מאבר מן החי או בשר מן החי, או שראה אחד שעבר על
אחת מאלו ולא דנו והרגו - הרי זה יהרג בסוף. ומפני זה
נתחייבו כל בעלי שכם הריגה - שהרי שכם גזל, והם ראו,
וידעו, ולא דנוהו. וכן נח נהרג בעד אחד, ויבדן אחד,
בלא התראה, ועל פי קרובין; אבל לא בעדות אשה, ולא
תדון אשה להם.

שיעור ליום שני לפי שלשה פרקים ליום

הלכות מלכים ומלחמות פ'ק י

א. בן נח ששגג באחת ממצוותיו, פטור מכלום; חוץ
מרוצח בשגגה - שאם הרגו גואל הדם, אינו נהרג עליו;
ואין לו עיר מקלט, אבל בתי דיניהם אין ממיחין אותו.
במה דברים אמורים? בשוגג באחת ממצוות ועבר בלא
כונה, כגון שבעל אשת חברו, ודמה שהיא אשתו או
פנויה. אבל אם ידע שהיא אשת חברו, ולא ידע שהיא
אסורה עליו אלא עלה על לבו שדבר זה מתר לו, וכן אם
הרג, והוא לא ידע שאסור להרג - הרי זה קרוב למזיד,
ונהרג. ולא תחשב זו להם שגגה, מפני שהיה לו ללמד
ולא למד.

ב. בן נח שאנסו אנס לעבר על אחת ממצוותיו, מתר לו
לעבר; אפלו גאנס לעבד עבודה זרה - עובד, לפי שאינם
מצויין על קדוש השם. ולעולם אין עונשין מהן לא קטן,
ולא חרש, ולא שוטה - לפי שאינן בני מצוות.

ג. בן נח שנתגר, ומל וטבל, ואחר כך רצה לחזור מאחרי
ה', ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקדם - אין שומעין
לו; אלא יהיה כפישראל לכל דבר, או יהרג. ואם היה קטן
כשהטבילו אותו בית דין - יכול למחות בשעה שיגדיל,
ויהיה גר תושב בלבד; וכיון שלא מחה בשעתו - שוב

אסור בכל. ואין מניחין אותן להקים מצבה, ולא לטע
אשרה, ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנואי.

ג. בן נח שברך את השם - בין שברך בשם המיוחד, בין
שברך בכנוי, בכל לשון - חייב; מה שאין בן בישראל.

ד. בן נח שהרג נפש, אפלו עבר במעי אמו - נהרג עליו.
וכן אם הרג טרפה, או שפסחו ונתנו לפני הארי, או
שהניחו ברעב עד שמת - הואיל והמית מכל מקום, נהרג.
וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו - נהרג
עליו, מה שאין בן בישראל.

ה. שש עריות אסורות על בני נח: האם, ואשת האב,
ואשת איש, ואחותו מאמו, וזכור, ובהמה, שנאמר: "יעזב
איש את אביו", זו אשת אביו; "ואת אמו", כמשמעה;
"ודבק באשתו", ולא באשת חברו; "באשתו", לא בזכור;
"והיו לבשר אחד", להוציא בהמה תיה ועוף, שאין הוא
והם בשר אחד; ונאמר: "אחתי בת אבי (היא) [הוא], אף
לא בת אמי, ותהי לי לאשה".

ו. בן נח חייב על מפתת אביו ואנוסת אביו; הרי היא
אמו מכל מקום. וחייב על אשת אביו, אפלו לאחר מיתת
אביו. וחייב על הזכור, בין קטן בין גדול; ועל הבהמה,
בין קטנה בין גדולה. והוא נהרג לבדו, ואין הורגין את
הבהמה - שלא נצטוו בהריגת בהמה, אלא ישראל.

ז. אין בן נח חייב על אשת חברו, עד שיבוא עליה
כדרך אחר שנבעלה לבעלה. אבל מארשה, או שנכנסה
לחפה ועדן לא נבעלה - אין חביבין עליה, שנאמר: "והוא
בעלת בעל". במה דברים אמורים? בבן נח שבא על בת
נח. אבל גוי שבא על הישראלית, בין כדרך בין שלא
כדרך - חייב. ואם היתה נערה מארשה - נסקל עליה,
כדיני ישראל; בא עליה אחר שנכנסה לחפה, ולא נבעלה
- הרי זה בחינת, כדיני ישראל. אבל אם בא על אשת
ישראל אחר שנבעלה - הרי זה כמי שבא על אשת גוי
חברו, ונהרגו בסוף.

ח. בן נח שיחד שפחה לעבדו - הרי זה נהרג עליה
משום אשת חברו. ואינו חייב עליה, עד שיפשט הדבר
ויאמרו לה העם: 'זו דבית עבד פלוני'. ומאימתי תחזור
להתרה? משפירישנה מעבדו, ויפרע ראשה בשוק.
ומאימתי תהיה אשת חברו כגרושה שלנו? משיוציאה
מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו
ותלך לה; שאין להם גרושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו
בלבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרש זה מזה -
פורשין.

ט. בן נח חייב על הגזל, בין שגזל גוי בין שגזל ישראל.
ואחד הגזל, או הגונב מוון, או גונב נפש, או הכובש
שכר שכיר וכיוצא בו - אפלו פועל שאכל שלא בשעת
מלאכה - על הכל הוא חייב, והרי הוא בכלל גזלן; מה
שאין בן בישראל. וכן חייב על פחות משנה פרוטה. וכן
נח שגזל פחות משנה פרוטה, ובא אחר ויגזלה ממנו -
שניהן נהרגין עליה.

י. וכן חייב על אבר מן החי, ועל בשר מן החי בכל

שיעור ליום ראשון לפי פרק אחד ליום - שיעור ליום שני לפי שלשה פרקים ליום

יב. שני גוים שבאו לפניהם לדון בדיני ישראל, ורצו שניהם - דנין להם דין תורה. האחד רוצה, והאחר אינו רוצה - אין בופין אותו לדון אלא בדיניהם. הנה ישראל וגוי - אם יש זכות לישראל בדיניהם - דנין לו בדיניהם ואומרים לו: 'כף דיניכם'; ואם יש זכות לישראל בדיניהם - דנין לו ואומרים לו: 'כף דינינו'. ויראה לי, שאין עושין כן לגר תושב, אלא לעולם דנין לו בדיניהם. וכן יראה לי, שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישאל, שהרי אנו מצוין להחיותם, שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה". וזה שאמרו חכמים: 'אין כופלין להם שלום' - בגוים, לא בגר תושב. אפלו הגוים - צוה חכמים לבקר חוליהם, ולקבר מתיהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום; הרי נאמר: "טוב ה' לכל, ורחמיו על כל מצשיו", ונאמר: "דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום".

שיעור ליום ראשון לפי פרק אחד ליום

הלכות מלכים ומלחמות פּרָק יא

א. המלך המשיח עתיד לעמד ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה, הממשלה הראשונה, ובונה מקדש, ומקבץ נדחי ישראל. וחזרין כל המשפטים בימיו, כשהיו מקדם: מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויוכלות ככל מצותה האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מתכה לביאתו - לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבנו; שהרי תורה העידה עליו, שנאמר: "ושב ה' אליהם את שבותם, ורחמך; ושב, וקבצך מכל העמים... אם יהיה נדחך בקצה השמים - משם קבצך ה' אליהם... והביאך ה' אליהם אל הארץ...". ואלו הדברים המפורשים בתורה, הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר, ושם נבא בשני המשיחים - במשיח הראשון שהוא דוד, שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שיעמד מבני בניו, שמושיע את ישראל מיד בני עשו. ושם הוא אומר: "ארבנו ולא עתה", זה דוד; "אשוננו ולא קרוב", זה המלך המשיח. "דרך כוכב מיעקב", זה דוד; "וקם שבט מישאל", זה המלך המשיח. "ומתח פאתי מואב" - זה דוד, וכן הוא אומר: "ויך את מואב, וימדדס בחבל". "וקרקר כל בני שת" - זה המלך המשיח, שנאמר בו: "וימשלו מים עד ים". "והיה אדום ירשה" - לדוד, שנאמר: "ותהי אדום לדוד לעבדים...". "והיה ירשה...". זה המלך המשיח, שנאמר: "ויעלו מושעים בהר ציון, לשפט את הר עשו".

ב. אף בערי מקלט הוא אומר: "ואם ירחיב ה' אליהם את גבלם... ונספת לה עוד שלש ערים..."; ומעולם לא היה דבר זה, ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתהו. אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראיה, שכל הספרים מלאים מדבר זה.

ג. אל יעלה על דעתך, שהמלך המשיח צריך לעשות

אינו ממחה, אלא הרי הוא גר צדק. לפיכך, אם בא לקטנה שהטבילה בית דין - כסף כתבתה, או קנס אוגס או מפתה, והיה הכל תחת יד בית דין, עד שתגדיל ולא תמחה בגרות; שמא תטל, ותגדיל ותמחה, ונמצאת זו אוכלת בגייתה מעות שאין לה זכות בהן אלא בדיני ישראל.

ד. בן נח שברך את השם, או שעבד עבודה זרה, או שבא על אשת חברו, או שהרג חברו, ונתגיר - פטור. הרג בן ישראל, או שבא על אשת ישראל, ונתגיר - חייב; והורגין אותו על בן ישראל, וחונקין אותו על אשת ישראל שבעל - שהרי נשתנה דינו.

ה. כבר בארנו, שכל מיתת בני נח בסוף - אלא אם בעל אשת ישראל נערה מארשה, יסקל, ואם בעלה אחר שנכנסה לחפה קדם שתבעל, יחנק.

ו. מפי הקבלה, שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרפכת אילן בלבד; ואין נהרגין עליהן. וגוי שהכה ישראל - אפלו חבל בו - אף על פי שהוא חייב מיתה, אינו נהרג.

ז. המילה - נצטוה בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר: "אתה וזרעך אחריך, לדורותם". יצא זרעו של ישמעאל, שנאמר: "פי ביצחק יקרא לך זרע". ויצא עשו, שהרי יצחק אמר ליעקב: "ויתן לך את ברכת אברהם, לך ולזרעך" - מפלל, שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, והן המחזיקין במילה.

ח. אמרו חכמים, שבני קטורה, שהם זרעו של אברהם שבאו אחר ישמעאל ויצחק - חייבין במילה. והואיל ונתעברו היום בני ישמעאל בבני קטורה, יתחייבו הכל במילה בשמיני; ואין נהרגין עליה.

ט. גוי שעסק בתורה, חייב מיתה; לא יעסק אלא בשבע מצוות שלהם בלבד. וכן גוי ששבת - אפלו ביום מיוחד החול - אם עשה אותו לעצמו כמו שבת, חייב מיתה; ואין צריך לומר, אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר: אין מניחין אותם לחדש דבר, ולעשות מצוות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות, או יעמד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר - מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה; אבל אינו נהרג.

י. בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה, כדי לקבל שכר - אין מונעין אותו לעשות אותה כהלכתה. ואם הביא עולה, מקבלין ממנו. נתן צדקה, מקבלין ממנו; ונראה לי, שנותנין אותה לעניי ישראל, הואיל והוא נזון מישאל, ומצוה עליהם להחיותו. אבל הגוי שנתן צדקה - מקבלין ממנו, ונותנין אותה לעניי גוים.

יא. חייבין בית דין של ישראל לעשות שופטים לאלו הגוים התושבים, לדון להם על פי משפטים אלו, כדי שלא ישחת העולם. אם ראו בית דין שיעמידו שופטיהם מהם, מעמידין; ואם ראו שיעמידו להם מישאל, מעמידין.

ממנהגו של עולם, או יהיה שם חדוש במעשה בראשית; אלא עולם ממנהגו הולך. וזה שנאמר בישעיה: "וְגַדְרָאב עִם כְּבֹשׁ, וְנֹמֵר עִם גְּדֵי יִרְבֵּץ", מִשָּׁל וְחִידָה. עֲנֵן הַדָּבָר - שִׁיחֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵי לְבָטַח עִם רִשְׁעֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם הַמְשׁוּלִים בְּזָאב וְנֹמֵר, שְׁנֵאמַר: "זָאב עֲרֵבּוֹת יִשְׁדָּד - נֹמֵר שֶׁקָּדַע עַל עֲרֵיָהֶם". וְיַחְזִירוּ בָלֵם לְדַת הָאֱמֶת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ, אֲלֵא יֵאָכְלוּ דָבָר הַמְתָּר בְּנַחַת פְּיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְאַרְיֵה, בְּפִקֵּר יֵאָכֵל תְּבֵן". כֹּל פְּיוֹצֵא בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים הַפְּתוּבִים בְּעֲנֵן הַמְּשִׁיחַ, מְשָׁלִים הֵם; וּבִימֹת הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִדְעַע לְכָל לְאִיזָה דָבָר הָיוּ מְשָׁל, וְמָה עֲנֵן רְמוּז בָהֶם.

ב. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיָמֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲלֵא שְׁעִבּוֹר מַלְכוּת בַּלְבָּד. וְיִרְאֶה מִפְּשׁוּטֵם שֶׁל דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁבְתַחֲלַת יָמֹת הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה מַלְחָמַת גּוֹג וּמְגוֹג; וְשֶׁקָּדֵם מַלְחָמַת גּוֹג וּמְגוֹג, יַעֲמֵד נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל וְלִהְיִין לָבֶם, שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה אֲנִי שׁוֹלַח לָכֶם אֶת אֱלִיָּה...". וְאֵינוּ בָּא לֹא לְטַהֵר הַטְּמֵא וְלֹא לְטַמֵּא הַטְּהוֹר, וְלֹא לְפַסֵּל אֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת, וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהִחְזִיקוּ פְּסוּלִין; אֲלֵא לְשׁוּם שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם". וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים שְׁאוֹמְרִים, שֶׁקָּדֵם בֵּיאַת הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, יָבֹא אֱלִיָּהוּ. וְכֹל אֵלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - לֹא יִדְעַע אָדָם הֵיאָף יְהִי, עַד שִׁיחֵי; שְׁדָבָרִים סְתוּמִין הֵם אֲצֵל הַנְּבִיאִים. גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קְבֵלָה בְּדָבָרִים אֵלוֹ, אֲלֵא לְפִי הַכְּרַע הַפְּסוּקִים; וְלִפְיָכֶף יֵשׁ לָהֶם מַחֲלָקַת בְּדָבָרִים אֵלוֹ. וְעַל כֹּל פְּנֵים, אֵין סְדוּר הַנִּיחַ דְּבָרִים אֵלוֹ וְלֹא דִקְדוּקֵיהֶם, עֶקֶר בְּדַת. וְלְעוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בְּדָבָרֵי הַהֲגָדוֹת, וְלֹא יֵאָרִיךְ בְּדָבָרֵי מִדְּרָשׁוֹת הָאֱמוּרִים בְּעֲנֵנֵיהֶם אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, וְלֹא יִשְׁמַע עֶקֶר - שְׁאֵינוּ מְבִיאִין לֹא לִידֵי אֶהְבָּה, וְלֹא לִידֵי יִרְאָה. וְכֵן לֹא יִחְשַׁב הַקָּצִין; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'תַּפַּח דַּעְתָּן שֶׁל מַחֲשָׁבֵי קָצִין. אֲלֵא יִחַפֵּה וְיֵאֱמִין בְּכֹלל הַדָּבָר, כְּמוֹ שֶׁבְאַרְנוּ.

ג. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, כְּשֶׁתִּתְּשַׁב מַלְכוּתוֹ וְיִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כֹּל יִשְׂרָאֵל, יִתְיַחֲסוּ בָלֵם עַל פְּיוֹ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁתִּנּוּחַ עָלָיו, שְׁנֵאמַר: "וְיָשִׁב מִצְרַף וּמִטְהַר...". וּבִבְנֵי ל׳ מִטְהַר תַּחֲלָה, וְאוֹמֵר: "זֶה מִיחָס כְּהֵן, וְזֶה מִיחָס ל׳, וְדוּחָה אֶת שְׂאֵין מִיחָסִין לְיִשְׂרָאֵל; הֵרִי הוּא אוֹמֵר: "וְיֵאמֵר הַתְּרַשְׁתָּא לָהֶם... עַד יַעֲמֵד כְּהֵן לְאוֹרִים וּלְתַמִּים". הִנֵּה לְמִדְתָּ, שֶׁבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִתְיַחֲסִין הַמְּחַזְקִין, וּמוֹדִיעִין הַמִּיחָס. וְאֵינוּ מִיחָס יִשְׂרָאֵל אֲלֵא לְשִׁבְטֵיהֶם, שְׁמוֹדִיעַ שֶׁזֶה מִשְׁבֵּט פְּלוּנִי וְזֶה מִשְׁבֵּט פְּלוּנִי. אֲבָל אֵינוּ אוֹמֵר עַל שֶׁהֵם בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת: "זֶה מִמְזוֹר, וְזֶה עֶבֶד" - שֶׁהִדִּין הוּא שֶׁמְשַׁפְּחָה שְׁנִטְמָעָה, נְטֻמָּעָה.

ד. נִתְאַוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים יָמֹת הַמְּשִׁיחַ - לֹא כְּדֵי שִׁיִּשְׁלְטוּ עַל כֹּל הָעוֹלָם, וְלֹא כְּדֵי שִׁיִּרְדוּ בַּגּוֹיִם, וְלֹא כְּדֵי שִׁיִּנְשְׂאוּ אוֹתָם הַעַמִּים, וְלֹא כְּדֵי לְאָכֵל וּלְשַׁתּוֹת וּלְשַׁמֵּחַ; אֲלֵא כְּדֵי שִׁיחֵי פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה וְחֻזְקַתָּהּ, וְלֹא יְהִי לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמַכְשָׁל, כְּדֵי שִׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁבְאַרְנוּ בַּהֲלָכוֹת תְּשׁוּבָה.

ה. וּבְאִוְתוֹ הַזְּמַן, לֹא יְהִי שֵׁם לֹא רַעַב וְלֹא מַלְחָמָה וְלֹא

אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים, וּמְחַדֵּשׁ דְּבָרִים בְּעוֹלָם, אוֹ מַחֲיָה מֵתִים, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלוֹ שֶׁהִטְפְּשִׁים אוֹמְרִים; אֵין הַדָּבָר כֵּן! שְׁהִרִי רַבִּי עֲקִיבָה חָכֵם גְּדוֹל מַחֲכָמֵי מְשֻׁנָּה הִנֵּה, וְהוּא הִנֵּה נוֹשֵׂא כְּלָיו שֶׁל כּוֹזָבָא הַמֶּלֶךְ, וְהוּא הִנֵּה אוֹמֵר עָלָיו, שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. וְדַמָּה הוּא וְכֹל חֲכָמֵי דוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, עַד שֶׁנִּהְרַג בְּעוֹנוֹת; כִּיּוֹן שֶׁנִּהְרַג, גּוֹדַע לָהֶם שְׁאֵינוּ מְשִׁיחַ; וְלֹא שְׁאֵלוֹ מִמְּנוּ חֲכָמִים, לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת. וְעֶקֶר הַדְּבָרִים כִּכָּהֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת אֵין חֲקִיָּה וּמִשְׁפָּטִיָּה מִשְׁתַּנֵּים לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְאֵין מוֹסִיפִין עָלֶיהֶן, וְלֹא גוֹרְעִין מֵהֶן; וְכֹל הַמוֹסִיף אוֹ גוֹרַע, אוֹ שֶׁגָּלָה פְּנִים בַּתּוֹרָה וְהוֹצִיא הַדְּבָרִים שֶׁל מַצּוֹת מִפְּשׁוּטֵן - הִרִי זֶה בְּרֵדָאֵי רִשְׁעֵי וְאַפִּיקוֹרוּס.

ד. וְאֵם יַעֲמֵד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, הוֹגֵה בַתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמַצּוֹת כְּדוֹד אֲבִיו, כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבְכַתָּב וְשֶׁבְעַל פִּה, וְיִכַף כֹּל יִשְׂרָאֵל לִילָף בָּהּ וּלְחַזֵּק בָּדָקָה, וְיִלְחַם מַלְחָמוֹת ה' - הִרִי זֶה בְּחֻזְקַת שֶׁהוּא מְשִׁיחַ. אִם עָשָׂה וְהִצְלִיחַ, וְנִצַּח כֹּל הָאֱמּוֹת שֶׁסָּבִיבָיו, וּבְנֵה מַקְדֵּשׁ בְּמִקְוָמוֹ, וְקִבֵּץ גְּדֻחֵי יִשְׂרָאֵל - הִרִי זֶה מְשִׁיחַ בְּרֵדָאֵי. וְאִם לֹא הִצְלִיחַ עַד כֵּהֵן, אוֹ נִהְרַג - בְּיָדוֹעַ שְׁאֵינוּ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה תּוֹרָה עָלָיו, וְהִרִי הוּא כְּכֹל מַלְכֵי בֵית דָּוִד הַשְּׁלֵמִים הַפְּשָׁרִים שְׁמַתוּ. וְלֹא הִעֲמִידוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּף הוּא אֲלֵא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים, שְׁנֵאמַר: "וּמֵן הַמְּשִׁפִּילִים יִפְשְׁלוּ, לְצָרוּף בָּהֶם וּלְכַרֵּר וּלְלַבֵּן - עַד עַת קָן, כִּי עוֹד לְמוֹעֵד". אִף יִשׁוּעַ הַנוֹצְרִי שֶׁדַּמָּה שִׁיחֵה מְשִׁיחַ, וְנִהְרַג בְּבֵית דִּין - כְּכֹר נִתְנַבֵּא בּוֹ דְּנִיָּאל, שְׁנֵאמַר: "וּבְנֵי פְרִיצֵי עֲמָךְ יִנְשְׂאוּ לְהַעֲמִיד חֻזּוֹן - וְנִכְשְׁלוּ". וְכִי יֵשׁ מַכְשׁוֹל גְּדוֹל מְזֵה, שֶׁכֹּל הַנְּבִיאִים דְּבָרוּ שֶׁהִמְשִׁיחַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעֵם, וּמַקְבֵּץ גְּדֻחֵיהֶם וּמַחֲזִיק מַצּוֹתָן, וְזֶה גֵרֵם לְאֵבֶד יִשְׂרָאֵל בְּחָרָב, וּלְפָזוֹר שְׂאֵרֵיהֶם וּלְהַשְׁפִּילֵם, וְלִהְיִי הַתּוֹרָה, וְלִהְטָעוֹת רַב הָעוֹלָם לְעֶבֶד אֱלוֹהִים מְבַלְעֵדֵי ה'?! אֲבָל מַחֲשָׁבוֹת בּוֹרָא הָעוֹלָם - אֵין כַּחַ בְּאֲדָם לְהַשִּׁיגֵם, כִּי לֹא דְרָכֵינוּ דְרָכָיו וְלֹא מַחֲשָׁבוֹתֵינוּ מַחֲשָׁבוֹתָיו. וְכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ שֶׁל יִשׁוּעַ הַנוֹצְרִי, וְשֶׁל זֶה הַיִּשְׁמַעְעָאֵלִי שְׁעֵמֵד אַחֲרָיו - אֵינוּ אֲלֵא לְיִשְׂרָאֵל דְרָף לְמַלְךְ הַמְּשִׁיחַ, וְלִמְלַךְ הָעוֹלָם כֹּל לְעֶבֶד אֶת ה' בַּיַּחַד, שְׁנֵאמַר: "כִּי אֲזָ אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שֶׁפָּה בְּרוּיָה, לְקַרֵּא בָלֵם בְּשֵׁם ה', וּלְעַבְדוֹ שְׁכֵם אֶחָד". כִּיִּצֵּד? כְּכֹר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כֹּל מִדְּבָרֵי הַמְּשִׁיחַ, וּמִדְּבָרֵי הַתּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי הַמַּצּוֹת, וּפְשָׁטוֹ דְּבָרִים אֵלוֹ בְּאִיִּים רַחוּקִים, וּבְעַמִּים רַבִּים עַרְלֵי לָב; וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדָבָרִים אֵלוֹ, וּבְמַצּוֹת הַתּוֹרָה - אֵלוֹ אוֹמְרִים: 'מַצּוֹת אֵלוֹ אֱמַת הִיוּ, וְכְכֹר כְּטָלוּ בְזֵמַן הַזֶּה, וְלֹא הִיוּ נִהְגוּת לְדוֹרוֹת'. וְאֵלוֹ אוֹמְרִים: 'דְּבָרִים נִסְתָּרִים יֵשׁ בָּהֶן, וְאֵינוּ כְּפִשְׁטוֹן, וְיִכְבֵּר בָּא מְשִׁיחַ, וְגָלָה נִסְתָּרֵיהֶם'. וְכִשְׁעֵמֵד הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ בְּאֱמַת, וְיִצְלִיחַ וְיָרוּם וְיִנְשֵׂא - מִיָּד הֵם בָּלֵם חוֹזְרִים וְיִדְעִים שֶׁשֶּׁקֶר נִחְלוּ אֲבוֹתֵיהֶם, וְשֶׁנְּבִיאֵיהֶם וְאֲבוֹתֵיהֶם הִטְעוּם.

שיעור ליום שני לפי פרק אחד ליום

הלכות מלכים ומלחמות פרק יב

א. אל יעלה על דעתך, שבימות המשיח יבטל דבר

שיעור ליום שלישי לפי פרק אחד ליום - שיעור ליום שלישי לפי שלשה פרקים ליום

ובית דינו, וצפנניה קבל מחבקוק ובית דינו, וינרמיה קבל מצפנניה ובית דינו, וברוך בן גריה קבל מינרמיה ובית דינו, ועזרא ובית דינו קבלו מברוך בן גריה ובית דינו. בית דינו של עזרא, הן הנקראין 'אנשי כנסת הגדולה'. והם - חגי זכריה ומלאכי, ודניאל חנניה מישאל ועזריה, ונחמיה בן חכליה, ומרדכי בלשן וירבבלי; והרבה חכמים עמיהן, תשלים מאה ועשרים זקנים. האחרון מהם הוא שמעון הצדיק, והוא היה מכלל המאה ועשרים, וקבל תורה שבעל פה מכלם; והוא היה כהן גדול אחר עזרא. אנטיגנוס איש שוכו ובית דינו קבלו משמעון הצדיק ובית דינו, ויוסף בן יועזר איש צרדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים ובית דינם קבלו מאנטיגנוס ובית דינו, ויהושע בן פרחיה ונתאי הארבלים ובית דינם קבלו מיוסף בן יועזר ויוסף בן יוחנן ובית דינם, ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ובית דינם קבלו מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלים ובית דינם. שמעיה ואבטליון גרי הצדק ובית דינם קבלו מיהודה ושמעון ובית דינם. הלל ושמאי ובית דינם קבלו משמעיה ואבטליון ובית דינם. ורבן יוחנן בן זכאי ורבן שמעון בנו של הלל קבלו מהלל ובית דינו. חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי. והם גדולי החכמים שקבלו ממנו; ואלו הם - רבי אליעזר הגדול, ורבי יהושע, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערוב. ורבי עקיבה בן יוסף קבל מרבי אליעזר הגדול, ויוסף אביו גר צדק היה. ורבי ישמעאל ורבי מאיר בן גר הצדק קבלו מרבי עקיבה, וגם קבל רבי מאיר וחקבריו מרבי ישמעאל. חקבריו של רבי מאיר - הם רבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי שמעון, ורבי נחמיה, ורבי אלעזר בן שמוע, ורבי יוחנן הסנדלר, ושמעון בן עזאי, ורבי חנניה בן תרדיון. וכן קבלו חקבריו של רבי עקיבה מרבי אליעזר הגדול; וחקבריו של רבי עקיבה - הם רבי טרפון רבו של רבי יוסי הגלילי, ורבי שמעון בן אלעזר, ורבי יוחנן בן נורי. רבן גמליאל הזקן קבל מרבן שמעון אביו, בנו של הלל הזקן, ורבן שמעון בנו קבל ממנו, ורבן גמליאל בנו קבל ממנו, ורבן שמעון בנו קבל ממנו. ורבי יהודה בנו של רבן שמעון, זה הוא הנקרא 'רבנו הקדוש', והוא קבל מאביו, ומרבי אלעזר בן שמוע ומרבי שמעון חקברו. רבנו הקדוש חבר המשנה. ומימות משה רבנו ועד רבנו הקדוש, לא חקברו חבור שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה; אלא בכל דור ודור, ראש בית דין או נביא שיהיה באותו הדור, כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבנותיו, והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו, מבאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע, ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור, בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות, והספימו עליהן בית דין הגדול. וכך היה הדבר תמיד, עד רבנו הקדוש. והוא קבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הבאורים והפרושים ששמעו ממושה רבנו, ושלמדו בית דין של כל דור ודור, בכל התורה כלה; וחקר מהכל ספר

קנאה ותחרות - שהטובה תהיה משפעת הרבה, וכל המעדינים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם, אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים העמקים; וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה', פמים לים מכסים".

ברוך רחמנא דסיען.

נגמר ספר ארבעה עשר, בעזרת שדי ומנן פרקים של ספר זה, אחד ושמונים: הלכות סנהדרין, ששה ועשרים פרקים; הלכות עדות, שנים ועשרים פרקים; הלכות ממרים, שבעה פרקים; הלכות אבל, ארבעה עשר פרקים; הלכות מלכים ומלחמות, שנים עשר פרקים.

שיעור ליום שלישי לפי פרק אחד ליום

שיעור ליום שלישי לפי שלשה פרקים ליום

בשם ה' אל עולם

אז לא אבוש, בהביטי אל כל מצותיך

הקדמה

כל המצוות שנתנו לו למשה בסיני - בפרושן נתנו, שנאמר: "ואתנה לך את לחת האבן, והתורה והמצוה". "תורה", זו תורה שבכתב; ו"מצוה", זה פרושה. וצונו לעשות התורה, על פי המצוה. ומצוה זו, היא הנקראת 'תורה שבעל פה'. כל התורה - כתבה משה רבנו קדם שימות, בכתב ידו. ונתן ספר תורה לכל שבט ושבט; וספר אחד - נתנהו בארון לעד, שנאמר: "לקח את ספר התורה הזה, ושמתם אתו מצד ארון ברית ה' אלהיכם; והיה שם בך לעד". והמצוה, הוא פרוש התורה - לא כתבה; אלא צוה בה לזקנים וליהושע ולשאר כל ישראל, שנאמר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אתו תשמרו לעשות". ומפני זה נקראת 'תורה שבעל פה'. אף על פי שלא נכתבה תורה שבעל פה, למדה משה רבנו כלה בבית דינו לשבעים זקנים; ואלעזר ופינחס ויהושע, שלשמן קבלו ממושה. וליהושע שהוא תלמידו של משה רבנו, מסר תורה שבעל פה וצוהו עליה; וכן יהושע, כל ימי חייו למד על פה. וזקנים רבים קבלו מיהושע, וקבל עלי מן הזקנים ומפינחס; ושמואל קבל מעלי ובית דינו, ודוד קבל משמואל ובית דינו. ואחיה השילני, מיוצאי מצרים היה, ולוי היה, ושמע ממושה, והיה קטן בימי משה; והוא קבל מדוד ובית דינו. אליהו קבל מאחיה השילני ובית דינו, ואלישע קבל מאליהו ובית דינו, ויהויכד הכהן קבל מאלישע ובית דינו, וזכריה קבל מהויכד ובית דינו, והושע קבל מזכריה ובית דינו, ועמוס קבל מהושע ובית דינו, וישעיה קבל מעמוס ובית דינו, ומיכה קבל מישעיה ובית דינו, ויואל קבל ממיכה ובית דינו, ונחום קבל מיואל ובית דינו, וחקר מהכל מצוה

שיעור ליום רביעי לפי פרק אחד ליום - שיעור ליום שלישי לפי שלשה פרקים ליום

(לא) ויהודיע מאלישע, (לב) ואלישע מאליהו, (לג) ואליהו מאחיה, (לד) ונחיה מדוד, (לה) ודוד משמואל, (לו) ושמואל מעלי, (לז) ועלי מפניחס, (לח) ופניחס מיהושע, (לט) ויהושע ממשה רבנו, (מ) ומשה רבנו מפי הגבורה - נמצא שכלם מעם ה' אלהי ישראל.

שיעור ליום רביעי לפי פרק אחד ליום

כל אלו החכמים הנזכרים, הם גדולי הדורות - מהם ראשי ישיבות, ומהם ראשי גלילות, ומהם מסנהדרי גדולה. ועמהם בכל דור ודור, אלפים ורכבות ששמעו מהם ועמהם. רבינא ורב אשי, הם סוף חכמי התלמוד; ורב אשי הוא שחבר התלמוד הבבלי בארץ שניער, אחר שחבר רבי יוחנן התלמוד הירושלמי בכמו מאה שנה. וענן שני התלמודין - הוא פרוש דברי המשנה ובאור עמקותיה, ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבנו הקדוש ועד חבור התלמוד. ומשגי התלמודים, ומן התוספות - מכלם תבאר האסור והמותר, הטמא והטהור, החיב והפטור, הפשוט והפסול, כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי משה מסיני.

גם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור, לעשות סיג לתורה, כמו ששמעו ממשה בפרוש ו"שמרתם את משמרת", עשו משמרת למשמרתי. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור, כמו שראו בית דין של אותו הדור, לפי שאסור לסור מהם, שגאמר: "לא תסור מן הדבר אשר גידו לך - ימין ושמאל". וכן משפטים ודינין מפלאים שלא קבלום ממשנה, ודנו בהם בית דין של אותו הדור במדות שהתורה גדרשת בהן, ופסקו אותן הנזקקים, וגמרו שהדין כן הוא. הכל חבור רב אשי בתלמוד, מימות משה ועד ימיו. וחבור חכמי משנה חבורים אחרים, לפרש דברי התורה: רבי הושעיה תלמידו של רבנו הקדוש, חבר באור ספר בראשית. ורבי ישמעאל פירש מ"אלה שמות" עד סוף התורה, והוא הנקרא 'מכילתא'; וכן רבי עקיבה חבר מכילתא. ונחמיה אחרים אחריהם חבור מדרשות. והכל חבור קדם התלמוד הבבלי.

נמצא רבינא ורב אשי ונחמיהם, סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבועל פה, ושגזרו גזרות והתקינו תקנות והנהיגו מנהגות ופשוטה גזרתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל, בכל מקומות מושבותיהם. ואחר בית דינו של רב אשי, שחבר התלמוד בימי בנו וגמרו, נתפזרו ישראל בכל הארצות פזור יתר, והגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים; ורכתה קטטה בעולם, ונשתבשו הדרכים בגיסות, ונתמעט תלמוד תורה, ולא נתפנסו ישראל ללמד בישיבותיהם אלפים ורכבות כמו שהיו מקדם. אלא מתקבצים יחידים השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה, ועוסקים בתורה, ומבינים בחבורי החכמים כלם, ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא. וכל בית דין שעמד

המשנה. ושגזרו לחכמים ברכים, ונגלה לכל ישראל; וכתבוהו בלם, ורצו בכל מקום, כדי שלא תשתפח תורה שבועל פה מישראל. ולמה עשה רבנו הקדוש כן, ולא הניח הדבר כמות שהיה? לפי שראה שהתלמידים מתמעטין והולכין, והצרות מתחדשות ובאות, ומלכות הרשעה פושטת בעולם ומתגברת, וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות - חבר חבור אחד להיות ביד בלם, כדי שילמדוהו במהרה ולא ישבח; וישב כל ימיו הוא ובית דינו, ולמד המשנה ברכים. ואלו הם גדולי החכמים שהיו בבית דינו של רבנו הקדוש וקבלו ממנו: שמעון וגמליאל בניו, ורבי אפי, ורבי חנינה בר חמא, ורבי חי, ורב, ורבי ינאי, ובר קפרא, ושמואל, ורבי יוחנן, ורבי הושעיה. אלו הם גדולי החכמים שקבלו ממנו, ועמהם אלפים ורכבות משאר החכמים. אף על פי שאלו האחד עשר קבלו מרבנו הקדוש ועמדו במדרשו, רבי יוחנן קטן היה, ואחר פן תלמיד היה לרבי ינאי וקבל ממנו תורה. וכן רב קבל מרבי ינאי, ושמואל קבל מרבי חנינה בר חמא. רב חבר ספרא וספרי לכאר ולהודיע עקרי המשנה, ורבי חי חבר התוספתא לכאר עניני המשנה. וכן רבי הושעיה ובר קפרא חברו הברייתות לכאר דברי המשנה, ורבי יוחנן חבר התלמוד הירושלמי בארץ ישראל אחר חרבן הבית בקרוב משלש מאות שנה. ומגדולי החכמים שקבלו מרב ושמואל - רב הונא, ורב יהודה, ורב נחמן, ורב כהנא; ומגדולי החכמים שקבלו מרבי יוחנן - רבה בר בר חנא, ורבי אמי, ורבי אסי, ורב דימי, וראבון. ומפלל החכמים שקבלו מרב הונא ומרב יהודה, רבה ורב יוסף. ומפלל החכמים שקבלו מרבה ורב יוסף, אבבי ורבא; ושניהם קבלו גם מרב נחמן. ומפלל החכמים שקבלו מרבא, רב אשי ורבינא; ומר בר רב אשי קבל מאביו ורב אשי, ומרבינא.

נמצא מרב אשי עד משה רבנו עליו השלום - ארבעים איש, ואלו הן: (א) רב אשי מרבא, (ב) ורבא מרבה, (ג) ורבה מרב הונא, (ד) ורב הונא מרבי יוחנן ורב ושמואל, (ה) ורבי יוחנן ורב ושמואל מרבנו הקדוש, (ו) ורבנו הקדוש מרבן שמעון אביו, (ז) ורבן שמעון מרבן גמליאל אביו, (ח) ורבן גמליאל מרבן שמעון אביו, (ט) ורבן שמעון מרבן גמליאל הנזקן אביו, (י) ורבן גמליאל הנזקן אביו מרבן שמעון אביו, (יא) ורבן שמעון מהלל אביו ושמאי, (יב) והלל ושמאי משמעיה ואבטליון, (יג) ושמעיה ואבטליון מיהודה ושמעון, (יד) ויהודה ושמעון מיהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי, (טו) ויהושע ונתאי מיוסף בן יועזר ויוסף בן יוחנן, (טז) ויוסף בן יועזר ויוסף בן יוחנן מאנטיגנוס, (יז) ואנטיגנוס משמעון הצדיק, (יח) ושמעון הצדיק מעזרא, (יט) ועזרא מברוך, (כ) וברוך מירמיה, (כא) וירמיה מצפניה, (כב) וצפניה מתבקוק, (כג) ותבקוק מנחום, (כד) ונחום מיאל, (כה) ויאל ממיקה, (כו) ומיקה מישעיה, (כז) וישעיה מעמוס, (כח) ועמוס מהושע, (כט) והושע מזכריה, (ל) וזכריה מיהודיע,

שיעור ליום חמישי לפי פרק אחד ליום – שיעור ליום רביעי לפי שלשה פרקים ליום

אחת הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים, וראו שהם דברים מבארים, נתקשו בזמננו, ואין מבין עניניהם פראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר, התלמוד עצמו: הבבלי, והירושלמי, וספרא, וספרי, והתוספות – שהם צריכים דעת רחבה ונפש חזקה וזמן ארוך, ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים ושאר דיני תורה היאך הוא. ומפני זה נעתי חצני, אני משה ברבי מיימון הספרדי, ונשענתי על הצור ברוב הוא, ובינתי באלו הספרים, וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החבורים, בענין האסור והמותר השמא והטהור עם שאר דיני התורה, כלם בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעל פה כלה סדורה בפי הכל – בלא קשיא ולא פרוק, לא זה אומר בכה וזה אומר בכה, אלא דברים ברורים קרובים נכונים, על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החבורים והפירושים הנמצאים מימות רבנו הקדוש ועד עכשו, עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה, ובדין כל הדברים שתקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר – פדי שלא יהא אדם צריך לחבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל, אלא יהיה חבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כלה, עם התקנות והמנהגות והגזרות שנעשו מימות משה רבנו ועד חבור התלמוד, וכמו שפרשו לנו הגאונים בכל חבוריהם שחברו אחר התלמוד. לפיכך קראתי שם חבור זה 'משנה תורה' – לפי שאדם קורא תורה שבכתב תחלה, ואחר כך קורא בזה, יודע מננו תורה שבעל פה כלה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק חבור זה ההלכות והלכות בכל ענין וענין, ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין; וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות, כדי שיהיו סדורים על פה. אלו ההלכות שבכל ענין וענין – יש מהן הלכות שהן משפטי מצוה אחת בלבד, והיא המצוה שיש בה דברי קבלה הרבה והוא ענין בפני עצמו, ויש מהם הלכות שהם כוללים משפטי מצוות הרבה, אם יהיו אותן המצוות בלן בענין אחד; מפני שחלוק חבור זה לפי הענינים, לא לפי מנין המצוות, כמו שיתבאר לקורא בו. ומנין מצוות התורה הנוהגות לדורות, שש מאות ושלש עשרה מצוות: מהם מצוות עשה מאתים שמונה וארבעים, סימן להם מנין אבריי של אדם; ומהם מצוות לא תעשה שלש מאות חמש וששים, סימן להן מנין מי שנת החמה.

שיעור ליום שישי לפי פרק אחד ליום

שיעור ליום רביעי לפי שלשה פרקים ליום

מצוות עשה

- א מצוה ראשונה ממצוות עשה, לידע שיש שם אלוה, שנאמר: "אנכי ה' אלהיך".
- ב ליתדו, שנאמר: "ה' אלהינו, ה' אחד".
- ג לאהבו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך".

אחר התלמוד בכל מדינה ומדינה וגזר או תקין או הנהיג לבני מדינות רבות, או לבני מדינות – לא פשו מעשיו בכל ישראל, מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדיכים, והיות בית דין של אותה המדינה יחידים, ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מפניה שנים קדם חבור התלמוד. לפיכך, אין כופין אנשי מדינה זו לנהג במנהג מדינה אחרת, ואין אומרים לבית דין זה לגזר גזרה שגזרה בית דין אחר במדינתו. וכן אם למד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחריו שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד – אין שומעין לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו, בין ראשון, בין אחרון.

שיעור ליום חמישי לפי פרק אחד ליום

ודברים הללו, בדינים וגזרות ומנהגות שנתחדשו אחר חבור התלמוד. אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי, חייבים כל ישראל ללכת בהן; וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהג בכל המנהגות שנהגו חכמים שבתלמוד, ולגזר גזרותם וללכת בתקנותם, הואיל וכל אותם הדברים שבתלמוד הספיקו עליהם כל ישראל, ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רבן, והן ששמעו הקבלה בעקרי התורה בלה דור אחר דור, עד משה רבנו עליו השלום. כל החכמים שעמדו אחר חבור התלמוד ורבו בו, ויצא להם שם בחכמתם – הם הנקראים 'גאונים'. וכל אלו הגאונים שעמדו בארץ ישראל ובארץ שנער ובספרד ובצרפת – למדו דרך התלמוד והוציאו לאור תעלומותיו ובארו עניניו, לפי שדרך עמקה דרכו עד למאד; ועוד, שהוא בלשון ארמי מערב עם לשונות אחרות, לפי שאותה הלשון היתה ברורה לכל בשנער בעת שחבר התלמוד; אבל בשאר המקומות וכן בשנער בימי הגאונים, אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדים אותו. ושאלות רבות שאלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון היה בימיהם, לפרש להם דברים קשים שבתלמוד, והם משיבים להם כפי חכמתם, ואותם השואלים מקבצים התשובות, ועושין מהן ספרים להבין מהם. גם חברו הגאונים שבכל דור ודור, חבורים לכאר התלמוד: מהם מי שפרש הלכות יחידות, ומהם מי שפרש פרקים יחידים שנתקשו בזמנו, ומהם מי שפרש מסכתות וסדרים. ועוד חברו ההלכות פסוקות, בענין האסור והמותר והחייב והפטור, בדברים שהשעה צריכה להם, כדי שיהיו קרובים למדע מי שאינו יכול לירד לעמקו של תלמוד. וזו היא מלאכת ה' שעשו בה כל גאוני ישראל, מיום שחבר התלמוד ועד זמן זה, שהיא שנה שמינית אחר מאה וארבע לחורב, והיא שנת ארבעת אלפים וחמש מאות ושלשים ושבע לבריאת עולם.

ובזמן הזה תכפו צרות ותרות, ודחקה שעה את הכל, ואבדה חכמת חכמינו, ובינת נבוגינו נסתתרה; לפיכך,

שיעור ליום שישי לפי פרק אחד ליום – שיעור ליום רביעי לפי שלשה פרקים ליום

א לְחַלֵּק כְּבוֹד לְזַרְעוֹ שֶׁל אֶהְרֹן וְלִהְיֶה קְדִימוֹ לְכָל דָּבָר שֶׁבְּקִדְשָׁהּ, שְׁנֵאמַר: "וְקִדְשָׁתוּ".

ב לְהַלְבִּישׁ הַכֹּהֲנִים לְעִבּוּדָהּ בְּגָדֵי כְהֵנָה, שְׁנֵאמַר: "וְעִשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ...".

ג לְשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכֶּתֶף כְּשֵׁנוֹשְׂאִים אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר: "בְּכַתְּףֵי יְשָׁאוּ".

ד לְמַשַּׁח כְּהֵנִים גְּדוּלִים וּמְלָכִים בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שְׁנֵאמַר: "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ...".

ה לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים עוֹבְדִים בַּמִּקְדָּשׁ מִשְׁמְרוֹת מִשְׁמְרוֹת, וּבְמוֹעֲדִים עוֹבְדִים כְּאַחַד, שְׁנֵאמַר: "וְכִי יָבֵא הַלְוִי... לְבַד מִמֶּכְרֵיו, עַל הָאֲבוֹת".

ו לִזְהוּת הַכֹּהֲנִים מִטְּמְאִים לְקַרְבֵּיהֶן וּמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן כְּשֶׂאֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מְצִוִּין לְהִתְאַבֵּל, שְׁנֵאמַר: "לֵה יִטְמָא".

ז לִהְיוֹת כְּהֵן גְּדוֹל נוֹשֵׂא בְתוּלָה, שְׁנֵאמַר: "וְהוּא, אֲשֶׁה בְּכַתְּוִלְיָהּ יָקַח".

ח לְהַקְרִיב תְּמִידִין בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאמַר: "שְׁנַיִם לַיּוֹם, עַלָּה תְּמִיד".

ט לְהַקְרִיב כְּהֵן גְּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאמַר: "זֶה קֶרְבֵן אֶהְרֹן וּבְנָיו...".

י מֵאֵל הַחוּסִיף קֶרְבֵן אַחַר בְּכָל שַׁבָּת, שְׁנֵאמַר: "וּבְיָוִם הַשַּׁבָּת - שְׁנֵי כִבְשִׁים".

יא מֵבֵל הַחוּסִיף קֶרְבֵן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, שְׁנֵאמַר: "וּבִרְאֵשִׁי חֹדֶשִׁים...".

יב מֵגֵל הַחוּסִיף קֶרְבֵן בְּחַג הַפֶּסַח, שְׁנֵאמַר: "שְׁבַעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ אֲשֶׁה לָּהּ".

יג מִדֵּל הַקְרִיב מִנְחַת הַעֹמֵר מִמִּחְרַת רֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח עִם כֶּבֶשׂ אֶחָד, שְׁנֵאמַר: "וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמְרוֹ...".

יד מֵהַחוּסִיף קֶרְבֵן בְּיָוִם עֲצָרַת, שְׁנֵאמַר: "וּבְיָוִם הַבְּפוּרִים...".

טו מֵזֵל הַקְרִיב שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקֶּרְבָּנוֹת הַקְרִיבִים בְּגִלְלֵי הַלֶּחֶם בְּיָוִם עֲצָרַת, שְׁנֵאמַר: "מִמּוֹשְׁבַתְכֶם תִּבְיָאוּ לֶחֶם תִּנְּוֹפֵה... וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם...".

טז מִזֵּל הַחוּסִיף קֶרְבֵן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁנֵאמַר: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ...".

יז מִחַל הַחוּסִיף קֶרְבֵן בְּיָוִם הַצֹּמ, שְׁנֵאמַר: "וּבְעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי...".

יח מִטְּעוֹת עִבּוּדַת הַיּוֹם בְּיָוִם הַצֹּמ, שְׁנֵאמַר: "בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּפָרֹן בֶּקֶר", וְכָל הָעִבּוּדָה הַכְּתוּבָה בְּפָרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת.

יט לְהַחוּסִיף קֶרְבֵן בְּיָוִם חַג הַסִּכּוֹת, שְׁנֵאמַר: "וְהִקְרַבְתֶּם עַלָּה אֲשֶׁה רִיחַ נִיחַח...".

כ נֵאֵל הַחוּסִיף קֶרְבֵן בְּיָוִם שְׁמִינֵי עֲצָרַת, כִּי רָגַל בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ הוּא, שְׁנֵאמַר: "בְּיָוִם הַשְּׁמִינֵי...".

כא לְחַג בְּרִגְלִים, שְׁנֵאמַר: "שְׁלֹשׁ רְגְלִים תַּחַג לִי".

כב לְהַרְאוֹת בְּרִגְלִים, שְׁנֵאמַר: "שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה - יִרְאֶה כָּל זָכוֹרָךְ".

כג לְשִׁמַּח בְּרִגְלִים, שְׁנֵאמַר: "וְשִׁמַּחְתָּ בְּחַגְךָ".

כד לְשַׁחַט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שְׁנֵאמַר: "וְשַׁחַטוּ אוֹתוֹ כָּל קַהֲלֵךְ...".

ד לִירְאָה מִמֶּנּוּ, שְׁנֵאמַר: "אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא".

ה לְהִתְפַּלֵּל לוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְעִבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם"; עִבּוּדָהּ זֶה תִּפְלָה.

ו לְדַבְּקָהּ בּוֹ, שְׁנֵאמַר: "וּבוֹ תִדְבַק".

ז לְהִשְׁבַּע בְּשֵׁמוֹ, שְׁנֵאמַר: "וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע".

ח לְהִדְמוּת בְּדַרְכֵי הַטּוֹבִים וְהַיֹּשְׁרִים, שְׁנֵאמַר: "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי".

ט לְקַדֵּשׁ אֵת שְׁמוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

י לְקָרוֹת קָרוֹת שְׁמַע פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאמַר: "וְדַבַּרְתָּ בָּם... [ו] בְּשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ".

יא לְלַמַּד תּוֹרָה וּלְמַדָּה, שְׁנֵאמַר: "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְיֶיךָ".

יב לְקָשֶׁר תְּפִלִּין בְּרֹאשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְהָיוּ לְטַטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ".

יג לְקָשֶׁר תְּפִלִּין בְּיָד, שְׁנֵאמַר: "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ".

יד לְעִשׂוֹת צִיצִית, שְׁנֵאמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית".

טו לְקַבֵּעַ מְזוּזָה, שְׁנֵאמַר: "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ".

טז לְהַקְהִיל אֵת הָעָם לְשִׁמְעַת תּוֹרָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שְׁנֵאמַר: "הִקְהֵל אֵת הָעָם".

יז לְכַתֵּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שְׁנֵאמַר: "כְּתוּבוֹ לְכֶם אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת".

יח לְכַתֵּב הַמִּלֶּךְ סֵפֶר שְׁנֵי לְעַצְמוֹ, יִתֵּר עַל הָאֶחָד שֶׁל כָּל אָדָם, כִּדֵּי שִׁיְהִיָּה לוֹ שְׁתֵּי תוֹרוֹת, שְׁנֵאמַר: "וְכָתַב לוֹ אֵת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת".

יט לְכַרֵּךְ אַחַר הַמְּזוּזָה, שְׁנֵאמַר: "וְאֶכְלָתָּ, וְשָׁבַעְתָּ - וּבִרְכַּתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

כ לְכַנּוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שְׁנֵאמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ".

כא לִירְאָה מִבֵּית זֶה, שְׁנֵאמַר: "וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ".

כב לְשַׁמֵּר בֵּית זֶה תְּמִיד, שְׁנֵאמַר: "וְאִתָּה וּבְנֵיךָ אִתָּךְ, לְפָנַי אֶהְלֵ הָעֵדֶת".

כג לְהִיוֹת הַלְוִי עוֹבֵד בַּמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְעַבְדֵי הַלְוִי הוּא".

כד לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן יָדָיו וְרַגְלָיו בְּשַׁעַת הָעִבּוּדָהּ, שְׁנֵאמַר: "וְרַחֲצוּ אֶהְרֹן וּבְנָיו".

כה לְעַרְךָ גֵּרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר: "יַעֲרֹךְ אוֹתוֹ אֶהְרֹן וּבְנָיו".

כו לְכַרֵּךְ הַכֹּהֲנִים אֵת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "כֹּה תִכְרְכוּ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

כז לְהַסְדִּיר לֶחֶם וּלְבוֹנָה לְפָנָי ה' בְּכָל שַׁבָּת, שְׁנֵאמַר: "וְנִתַּתָּ עַל הַשִּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים".

כח לְהַקְטִיר קִטְרֵת פְּעָמִים בְּיָוִם, שְׁנֵאמַר: "וְהִקְטִיר עֲלָיו אֶהְרֹן קִטְרֵת סַמִּים".

כט לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּמִזְבֵּחַ הָעוֹלָה תְּמִיד, שְׁנֵאמַר: "אֵשׁ תְּמִיד תוֹקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ".

ל לְהַרִים אֵת הַדָּשָׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁנֵאמַר: "וְהָרִים אֵת הַדָּשָׁן".

לא לְשַׁלַּח טְמָאִים מִמִּחְנֵה שְׁכִינָה שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְיִשְׁלַחוּ מִן הַמִּחְנֵה, כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טְמֵא לְנַפְשׁ".

שיעור שבת קודש לפי פרק אחד ליום – שיעור ליום רביעי לפי שלשה פרקים ליום

פ לפדות בכור אדם, שנגמר: "אך פדה תפדה את בכור האדם".
פא לפדות פטר חמור, שנגמר: "ופטר חמור תפדה בשה".
פב לערף פטר חמור, שנגמר: "ואם לא תפדה וערפתו".
פג להביא כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל ראשון שפגע בו, שנגמר: "ויבאת שמה, והבאתם שמה".

שיעור שבת קודש לפי פרק אחד ליום

פד להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה, שנגמר: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך".
פה להטפל בהבאת הקרבנות מחוצה לארץ לבית הבחירה, שנגמר: "רק קדשיך אשר יהיו לך, וינדריך, תשא ובאת"; מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ.
פו לפדות קדשים בעלי מומים ויהיו מתרים באכילה, שנגמר: "רק בכל אנת נפשך תזבח"; מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בכסולי המקדשין שיפדו.
פז להיות התמורה קדש, שנגמר: "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש".
פח לאכל שני מנחות, שנגמר: "והנותרת ממנה, יאכלו אהרן ובניו".
פט לאכל בשר חטאת ואשם, שנגמר: "ואכלו אתם אשר בפר בהם".
צ לשרף בשר קדש שנטמא, שנגמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא...".
צא לשרף נותר, שנגמר: "והנותר מבשר הזבח - ביום השלישי באש ישרף".
צב לגדל הנזיר שערו, שנגמר: "גדל פרע שער ראשו".
צג לגלח הנזיר שערו על קרבנותיו במלאת ימי נזרו, או בתוף ימי נזרו אם נטמא, שנגמר: "וכי ימות מת עליו...".
צד לקיים אדם כל שהוציא בשפתיו, מקרבן או צדקה וכיוצא בהם, שנגמר: "מוצא שפתיך, תשמר ועשית".
צה לדון בהפר נדרים בכל הדינין האמורין בפרשה.
צו להיות כל נוגע בנבלה טמא, שנגמר: "וכי ימות מן הבמה...".
צז להיות שמונה שרצים מטמאין, שנגמר: "וזה לכם הטמא...".
צח להיות האכלין מתטמאין, שנגמר: "מכל האכל אשר יאכל...".
צט להיות הנדה טמאה ומטמאה לאחרים.
ק להיות היולדת טמאה בנדה.
קא להיות המצרע טמא ומטמא.
קב להיות בגד מגנע טמא ומטמא.
קג להיות בית מגנע מטמא.
קד להיות הזב מטמא.
קה להיות שכבת זרע מטמאה.
קו להיות הזבה מטמאה.

נו לאכל בשר פסח צלי בלילי חמשה עשר בניסן, שנגמר: "ואכלו את הבשר...".
נז לעשות פסח שני, שנגמר: "בחדש השני בארבעה עשר...".
נח לאכל את בשר פסח שני על מצה ומרור, שנגמר: "על מצות ומררים יאכלהו".
נט לתקע בחצוצרות על הקרבנות ובשעת הצרות, שנגמר: "והקעתם בחצוצרות...".
ס להיות כל קרבנות בהמה מיום שמיני והלאה, שנגמר: "[ו]מיום השמיני והלאה...".
סא להיות כל קרבן בהמה תמים, שנגמר: "תמים יהיה לרצון".
סב למלח כל קרבן, שנגמר: "על כל קרבןך מקריב מלח".
סג מעשה העולה, שנגמר: "אם עלה קרבנו".
סד מעשה החטאת, שנגמר: "זאת תורת החטאת".
סה מעשה האשם, שנגמר: "זאת תורת האשם".
סו מעשה זבח השלמים, שנגמר: "וזאת תורת זבח השלמים".
סז מעשה המנחה, שנגמר: "ונפש כי מקריב קרבן מנחה".
סח להקריב בית דין קרבן אם טעו בהוראה, שנגמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו".
סט להקריב היחיד קרבן חטאת אם שגג במצות לא תעשה שחייבים עליה פרת, שנגמר: "נפש כי תחטא בשגגה...".
ע להקריב היחיד קרבן אם נסתפק לו אם חטא חטא שחייבים עליו חטאת או לא חטא, שנגמר: "ולא ידע ואשם... והביא (את אשמו)"; וזה הוא הנקרא אשם תלוי.
עא להקריב השוגג במעילה, או החוטא בגזלה, או בשפחה חרופה, או שכפר בפקדון ונשבע - קרבן אשם; וזה הוא הנקרא אשם ודאי.
עב להקריב קרבן עולה ויורד, שנגמר: "ואם לא תגיע ידו..."; "ואם לא תשיג...".
עג להתודות לפני ה' מכל חטא שיעשה האדם, בשעת הקרבן ושלא בשעת הקרבן, שנגמר: "והתודו את חטאתם אשר עשו".
עד להקריב הזב קרבן אחר שיטהר, שנגמר: "וכי יטהר הזב".
עה להקריב הזבה קרבן אחר שתטהר, שנגמר: "ואם טהרה מזובה".
עו להקריב היולדת קרבן אחר שתטהר, שנגמר: "ויבמלאת ימי טהרה".
עז להקריב המצרע קרבן אחר שיטהר, שנגמר: "ויביום השמיני...".
עח לעשר הבמה, שנגמר: "וכל מעשר בקר וצאן".
עט לקדש בכור הבמה הטהורה ולהקריבו, שנגמר: "כל הבכור אשר יולד..."

שיעור שבת קודש לפי פרק אחד ליום – שיעור ליום רביעי לפי שלשה פרקים ליום

קל להפריש מעשר עני תחת מעשר שני בשלישית ובששית בשבוע, שנגאמר: "מקצה שלש שנים, תוציא את כל מעשר תבואתך".

קלא להתודות ודוי מעשר, שנגאמר: "ואמרף לפני ה' אלהיך, בערתי הקדש..."

קלב לקרות על הבכורים, שנגאמר: "וענית ואמרף לפני ה' אלהיך..."

קלג להפריש חלה לכהן, שנגאמר: "ראשית צרסתכם - חלה, תרימו תרומה".

קלד להשמיט קרקע, שנגאמר: "והשביעת תשמטנה ונטשתה".

קלה לשבות מעבודת הארץ, שנגאמר: "בחריש ובקציר תשבת".

קלו לקדש שנת יובל בשביטה כשמטה, שנגאמר: "וקדשתם את שנת החמשים שנה".

קלז לתקע בשופר בשנת היובל, שנגאמר: "והעברת שופר תרועה".

קלח לתן גאלה לארץ בשנת היובל, שנגאמר: "ויבכל ארץ אחוזתכם, גאלה תתנו לארץ".

קלט להיות גאלת בתי ערי חומה עד שנה, שנגאמר: "ואיש, פי ימכר בית מושב עיר חומה".

קמ למנות שני יובל שנים ושמיטים, שנגאמר: "וספרת לך שבע..."

קמא להשמיט כספים בשביעית, שנגאמר: "שמוט כל בעל משה ידו".

קמב לנגש לנכרי, שנגאמר: "את הנכרי תגש, ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך".

קמג לתן מן הבהמה לכהן הזרוע והלחיים והקבה, שנגאמר: "ונתן לכהן הזרוע..."

קמד לתן ראשית הגז לכהן, שנגאמר: "וראשית גז צאנך - תתן לו".

קמה לדון בדיני חרמים, מהם לה' ומהם לכהן, שנגאמר: "אף כל (ה)חרם אשר יחרם..."

קמו לשחט בהמה חיה ועוף ואחר כך יאכל בשרם, שנגאמר: "וירבחת מבקרך ומצאנך..."

קמז לכסות דם חיה ועוף, שנגאמר: "ושפך את דמו, וכסהו בעפר".

קמח לשלח אם צפור מן הקן, שנגאמר: "שלח תשלח את האם".

קמט לבדק בסימני בהמה, שנגאמר: "זאת החיה אשר תאכלו..."

קנ לבדק בסימני העוף עד שיבדיל בין טמא שבו לטהור שבו, שנגאמר: "כל צפור..."

קנא לבדק בסימני חגבים לידע טהור מן הטמא, שנגאמר: "אשר לו כרעים..."

קנב לבדק בסימני דגים, שנגאמר: "את זה תאכלו מכל אשר במים..."

קנג לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים בבית דין

קז להיות המת מטמא. קח להיות מי נדה מטמאין לאדם ומהרהרין לאדם טמא מטמאת מת בלבד. וכל אלו הדינין של טמאות אלו, רב משפטי כל טמאה וטמאה מהן מבאר בתורה שבכתב. קט להיות הטהרה מפל הטמאות בטבילה במי מקנה, שנגאמר: "ורחץ במים את כל בשרו"; כך למדו מפי השמועה, שרחיצה זו במים שכל גופו עולה בהן בבת אחת.

קי להיות הטהרה מן הצרעת, בין צרעת אדם בין צרעת בית, בעץ ארו ואזוב ושני תולעת ושתי צפרים ומים חיים, שנגאמר: "זאת תהיה תורת המצרע..."

קיא להיות המצרע מגלח כל שערו, שנגאמר: "והיה ביום השביעי, יגלח את כל שערו".

קיב להיות המצרע ידוע לכל בדרךים האמורים בו: "בגדיו יהיו פרמים, וראשו יהיה פרוע, ועל שפם יעטה; וטמא טמא, יקרא". וכן כל שאר הטמאים צריכין להודיע את עצמן.

קיג לעשות פרה אדמה להיות אפרה מוכן, שנגאמר: "והיתה לעדת בני ישראל..."

קיד להיות מעריך אדם נותן דמים הקצובין בפדושה, שנגאמר: "איש פי יפלא גדר..."

קטו להיות מעריך בהמה טמאה נותן דמיה, שנגאמר: "והעמיד את הבהמה..."

קטז להיות מעריך ביתו נותן כערף הכהן, שנגאמר: "ואיש, פי יקדיש את ביתו..."

קיז לתן מקדיש שדהו ערפה האמור בתורה, שנגאמר: "ואם משדה אחזתו..."

קיח להוסיף המועל או אוכל תרומה חמש על הקרן ולהחזירו, שנגאמר: "ואת אשר חטא מן הקדש ישלם..."

קיט להיות נטע רבעי קדש, שנגאמר: "...יהיה כל פריו קדש הלולים".

קכ להניח פאה.

קכא להניח לקט.

קכב להניח עמר השכחה.

קכג להניח עוללות בכרם.

קכד להניח פרט הכרם. לפי שבכל אלו נאמר: "לעני ולגר תעזב אתם"; וזהו מצות עשה שלאדם.

קכה להביא בכורים לבית הבחירה, שנגאמר: "ראשית בכורי אדמתך".

קכו להפריש תרומה גדולה לכהן, שנגאמר: "ראשית דגנך... תתן לו".

קכז להפריש מעשר דגן ללוים, שנגאמר: "וכל מעשר הארץ..."

קכח להפריש מעשר שני להאכל לבעליו בירושלים, שנגאמר: "עשר תעשר..."; מפי השמועה למדו, שנה הוא מעשר שני.

קכט להיות הלויים מפרישין מעשר מן המעשר שלקחו מישראל ונותנין אותו לכהנים, שנגאמר: "ואל הלויים תדבר..."

בלבד, שגאמר: "החדש הזה לכם ראש חדשים".
קנד לשבות בשבת, שגאמר: "ויביום השביעי תשבת".
קנה לקדש שבת, שגאמר: "זכור את יום השבת לקדשו".
קנו לבער חמץ, שגאמר: "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם".
קנז לספר ביציאת מצרים בלילה הראשון של חג המצות, שגאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא...".
קנח לאכל מצה בלילה זה, שגאמר: "בערב תאכלו מצות".
קנט לשבות בראשון של פסח, שגאמר: "ויביום הראשון, מקרא קדש".
קס לשבות בשביעי בו, שגאמר: "ויביום השביעי, מקרא קדש".
קסא לספר מקצירת העמר מ"ט יום, שגאמר: "ויספרתם לכם ממחרת השבת...".
קסב לשבות ביום החמשים, שגאמר: "ויקראתם בעצם היום הזה, מקרא קדש".
קסג לשבות בראשון של חדש השביעי, שגאמר: "באחד לחדש, יהיה לכם שבתון".
קסד להתענות בעשירי בו, שגאמר: "(ו) בעשור לחדש תענו את נפשתיכם".
קסה לשבות ביום הצום, שגאמר: "שבת שבתון".
קסו לשבות בראשון של חג הסוכות, שגאמר: "ביום הראשון, מקרא קדש".

כאן מסתיים שיעור שבת קודש לפי פרק ליום
קסז לשבות בשמיני של חג, שגאמר: "(ו) ביום השמיני מקרא קדש".
קסח לישב בסכה שבצת ימים, שגאמר: "בסכות תשבו שבצת ימים".
קסט לטל לולב, שגאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר כפת תמרים".
קע לשמע קול שופר בראש השנה, שגאמר: "יום תרועה יהיה לכם".
קעא לתן מחצית השקל בכל שנה ושנה, שגאמר: "זה יתנו כל העבר על הפקדים".
קעב לשמע מפל נביא שיהא בכל דור ודור, אם לא יוסיף ולא יגרע, שגאמר: "אליו תשמעון".
קעג למנות מלך, שגאמר: "שום תשים עליך מלך".
קעד לשמע מפל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל, שגאמר: "ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה".
קעה לנטות אחרי רבים, אם תהיה מחלקת בין הסנהדרין בדינין, שגאמר: "אחרי רבים - להטות".
קעו למנות שופטים ושופרים בכל קהל וקהל מישראל, שגאמר: "שפטים ושופרים תתן לך".
קעז להשוות בין בעלי דינין בשעה שעומדין בדין, שגאמר: "בצדק תשפט עמיתך".
קעח להעיד בבית דין למי שיש לו עדות, שגאמר:

"והוא עד, או ראה או ידע".
קעט לחקר העדים הרבה, שגאמר: "ודרשת וחקרת ושאלת, היטב".
קפ לעשות לעדים זוממין כמו שזממו לעשות, שגאמר: "ועשיתם לו כאשר זמם".
קפא לערף את העגלה כמצותה, שגאמר: "וערפו שם את העגלה בנחל".
קפב להכין שש ערי מקלט, שגאמר: "תכין לך הדרך, ושלשתם...".
קפג לתת ללויים ערים לשבת, וגם הן קולטות, שגאמר: "ונתנו ללויים... ערים".
קפד לעשות מעקה, שגאמר: "ועשית מעקה לגגך".
קפה לאבד עבודה זרה וכל משמשיה, שגאמר: "אבד תאבדו...".
קפו להרג אנשי עיר הנדחת ולשרף את העיר, שגאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".
קפז לאבד שבועה צממים מארץ ישראל, שגאמר: "החרם תחרימם".
קפח להכרית זרעו של עמלק, שגאמר: "תמחה את זכר עמלק".
קפט לזכר מה שעשה עמלק תמיד, שגאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק".
קצ לעשות במלחמת הרשות כמשפט הכתוב בתורה, שגאמר: "כי תקרב אל עיר...".
קצא למשח כהן למלחמה, שגאמר: "והיה כקרבכם אל המלחמה, ונגש כהן ודבר אל העם...".
קצב להתקין יד במחנה, שגאמר: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה".
קצג להתקין יתד, שגאמר: "ויתד תהיה לך על אונך".
קצד להשיב את הגזל, שגאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל".
קצה לתן צדקה, שגאמר: "פתח תפתח את ידך".
קצו להעניק לעבד עברי, שגאמר: "הענק תעניק לו"; וכן לאמה עבריה.
קצז להלוות לעני, שגאמר: "אם כסף תלוה את עמי, את העני"; "אם" זה אינו רשות אלא מצוה, שגאמר: "והעבט תעביטנו".
קצח להלוות לנכרי ברבית, שגאמר: "לנכרי תשיף"; מפני השמועה למרו, שזו מצות עשה.
קצט להשיב המשכון לבעליו, שגאמר: "השב תשיב לו את העבוט".
ר לתן שכר שכיר בזמנו, שגאמר: "ביומו תתן שכרו".
רא להיות השכיר אוכל בזמן שכירותו, שגאמר: "כי תבא בכרם רעך...", "כי תבא בקמת רעך".
רב לעזב מעל חברו או מעל בהמתו, שגאמר: "עזב תעזב עמו".
רג להקים המשא על הבהמה, שגאמר: "הקם תקים עמו".

בלבד, שגאמר: "החדש הזה לכם ראש חדשים".
קנד לשבות בשבת, שגאמר: "ויביום השביעי תשבת".
קנה לקדש שבת, שגאמר: "זכור את יום השבת לקדשו".
קנו לבער חמץ, שגאמר: "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם".
קנז לספר ביציאת מצרים בלילה הראשון של חג המצות, שגאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא...".
קנח לאכל מצה בלילה זה, שגאמר: "בערב תאכלו מצות".
קנט לשבות בראשון של פסח, שגאמר: "ויביום הראשון, מקרא קדש".
קס לשבות בשביעי בו, שגאמר: "ויביום השביעי, מקרא קדש".
קסא לספר מקצירת העמר מ"ט יום, שגאמר: "ויספרתם לכם ממחרת השבת...".
קסב לשבות ביום החמשים, שגאמר: "ויקראתם בעצם היום הזה, מקרא קדש".
קסג לשבות בראשון של חדש השביעי, שגאמר: "באחד לחדש, יהיה לכם שבתון".
קסד להתענות בעשירי בו, שגאמר: "(ו) בעשור לחדש תענו את נפשתיכם".
קסה לשבות ביום הצום, שגאמר: "שבת שבתון".
קסו לשבות בראשון של חג הסוכות, שגאמר: "ביום הראשון, מקרא קדש".

כאן מסתיים שיעור שבת קודש לפי פרק ליום
קסז לשבות בשמיני של חג, שגאמר: "(ו) ביום השמיני מקרא קדש".
קסח לישב בסכה שבצת ימים, שגאמר: "בסכות תשבו שבצת ימים".
קסט לטל לולב, שגאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר כפת תמרים".
קע לשמע קול שופר בראש השנה, שגאמר: "יום תרועה יהיה לכם".
קעא לתן מחצית השקל בכל שנה ושנה, שגאמר: "זה יתנו כל העבר על הפקדים".
קעב לשמע מפל נביא שיהא בכל דור ודור, אם לא יוסיף ולא יגרע, שגאמר: "אליו תשמעון".
קעג למנות מלך, שגאמר: "שום תשים עליך מלך".
קעד לשמע מפל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל, שגאמר: "ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה".
קעה לנטות אחרי רבים, אם תהיה מחלקת בין הסנהדרין בדינין, שגאמר: "אחרי רבים - להטות".
קעו למנות שופטים ושופרים בכל קהל וקהל מישראל, שגאמר: "שפטים ושופרים תתן לך".
קעז להשוות בין בעלי דינין בשעה שעומדין בדין, שגאמר: "בצדק תשפט עמיתך".
קעח להעיד בבית דין למי שיש לו עדות, שגאמר:

רלג לַעֲד אָמָה עֲבָרְיָה, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁר לוֹ יַעֲדָה..."
 וְאִם לִבְנוֹ יַעֲדָנָה."

רלד לַפְּדוֹת אָמָה עֲבָרְיָה, שְׁנֵאָמַר: "וְהַפְּדָה"
רלה לַעֲבֵד בְּעֵבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר: "לְעוֹלָם, בְּהֵם
 תַּעֲבֵדוּ."

רלו לְהִיּוֹת הַחֹבֵל מִשְׁלָם מְמוֹן, שְׁנֵאָמַר: "וְכִי יִרְיֵב
 אֲנָשִׁים, וְהִפָּה אִישׁ..."

רלז לְדוֹן בְּנֻזְקֵי בְּהֵמָה, שְׁנֵאָמַר: "וְכִי יִגַּף שׂוֹר אִישׁ אֶת
 שׂוֹר רֵעֵהוּ..."

רלח לְדוֹן בְּנֻזְקֵי הַבוֹר, שְׁנֵאָמַר: "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בוֹר..."
רלט לְדוֹן בְּגִנֵּב בְּתַשְׁלוּמֵינָו אוֹ בְּמִיתָה, שְׁנֵאָמַר: "כִּי
 יִגְנֹב", "אִם בְּמַחְתָּרֶת", "וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ".

רמ לְדוֹן בְּנֻזְקֵי הַבְּעֵר, שְׁנֵאָמַר: "כִּי יִבְעֵר אִישׁ שְׂדֵה אוֹ
 כָּרִים."

רמא לְדוֹן בְּנֻזְקֵי הָאֵשׁ, שְׁנֵאָמַר: "כִּי תִצָּא אֵשׁ, וּמִצָּאָה
 קוֹצִים."

רמב לְדוֹן בְּדִין שׂוֹמֵר חֲנֹס, שְׁנֵאָמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל
 רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כְּלִים."

רמג לְדוֹן בְּדִין נוֹשֵׂא שִׁכָּר וְשׂוֹכֵר, שְׁנֵאָמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ
 אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׂוֹר."

רמד לְדוֹן בְּדִין הַשׂוֹאֵל, שְׁנֵאָמַר: "וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם
 רֵעֵהוּ."

רמה לְדוֹן בְּדִין מִקַּח וּמִמְכָּר, שְׁנֵאָמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר
 לַעֲמִיתְךָ."

רמו לְדוֹן בְּדִין טוֹעֵן וְנוֹטְעֵן, שְׁנֵאָמַר: "עַל כָּל דְּבַר
 פְּשָׁע."

רמז לְהַצִּיל הַנֶּרְדָּף וְאֶפְלוּ בְּנִפְשׁ הַרוֹדֵף, שְׁנֵאָמַר:
 "וְקִצְצָתָהּ אֶת כַּפָּה."

רמח לְדוֹן בְּדִינֵי נַחְלוֹת, שְׁנֵאָמַר: "אִישׁ כִּי יָמוּת, וּבֶן אֵין
 לוֹ... וְהִיָּתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל."

שיעור ליום חמישי לפי שלשה פרקים ליום

מצוות לא תעשה

א מִצְוָה ראשונה ממצוות לא תעשה, שלא לעלות
 בַּמַּחְשֶׁבֶת שֵׁשׁ שָׁם אֱלוֹהִים זוֹלָתֵי ה', שְׁנֵאָמַר: "לֹא יִהְיֶה
 לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי..."

ב שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת פְּסֻל, לא יַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ וְלֹא יַעֲשֶׂה לוֹ
 אֲחֵרִים, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ פְּסֻל..."

ג שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה זָרָה וְאֶפְלוּ לְאֲחֵרִים, שְׁנֵאָמַר:
 "וְאֵלֹהֵי מִסְכָּה, לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם..."

ד שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאֵי, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין עוֹבְדִין
 אוֹתָם, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי..."

ה שְׁלֹא לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוּדָה זָרָה, אֵף עַל פִּי שְׂאִין דְּרָף
 עֲבוּדָתָהּ בְּהַשְׁתַּחֲוִיָּה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם..."

ו שְׁלֹא לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה בְּדָבָרִים שֶׁדְּרָפָה לְהַעֲבֹד בְּהֵם,
 שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם..."

ז שְׁלֹא לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ, שְׁנֵאָמַר: "וּמִזְרָעֶךָ לֹא תִתֵּן
 לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ..."

רד לְהִשָּׁב הַאֲבֹדָה, שְׁנֵאָמַר: "הִשָּׁב תְּשִׁיבֶם לְאֲחִידְךָ..."
רה לְהוֹכִיחַ הַחוּטָא, שְׁנֵאָמַר: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ..."

רו לְאַהֵב כָּל אָדָם מִבְּנֵי בְרִית, שְׁנֵאָמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ
 כְּמוֹךָ..."

רז לְאַהֵב אֶת הַגֵּר, שְׁנֵאָמַר: "וְאָהַבְתָּם אֶת הַגֵּר..."
רח לְצַדֵּק הַמֵּאֻזְנִים עִם הַמְשַׁקְלוֹת, שְׁנֵאָמַר: "מֵאֻזְנֵי צַדִּיק
 אֲבִנִי צַדִּיק..."

רט לְכַבֵּד הַחֲכָמִים, שְׁנֵאָמַר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם..."
רי לְכַבֵּד אָב וְאִם, שְׁנֵאָמַר: "כִּבְדוֹת אֲבֹתֶיךָ וְאֶת אֲמִידְךָ..."

ריא לְיִרְאָה מֵאֵב וְאִם, שְׁנֵאָמַר: "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו
 תִּירָאוּ..."

ריב לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת, שְׁנֵאָמַר: "פָּרוּ וּרְבוּ..."
ריג לְכַבֵּל בְּקַדוּשֵׁינָו, שְׁנֵאָמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וּבָא
 אֵלֶיהָ..."

ריד לְשַׁמַּח חֲתָן אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁנֵה אַחַת, שְׁנֵאָמַר: "נָזְקִי
 יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנֵה אַחַת..."

רטו לְמוֹל אֶת הַבֶּן, שְׁנֵאָמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוֹל בְּשֵׂר
 עָרְלָתוֹ..."

רטז לְיָבֵם אִשְׁתּוֹ אַח, שְׁנֵאָמַר: "וּבִמְהֵרָה יָבֵא עֲלֶיךָ..."
ריז לְחַלֵּץ לְיָבֵם, שְׁנֵאָמַר: "וְחָלְצָה נַעֲלֹ מֵעַל רַגְלוֹ..."

ריח לְשֵׂא אוֹנֵס אֶת אָנוּסָתוֹ, שְׁנֵאָמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה
 לְאִשָּׁה..."

ריט לְיֹשֵׁב מוֹצֵיא שֵׁם רַע עִם אִשְׁתּוֹ כָּל יְמָיו, שְׁנֵאָמַר:
 "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה, לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יְמָיו..."

רכ לְדוֹן בְּמִפְתָּה בְּחַמְשִׁים שֶׁקָּל עִם שְׂאֵר דִּינָיו, שְׁנֵאָמַר:
 "וְכִי יִפְתָּה..."

רכא לַעֲשׂוֹת לִיפַת תֹּאֵר כְּתוּב, שְׁנֵאָמַר: "וְרֵאִיתָ בְּשַׁבָּתָהּ
 אִשְׁתּוֹ יִפַּת תֹּאֵר..."

רכב לְגַרֵשׁ בְּשֵׂטֵר, שְׁנֵאָמַר: "וְכֹתֵב לָהּ סֵפֶר פְּרִיטוֹת וְנִתַּן
 בְּיָדָהּ..."

רכג לַעֲשׂוֹת לְשׁוֹטָה כְּתוּרְתָהּ, שְׁנֵאָמַר: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן,
 אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת..."

רכד לְהִלְקוֹת הַרְשָׁעִים, שְׁנֵאָמַר: "וְהַפִּילוּ הַשׁוֹפֵט
 וְהַכֹּהֵן..."

רכה לְהִגְלוֹת רוֹצֵחַ בְּשַׁנְגָּה, שְׁנֵאָמַר: "וְיֹשֵׁב בָּהּ עַד מוֹת
 הַכֹּהֵן..."

רכו לְהִיּוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּסִיף, שְׁנֵאָמַר: "נָקָם וְנָקָם..."
רכז לְהִיּוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּחֶנֶק, שְׁנֵאָמַר: "מוֹת יוֹמֵת
 הַנוֹאֵף וְהַנוֹאֶפֶת..."

רכח לְהִיּוֹת בֵּית דִּין שׂוֹרְפִין בָּאֵשׁ, שְׁנֵאָמַר: "בָּאֵשׁ
 יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהַיֵּן..."

רכט לְהִיּוֹת בֵּית דִּין סוֹקְלִין בְּאֲבָנִים, שְׁנֵאָמַר: "וּסְקַלְתֶּם
 אֹתָם..."

רל לְתַלּוֹת מִי שֶׁנִּתְחַבַּב תְּלִיָּה, שְׁנֵאָמַר: "וְתִלִּית אֹתוֹ עַל
 עֵץ..."

רלא לְקַבֵּר הַנֶּהָרֵג בְּיוֹמוֹ, שְׁנֵאָמַר: "כִּי קָבַר תִּקְבְּרֵנוּ בַּיּוֹם
 הַהוּא..."

רלב לְדוֹן בְּעֵבֶד עֲבָרִי בְּהַלְכוּתוֹ, שְׁנֵאָמַר: "כִּי תִקְנֶה
 עֲבֵד עֲבָרִי..."

לו שלא לשאל באוב, שְנַאָמַר: "וְשׂוֹאֵל אוֹב".
 לז שלא לשאל בַּיְדְעוֹנִי, שְנַאָמַר: "וַיְדַעְנִי".
 לח שלא לשאל בַּחֲלוּם מִן הַמֵּתִים, שְנַאָמַר: "וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים".
 לט שלא תַעֲדָה אִשָּׁה עַדִּי אִישׁ, שְנַאָמַר: "לֹא יִהְיֶה כָּלִי גָבֵר עַל אִשָּׁה".
 מ שלא יַעֲדָה אִישׁ עַדִּי אִשָּׁה, שְנַאָמַר: "לֹא יִלְבֹּשׁ גָּבֵר שְׂמֵלֵת אִשָּׁה", מִפְּנֵי שֶׁזֶה הִיָּה מְנַהֵג עוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה, וְכֵן מִפְּרֵשׁ בְּסִפְרֵי עֲבוּדָתָה.
 מא שלא לַכְּתֹב בְּגוֹף כְּעוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "וַיִּכְתַּבְתָּ קַעֲקַעַע, לֹא תִתְּנֵנוּ בְּכֶם".
 מב שלא לַלְבֹּשׁ שַׁעֲטָנִים כְּמוֹ שְׁלוּבָשִׁין כְּמַרִּי עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "לֹא תִלְבֹּשׁ שַׁעֲטָנִים".
 מג שלא לַהֲקִיף פֶּאֶת רֹאשׁ כְּכַמְרֵי עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִקִּיפוּ פֶּאֶת רֹאשְׁכֶם".
 מד שלא לַהֲשַׁחֵת כָּל הַזָּקֵן כְּעוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זְקֵנְךָ".
 מה שלא לַהֲתַגְדֹּד כְּעוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "לֹא תִתְּגוֹדְדוּ"; וַיְגִדְדָה וַיִּשְׂרִיטָה אַחַת הַיָּא.
 מו שלא לַשְׁכֵּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעוֹלָם, שְנַאָמַר: "לֹא תִסְפוּן לְשׁוֹב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד".
 מז שלא לְתוֹר אַחַר מַחְשָׁבוֹת הַלֵּב וּרְאִית הָעֵינַיִם, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם".
 מח שלא לַכְּרֹת בְּרִית לְשִׁבְעָה עֲמִינִין, שְנַאָמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית".
 מט שלא לַהֲחִיּוֹת אֶדָם מִשִּׁבְעָה עֲמִינִין, שְנַאָמַר: "לֹא תִחְיֶה כָּל נִשְׁמָה".
 נ שלא לַחַן עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִחַנֵּם".
 נא שלא לַהוֹשִׁיב עוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה בְּאֶרְצֵנוּ, שְנַאָמַר: "לֹא יִשְׁבוּ בְּאֶרְצְךָ".
 נב שלא לַהֲתַחַם כְּעוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִתְּחַם בְּכֶם".
 נג שלא יִשָּׂא עֲמוּנֵי וּמוֹאֲבֵי בַת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, שְנַאָמַר: "לֹא יִבֹּא עֲמוּנֵי וּמוֹאֲבֵי בְּקֹהֶל ה'".
 נד שלא לַהֲרַחֵק זֶרַע עֲשׂוּ מִן הַקֹּהֶל אֲלָא עַד שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, שְנַאָמַר: "לֹא תִתְּעַב אֲדָמִי".
 נה שלא לַהֲרַחֵק מִצְרֵי מַלְבּוֹא בְּקֹהֶל אֲלָא עַד שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, שְנַאָמַר: "לֹא תִתְּעַב מִצְרֵי".
 נו שלא לַקְרֹא שְׁלוֹם לְעַמּוֹן וּמוֹאֵב בַּתְּחִלָּה בִּשְׁעַת מַלְחָמָה כְּשֶׁאֵר הַגּוֹיִם, שְנַאָמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם".
 נז שלא לַהֲשַׁחֵת אֵילָנֵי מֵאֲכָל, וְכֵן כָּל שֵׂישׁ בּוֹ הַשְּׁחָתָה אֲסוּר, שְנַאָמַר: "לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה".
 נח שלא יִירָאוּ אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה וְלֹא יִפְחָדוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בִּשְׁעַת מַלְחָמָה, שְנַאָמַר: "לֹא תִעַרְץ מִפְּנֵיהֶם", לֹא תִירָאוּם".
 נט שלא יִסוּר מִלְּבַבְנוּ מַעֲשֵׂה עֲמֶלֶק הָרַע שֶׁעָשָׂה לָנוּ, שְנַאָמַר: "לֹא תִשְׁפַּח".

ח שלא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה אוֹב, שְנַאָמַר: "אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱבֹת".
 ט שלא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה יְדְעוֹנֵי, שְנַאָמַר: "וְאֵל הַיְדְעָנִים".
 י שלא לַפְנוֹת אַחַר עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים".
 יא שלא לַהֲקִים מִצְבָּה, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצְבָּה".
 יב שלא לַחַן אֶבֶן מִשְׁפִּית, שְנַאָמַר: "וְאֶבֶן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם".
 יג שלא לַטַּע אֵילָן בְּמִקְדָּשׁ, שְנַאָמַר: "לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֵׁרָה, כָּל עֵץ".
 יד שלא לַשְׁבַּע בְּעֲבוּדָה וְזָה לְעוֹבְדֵיהָ, וְלֹא מִשְׁבִּיעִין אוֹתָן בָּהּ, שְנַאָמַר: "וְיָשֶׁם אֱלֹהִים אַחֲרַי לֹא תִזְכִּירוּ".
 טו שלא לַהֲדִיחַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "וְלֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ"; זוֹ אֲזַהֲרָה לְמַדִּית.
 טז שלא לַהֲסִית אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "וְלֹא יוֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת".
 יז שלא לַאֲהַב הַמִּסִּית, שְנַאָמַר: "לֹא תִאֲבֶה לוֹ".
 יח שלא לַעֲזוֹב הַשְּׁנָאָה לְמִסִּית, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֲלָיו".
 יט שלא לַהֲצִיל הַמִּסִּית, אֲלָא עוֹמֵד עַל דָּמוֹ, שְנַאָמַר: "לֹא תִחַוֵּס עֵינֶיךָ עָלָיו".
 כ שלא יִלְמַד הַמוֹסֵת זְכוֹת עַל הַמִּסִּית, שְנַאָמַר: "לֹא תִחַמְל".
 כא שלא יִשְׁתַּק הַמוֹסֵת מִלְּמַד חוֹבָה עַל הַמִּסִּית, אִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִכְסֶה עָלָיו".
 כב שלא לַהֲנֹת בְּצַפּוֹי נֶעֱבַד, שְנַאָמַר: "לֹא תִחַמַד כְּסֹף וְזוֹהַב עָלֶיהֶם".
 כג שלא לַבְנוֹת עִיר הַנְּדַחַת לְכַמוֹת שֶׁהָיְתָה, שְנַאָמַר: "לֹא תִבְנֶה עוֹד".
 כד שלא לַהֲנֹת בְּמִמוֹן עִיר הַנְּדַחַת, שְנַאָמַר: "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדְךָ מֵאוֹמָה מִן הַחֵרֶם".
 כה שלא לַהֲנֹת בְּעֲבוּדָה וְזָה וּבְכָל מִשְׁמִשֵּׁיהָ וּבַתְּקַרְבַּת שְׁלָהּ וּבִזְנוּן שְׁנִתְּנִסֹּף לָהּ, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִבִּיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ".
 כו שלא לַהֲתַנַּבֵּא בְּשִׁמָּה, שְנַאָמַר: "וְאֲשֶׁר יִדְבֹר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרַיִם".
 כז שלא לַהֲתַנַּבֵּא בְּשִׁקֵּר, שְנַאָמַר: "אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דָּבָר בְּשִׁמִּי, אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו".
 כח שלא לַשְׁמַע לְמַתְּנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה וְזָה, שְנַאָמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיא".
 כט שלא נִמְנַע מִהַרְיִגַת נְבִיא הַשִּׁקֵּר וְלֹא נִירָא מִמֶּנּוּ, שְנַאָמַר: "לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ".
 ל שלא לַלְכֹּת בְּחֻקוֹת עוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָה וְלֹא בְּמִנְהַגוֹתָם, שְנַאָמַר: "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקוֹת הַגּוֹי".
 לא שלא לַקְסֵם, שְנַאָמַר: "לֹא יִמְצֵא בְךָ... קִסֵּם קִסְמִים".
 לב שלא לַעֲוֹן, שְנַאָמַר: "לֹא תִעֲוֹנוּ".
 לג שלא לַנְחֹשׁ, שְנַאָמַר: "לֹא תִנְחֹשׁוּ".
 לד שלא לַכְשֵׁף, שְנַאָמַר: "לֹא יִמְצֵא בְךָ... וּמְכַשֵּׁף".
 לה שלא לַחֲבֹר חֲבֵר, שְנַאָמַר: "וְחֲבֹר חֲבֵר".

פא שלא לכבות אש המזבח, שְנֵאמַר: "אש, תמיד תוקד על המזבח - לא תכבה".

פב שלא להקטיר ולהקריב במזבח הזהב, שְנֵאמַר: "לא תעלו עליו קטרת זרה".

פג שלא לעשות במתכנת שֶמֶן המשחה, שְנֵאמַר: "ובמתכנתו לא תעשו".

פד שלא לסוֹף בְשֶׁמֶן המשחה זר, שְנֵאמַר: "על בשר אדם לא יסוף".

פה שלא לעשות במתכנת הקטרת, שְנֵאמַר: "ובמתכנתה לא תעשו".

פו שלא להוציא בדי הארון, שְנֵאמַר: "לא יסורו ממנו".

פז שלא יזח החשן מעל האפוד, שְנֵאמַר: "ולא יזח החשן מעל האפוד".

פח שלא יקרע המעיל, שְנֵאמַר: "כפי תחרא יהיה לו - לא יקרע".

פט שלא להעלות קדשים בחוץ, שְנֵאמַר: "השקר לך, פן תעלה עלתיך...".

צ שלא לשחט קדשים בחוץ, שְנֵאמַר: "איש... אשר ישחט שור או כשב... ואל פתח אהל מועד לא הביאו... ונקרת".

צא שלא להקדיש בעלי מומין למזבח, שְנֵאמַר: "כל אשר בו מום, לא תקריבו"; וזהו אסור הקדשו.

צב שלא לשחט בעלי מומין לשם קרבן, שְנֵאמַר: "לא תקריבו אלה לה".

צג שלא לזרק דם בעלי מומין לגבי המזבח, שְנֵאמַר: "בבעלי מומין: 'לא תקריבו לה'; וזהו אסור זריקת דמים".

צד שלא להקטיר אמורי בעלי מומין, שְנֵאמַר: "ואשה לא תתנו מהם".

צה שלא להקריב בעל מום עובר, שְנֵאמַר: "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה, אשר יהיה בו מום"; וזהו מום עובר.

צו שלא להקריב בעל מום מיד הגוים, שְנֵאמַר: "ומיד בן נכר, לא תקריבו".

צז שלא יתן מום בקדשים, שְנֵאמַר: "מום לא יהיה בו"; פְלוֹמֵר, אל תתן בו מום.

צח שלא להקריב שאור או דבש, שְנֵאמַר: "כי כל שאור וכל דבש, לא תקטירו".

צט שלא להקריב תפל, שְנֵאמַר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך".

ק שלא להקריב אֶתֶנּוּ ומחיר, שְנֵאמַר: "לא תביא אֶתֶנּוּ זונה ומחיר כֶּלֶב".

קא שלא לשחט אותו ואת בנו, שְנֵאמַר: "אתו ואת בנו, לא תשחטו ביום אחד".

קב שלא לתן זית במנחת חוטא, שְנֵאמַר: "לא ישים עליה שֶׁמֶן".

קג שלא לתן עליה לבונה, שְנֵאמַר: "ולא יתן עליה לבנה".

קד שלא יתן שֶׁמֶן במנחת שוטה, שְנֵאמַר: "לא יצק עליו שֶׁמֶן".

ס שאנו מזהרין על ברפת השם, שְנֵאמַר: "אלהים, לא תקלל", ונאמר בענש: "ונקב שם ה', מות יומת". וזה הפלל: כל שענש עליו הפתוב פרת או מימת בית דין, הרי זו מצות לא תעשה - חוץ מן המילה ופסח, שהן בכרת, והן מצוות עשה.

סא שלא לעבר על שבועת בטוי, שְנֵאמַר: "ולא תשבעו בשמי לשקר".

סב שלא ישבע לשוא, שְנֵאמַר: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא".

סג שלא לחלל את שם הקדוש ברוך הוא, שְנֵאמַר: "ולא תחללו את שם קדשי".

סד שלא לנסות את דבר ה', שְנֵאמַר: "לא תנסו את ה' אלהיכם".

סה שלא לאבד בית המקדש, או בתי כנסיות, או בתי מדרשות; וכן אין מוחקין את השמות המקדשין, ואין מאבדים את כתבי הקדש, שְנֵאמַר: "אבד תאבדון... לא תעשון בן לה' אלהיכם".

סו שלא ילין הצלוב על העץ, שְנֵאמַר: "לא תלין נבלתו על העץ".

סז שלא להשבית שמירה סביב למקדש, שְנֵאמַר: "וישמרתם את משמרת הקדש".

סח שלא יכנס פהן להיכל בכל עת, שְנֵאמַר: "ואל יבא בכל עת אל הקדש".

סט שלא יכנס בעל מום מן המזבח ולפנים להיכל, שְנֵאמַר: "אף אל הפרכת לא יבא".

ע שלא יעבד בעל מום, שְנֵאמַר: "אשר יהיה בו מום".

עא שלא יעבד בעל מום עובר, שְנֵאמַר: "כל איש אשר בו מום, לא יקרבו".

עב שלא יתעסקו הלויים בעבודת הפהנים ולא הפהנים בעבודת הלויים, שְנֵאמַר בלויים: "אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו... גם הם גם אתם".

עג שלא יכנס למקדש ולא יורה בתורה שתוי זין, שְנֵאמַר: "זין ושכר אל תשת... בבאכם אל אהל מועד", ונאמר: "ולהורות את בני ישראל".

עד שלא יעבד הזר במקדש, שְנֵאמַר: "וזר לא יקרבו אליכם".

עה שלא יעבד פהן טמא, שְנֵאמַר: "וינזרו מקדשי בני ישראל".

עו שלא יעבד פהן טבול יום עד שיצריב שמשו, שְנֵאמַר: "ולא יחלו".

עז שלא יכנס טמא לעזרה, שְנֵאמַר: "ולא יטמאו את מנתיהם"; זה מחנה שכינה.

עח שלא יכנס טמא למחנה לוייה, שפנגדו לדורות הר הבית, שְנֵאמַר: "לא יבוא אל תוך המחנה"; זה מחנה לוייה.

עט שלא לבנות אבני מזבח גזית, שְנֵאמַר: "לא תבנה אֶתֶנּוּ גְזִית".

פ שלא לפסע על המזבח, שְנֵאמַר: "ולא תעלה במעלות על מזבחי".

שנלנה לבגני נכר ועבד עבודה זרה פמותם, לא יאכל בו. קכט שלא יאכל אדם שנטמא קדשים, שנאמר: "והנפיש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה, וטמאתו עליו..."

קל שלא לאכל מן הקדשים שנטמאו, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא, לא יאכל".

קלא שלא לאכל נותר, שנאמר: "ואכליו עונו ישא... ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

קלב שלא לאכל פגול, שנאמר: "המקריב אתו לא יחשב לו, פגול יהיה; והנפיש האכלת ממנו, עונה תשא"; והוא בכרת.

קלג שלא יאכל זר תרומות, שנאמר: "וכל זר, לא יאכל קדש".

קלד שלא יאכל אפלו תושב כהן ושכירו תרומה, שנאמר: "תושב כהן ושכיר, לא יאכל קדש".

קלה שלא יאכל ערל תרומה, והוא הדין לשאר קדשים. ודבר זה למדו הכתוב מן הפסח בגזרה שנה, ואינו בפרוש מן התורה; ומפי השמועה למדו, שאסור ערל בקדשים - מגופי תורה, ואינו מדברי סופרים.

קלו שלא יאכל כהן טמא תרומה, שנאמר: "איש מזרעך... בקדשים לא יאכל..."

קלז שלא תאכל חלה קדש, לא תרומות ולא חזה ושוק, שנאמר: "ויבת כהן - פי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל".

קלח שלא תאכל מנחת כהן, שנאמר: "וכל מנחת כהן כליל תהיה, לא תאכל".

קלט שלא לאכל בשר חטאות הנעשות בפנים, שנאמר: "וכל חטאת אשר יבא מדמה".

קמ שלא לאכל פסולי המקדשין שהטל בהם מום בכונה, שנאמר: "לא תאכל כל תועבה"; מפי השמועה למדנו, שבפסולי המקדשין שהטל בהם מום הפתוב מדבר.

קמא שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך".

קמב שלא לאכל מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים, שנאמר: "תירשך".

קמג שלא לאכל מעשר שני של יצהר חוץ לירושלים, שנאמר: "ויצהרך".

קמד שלא לאכל בכור תמים חוץ לירושלים, שנאמר: "לא תוכל... ובכורות".

קמה שלא יאכלו הכהנים חטאת ואשם חוץ לעזרה, שנאמר: "לא תוכל... בקרך וצאנך"; מפי השמועה למדו, שלא בא הכתוב אלא לאסור בשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה, לפי שכל דבר שיאכל חוץ למקום אכילתו - לא תוכל לאכל בשעריך" אקרא בו.

קמו שלא לאכל בשר העולה, שנאמר: "לא תוכל... ונדריךך אשר תדר"; כלומר, לא תוכל לאכל נדריךך אשר תדר. וזו היא אזהרה של כל מועל, שלא יהנה מן הקדשים האסורין להנות מהן; ואם נהנה, מעל.

קה שלא יתן עליו לבונה, שנאמר: "ולא יתן עליו לבנה".

קו שלא להמיר, שנאמר: "לא יחליפנו, ולא ימיר אתו".

קז שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן, שנאמר בכור: "לא יקדיש איש אתו"; כלומר, לא יקדישונו לקרבן אחר.

קח שלא לפדות בכור בהמה טהורה, שנאמר: "אף בכור שור... לא תפדה".

קט שלא למכר מעשר בהמה, שנאמר: "לא יגאל".

קי שלא למכר שדה החרם, שנאמר: "לא ימכר".

קיב שלא לפדות שדה החרם, שנאמר: "לא יגאל".

קיג שלא לעבד בקדשים, שנאמר: "לא תעבד בכור שורך".

קיד שלא לגזז את הקדשים, שנאמר: "לא תגזז בכור צאנך".

קיטו שלא ישחט הפסח והחמץ קנים, שנאמר: "לא תשחט על חמץ דם זבחי".

קיטז שלא להניח אמורי הפסח עד שיפסלו בלינה, שנאמר: "ולא ילין חלב חגי עד בקר".

קיז שלא להותיר מבשר הפסח, שנאמר: "לא תותירו ממנו עד בקר".

קיח שלא להותיר מתיגית ארבעה עשר ליום השלישי, שנאמר: "ולא ילין מן הבשר"; מפי השמועה למדו, שבבשר מתיגית ארבעה עשר הפתוב מדבר, וזה שנאמר "לבקר" - לבקריו של יום שני של הפסח, שהוא שלישי לשחיטה.

קיט שלא להותיר מבשר פסח שני עד בקר, שנאמר: "לא ישאירו ממנו עד בקר".

קכ שלא להותיר מבשר התודה עד בקר, שנאמר: "ולא תותירו ממנו עד בקר"; והוא הדין לשאר קדשים, שאין מניחין אותן לאחר זמן אכילתן.

קכא שלא לשבר עצם בפסח, שנאמר: "ועצם, לא תשברו בו".

קכב שלא לשבר עצם בפסח שני, שנאמר: "ועצם, לא תשברו בו".

קכג שלא להוציא מבשר הפסח מן החבורה, שנאמר: "לא תוציא מן הבית".

קכד שלא לעשות שיירי מנחות חמץ, שנאמר: "לא תאפה חמץ, חלקם".

קכה שלא לאכל בשר הפסח נא ומבשל, שנאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל".

קכו שלא להאכיל בשר פסח לגר תושב, שנאמר: "תושב ושכיר, לא יאכל בו".

קכז שלא יאכל הערל בשר פסח, שנאמר: "וכל ערל, לא יאכל בו".

קכח שלא להאכיל בשר הפסח לישראל שנשתמד, שנאמר: "כל בן נכר, לא יאכל בו"; כלומר, ישראל

קסז שלא יטמא כהן גדול ואפלו לקרוביו, שנגמר: "לאביו ולאמו לא יטמא".

קסח שלא יכנס כהן גדול עם מת, שנגמר: "ועל כל נפשת מת, לא יבא"; כן למדו מפי השמועה, שהוא חייב בכל יבוא וחייב בכל יטמא.

קסט שלא יקח כל שבט לוי חלק בארץ, שנגמר: "ונחלה לא יהיה לו".

קע שלא יקח כל שבט לוי חלק בבזיה בשעת כבוש הארץ, שנגמר: "לא יהיה לכהנים הלויים... חלק ונחלה".

קעא שלא לעשות קרחה על מת, שנגמר: "לא תשימו קרחה בין עיניכם - למת".

קעב שלא לאכל בהמה טמאה, שנגמר: "אף את זה לא תאכלו ממעלי הגרה".

קעג שלא לאכל דג טמא, שנגמר: "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו".

קעד שלא לאכל עוף טמא, שנגמר: "ואת אלה תשקצו מן העוף, לא יאכלו".

קעה שלא לאכל שרץ העוף, שנגמר: "כל שרץ העוף, טמא הוא לכם, לא יאכלו".

קעו שלא לאכל שרץ הארץ, שנגמר: "וכל השרץ השרץ על הארץ - שקץ הוא, לא יאכל".

קעז שלא לאכל רמש הארץ, שנגמר: "ולא תטמאו את נפשתיכם, בכל השרץ הרמש על הארץ".

קעח שלא לאכל תולעת הפרות פשתצא לאויר, שנגמר: "לכל השרץ השרץ על הארץ - לא תאכלום".

קעט שלא לאכל שרץ המים, שנגמר: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ".

קפ שלא לאכל מתה, שנגמר: "לא תאכלו כל נבלה".

קפא שלא לאכל טרפה, שנגמר: "ויבשר בשדה טרפה לא תאכלו".

קפב שלא לאכל אבר מן החי, שנגמר: "ולא תאכל הנפש עם הבשר".

קפג שלא לאכל גיד הנשה, שנגמר: "על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה".

קפד שלא לאכל דם, שנגמר: "וכל דם, לא תאכלו".

קפה שלא לאכל חלב, שנגמר: "כל חלב שור וכשב ועז - לא תאכלו".

קפו שלא לבשל בשר בחלב, שנגמר: "לא תבשל גדי בחלב אמו".

קפז שלא לאכל בשר בחלב, שנגמר: "לא תבשל גדי פעם שניה; כן למדו מפי השמועה, שאחד לאסור בשול ואחד לאסור אכילה".

קפח שלא לאכל בשר שור הנסקל, שנגמר: "ולא יאכל את בשרו".

קפט שלא לאכל פת תבואה חדשה קדם הפסח, שנגמר: "ולחם... לא תאכלו".

קצ שלא לאכל קלי מן החדש, שנגמר: "וקלי... לא תאכלו".

קמז שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים, שנגמר: "לא תוכל... ונדבתיך"; כלומר, לא תוכל לאכל נדבתיך עד שיזרק דם.

קמח שלא יאכל זר בשר קדשי קדשים, שנגמר: "וזר לא יאכל, כי קדש הם".

קמט שלא יאכל כהן בכורים קדם הנחה בעזרה, שנגמר: "לא תוכל... ותרומת ידך"; אלו הבכורים.

קנ שלא לאכל מעשר שני בטמאה ואפלו בירושלים, עד שיפדה, שנגמר: "לא בערתי ממנו בטמא".

קנא שלא לאכל מעשר שני באנינות, שנגמר: "לא אכלתי באני ממנו".

קנב שלא להוציא דמי מעשר שני בדברים שאין בהם אכילה ושתייה, שנגמר: "ולא נתתי ממנו למת"; וכל שהוא חיון לצרכי הגוף החי, "נתתי ממנו למת" אקרא בו.

קנג שלא לאכל הטבל; והטבל, הוא דבר שגדוליו מן הארץ החייב בתרומות ומעשרות, שלא הוציאו ממנו תרומת ה', שנגמר: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה"; כלומר, דברים שהם עתידין להרים אותן לה', לא יעשו אותן חל ויאכלו אותן בטבלן.

קנד שלא להקדים תרומה לכפורים, ולא מעשר ראשון לתרומה, ולא מעשר שני לראשון, אלא מוציאין על הסדר: בכורים תחלה, ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, ואחר כך מעשר שני; שנגמר: "מלאתך ודמעתך לא תאחר", לא תאחר דבר הראוי להקדימו.

קנה שלא לאחר הנדרים והנדבות שגדר ושנדב, שנגמר: "לא תאחר לשלמו".

קנו שלא לעלות לחג בלא קרבן, שנגמר: "ולא יראו פני ריכם".

קנז שלא לעבר על דברים שאסור אדם על נפשו, שנגמר: "לא יחל דברו".

קנח שלא יקח כהן זונה, שנגמר: "אשה זנה וחללה לא יקחו".

קנט שלא יקח כהן חללה, שנגמר: "וחללה לא יקחו".

קס שלא יקח כהן גרושה, שנגמר: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו".

קסא שלא יקח כהן גדול אלמנה, שנגמר: "אלמנה וגרושה וחללה זנה, את אלה לא יקחו".

קסב שלא יבעל כהן גדול אלמנה, ואפלו בלא קדושין, מפני שמחללה, שנגמר: "ולא יחלל זרעו בעמיו"; הרי הוא מזוהר שלא לחלל בשרה.

קסג שלא יכנס כהן למקדש פרוע ראש, שנגמר: "ראשיכם אל תפרעו".

קסד שלא יכנס כהן למקדש קרוע בגדים, שנגמר: "ובגדיכם לא תפרמו".

קסה שלא יצא כהן מן העזרה בשעת עבודה, שנגמר: "ומפתח אהל מועד לא תצאו".

קסו שלא יטמא כהן הדיוט לשאר מתים, שנגמר: "לנפש לא יטמא".

רטו שלא לזרע פלאי זרעים, שגאמר: "שדך לא תזרע פלאים".

רטז שלא לזרע תבואה או ירק בכרם, שגאמר: "לא תזרע בכרם פלאים".

ריז שלא להרביע בהמה מין בשאינו מינו, שגאמר: "בהמתך לא תרביע פלאים".

ריח שלא יעשה מלאכה בשני מיני בהמה כאחד, שגאמר: "לא תחורש בשור ובחמור יחדו".

ריט שלא לחסם בהמה בשעת מלאכה בדרך שאוכלת ממנו ונהגית, שגאמר: "לא תחסם שור בדישו".

רכ שלא לעבד אדמה בשביעית, שגאמר: "שדך לא תזרע".

רכא שלא לעבד אילן בשביעית, שגאמר: "וכרמך לא תזמר".

רכב שלא לקצר ספיחי שביעית בדרך שקוצרין בשאר השנים, שגאמר: "את ספיח קצירך לא תקצור".

רכג שלא לאסוף פרות האילן בשביעית בדרך שאוספין בכל שנה ושנה, שגאמר: "ואת ענבי נזירך לא תבצר".

רכד שלא לעבד בשנת יובל בין אדמה בין אילן, שגאמר: "לא תזרעו".

רכה שלא לקצר ספיחי יובל בשאר השנים, שגאמר בו: "לא תקצרו את ספיחיה".

רכו שלא לאסוף פרות יובל באספת שאר השנים, שגאמר בו: "ולא תבצרו את נזריה".

רכז שלא למכר שדה בארץ ישראל לצמיתות, שגאמר: "והארץ, לא תמכר לצמיתות".

רכח שלא לשנות מגרש הלויים ושדותיהם, שגאמר: "ושדה מגרש עריהם, לא ימכר"; מפני השמועה למדו, שזו אזהרה שלא לשנותה.

רכט שלא לעזב את הלויים, שגאמר: "השמר לך, פן תעזב את הלוי"; אלא נותנין להם מתנותיהם ומשפחים אותם בהן בכל רגל ורגל.

רל שלא תבוע הלואה שעברה עליה שביעית, שגאמר: "לא יגש את רעהו".

רלא שלא ימנע מלהלות לעני מפני השמטה, שגאמר: "השמר לך, פן יהיה דברך...". זה הכלל - כל מקום שגאמר 'השמר' או 'פן' או 'אל', אינו אלא מצות לא תעשה.

רלב שלא להמנע מלהחיות לעני ומלתן לו מה שהוא צריך, שגאמר: "לא תאמץ את לבבך". נמצא: הנותן צדקה - עושה מצות עשה; והמעלים עיניו מן הצדקה - יתר על שבשל עשה, עבר על לא תעשה.

רלג שלא לשלח עבד עברי ריקם כשיצא חפשי, שגאמר: "לא תשלחנו ריקם".

רלד שלא יתבע העני בחובו כשידע שהוא עני, ולא יצור לו, שגאמר: "לא תהיה לו בנשה".

רלה שלא להלות ברבית לישראל, שגאמר: "את כסףך - לא תתן לו בנשך".

רלו שלא להלות ברבית, שגאמר: "לא תשיף לאחריך"; כך

קצא שלא לאכל פרמל מתבואה חדשה, שגאמר: "וכרמל לא תאכלו".

קצב שלא לאכל ערלה, שגאמר: "שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל".

קצג שלא לאכל פלאי הכרם, שגאמר: "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע, ותבואת הכרם"; זה הוא אסור אכילה.

קצד שלא לשתות יין נסוף, שגאמר: "אשר חלב זבחימו יאכלו, וישתו יין נסיכם".

קצה שלא לאכל ולשתות דרך זולל וסובא, שגאמר: "בגנו זה... זולל וסבא".

קצו שלא לאכל ביום הצום, שגאמר: "כי כל הנפש אשר לא תענה".

קצז שלא לאכל חמץ בפסח, שגאמר: "לא יאכל חמץ".

קצח שלא לאכל תערכת חמץ, שגאמר: "כל מחמצת, לא תאכלו".

קצט שלא לאכל חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר, שגאמר: "לא תאכל עליו חמץ".

ר שלא יראה חמץ, שגאמר: "לא יראה לך חמץ".

רא שלא ימצא חמץ, שגאמר: "שאור, לא ימצא בכתיכם".

רב שלא ישתה הנזיר יין, ולא דבר שנתערב בו יין וטעמו כטעם יין, שגאמר: "וכל משרת ענבים"; ואפילו התמיץ היין או דבר שנתערב בו היין, הרי זה אסור עליו, שגאמר: "חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה".

רג שלא יאכל ענבים לחים, שגאמר: "וענבים לחים...".

רד שלא יאכל ענבים יבשים, שגאמר: "...ויבשים לא יאכל".

רה שלא יאכל חרצנים, שגאמר: "מחרצנים... לא יאכל".

רו שלא יאכל זוגין, שגאמר: "ועד זג - לא יאכל".

רז שלא יטמא הנזיר למת, שגאמר: "לאביו ולאמו... לא יטמא".

רח שלא יפנס באהל המת, שגאמר: "על נפש מת, לא יבא".

רט שלא יגלח הנזיר, שגאמר: "תער לא יעבר על ראשו".

רי שלא לקצר כל השדה, שגאמר: "לא תכלה פאת שדך בקצריך".

ריא שלא ללקט השבולים הנפלות בשעת קצירה, שגאמר: "ולקט קצירך, לא תלקט".

ריב שלא לבצר עוללות הכרם, שגאמר: "וכרמך לא תעולל".

ריג שלא ללקט פרט הכרם, שגאמר: "ופרט כרמך לא תלקט".

ריד שלא לקח עמר השכחה, שגאמר: "לא תשוב לקחתו"; וכן לכל האילנות יש שכחה, שגאמר: "לא תפאר אחרריך".

רס שלא להניח הגוי לעבד בעבד עברי הנמכר לו בפדיון, שנאמר: "לא ירדנו בפדיון לעיניך".

רסא שלא למכר אמה עבריה לאחר, שנאמר: "לא ימשל למכרה".

רסב שלא למנע מאמה עבריה היעודה שאר כסות ועונה, שנאמר: "שארה כסותה ועונתה, לא יגרע"; והוא הדין לשאר הנשים.

רסג שלא למכר אשת יפת תאר, שנאמר: "לא תמכרנה".

רסד שלא לכבש אשת יפת תאר להיות שפחה, שנאמר: "לא תתעמר בה".

רסה שלא לחמד, שנאמר: "לא תחמד אשת רעך".

רסו שלא להתאוות, שנאמר: "ולא תתאנה בית רעך".

רסז שלא יאכל השכיר שלא בשעת גמר מלאכה מן המוכר שהוא עושה בו, שנאמר: "וחרמש לא תניף...".

רסח שלא יקח השכיר יתר על אכילתו, שנאמר: "ואכלת ענבים כנפשוך שבועך; ואל כלך, לא תתן".

רסט שלא יתעלם מן האבדה, שנאמר: "לא תוכל להתעלם".

רע שלא להניח בהמה רוכצת תחת משאה בפדיון, שנאמר: "לא תראה חמור שנאך".

רעא שלא לעשות עול במדה, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט, במדה"; מפי השמועה למדו, שהכתוב מזהיר: לא תעשו עול במשפט המדה.

רעב שלא להיות אצלנו אבן ואבן איפה ואיפה, שנאמר: "לא יהיה לך בביהך...".

רעג שלא לעול המשפט, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט".

רעד שלא לקח שחד, שנאמר: "וישחד, לא תקח".

רעה שלא לכבד גדול בדין, שנאמר: "ולא תהדר פני גדול".

רעו שלא יירא הדין בדין מאדם רע, שנאמר: "לא תגורו מפני איש".

רעז שלא לרחם על עני בדין, שנאמר: "ודל, לא תהדר בריבו".

רעח שלא להטות משפט אדם חוטא, שנאמר: "לא תטה משפט אביך"; למדו מפי השמועה, שזה אביון במצוות. **רעט** שלא לרחם על המזיק בדיני קנסות, שנאמר: "לא תחוס עיניך...".

רפ שלא להטות משפט גרים ויתומים, שנאמר: "לא תטה משפט גר יתום".

רפא שלא לשמע מאחד מבצלי דינין ואין חברו עמו, שנאמר: "לא תשא שמע שוא".

רפב שלא לנטות אחרי רבים בדיני נפשות, אם היו המחייבין יותר על המזכין אחד, שנאמר: "לא תהיה אחרי רבים לרעת".

רפג שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות, שנאמר: "ולא תענה על רב, לנטת".

רפד שלא למנות בדינין אדם שאינו חכם בדיני תורה,

למדו מפי השמועה, שזה אזהרה ללוח, שלא ינשף למלוח. **רלז** שלא להשית יד בין לוח ומלוח ברבית, ולא להיות ערב, ולא עד, ולא לכתב שטר ביניהם, שנאמר: "לא תשימון עליו גשף".

רלה שלא לאחר פעלת שכיר, שנאמר: "לא תלין פעלת שכיר אתך".

רלט שלא ימשפן בעל חובו בזרוע, שנאמר: "לא תבא אל ביתו לעבט עבטו".

רמ שלא למנוע העבוט מקעליו העני בעת שהוא צריך לו, שנאמר: "לא תשכב בעבטו"; כלומר, לא תשכב ועבטו עמך, אלא השיבנו לו בלילה, הואיל והוא צריך לו בלילה.

רמא שלא למשפן האלמנה, שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה".

רמב שלא לחבל בלים שעושים בהם אכל נפש, שנאמר: "לא יחבל רחים ורכב".

רמג שלא לגנב נפש מישראל, שנאמר: "לא תגנב"; זו גנבת נפש.

רמד שלא לגנב מומן, שנאמר: "לא תגנבו"; זו גנבת מומן.

רמה שלא לגזל, שנאמר: "לא תגזל".

רמו שלא להסיג גבולות, שנאמר: "לא תסיג גבול רעך".

רמז שלא לעשק, שנאמר: "לא תעשק את רעך".

רמח שלא לכחש במקומן חברו, שנאמר: "ולא תכחשו".

רמט שלא לשבע על כפירת מומן חברו, שנאמר: "ולא תשקרו"; כלומר, לא תשבע על שקר במקומן שיש לחברך בידך.

רנ שלא יונה במקח וממכר, שנאמר: "אל תונו איש את אחיו".

רנא שלא יונה בדרךים, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו"; זו אונאת דברים.

רנב שלא להונות את הגר בדרךים, שנאמר: "וגר לא תונה".

רנג שלא להונות את הגר במקח וממכר, שנאמר: "ולא תלחצנו".

רנד שלא להחזיר עבד שברח לארץ ישראל לאדוניו שבחוצה לארץ, שנאמר: "לא תסגיר עבד אל אדניו".

רנה שלא להונות עבד זה, שנאמר: "עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר... בטוב לו, לא תוננו".

רנו שלא לענות יתום ואלמנה, שנאמר: "כל אלמנה ויתום, לא תענון".

רנז שלא לעבד בעבד עברי עבודת עבד, שנאמר: "לא תעבד בו עבדת עבד".

רנח שלא למכר אותו ממכרת עבדים, שנאמר: "לא ימכרו ממכרת עבד".

רנט שלא לעבד בעבד עברי בפדיון, שנאמר: "לא תרדה בו בפדיון".

שט שלא לעבד ולזרע בנחל איתן, שנאמר: "אשר לא יעבד בו, ולא יזרע".

שי שלא להחיות מכשף, שנאמר: "מכשפה לא תחיה".
שיא שלא יתחייב חתן בדבר מצרכי רבים כל שנתו, כגון צבא ושמירת החומה וכיוצא בהן, שנאמר: "לא יצא בצבא, ולא יעבר עליו לכל דבר".

שיב שלא להמרות על פי בית דין, שנאמר: "לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך".

שיג שלא להוסיף על מצוות התורה, בין תורה שבכתב בין בפרושה שקבלו על פה, שנאמר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אתו תשמרו לעשות; לא תסף עליו".
שיד שלא לגרע מכל מצוות התורה, שנאמר: "ולא תגרע ממנו".

שטו שלא לקלל הדין, שנאמר: "אלהים לא תקלל".
שטז שלא לקלל הנשיא, והוא המלך או ראש ישיבת ארץ ישראל, שנאמר: "ונשיא בעמך, לא תאר".

שיז שלא לקלל אחד משאר ישראל, שנאמר: "לא תקלל חרש".

שיח שלא לקלל אב ואם, שנאמר: "וימקלל אביו ואמו, מות יומת".

שיט שלא להכות אב ואם, שנאמר: "ומכה אביו ואמו, מות יומת".

שכ שלא לעשות מלאכה בשבת, שנאמר: "לא תעשה כל מלאכה".

שכא שלא להלך חוץ לתחום מדינה בהולכי דרכים בשבת, שנאמר: "אל יצא איש ממקומו".

שכב שלא לענש בשבת, שנאמר: "לא תבערו אש בכל משבתכם".

שכג שלא לעשות מלאכה בראשון של פסח, שנאמר: "כל מלאכה לא יעשה בהם".

שכד שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח, שנאמר בו: "כל מלאכה לא יעשה בהם".

שכה שלא לעשות מלאכה בחג השבועות, שנאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

שכו שלא לעשות מלאכה באחד החדש השביעי, שנאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

שכז שלא לעשות מלאכה ביום הכפורים, שנאמר בו: "וכל מלאכה לא תעשו".

שכח שלא לעשות מלאכה בראשון של חג, שנאמר: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

שכט שלא לעשות מלאכה ביום שמיני של חג, שנאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

של שלא לגלות ערות אם, שנאמר: "אמך היא, לא תגלה ערותה".

שלא שלא לגלות ערות אשת אב, שנאמר: "ערות אשת אביך לא תגלה".

שלב שלא לגלות ערות אחות, שנאמר: "ערות אחותך... לא תגלה".

אף על פי שהוא חכם בחקמות אחרות, שנאמר: "לא תכירו פנים במשפט".

רפה שלא להעיד בשקר, שנאמר: "לא תענה ברעף עד שקר".

רפו שלא יעיד בעל עברה, שנאמר: "אל תשת ירך עם רשע, להיות עד חמס".

רפז שלא יעיד קרוב, שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים"; מפני השמועה למדו, שלא יומתו אבות בעדות בנים, והוא הדין לשאר הקרובים.

רפח שלא לכת הדין על פי עד אחד, שנאמר: "לא יקום עד אחד באיש".

רפט שלא להרג נקי, שנאמר: "לא תרצח".
רצ שלא לחתוף הדין באמד הדעת, עד שיראו שני עדים גופו של דבר, שנאמר: "ונקי וצדיק אל תהרג".

רצא שלא יורה העד בדין שהעיד בו בדיני נפשות, שנאמר: "ועד אחד, לא יענה בנפש".

רצב שלא להרג מחייב הריגה קדם שיעמד בדין, שנאמר: "ולא ימות הרצח, עד עמדו לפני העדה".

רצג שלא לחוס על הרודה, אלא הורגין אותו קדם שיגיע לנרדף ויהרגנו או יגלה ערותו, שנאמר: "נקצתה את פפה, לא תחוס עיניך".

רצד שלא לענש האנוס, שנאמר: "ולנערה לא תעשה דבר".

רצה שלא לקח כפר מן הרוצח, שנאמר: "ולא תקחו כפר לנפש רוצח".

רצו שלא לקח כפר בגלות רוצח בשגגה, שנאמר: "ולא תקחו כפר, לנוס אל עיר מקלטו".

רצז שלא לעמד על הדם, שנאמר: "לא תעמד על דם רעך".

רצח שלא להניח מכשול, שנאמר: "ולא תשים דמים בביתך".

רצט שלא להכשיל תם בדרך, שנאמר: "ולפני עור, לא תתן מכשל".

ש שלא להוסיף במלקות המחזיב מלקות, שנאמר: "לא יוסיף; פן יוסיף".

שא שלא לרגל, שנאמר: "לא תלך רכיל בעמך".

שב שלא לשנא בלב, שנאמר: "לא תשנא את אחיך בלבבך".

שג שלא להלבין פני אדם מישראל, שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא".

שד שלא לנקם, שנאמר: "לא תקם".

שה שלא לנטר, שנאמר: "ולא תטר".

שו שלא לקח אם על הבנים, שנאמר: "לא תקח האם על הבנים".

שז שלא לגלח שער הנחמק, שנאמר: "ואת הנחמק לא יגלח".

שח שלא לתלש סימני צרעת, שנאמר: "השמר בנגע הצרעת".

שנה שלא תהיה קדשה, והיא הנבצלת בלא פתחה וקדושיה, שגאמר: "לא תהיה קדשה".

שנו שלא יחזיר המגרש גרושתו אחר שנשאת לאחר, שגאמר: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה".

שנו שלא תנשא היבמה לאחר חוץ מיבמה, שגאמר: "לא תהיה אשת המת..."

שנח שלא יגרש האונס אנוסתו, שגאמר: "לא יוכל שלחה כל ימיו".

שנט שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו, שגאמר בו: "לא יוכל לשלחה כל ימיו".

שס שלא יקח סריס בת ישראל, שגאמר: "לא יבא פצוע דבא".

שסא שלא לסרס זכר מכל המינין, לא אדם ולא בהמה חיה ועוף, שגאמר: "ויבא רצקם לא תעשו".

שסב שלא למנות על ישראל איש מקהל גרים, שגאמר: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי".

שסג שלא ירבה המלך סוסים, שגאמר: "לא ירבה לו סוסים".

שסד שלא ירבה המלך נשים, שגאמר: "ולא ירבה לו נשים".

שסה שלא ירבה לו המלך כסף וזהב, שגאמר: "ויכסף וזהב, לא ירבה לו מאד".

אלו הם שש מאות ושלש עשרה מצוות שגאמרו לו למשה בסיני, הן וכללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן; וכל אותן הכללות והפרטות והדקדוקין והבאורין של כל מצוה ומצוה, היא תורה שבעל פה שקבלו בית דין מפי בית דין. ויש מצוות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה, וקבעו אותן נביאים ונביאים, ופשוטו בכל ישראל - כגון מקרא מגלה, ונר חנכה, ותענית תשעה באב, וידיים, וערובין. ויש לכל מצוה ומצוה מאלו פרושין ודקדוקין; והכל תבאר בחבור זה.

כל אלו המצוות שנתחדשו - חייבין אנו לקבלם ולשמרם, שגאמר: "לא תסור מן הדבר וגו'"; ואינם תוספת על מצוות התורה. ועל מה הזהירה תורה, "לא תסף עליו ולא תגרע ממנו"? שלא יהיה נביא רשאי לחדש דבר, ולומר שהקדוש ברוך הוא צוהו במצוה זו להוסיפה למצוות התורה, או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלש עשרה מצוות. אבל אם הוסיפו בית דין עם נביא שיהיה באותו הזמן מצוה דרף תקנה, או דרף הוראה, או דרף גזרה - אין זו תוספת; שהרי לא אמרו שהקדוש ברוך הוא צוה לעשות ערוב או לקרות המגלה בעונתה. ואלו אמרו כן, היו מוסיפין על התורה. אלא כף אנו אומרים, שהנביאים עם בית דין תקנו וצויו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו, והיה קרוב לשוננו כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה, "כי מי גוי גדול,

שלא לגלות ערות אחותו מן האב ומן האם, שגאמר: "ערות בת אשת אביך מולדת אביך, אחותך היא - לא תגלה ערותה".

שלא לגלות ערות בת הבן, שגאמר: "ערות בת בןך..."

שלא לגלות ערות בת הבת, שגאמר: "או בת בתך, לא תגלה ערותך".

שלו שלא לגלות ערות הבת; ולמה לא נתפרשה בתורה? מפני שאסור בת הבת, שתק מן הבת; ומפי השמועה למדו, שאסור הבת מגופי תורה, כשאר עריות. **שלו** שלא לגלות ערות אשה ובתה, שגאמר: "ערות אשה ובתה לא תגלה".

שלא לגלות ערות אשה ובת בנה, שגאמר: "את בת בנה".

שלט שלא לגלות ערות אשה ובת בתה, שגאמר: "ואת בת בתה לא תקח".

שמ שלא לגלות ערות אחות האב, שגאמר: "ערות אחות אביך לא תגלה".

שלא לגלות ערות אחות האם, שגאמר: "ערות אחות אמך לא תגלה".

שמב שלא לגלות ערות אחי האב, שגאמר: "אל אשתו לא תקרב, הדתך היא".

שמג שלא לגלות ערות אשת הבן, שגאמר: "ערות בלתך, לא תגלה".

שמד שלא לגלות ערות אשת אח, שגאמר: "ערות אשת אחיך לא תגלה".

שמה שלא לגלות ערות אחות אשתו, שגאמר: "ואשה אל אחתה לא תקח".

שמו שלא לגלות ערות נדה, שגאמר: "ואל אשה בנדת טמאתה - לא תקרב".

שמוז שלא לגלות ערות אשת איש, שגאמר: "ואל אשת צמיתך - לא תתן שכבתך לזרע".

שמח שלא לשכב עם בהמה, שגאמר: "ויבכל בהמה לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה".

שמט שלא תביא אשה בהמה עליה, שגאמר: "ואשה לא תעמד לפני בהמה לרבעה".

שנ שלא לשכב עם זכר, שגאמר: "ואת זכר - לא תשכב".

שנא שלא לגלות ערות האב עצמו, שגאמר: "ערות אביך... לא תגלה".

שנב שלא לגלות ערות אחי האב עצמו, שגאמר: "ערות אחי אביך לא תגלה".

שנג שלא לקרב לעריות בדברים המביאין לידי גלוי ערוה, כגון חבוק ונשיק ורמיזה וקפיצה, שגאמר: "אל כל שאר בשרו, לא תקרבו לגלות ערוה"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לקרבה המביאה לידי גלוי ערוה.

שנד שלא ישא ממזר בת ישראל, שגאמר: "לא יבא ממזר בקהל ה'".

ומלחמותיו. וקראתי שם ספר זה, 'ספר שופטים'. וזה הוא חלוקת הלכות של חבור זה לפי עניני הספרים, וחלוקת המצוות לפי עניני ההלכות.

ועתה אתחיל לבאר כל משפטי מצוה ומצוה וכל הדינים הנגללים עמה מענינה על סדר ההלכות בעזרת אל שדי.

ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות: סודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחקות הגוים, הלכות תשובה.

הלכות סודי התורה. יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה וזלתי ה'; (ג) ליהדו; (ד) לאתבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדש שמו; (ז) שלא לחלל את שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו.

הלכות דעות. יש בכללן אחת עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להדמות בדרךיו; (ב) להדבק ביודעיו; (ג) לאהב את רעים; (ד) לאהב את הגרים; (ה) שלא לשנא אחים; (ו) להוכיח; (ז) שלא להלבין פנים; (ח) שלא לענות אמללים; (ט) שלא להלף רכיל; (י) שלא לנקם; (יא) שלא לנטר.

הלכות תלמוד תורה. יש בכללן שתי מצוות עשה - (א) ראשונה ללמד תורה; (ב) שניה לכבד מלמדך ויודעיה. הלכות עבודה זרה וחקות הגוים. יש בכללן אחת ותשעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה כדרך עבודתה; (ה) שלא ישתחוה לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנואי; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא להנות מפל ממונה; (יג) שלא להסית יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שנאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן משפית; (כט) שלא לטע אשרה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא להנות בעבודה זרה ויבכל משמשיה; (לב) שלא להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לרות ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן עליהן; (לה) שלא ישבו בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן וימלבושן;

אשר לו אלהים קרבים אליו, פה' אלהינו בכל קראנו אליו". ועל דרך זו היא פל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים, בין עשה ובין לא תעשה.

שיעור ליום שישי לפי שלשה פרקים ליום

וראיתי לחלק חבור זה לארבעה עשר

ספרים:

ספר ראשון - אכלל בו כל המצוות שהן עקר דת משה רבנו, וצריך להודיע אותן תחלת הכל - כגון יחוד שמו ברוף הוא, ואסור עבודה זרה. וקראתי שם ספר זה, 'ספר המדע'.

ספר שני - אכלל בו המצוות שהן תדירות, שנצטוינו בהם כדי לאהב את המקום ולזכרו תמיד - כגון קרית שמע, ותפלה, ותפלין, וברכות; ומילה בכללן, לפי שהיא אות בכשרנו להזכיר תמיד בשעה שאין שם לא תפלין ולא ציצית וכיוצא בהן. וקראתי שם ספר זה, 'ספר אהבה'.

ספר שלישי - אכלל בו המצוות שהם בזמנים ידועים - כגון שבת, ומועדות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר זמנים'.

ספר רביעי - אכלל בו מצוות של בעילה - כגון קדושין וגרושין, ויבום וחיצה. וקראתי שם ספר זה, 'ספר נשים'.

ספר חמישי - אכלל בו מצוות של ביאות אסורות, ומצוות של מאכלות אסורות - לפי שבשני ענינים האלו קדשנו המקום והבדילנו מן האמות, בעריות ובמאכלות אסורות, ובשניהם נאמר: "ואבדל אתכם מן העמים", "אשר הבדלתי אתכם מן העמים". וקראתי שם ספר זה, 'ספר קדשה'.

ספר ששי - אכלל בו מצוות שיתחייב בהם מי שאסר עצמו בדברים - כגון שבועות ונדרים. וקראתי שם ספר זה, 'ספר הפלאה'.

ספר שביעי - אכלל בו מצוות שהם בזרע הארץ - כגון שמטים ויובלות, ומעשרות ותרימות, ושאר מצוות הנגללים עמה מענינם. וקראתי שם ספר זה, 'ספר זרעים'.

ספר שמיני - אכלל בו מצוות שהן בבגדן מקדש וקרבת צבור התמידין. וקראתי שם ספר זה, 'ספר עבודה'.

ספר תשיעי - אכלל בו מצוות שהם בקרבנות היחיד. וקראתי שם ספר זה, 'ספר קרבנות'.

ספר עשירי - אכלל בו מצוות שהן בטהרות וטמאות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר טהרה'.

ספר אחד עשר - אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, ויש בהם הזק תחלה במזון או בגוף. וקראתי שם ספר זה, 'ספר נזיקין'.

ספר שנים עשר - אכלל בו מצוות מכירה וקניה. וקראתי שם ספר זה, 'ספר קנין'.

ספר שלשה עשר - אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, בשאר הדינים שאין בתחלתן הזק - כגון שומרים, ובעלי חובות, וטענות וכפירות. וקראתי ספר זה, 'ספר משפטים'.

ספר ארבעה עשר - אכלל בו מצוות שהן מסורין לסנהדרין - כגון מיתות בית דין, וקבלת עדות, ודין המלך

מְצוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א)
 לְשַׁבַּת בּוֹ מִמְּלֶאכָה; (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכָה; (ג)
 לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ; (ד) שְׁלֹא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.
 הַלְכוֹת שְׁבִיתת יוֹם טוֹב. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי עֲשָׂרָה מְצוֹת -
 שֵׁשׁ מְצוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן:
 (א) לְשַׁבַּת בְּרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ
 מְלֶאכָה; (ג) לְשַׁבַּת בְּשַׁבְעֵי שֶׁל פֶּסַח; (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת
 בּוֹ מְלֶאכָה; (ה) לְשַׁבַּת בְּיוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת; (ו) שְׁלֹא
 לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכָה; (ז) לְשַׁבַּת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה; (ח) שְׁלֹא
 לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכָה; (ט) לְשַׁבַּת בְּרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת;
 (י) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכָה; (יא) לְשַׁבַּת בְּשִׁמְיַי שֶׁל חַג;
 (יב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכָה.

הַלְכוֹת חֲמִיץ וּמֵצָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֶה מְצוֹת - שְׁלֹשׁ
 מְצוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמִשׁ מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן:
 (א) שְׁלֹא לֶאֱכֹל חֲמִץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מִחֻצוֹת הַיּוֹם
 וְלִמְעַלָּה; (ב) לְהִשְׁבִּית שְׂאוֹר מֵאַרְבָּעָה עָשָׂר; (ג) שְׁלֹא
 לֶאֱכֹל חֲמִץ כָּל שְׁבָעָה; (ד) שְׁלֹא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹכַת חֲמִץ כָּל
 שְׁבָעָה; (ה) שְׁלֹא יִרְאֶה חֲמִץ כָּל שְׁבָעָה; (ו) שְׁלֹא יִמְצָא
 חֲמִץ כָּל שְׁבָעָה; (ז) לֶאֱכֹל מֵצָה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר
 בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

הַלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֶפֶר וְלוּלָב. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ מְצוֹת עֲשֵׂה;
 וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְשִׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי; (ב)
 לֵישֵׁב בְּפֶסֶחַ שְׁבַעַת יְמֵי הַחֹג; (ג) לְטַל לוּלָב בְּמִקְדָּשׁ כָּל
 שְׁבַעַת יְמֵי הַחֹג.

הַלְכוֹת שְׁקָלִים. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְתַן כָּל אִישׁ
 מִחֻצֵי שְׁקָל בְּכָל שָׁנָה.

הַלְכוֹת קְדוּשַׁת הַחֹדֶשׁ. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְחַשֵּׁב וְלִדְעַ
 וְלִקְבַע בְּאִיזָה יוֹם הוּא תַחֲלַת כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ מִחֹדֶשׁ
 הַשָּׁנָה.

הַלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעַק
 לְפָנָי ה' בְּעַת כָּל צָרָה גְדוֹלָה שֶׁתְּבוֹא עַל הַצְּבוּר.

הַלְכוֹת מְגִלָּה וְחֻנְפָּה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי
 סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן.

נִמְצְאוּ כָּל הַמְצוֹת שֶׁל תּוֹרָה הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרֵי זֶה, חֲמִשׁ
 וּשְׁלֹשִׁים - תִּשְׁעַ עֲשָׂרָה מִהֶן מְצוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה
 מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ מְצוֹת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

סֵפֶר נְשִׁים

הַלְכוֹתֵינוּ חֲמִשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת אִישׁוֹת, הַלְכוֹת
 גְּרוּשִׁין, הַלְכוֹת בְּיוֹם וְחֻלִּיצָה, הַלְכוֹת נִעְרָה בְּתוּלָה,
 הַלְכוֹת סוּטָה.

הַלְכוֹת אִישׁוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מְצוֹת - שְׁתֵּי מְצוֹת
 עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְשֹׂא
 אִשָּׁה בְּתַבְּהָ וְקְדוּשִׁין; (ב) שְׁלֹא תַבְעֵל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתוּבָה
 וְקְדוּשִׁין; (ג) שְׁלֹא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לְפָרוֹת
 וְלְרַבּוֹת מִמֶּנָּה.

הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מְצוֹת - אַחַת מְצוֹת עֲשֵׂה,
 וְהִיא שִׁיגְרַשׁ הַמְּגֻרָשׁ בְּסִפְרֵי; שְׁנֵי מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהִיא
 שְׁלֹא יַחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ מִשְׁנֹשְׂאָתָּה.

(לו) שְׁלֹא לְנַחֵשׁ; (לח) שְׁלֹא לְקַסֵּם; (לט) שְׁלֹא לַעֲוֹן;
 (מ) שְׁלֹא לְחַבֵּר חֶבֶר; (מא) שְׁלֹא לְדַרֵּשׁ אֶל הַמְּתִים; (מב)
 שְׁלֹא לְשָׂאֵל בְּאוֹב; (מג) שְׁלֹא לְשָׂאֵל בְּיַדְעוֹנֵי; (מד) שְׁלֹא
 לְכַשֵּׁף; (מה) שְׁלֹא לְהַקִּיף פֶּאת רֹאשׁ; (מו) שְׁלֹא לְהִשְׁחִית
 פֶּאת זֶקֶן; (מז) שְׁלֹא יַעֲדָה אִישׁ עַדֵי אִשָּׁה; (מח) שְׁלֹא
 תַעֲדָה אִשָּׁה עַדֵי אִישׁ; (מט) שְׁלֹא לְכַתֵּב קַעֲקַע; (נ) שְׁלֹא
 לְהִתְגַּדֵּד; (נא) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת קְרָחָה עַל מֵת.

הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שִׁישׁוּב הַחוּטָא
 מִחֻטָּא לְפָנָי ה', וְיִתְנַדָּה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמְצוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרֵי זֶה, חֲמִשׁ וְשִׁבְעִים -
 שֵׁשׁ עֲשָׂרָה מִהֶם מְצוֹת עֲשֵׂה, וְתִשְׁעַ וְחֲמִשִּׁים מְצוֹת לֹא
 תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר אֶהְבָּה

הַלְכוֹתֵינוּ שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת קְרִית שְׁמַע, הַלְכוֹת
 תַּפְּלָה וּבִרְכַת כְּהֻנִים, הַלְכוֹת תַּפְּלִין וּמְזוּזָה וְסִפְרֵי תוֹרָה,
 הַלְכוֹת צִיצִית, הַלְכוֹת בְּרֻכּוֹת, הַלְכוֹת מִילָה.

הַלְכוֹת קְרִית שְׁמַע. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְקְרוֹת קְרִית
 שְׁמַע פַּעַמִּים בְּיוֹם.

הַלְכוֹת תַּפְּלָה וּבִרְכַת כְּהֻנִים. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה:
 אַחַת, לַעֲבֹד אֶת ה' בְּתַפְּלָה כְּכֹל יוֹם; שְׁנֵי, לְבָרֵךְ כְּהֻנִים
 אֶת יִשְׂרָאֵל כְּכֹל יוֹם.

הַלְכוֹת תַּפְּלִין וּמְזוּזָה וְסִפְרֵי תוֹרָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמִשׁ מְצוֹת
 עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְהִיּוֹת תַּפְּלִין עַל הָרֹאשׁ; (ב)
 לְקַשְׂרֵם עַל הַיָּד; (ג) לְקַבַּע מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים; (ד)
 לְכַתֵּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לַעֲצֻמוֹ; (ה) לְכַתֵּב הַמְּלֶלֶךְ סֵפֶר
 שְׁנֵי לַעֲצֻמוֹ, כְּדִי שִׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

הַלְכוֹת צִיצִית. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל
 כַּנְפֵי הַכְּסוּת.

הַלְכוֹת בְּרֻכּוֹת. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת שֵׁם
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחַר אֲכִילָה.

הַלְכוֹת מִילָה. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמוֹל אֶת הַזְּכָרִים
 בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי.

נִמְצְאוּ כָּל הַמְצוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרֵי זֶה, אַחַת עֲשָׂרָה
 מְצוֹת עֲשֵׂה.

סֵפֶר זְמַנִּים

הַלְכוֹתֵינוּ עָשָׂר, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת שְׁבִיתָה, הַלְכוֹת
 עְרוּבִין, הַלְכוֹת שְׁבִיתת עֲשׂוֹר, הַלְכוֹת שְׁבִיתת יוֹם טוֹב,
 הַלְכוֹת חֲמִץ וּמֵצָה, הַלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֶפֶר וְלוּלָב, הַלְכוֹת
 שְׁקָלִים, הַלְכוֹת קְדוּשַׁת הַחֹדֶשׁ, הַלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הַלְכוֹת
 מְגִלָּה וְחֻנְפָּה.

הַלְכוֹת שְׁבִיתָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמִשׁ מְצוֹת - שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה,
 וְשְׁלֹשׁ מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְשַׁבַּת
 בְּשַׁבְעֵי; (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכָה; (ג) שְׁלֹא לַעֲנֹשׁ
 בְּשַׁבַּת; (ד) שְׁלֹא לְצַאת חוּץ לְגָבוּל בְּשַׁבַּת; (ה) לְקַדֵּשׁ יוֹם
 הַשַּׁבַּת בְּזִכְרֶיהָ.

הַלְכוֹת עְרוּבִין. מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים
 וְאֵינָה מִן הַמִּנְיָן.

הַלְכוֹת שְׁבִיתת עֲשׂוֹר. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מְצוֹת - שְׁתֵּי

לטהור; (ה) שלא לאכל בהמה וחייה טמאה; (ו) שלא לאכל דגים טמאים; (ז) שלא לאכל עוף טמא; (ח) שלא לאכל שרץ העוף; (ט) שלא לאכל שרץ הארץ; (י) שלא לאכל רמש הארץ; (יא) שלא לאכל תולעת הפרות כשמצא לארץ; (יב) שלא לאכל שרץ המים; (יג) שלא לאכל נבלה; (יד) שלא להנות בשור הנסקל; (טו) שלא לאכל טרפה; (טז) שלא לאכל אבר מן החי; (יז) שלא לאכל דם; (יח) שלא לאכל חלב בהמה טהורה; (יט) שלא לאכל גיד הנשה; (כ) שלא לאכל בשר בחלב; (כא) שלא לבשלו; (כב) שלא לאכל לחם תבואה חדש; (כג) שלא לאכל קלי מן החדש; (כד) שלא לאכל פרמל מן החדש; (כה) שלא לאכל ערלה; (כו) שלא לאכל כלאי הפרם; (כז) שלא לאכל טבל; (כח) שלא לשנות יין גסך.

הלכות שחיטה. יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) לשחט, ואחר כך יאכל; (ב) שלא לשחט אותו ואת בנו ביום אֶחָד; (ג) לכסות דם חיה ועוף; (ד) שלא לקח האם על הבנים; (ה) לשלח האם, אם לקחה על הבנים. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבאים מצוות - מהן שמונה מצוות עשה, ושתיים וששים מצוות לא תעשה.

ספר הפלאה

הלכותיו ארבע, וזה הוא סדרן: הלכות שבועות, הלכות נדרים, הלכות נזירות, הלכות ערכין ותרמים. הלכות שבועות. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר; (ב) שלא לשא את שמו לשוא; (ג) שלא לכפר בפקדון; (ד) שלא לשבע על כפירת ממון; (ה) לשבע בשמו באמת.

הלכות נדרים. יש בכללן שלש מצוות - שתי מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) שישמר מוצא שפתיו ויעשה כמו ששנדר; (ב) שלא יחל דברו; (ג) שייפר הנדר או השבועה, וזה הוא דין הפר נדרים המפרש בתורה שבכתב.

הלכות נזירות. יש בכללן עשר מצוות - שתי מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) שיגדל הנזיר פרע; (ב) שלא יגלח שערו כל ימי נזרו; (ג) שלא ישפה הנזיר יין ולא תערבת יין, ואפלו חמץ שלהן; (ד) שלא יאכל ענבים לחים; (ה) שלא יאכל צמוקין; (ו) שלא יאכל חרצנים; (ז) שלא יאכל זוגין; (ח) שלא יכנס לאהל המת; (ט) שלא ישמא למתים; (י) שיגלח על הקרבנות, כשישלים נזירותו או כשישמא.

הלכות ערכין ותרמים. יש בכללן שבע מצוות - חמש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) לדון בערכי אדם כאשר מפרש בתורה, וזה הוא דין ערכי אדם; (ב) דין ערכי בהמה; (ג) דין ערכי בתים; (ד) דין ערכי שדות; (ה) דין מתרים נכסיו; (ו) שלא ימכר חרם; (ז) שלא יגאל חרם.

הלכות יבום ויחליצה. יש בכללן שלש מצוות - שתי מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) ליבם; (ב) לחלץ; (ג) שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסור רשות היבם מעליה.

הלכות גערה בתולה. יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) לקנס המפתה; (ב) שישא האונס אנוסותו; (ג) שלא יגרש האונס; (ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם; (ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו.

הלכות סוטה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) לעשות לסוטה כתורת הקנאות הסדורה בתורה; (ב) שלא לתן שמן על קרבנה; (ג) שלא לתן עליו לבונה. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע עשרה מצוות - מהן תשע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה.

ספר קדשה

הלכותיו שלש, וזה הוא סדרן: הלכות אסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה.

הלכות אסורי ביאה. יש בכללן שבע ושלישים מצוות - אחת מצוות עשה, ושש ושלישים מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) שלא לבא על האם; (ב) שלא לבא על אשת אב; (ג) שלא לבעל אחות; (ד) שלא לבעל בת אשת אב; (ה) שלא לבעל בת הבן; (ו) שלא לבעל בת; (ז) שלא לבעל בת הבת; (ח) שלא לשא אשה ובתה; (ט) שלא לשא אשה ובת בנה; (י) שלא לשא אשה ובת בתה; (יא) שלא לבעל אחות אב; (יב) שלא לבעל אחות אם; (יג) שלא לבעל אשת אחי האב; (יד) שלא לבעל אשת הבן; (טו) שלא לבעל אשת אח; (טז) שלא לבעל אחות אשתו; (יז) שלא לשכב עם בהמה; (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה; (יט) שלא לשכב עם זכר; (כ) שלא לגלות ערות אב; (כא) שלא לגלות ערות אחי האב; (כב) שלא לבעל אשת איש; (כג) שלא לבעל נדה; (כד) שלא להתחתן בגוים; (כה) שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'; (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל ה'; (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל ה'; (כח) שלא יבוא ממזר בקהל ה'; (כט) שלא יבוא סריס בקהל ה'; (ל) שלא לסרס זכר, אפלו בהמה חיה ועוף; (לא) שלא ישא פהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבעל כהן גדול אלמנה, אפלו בלא נשואין; (לג) שישא פהן גדול בתולה בנערותה; (לד) שלא ישא כהן גרושה; (לה) שלא ישא זונה; (לו) שלא ישא חללה; (לז) שלא יקרב אדם לאחת מפל העריות, ואף על פי שלא בעל.

הלכות מאכלות אסורות. יש בכללן שמונה ועשרים מצוות - ארבע מצוות עשה, וארבע ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פּרָטֶן: (א) לבדק בסימני בהמה וחייה, להבדיל בין טמאה לטהורה; (ב) לבדק בסימני העוף, להבדיל בין טמא לטהור; (ג) לבדק בסימני חגבים, להבדיל בין טמא לטהור; (ד) לבדק בסימני דגים, להבדיל בין טמא

לא רצה לפדותו.

הלכות שמטה ויובל. יש בכללן שמים ועשרים מצוות - תשע מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) שתשבת הארץ ממלאכתה בשביעית; (ב) שלא יעבד עבדך הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבדך האילן בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא יבצר הנזירים כנגד הבוצרים; (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט כל הלואה; (ח) שלא יגש ולא יתבע הלואה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממנו; (י) לספור שנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת חמשים; (יב) לתקע בשופר בעשירי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשי; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחיה כנגד הקוצרים; (טו) שלא יבצר נזיריה כנגד הבוצרים; (טז) לתן גאולה לארץ בשנה זו, והוא דין שדה אחזה וישדה מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין בתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהן; (כ) שלא יקח שבט לוי חלק בבזה; (כא) לתן ללוים ערים לשבת ומגורשיהן; (כב) שלא ימכר מגורש עריהם, אלא גואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע וששים - מהם שלשים מצוות עשה, ושבע וששים מצוות לא תעשה.

ספר עבודה

הלכותיו תשע, וזה הוא ס'דורן: הלכות בית הבחירה, הלכות כלי המקדש והעובדים בו, הלכות ביאת המקדש, הלכות אסורי מזבח, הלכות מעשה הקרבנות, הלכות תמידין ומוספין, הלכות פסולי המקדשין, הלכות עבודת יום הכפורים, הלכות מעילה.

הלכות בית הבחירה. יש בכללן שש מצוות - שלש מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) לבנות מקדש; (ב) שלא לבנות המזבח גזית; (ג) שלא לעלות עליו במעלות; (ד) ליראה מן המקדש; (ה) לשמר את המקדש סביב; (ו) שלא להשבית שמירת המקדש.

הלכות כלי המקדש והעובדים בו. יש בכללן ארבע עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) לעשות שמן המשחה; (ב) שלא לעשות פמחהו; (ג) שלא לסוד ממנו; (ד) שלא לעשות פמחנת הקטרת; (ה) שלא להקטיר על מזבח הקטרת חוץ מן הקטרת; (ו) לשאת הארון על הכתף; (ז) שלא יסורו הבדים ממנו; (ח) שיעבד הלוי במקדש; (ט) שלא יעשה אהד במלאכת חבירו במקדש; (י) לקדש הפהן לעבודה; (יא) שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים; (יב) ללבש בגדי כהנה לעבודה; (יג) שלא יקרא המעיל; (יד) שלא יח החשן מעל האפוד.

הלכות ביאת המקדש. יש בכללן חמש עשרה מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ועשרים - עשר מהן מצוות עשה, וחמש עשרה מצוות לא תעשה.

ספר זרעים

הלכותיו שבע, וזה הוא ס'דורן: הלכות פלאים, הלכות מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות מעשר שני ונטע רבעי, הלכות בכורים ושאר מתנות כהנה שבגבולין, הלכות שמטה ויובל.

הלכות פלאים. יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) שלא לזרע זרעים פלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בכרם; (ג) שלא להרביע בהמה פלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה פאחד; (ה) שלא ללבש פלאים.

הלכות מתנות עניים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) להניח פאה; (ב) שלא יכלה הפאה; (ג) להניח לקט; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזוב עוללות בכרם; (ו) שלא יעולל הכרם; (ז) לעזוב פרט הכרם; (ח) שלא ילקט פרט הכרם; (ט) להניח השכחה; (י) שלא ישוב לקחת השכחה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב) לתן צדקה כמסת ד; (יג) שלא יאמץ לכבו על העני.

הלכות תרומות. יש בכללן שמונה מצוות - שתיים מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא יפריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר תרומה; (ה) שלא יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה; (ו) שלא יאכל ערל תרומה; (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה; (ח) שלא תאכל חלה תרומה, ולא מורם מן הקדשים.

הלכות מעשר. מצות עשה אחת - והיא להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזריעה, ולתנו ללוים.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) להפריש מעשר שני; (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה ושתייה וסיכה; (ג) שלא לאכלו בטמאה; (ד) שלא לאכלו באנינות; (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים; (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים; (ז) שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלים; (ח) להיות נטע רבעי בלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני לכל דבר; (ט) להתודות ודוי המעשר.

הלכות בכורים עם שאר מתנות כהנה שבגבולין. יש בכללן תשע מצוות - שמונה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רשן: (א) להפריש בכורים ולהעלותן למקדש; (ב) שלא יאכל הכהן בכורים חוץ לירושלים; (ג) לקרות עליהן; (ד) להפריש חלה לכהן; (ה) לתת זרוע ולחיים וקבה לכהן; (ו) לתן לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הבן ולתן פדיונו לכהן; (ח) לפדות פטר חמור ולתן פדיונו לכהן; (ט) לערף פטר חמור, אם

הבאות בגלל הלחם ביום עצרת; (טז) מוסף ראש השנה; (יז) מוסף יום צום; (יח) מוסף חג; (יט) מוסף שמיני עצרת.

הלכות פסולי המקדשין. יש בכללן שמונה מצוות - שתי מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) שלא לאכל קדשים שנפסלו או שהטל בהם מום; (ב) שלא לאכל פגול; (ג) שלא יתיר קדשים לאחר זמן; (ד) שלא יאכל נותר; (ה) שלא יאכל קדשים שנטמאו; (ו) שלא יאכל אדם שנטמא את הקדשים; (ז) לשרף הנוותר; (ח) לשרף הטמא.

הלכות עבודת יום הכפורים. מצוות עשה אחת - והיא שיעשה מעשה יום הכפורים כלו על הסדר כמו שכתוב בפְּרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הקרבנות והודוין ושלוח השעיר ושאר העבודות.

הלכות מעילה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) לשלם המזלע אשר חטא בתוספת חמש וקרבן, וזה הוא דין המזלע; (ב) שלא לעבד בקדשים; (ג) שלא לגז קדשים. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, מאה ושלש - מהן שבע וארבעים מצוות עשה, ושש וחמשים מצוות לא תעשה.

ספר הקרבנות

הלכותיו שש, וזה הוא סדיון: הלכות קרבן פסח, הלכות חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שנגות, הלכות מחסרי כפרה, הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) לשחט הפסח בזמנו; (ב) שלא לזבוח אותו על הקמץ; (ג) שלא תלין אמוריו; (ד) לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני; (ז) שלא יאכל גא ומבשל; (ח) שלא יוצא מבשר הפסח חוץ לחבורה; (ט) שלא יאכל ממנו משמד; (י) שלא יאכיל ממנו לתושב או שכיר; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום שלישי.

הלכות חגיגה. יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) להראות את פני ה'; (ב) לחג בשלש רגלים; (ג) לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה ריקם; (ה) שלא יעזב הלוי מלשמחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; (ו) להקהיל את העם בחג הספוח במוצאי שמיטה.

הלכות בכורות. יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעשר

הוא פְּרָטֵן: (א) שלא יכנס כהן שכור למקדש; (ב) שלא יכנס לו כהן פרוע ראש; (ג) שלא יכנס לו כהן קרוע בגדים; (ד) שלא יכנס כהן בכל עת אל ההיכל; (ה) שלא יצא כהן מן המקדש; (ו) לשלח טמאים מן המקדש; (ז) שלא יכנס טמא למקדש; (ח) שלא יכנס טמא להר הבית; (ט) שלא ישמש טמא; (י) שלא ישמש טבול יום; (יא) לקדש העובד ידיו ורגליו; (יב) שלא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח; (יג) שלא יעבד בעל מום; (יד) שלא יעבד בעל מום עובר; (טו) שלא יעבד זר.

הלכות אסורי מזבח. יש בכללן ארבע עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) להקריב כל הקרבנות תמימים; (ב) שלא להקדיש בעל מום למזבח; (ג) שלא ישחט; (ד) שלא יזרק דמו; (ה) שלא יקטיר חלבו; (ו) שלא יקריב בעל מום עובר; (ז) שלא יקריב בעל מום, אפלו בקרבנות הגוים; (ח) שלא יטיל מום בקדשים; (ט) לפדות פסולי המקדשין; (י) להקריב מיום השמיני והלאה; (יא) שלא להקריב אתנן ומחיר; (יב) שלא להקטיר שאור ודבש; (יג) למלח כל הקרבנות; (יד) שלא להשבית המלח מעל הקרבנות.

הלכות מעשה הקרבנות. יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) לעשות העולה כמעשיה הכתובים על הסדר; (ב) שלא לאכל בשר עולה; (ג) סדר החטאת; (ד) שלא לאכל מבשר החטאת הפנימית; (ה) שלא יבדיל בחטאת העוף; (ו) סדר האשם; (ז) שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש; (ח) שלא יאכלום חוץ לעזרה; (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים; (י) סדר השלמים; (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים; (יב) לעשות כל מנחה כסדר מעשיה הכתובין בתורה; (יג) שלא ישים שמן על מנחת חוטא; (יד) שלא יתן עליה לבונה; (טו) שלא תאכל מנחת כהן; (טז) שלא תאפה מנחת חמץ; (יז) שיאכלו הכהנים שרי מנחות; (יח) שיביא כל נדריו ונדבותיו ברגל שפגע בו ראשון; (יט) שלא יאחר נדריו ונדבותיו ושאר דברים שהוא חייב בהן; (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; (כא) להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; (כב) שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה. הלכות תמידין ומוספין. יש בכללן תשע עשרה מצוות - שמונה עשרה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן: (א) להקריב שני כבשים בכל יום עולות; (ב) להדליק אש על המזבח בכל יום; (ג) שלא לכבותה; (ד) להרים את הדשן בכל יום; (ה) להקטיר קטרת בכל יום; (ו) להדליק נרות בכל יום; (ז) שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת 'חבתין'; (ח) להוסיף שני כבשים עולות בשבת; (ט) לעשות לחם הפנים; (י) מוסף ראשי קדשים; (יא) מוסף הפסח; (יב) להקריב עמר התנופה; (יג) לספר כל איש שבעה שבועות מיום הקרבת העמר; (יד) מוסף עצרת; (טו) להביא שתי הלחם עם הקרבנות

הלכות טמאת אכלין. מצות עשה אחת, והיא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן.

הלכות בלים. ענין אלו ההלכות, לידע בלים שמקבלין טמאה מכל אלו הטמאות, וכלים שאין מטמאין, וכיצד הכלים מטמאין ומטמאין.

הלכות מקוות. מצות עשה אחת, והיא שייטבל כל טמא במי מקנה ואחר כך יטהר.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, עשרים - מהן שמונה עשרה מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה.

ספר נזיקין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין השור; (ב) דין ההבצר; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבצרה.

הלכות גנבה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגנב ממון; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק המאזנים עם המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדות ובמשקלות; (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן אפה ואפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהן; (ו) שלא יסיג גבול; (ז) שלא לגנב נפשות.

הלכות גזלה ואבדה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאוות; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה.

הלכות חובל ומזיק. מצות עשה אחת, והיא דין חובל בתברו או מזיק ממון חברו.

הלכות רוצח ושמירת נפש. יש בכללן שבע עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח; (ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח, אלא יומת; (ג) להגלות הרוצח בשגגה; (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם צמידה בדיון; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף; (ח) שלא לעמד על דם; (ט) להפריש ערי מקלט ולכונן להם הדרך; (י) לערף את העגלה בנחל; (יא) שלא יעבד באותה קרקע ולא תזרע; (יב) שלא לשום דמים; (יג) לעשות מעקה; (יד) שלא יכשיל תמים בדרך; (טו) לפרק עם מי שנוכשל בדרך; (טז) לטען עמו; (יז) שלא יניחנו בדרך נבהל במשאו וילף לו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שש ושלושים - מהן שש עשרה מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה.

ספר קנין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות מכירה, הלכות זכיה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין ושתפין, הלכות עבדים.

בהמה; (ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והכתוב כללו עמו, שנאמר: "ואת דמם תזרק" - מפי השמועה למדו, שזה דם מעשר ודם בכור.

הלכות שגגות. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שיקריב היחיד קרבן חטאת קבועה על שגגתו; (ב) שיקריב אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא עד שידע לו ויביא חטאתו, וזה הוא הנקרא 'אשם תלוי'; (ג) שיקריב החוטא אשם על עברות ידועות, וזה הוא הנקרא 'אשם ודאי'; (ד) שיקריב החוטא קרבן על עברות ידועות, אם היה עשיר בהמה, ואם היה עני עוף או עשירית האיפה, וזה הוא הנקרא 'קרבן עולה ויורד'; (ה) שיקריבו הסנהדרין קרבן, אם טעו והורו שלא בהלכה באחת מן התמורות.

הלכות מחסרי כפרה. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שיתקריב הנזב כשטטה קרבן; (ב) שיתקריב היולדת כשטטה קרבן; (ג) שיקריב הנזב כשיטהר קרבן; (ד) שיקריב המצרע כשיטהר קרבן. ואחר שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן.

הלכות תמורה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא ימיר בהמה בבהמה; (ב) שתהיה התמורה קדש, אם המיר; (ג) שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, תשע ושלושים - עשרים מצוות עשה, ותשע עשרה מצוות לא תעשה.

ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדרן: הלכות טמאת מת, הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משקב ומזושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות בלים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת. מצות עשה אחת, והיא דין טמאת מת. הלכות פרה אדמה. יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין פרה אדמה; (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן.

הלכות טמאת צרעת. יש בכללן שמונה מצוות - שש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להורות בצרעת אדם פדינה הכתוב בתורה; (ב) שלא יקח סימני טמאה; (ג) שלא יגלח הנתק; (ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטיה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שיגלח המצרע את כל שעריו כשיטהר; (ז) דין צרעת הנגד; (ח) דין צרעת הבית.

הלכות מטמאי משקב ומזושב. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נדה; (ב) דין טמאת יולדת; (ג) דין טמאת זבה; (ד) דין טמאת זב.

הלכות שאר אבות הטמאות. יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נבלה; (ב) דין טמאת שרץ; (ג) דין טמאת שכבת זרע. ועבודה זרה מטמאה כשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.

יעיד בניניהן, ולא יכתב שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי ולהלוותו ברבית.

הלכות טוען ונטען. מצות עשה אחת, והיא דין טוען ומודה או כופר.

הלכות נהלות. מצות עשה אחת, והיא דין סדר נהלות. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שלש ועשרים - מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר שופטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות סנהדרין והענשין, המסורין להן, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אבל, הלכות מלכים ומלחמות.

הלכות סנהדרין והענשין המסורין להן. יש בכללן שלשים מצוות - עשר מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטָן: (א) למנות שופטים; (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט; (ג) לנטות אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; (ד) שלא להרג אם רבו המתיבין באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים; (ה) שלא ללמד חובה מי שלמד זכות בדיני נפשות; (ו) להרג בסקילה; (ז) להרג בשורה; (ח) להרג בסיף; (ט) להרג בחנק; (י) לתלות; (יא) לקבר הנהרג ביום הריגתו; (יב) שלא תלין נבלתו; (יג) שלא להחיות מכסף; (יד) להלקות לרשע; (טו) שלא יסיף בהפיכת הלוהק; (טז) שלא להרג נקי באמון הדעת; (יז) שלא לענש אנוס; (יח) שלא לרחם על הורג חברו או חובל בו; (יט) שלא לחוס על הדל בדין; (כ) שלא להדר גדול בדין; (כא) שלא להטות הדין על בעל עברות, אף על פי שהוא חוטא; (כב) שלא לעול משפט; (כג) שלא להטות משפט גר יתום; (כד) לשפט בצדק; (כה) שלא ליראה בדין מאיש זרע; (כו) שלא לקח שחד; (כז) שלא לשא שמע שוא; (כח) שלא לקלל הדיינין; (כט) שלא לקלל הנשיא; (ל) שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הכשרים.

הלכות עדות. יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטָן: (א) להעיד בבית דין למי שיודע לו עדות; (ב) לדרוש ולחקר העדים; (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; (ד) שלא יקום דבר בעדות אחד; (ה) שלא יעיד בעל עברה; (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות לעד זומם בפשר זמם.

הלכות ממרים. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטָן: (א) לעשות על פי התורה שיאמרו בית דין הגדול; (ב) שלא לסור מדבריהם; (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצוות שבכתב, ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה; (ד) שלא לגרע מן הכל; (ה) שלא לקלל אב ואם; (ו) שלא להכות אב ואם; (ז) לכבד אב ואם; (ח) ליראה מאב ואם; (ט) שלא יתן סורר ומורה על קול אביו ואמו. הלכות אבל. יש בכללן ארבע מצוות - אחת מצוות עשה,

הלכות מבינה. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטָן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה במקח וממכר; (ג) שלא יונה בדברים; (ד) שלא יונה גר צדק בממונו; (ה) שלא יונה בדברים.

הלכות זכייה ומתנה. ענין אלו ההלכות - לידע דין זוכה מן ההפקר, היאך יקנה ובמה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל, ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה חוזרת.

הלכות שכנים. ענין אלו ההלכות - לידע דין חלוקת הקרקעות בין השתפין, והרחקת גזק כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר.

הלכות שלוחין ושתיפין. ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושתיפו, ומשפטיהן במקטן וממפרן ובהפסדן ושכרן.

הלכות עבדים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטָן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכרת עבד; (ג) שלא יעבדנו בפרך; (ד) שלא נניח גר תושב ליהדות בו בפרך; (ה) שלא נעבד בו עבודת עבד; (ו) להעניק לו בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) ליעדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד כנעני לעולם, אלא אם כן הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שפירח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה עשרה - שש מהן מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר משפטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות שכירות, הלכות שאלה ופקדון, הלכות מלוה ולוה, הלכות טוען ונטען, הלכות נהלות.

הלכות שכירות. יש בכללן שבע מצוות - שלש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטָן: (א) דין שכיר ושומר שכר; (ב) לתן שכר שכיר ביומו; (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; (ד) שיאכל השכיר מן המחקר המחקר שעושה בו; (ה) שלא יאכל השכיר מן המחקר שלא בשעת מלאכה; (ו) שלא יוליף השכיר בידו יתר על מה שאכל; (ז) שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר בהמה. הלכות שאלה ופקדון. יש בכללן שתי מצוות עשה: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם.

הלכות מלוה ולוה. יש בכללן שתיים עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטָן: (א) להלוות לענין ומך; (ב) שלא יגש אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא ימשכן בעל חוב ברוע; (ה) להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו; (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו; (ז) שלא יחבל אלמנה; (ח) שלא יחבל פלים שעושין בהן אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה ברבית; (י) שלא ילוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה ברבית, לא

לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶטֶן; (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג) ליחדו; (ד) לאֶהָבוּ; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדש שמו; (ז) שלא לחלל את שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו. ובאור כל המצוות האלו - בפֶּרֶקִים אלו.

הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק א

א. יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם - [במציאות] מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא; [בורא כל הברואים] וכל הנמצאים מן שמים וארץ ומה שביניהן, לא נמצאו [נבראו] אלא מאמתת המצאו [מהמצאותו] האמיתית-נצחית].

ב. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאותו.

ג. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויין, הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולן [מציאותו אינה תלויה בהם]; שכל הנמצאים צריכין לונמצאותם תלויה בו, והוא ברוך הוא אינו צריך להן, ולא לאֶתְדַּמְּהוּן. לפיכך אין אמתתו [מציאותו] פאמתת [כמציאות] אֶתְדַּמְּהוּן.

ד. הוא שהנביא אומר: "וה' אלהים אמת" - הוא לבדו האמת [הנצחי], ואין לאחר אמת פאמתו. והוא שהתורה אומרת: "אין עוד מלבדו", כלומר - אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

ה. המצוי הזה - הוא אלהי העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג [את] הגלגל [העליון העוסף ומסובב את שאר הגלגלים] בכת שאין לו קץ ותכלית, בכת שאין לו הפסק; שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שישב בלא מסבב; והוא ברוך הוא המסבב אותו, בלא יד ולא גוף.

ו. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "אנכי ה' אלהיך". וכל המעלה על דעתו שיש שם [- ישנו במציאות] אלוה אחר חוץ מזה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכופר בעקר, שזה הוא העקר הגדול שהכל תלוי בו.

ז. אלוה זה אֶתְדַּמְּהוּן - ואינו לא שנים ולא יתר על שנים, אלא אֶתְדַּמְּהוּן, שאין פֶּיְחַדּוּ [כאחדותו] אֶתְדַּמְּהוּן מן האֶתְדַּמְּהוּן הנמצאים בעולם; לא אֶתְדַּמְּהוּן פגוף [האנושי] שהוא כולל אֶתְדַּמְּהוּן הרבה [אישים רבים], ולא אֶתְדַּמְּהוּן פגוף [האדם] שהוא נחלק למחלקות [אברים] ולקצוות; [אורו רוחב] אלא יחיד שאין פֶּיְחַדּוּ יחיד אחר כמותו בעולם. אלוהו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנין [ברבים הניתנים להימנות] השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאצין שיאָרְעוּ הגופות והגויות. ואלו היה היוצא גוף וגויה - היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית, יש לחכו קץ וסוף. ואלהינו ברוך שמו, הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד, אין כחו פח גוף. והואיל ואינו

ושלש מצוות לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶטֶן; (א) להתאבל על הקרובים, ואפלו כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים; ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין, ולפי זה כללתי הלכות אלו בספר זה, שהן מעין קבורה ביום מיתה, שהיא מצות עשה; (ב) שלא יטמא כהן גדול לקרובים; (ג) שלא יכנס עם המת באהל; (ד) שלא יטמא כהן הדייט לנפש אדם, אלא לקרובים בלבד.

הלכות מלכים ומלחמות. יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶטֶן; (א) למנות מלך מישראל; (ב) שלא ימנה מקהל גרים; (ג) שלא ירבה לו נשים; (ד) שלא ירבה לו סוסים; (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב; (ו) להחרים שבועה עממים; (ז) שלא להקיות מהם נשמה; (ח) למחות ורעו של עמלק; (ט) לזכר מה שעשה עמלק; (י) שלא לשפח מעשיו הרעים ואריכותו בדרך; (יא) שלא לשפן בארץ מצרים; (יב) לשלח שלום ליושבי העיר כשצרים עליה, ולדון בה כאשר מפרש בתורה, אם תשלים ואם לא תשלים; (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב בלבד, כשצרים עליהם; (יד) שלא להשחית אילני מאכל במצור; (טו) להתקין יד שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו; (טז) להתקין יחד לחפר בו; (יז) למשח כהן לזכר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה; (יח) להיות מארש יבונה בנגן ונוטע פרם שמחין בקנין שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה; (יט) שלא לעבר עליהן דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר וצרכי הגדוד ודומה להן; (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת המלחמה; (כא) דין יפת תאר; (כב) שלא תמכר יפת תאר; (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, ארבע ושבעים - מהן שבע ועשרים מצוות עשה, ושבע וארבעים מצוות לא תעשה.

ונמצאו כל ההלכות של ארבעה עשר ספר, שלש ושמונים ההלכות.

ועתה אתחיל לבאר משפטי כל מצוה ומצוה, וכל הדינין הנגללין עמה מענינה על סדר ההלכות, בעזרת שדי ברוך הוא.

שיעור שבת קודש לפי שלשה פרקים ליום

משך חסדך לידעך, וצדקתך לישרי לב.

סֵפֶר רֵאשׁוֹן וְהוּא סֵפֶר הַמִּדְע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות פלמוד תורה, הלכות עבודה וזה וחקות הגוים, הלכות תשובה.

הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה

יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות

יב. והואיל ונתדבר בך הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים - הכל משל ומליצה הן, כמו שנאמר: "יושב בשמים ישחק", "כעסונו בהבליהם", "כאשר שש ה'", וכיוצא בהן. על הכל אמרו חכמים: 'דברה תורה כלשון בני אדם'. וכן הוא אומר: "האתי הם מכעיסים"; הרי הוא אומר: "אני ה', לא שנית", ואלו הנה פעמים פועס ופעמים שמח, הנה משתנה. וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים, שזכני בתי חמר אשר בעפר יסודם. אבל הוא ברוך הוא יתעלה ויתרומם על כל זה.

הלכות יסודי התורה פרק ב

א. האל הנכבד והנורא הנה - מצוה לאהבו וליראה ממנו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך", ונאמר: "את ה' אלהיך תירא".

ב. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חקמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפארו, ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלהים, לאל חי". וכשמשבח בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו, ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות נהקב"ה, כמו שאמר דוד: "כי אראה שמך... מה אנוש כי תזכרנו". ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים, כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה: 'שמתוך כך אתה מפיר את מי שאמר והיה העולם'.

ג. כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נחלק לשלשה חלקים: מהם ברואין שהן מחברין מגלים וצורה [חומר וצורתו] - והם נהוין ונפסדין תמיד, כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמטכות. ומהם ברואין שהן מחברין מגלים וצורה, אבל אינן משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים, אלא צורתן קבועה בגלמן לעולם, ואינן משתנין כמו אלו - והן הגלגלים והפוככים שבהן, ואין גלמם כשאר גלמים ולא צורתם כשאר צורות. ומהם ברואין צורה בלא גלם כלל - והן המלאכים, שהמלאכים אינן גוף וגויה, אלא צורות נפרדות זו מזו.

ד. ומה הוא זה שהנביאים אומרים, שראו המלאך אש ובעל כנפים? הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבד בגופות הכבדים, כמו שנאמר: "כי ה' אלהיך, אש אכלה הוא", ואינו אש אלא משל. וכמו שנאמר: "עשה מלאכיו רוחות, משרתיו אש להט".

ה. ובמה יפרדו הצורות זו מזו, והרי אינן גופין? לפי שאינן שרין במציאותן, אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו של חברו, והוא מצוי מלחו [של זה שלמעלה הימנו] זה למעלה מזה; והכל נמצאין מלחו של הקדוש ברוך הוא וטובו. וזה הוא שרמז שלמה בחקמתו ואמר: "כי גבה מעל גבה שמר, וגבוהים עליהם".

גוף, לא יארעו לו מארעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר; לפיכך, אי אפשר שיהיה אלא אחד. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "ה' אלהינו, ה' אחד".

ח. הרי מפרש בתורה ובנביא, שאין הקדוש ברוך הוא גוף וגויה, שנאמר: "כי ה' [אלוהים] אלהיכם, הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", והגוף לא יהיה [אינו יכול להיות] בשני מקומות; ונאמר: "כי לא ראיכם כל תמונה", ונאמר: "ואל מי תדמיוני, ואשונה"; ואלו הנה גוף, הנה דומה לשאר גופים.

ט. אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה: "ותחת רגליו", "כתובים באצבע אלהים", "יד ה'", "עיני ה'", "אזני ה'", וכיוצא בדברים האלו? - הכל לפי דעתן של בני אדם הוא, שאינן מפרין אלא הגופות; ודברה תורה כלשון בני אדם. והכל כנויין הן, כמו שנאמר: "אם שנותי ברק חרבי"; וכי חרב יש לו, ובחרב הוא הורג! אלא משל, והכל משל. ראיה לדבר זה, שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא "לבושה פתלג חור" [לבושו כשלג לבו], ואחר ראהו "חמוץ בגדים מבצרה"; ומשה רבנו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח צבור עטוף. לומר, שאין לו דמות וצורה, אלא הכל במראה הנבואה ובמחנה; ואמתת הדבר - אין דעתו של אדם יכולה להשיגו ולחקרו; וזה הוא שאמר הכתוב: "החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא".

י. מה הוא זה שבקש משה רבנו להשיג, כשאמר "הראני נא את כבודך"? בקש לידע אמתת המצאו של הקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בקרבו, שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים; כך בקש משה רבנו להיות מציאת הקדוש ברוך הוא נפרדת בלבו משאר מציאת הנמצאין, עד שידע אמתת המצאו כמה שהיא. והשיבו ברוך הוא, שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחבר מגוף ונפש, להשיג אמתת דבר זה על בריו. והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחוריו, עד שהשיג מאמתת המצאו דבר שנפרד הקדוש ברוך הוא בדעתו משאר הנמצאין, כמו שיפרד אחד מן האנשים שראה אחוריו, והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו משאר האנשים; ועל דבר זה רמז הכתוב ואמר: "וראיך את אחרי, ופני לא יראו".

יא. וכיון שנתברר שאינו גוף וגויה, יתבאר שלא יארעו ולא אחד ממארעות הגוף: לא חבור ולא פרוה, ולא מקום ולא מדה, ולא עליה ולא ירידה, ולא זמין ולא שמואל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה; ואינו מצוי בזמן, עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומנין שנים; ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרם לו שנוי. ואין לו לא מות ולא חיים כחיי הגוף החי, ולא סכלות ולא חכמה כחכמת האיש החכם, לא שנה ולא הקיצה, ולא פעס ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתיקה ולא דבור כדבור האדם. כך אמרו חכמים: 'אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה, ולא ערך [פירוד] ולא עפוי [חיבור]'.
[חיבור].

יב. צווי חכמים הראשונים, שלא לדרש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד, והוא שיהיה חכם ומבין מדעתו. ואחר כך מוסרין לו ראשי פרקים, ומודיעים אותו שמך [מעט] מן הדבר; והוא מבין מדעתו, ויודע סוף הדבר ועמקו. ודברים אלו דברים עמקים הן עד למאד, ואין כל דעת ודעת ראויה לסכלן. ועליהן אמר שלמה בחכמתו דרף משל: "כבשים לכושיף"; כך אמרו חכמים בפרוש משל זה: 'דברים שהם כבשונו של עולם - יהיו לכושיף', כלומר לך לבדך, ואל תדרש אותם בריבם. ועליהם אמר: "יהיו לך לבדך, ואין לזרים אתך". ועליהם אמר: 'דברים וחלב תחת לשונך'; כך פרוש חכמים הראשונים: 'דברים שהם כבשו וחלב - יהיו תחת לשונך'.

הלכות יסודי התורה פרק ג

א. הגלגלים, הן הנקראין 'שמים', 'רקיע', ו'זבול', ו'ערכות'; והן תשעה גלגלים: גלגל הקרוב ממנו הוא גלגל הירח, והשני שלמעלה ממנו - גלגל שבו הוכב הנקרא 'כוכב', וגלגל שלישי שלמעלה ממנו שבו נגה, וגלגל רביעי שבו חמה, וגלגל חמישי שבו מאדים, וגלגל ששי שבו כוכב צדק, וגלגל שביעי שבו שבתאי, וגלגל שמיני שבו שאר כל הכוכבים שנואין בריקיע, וגלגל תשיעי הוא גלגל החזר בכל יום ממזרח למערב. והוא המקיף את הכל ומסבב את הכל. וזה שתראה כל הכוכבים פאלו הן פלן בגלגל אחד ואף על פי שיש בהן זה למעלה מזה, מפני שהגלגלים טהורים וזכים פזוכיית וכספיר, ולפיכך רואין כוכבים שבגלגל השמיני מתחת גלגל הראשון.

ב. כל גלגל וגלגל משמונת הגלגלים שבהן הכוכבים, נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו גלדי [קליפות] בצלים; מהן גלגלים סוכבין ממערב למזרח, ומהן סוכבין ממזרח למערב כמו הגלגל החזר התשיעי. וכלן, אין ביניהם [בין גלגל לגלגל] מקום פנוי.

ג. כל הגלגלים, אינן לא קלים ולא כבדים. ואין להם לא עין [צבע] אדם ולא עין שחר ולא שאר עינות; וזה שאנו רואין אותן פעין התכלת, למראית העין בלבד הוא, לפי גבה האויר. וכן אין להן לא טעם ולא ריח, לפי שאין אלו המארעין מצויין אלא בגופות שלמטה מהן.

ד. כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם - הן עגלין פדור, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן הכוכבים גלגלים קטנים שהן קבועים בהן, ואין אותן הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל גדול המקיף.

ה. מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם, שמונה עשר; ומספר כל הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין, שמונה. וממהלך הכוכבים וידיעת שעור סביבתן בכל יום ובכל שנה ונטינתן לרוח צפון ורוח דרום ומגבתן מעל הארץ וקריבתן, יודע מספר כל אלו הגלגלים, וצורת הליכתן, ודרך הקפתן. וזו היא חכמת חשבון תקופות ומנולות, וספרים רבים חברו בה חכמי ין.

ו. זה שאמרנו 'למטה ממעלתו', אינה מעלת מקום כמו אדם שיושב למעלה מחברו; אלא כמו שאומרים בשני חכמים שאחד גדול מחברו בחכמה, שהוא למעלה ממעלתו של זה, וכמו שאומרים בעלה [סיבה], שהיא למעלה מן העלול [המסובב].

ז. שנוי שמות המלאכים, על שם מעלתם היא; ולפיכך נקראים 'חיות הקדש', והם למעלה מן הכל, ואופנים, ו'אראלים, ו'חשמלים, ו'שרפים, ומלאכים, ואלהים, ובני אלהים, ו'קרובים, ואישים. כל אלו עשרה השמות שנוקראו בהן המלאכים, על שם עשר מעלות שלהן הן. ומעלה שאין למעלה ממנה אלא מעלת האל ברוך הוא, היא מעלת הצורות שנוקראת 'חיות'; לפיכך נאמר בנבואה, שהן פחת הפסא. ומעלה עשירית, היא מעלת הצורה שנוקראת 'אישים', והם המלאכים שמדברים עם הנביאים ונראין להם במראה הנבואה; לפיכך נקראו 'אישים', ששמעלתם קרובה למעלת דעת האדם.

ח. וכל הצורות האלו חיים ומפירים את הבורא, ויודעין אותו דעה גדולה עד למאד. כל צורה וצורה לפי מעלתה [ומכירה], לא לפי גדלו [האמיתי של הקב"ה]. אפלו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמתת הבורא כמה שהיא, אלא דעתה קצרה להשיג. אבל משגת ויודעת יתר ממה שמשגת ויודעת צורה שלמטה ממנה; וכן כל מעלה ומעלה, עד מעלה עשירית. ומעלה עשירית גם היא יודעת הבורא דעה שאין כח בני אדם המחקרין מגלם וצורה יכול להשיג ולידע פמותה. והכל אינן יודעין את הבורא, כמו שהוא יודע עצמו.

ט. כל הנמצאין חוץ מן הבורא, מצורה הראשונה עד יתוש קטן שיהיה בטבור [כדור] הארץ - הכל מכח אמתו נמצאו. ולפי שהוא יודע עצמו ומפיר גדלו ותפארתו ואמתו, הוא יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו.

י. הקדוש ברוך הוא מכיר אמתו, ויודע אותה פמות שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו ודעתנו אחד. אבל הבורא - הוא ודעתו וחייו אחד, מפל צד ומפל פנה; שאלמלא היה חי פחיים ויודע בדעה, היה שם אלהות הרבה - הוא וחייו ודעתו; ואין הדבר כן, אלא אחד מפל צד ומפל פנה ובכל דרך יחוד. נמצאת אומר: הוא היודע, והוא היודע, והוא היודע עצמה - הכל אחד. ודבר זה - אין כח פפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להפירו, על בריו. ולפיכך אומרין: "חי נפשך", "חי פרעה", ואין אומרין: "חי ה'", אלא "חי ה'" - שאין הבורא וחייו שנים כמו חיי הגופות החיים, או פחיי המלאכים. לפיכך, אינו מכיר הברואים ויודעם מחמת הברואים, פמות שאנו יודעין אותם, אלא מחמת עצמו ידעם; לפיכך, מפני שהוא יודע עצמו, ידע הכל - שהכל נסמך בהיותו לו [קיום הכל תלוי בהקב"ה].

יא. דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו, כמו טפה מן הים הן ממה שצריך לבאר בענין זה. ובאור כל העקרים שבשני פרקים אלו - הוא הנקרא 'מעשה מרכבה' [המתוארת בספר יחזקאל].

ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמפירין את הקדוש ברוך הוא, כך מפירין את עצמן ומפירין את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הפוסקים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים, וגדולה מדעת בני האדם.

י. ברא האל למטה מגלגל הירח, גלם אחד שאינו בגלם הגלגלים; וכבר ארבע צורות לגלם זה, ואינן פצרות הגלגלים. ונקבעה כל צורה וצורה במקצת גלם זה. צורה ראשונה - צורת האש נתחברה במקצת גלם זה, ונהיה משניהם גוף האש; וצורה שנייה - צורת הרוח נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף הרוח; וצורה שלישית - צורת המים נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף המים; וצורה רביעית - צורת הארץ נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף הארץ. נמצא למטה מן הרקיע, ארבעה גופין מחלקין זה למעלה מזה, וכל אחד ואחד מקיף את שלמטה ממנו מכל רוחותיו כמו גלגל. הגוף הראשון הסמוך לגלגל הירח, הוא גוף האש; למטה ממנו, גוף הרוח; למטה ממנו, גוף המים; למטה ממנו, גוף הארץ. ואין ביניהם [בין צורה לצורה] מקום פנוי בלא גוף, ככל יא. ארבעה גופות האלו - אינן בעלי נפש, ואינן יודעין ולא מפירין, אלא כגופים מתים; ויש לכל אחד ואחד מהן מנהג, שאינו יודעו ולא משיגו ואינו יכול לשנותו. וזה שאמר דוד: "הללו את ה' מן הארץ, תנינים וכל תהמות, אש וברד שלג וקיטור" - ענין הדברים, הללוהו בני אדם מגבורותיו שתראו באש וברד ובשאר ברואים שתראו למטה מן הרקיע, שגבורתם תמיד נפרת לגדול ולקטן.

ו. גלגל התשיעי שהוא מקיף את הכל - חלקוהו החקמים הקדמונים לשנים עשר חלק, כל חלק וחלק העלו לו שם על שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו שהן מכוננין תחתיו; והן המזלות - ששמותן: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

ז. גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלוקה ולא צורה מכל הצורות האלו ולא כוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל השמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו תבנית הצורות האלו, או קרוב מהן. ואלו השנים עשרה צורות, לא היו מכוננות כנגד אותן החלקים אלא בזמן המבול, שבו העלו להן שמות אלו; אבל בזמן הזה, כבר סבבו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל שמיני כולן סובבין כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבודות. וחלק שתהלה השמש כנגדו ביום אחד, ילך כנגדו כל כוכב מהן בקרוב משבועים שנה.

ח. כל הכוכבים הנראין - יש מהן כוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים; ונמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הכוכבים כוכב גדול מן השמש, ולא קטן מכוכב שבגלגל שני.

ט. כל הכוכבים והגלגלים, כולן בעלי נפש ודעה והשכל הן; והן חיים ועומדין ומפירין את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ב מנחם-אבי"ח מנחם-אב ה'תשס"ו

יג. ואף-על-פי שפשט הלשון שהוא ספור, בא לנו בקבלה שהוא לאו. וכבר נתבאר בסוף גמרא סנהדרין (נא:): שגם אלכסנדריא היא מפלל הארץ שאסור לדור בה, ומים אלכסנדריא מודדים חבל ארץ (חלקת-אדמה) בארץ ארבע מאות פרסה ורחב ארבע מאות פרסה, וזוהי כל-ארץ מצרים שאסור לדור בה. אבל מתר לעבר בה לשם מסחר או כדי לעבר לארץ אחרת. ובפרוש אמרו בירושלמי (סנהדרין סוף פרק י'): לשיבה אי אתה חוזר, אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ.

המצוה המשלימה מאה ותשעים — הצויה שנצטוינו (לנהוג כמה פרטי דינים) במלחמת שאר האמות, והיא הנקראת: מלחמת רשות. שפן נצטוינו שאם נלחם עמם, נכרות עמם ברית על נפשם בלבד (שלא נהרגם); אם ישלימו עמנו וימסרו לנו את-הארץ, אז נטיל עליהם תשלום

יום ראשון

מצות לא תעשה מו. מצות עשה קצ.

מצות לא תעשה נו. נו. מצות עשה קצב. קצג.

המצוה המ"ו — האזהרה שהזכרנו שלעולם לא לגור בארץ מצרים, כדי שלא נלמד כפירתם ושלא ננהג כמנהגייהם המגנים לדעת התורה, והוא אמרו יתעלה: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז, טז). וכבר נכפל הלאו בענין זה שלש פעמים, אמרו (ירושלמי סוכה פרק ד הלכה א): בשלשה מקומות הזהירה תורה את-ישראל שלא לשוב למצרים, ובשלשה חזרו למצרים ובשלשתן נענשו. שלשת המקומות — אחד מהם הוא שהזכרנו; והשני — אמרו: "בדרך אשר אמרתי לך לא-תסיף עוד לראתה" (שם כח, טח); והשלישי — אמרו: "כי אשר ראיתם את-מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד-עולם" (שמות יד,

— לוקה. אמרו: ואזהרתה מהכא: "ממנו תאכל ואתו לא תכרת" וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' מבבא בתרא (כו).

המצוה הקצ"ב — הצווי שנוצטוינו שבזמן שיצאו מחנותינו למלחמה נכין דרך מחוץ למחנה שבו יפנו, ולא יעשה כל-איש צרכיו בכל-מקום (על פני השדה) ובין האהלים — כדרך שעושים האמות — והוא אמרו יתעלה: "ויגד תהיה לך מחוץ למחנה וגו'" (שם כג, יג). ולשון ספרא (פרשת תצא): "אין ג' אלא מקום, שנאמר: והנה מציב לו יד" (שמואל-א טו, יב).

המצוה הקצ"ג — הצווי שנוצטוינו שיהא כלי החפירה תלוי עם כלי המלחמה לכל-אנשי המחנה כדי לחפור בו מקום שיפנה שם בדרך המוכנה לך, ויכסה את-הצואה אחר שיפנה, כדי שלא תראה הצואה על פני הארץ במחנה המלחמה וקא, כמו שאמר בתחלת הפרשה: "כִּי-תֵצֵא מִחֲנֵה עַל אִיבָךָ" (דברים כג, י). ולשון צווי זה הוא אמרו יתעלה: "ויגד תהיה לך על-אזנך" (שם, יד). ולשון ספרי (פרשת כִּי-תֵצֵא): "אין אזנך אלא מקום זיונך" (כלי מלחמה — וצריך היתד להיות "על אזנך").

יום שני

מצות עשה קצא. ריד.

מצות לא תעשה שיא. נח.

מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג.

רסד.

המצוה הקצ"א — הצווי שנוצטוינו למנות כהן שיוכיח (יטיף וינאם) לפני העם את-תוכחת המלחמה ("שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו'" — דברים כ, ג), ויחזיר מי שאינו ראוי שילחם, הן מפני חלשתו, הן מפני שמחשבותיו תלויות בדרך הגורם לו חסר גישה למלחמה — והם שלשת הדברים שבאר הכתוב (בית, כרם, אשה) — ורק אחר-כך מתחילים במלחמה. וכהן זה נקרא: 'משוח-מלחמה'. ויאמר בתוכחתו פלשון הנזכר בתורה, ויוסיף בענין זה דברים המעודדים את-העם למלחמה ומביאים אותם למסור את-

מסים ועבדות, והוא אמרו יתעלה: "יהיו לך למס ועבדוך" (דברים כ, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "אמרו: מקבלין אנו עלינו מסים ולא שעבוד, שעבוד ולא מסים — אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זו וזו". והוא: שיתנו דבר קבוע כל-שנה, כפי שיקבע המלך בעת ההיא ויהיו נכנעים ונתונים במורא ושלמות, וזהו ענין השעבוד. אבל אם לא ישלימו אתנו — נצטוינו להרוג כל-זכר בעיר, קטן וגדול, ולקחת כל-שלה וכל-הנשים, והוא אמרו יתעלה: "ואם-לא תשלים עמך וגו'" (שם, יב). וכל-זה (שאם לא השלימו אין הורגין את כולם) הוא דין מלחמת הרשות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מסוטה (מד): ובפרק ב' מסנהדרין (כ).

המצוה הנ"ו — האזהרה שהזהרנו שלא לקרא שלום לעמון ומואב לעולם, והוא שה' צונו שבצורנו על הערים נשלח לאנשיהן לפני המלחמה שיפגעו ונבקש מהם שישלימו אתנו; אם ימסרו לנו את-העיר, אסור לנו להלחם בהם ולהרגם, כמו שבארנו במצוה ק"ץ ממצות עשה — חוץ מעמון ומואב שאין נוהגים עמהם מנהג זה; אלא הזהירנו ה' מלהקדים להם שלום ומלבקש שיפגעו. והוא אמרו יתעלה: "לא-תדרש שלמם וטבתם (שם כג, ז). ולשון ספרי (שם): "מכלל שנאמר: כִּי-תִקְרַב אֶל-עִיר לְהִלָּחֵם עֲלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם (שם כ, י) יכול אף פאן? (בעמון ומואב) תלמוד לומר: "לא-תדרש שלמם וטבתם". מכלל שנאמר: ("לא תסגיר עבד אל אדוניו .. עמך יישב בטוב לו" (שם כג, יז) יכול אף פאן (בעמוני ומואבי), תלמוד לומר: ("לא תדרוש שלומם") וטבתם, כל-ימיה לעולם" (שם, ז).

המצוה הנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכרות אילנות מאכל בשעת המצור על עיר כדי להציק לאנשיה ולהכאיב להם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תשחית את-עצה — ואתו לא תכרת" (שם כ, יט). וכן נכנסת כל-השחתה בכלל לאו זה, כגון מי שישרוף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה — הרי זה עובר משום "לא-תשחית" ולוקה ובסוף מכות (כב). נתבאר, שקוצץ אילנות טובות

המוטלת על הממונים על הגיוס והפטור (לצבא) מזְהָר מְלַצְאָת מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמֵר: לְנִסְעַ — כָּל־הַשָּׁנָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (שם).

הַמַּצְוָה הַנ"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלִּירוֹא אֶת־הַכּוֹפְרִים בְּשַׁעַת הַמְּלַחְמָה וּמִלְעָרוֹץ (לפחד) מִפְּנֵיהֶם, אֲלֵא חוֹבָה לְהִתְאַמֵּץ וּלְהִתְחַזֵּק וּלְעֲמוֹד כְּנֶגֶד הָעַם הָאֲחֵר (האויב). וְכָל־הַנְּסוּג וּפּוֹנֵה לְאַחֹר — הָרִי זֶה עֵבֵר עַל לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם" (שם ז, כא). וְכָפַל אֶת־הַלְּאוּ וְאָמַר: "לֹא תִירָאוּם" (שם ג, כב). וְכָפַל אֶת־הַצְּוִי בְּעֲנֵן זֶה הַרְבֵּה, כְּלוֹמֵר: שְׂלֵא לְעָרוֹץ וְשְׂלֵא לִפְנוֹת לְאַחֹר בְּשַׁעַת הַמְּלַחְמָה לְפִי שְׂבִמְצָב זֶה אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת דְּבַר הָאֱמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (מב:).

הַמַּצְוָה הַר"א — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטוּיְנוּ בְּדִין יִפְתָּ תֹאֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: ("כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה...") "וְרֵאִיתָ בַּשָּׂבִיחַ אִשָּׁת יִפְתָּ־תֹאֵר" (שם כא, יא) וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ בְּרִישׁ קְדוּשֵׁין (כא:).

הַמַּצְוָה הַר"ג — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּמַכּוֹר אִשָּׁת יִפְתָּ־תֹאֵר אַחֲרֵי בְעִילְתָּהּ בְּאוֹתָהּ הַפְּעַם שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּשַׁעַת כְּבוֹשׁ הָעִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקְוֵמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה אִם־לֹא תִפְצֹץ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמְכַר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בְּכֶסֶף" (שם, יד).

הַמַּצְוָה הַר"ד — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ גַם בֵּין מְלַחְמֵי יִפְתָּ־תֹאֵר אַחֲרֵי בְעִילְתָּהּ. כְּנֹתֵי בְּאִמְרֵי "לְהַעֲבִידָהּ": שְׂלֵא יַעֲשֶׂנָּה שִׁפְחָה וַיִּנְיַחְנָה אֲצִלוּ כְּשָׂאֵר הַשִּׁפְחוֹת הַעוֹבְדוֹת דְּרָף שִׁפְחוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ" (שם). וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פִּרְשַׁת תֵּצֵא שֵׁם): "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ — שְׂלֵא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁשְּׂנֵי לְאוּיִן אֵלוּ מְזִהְרִים עַל שְׂנֵי עֲנִינִים נִפְרָדִים, וְהֵם: שֶׁהִזְהַר מִלְּמַכְרָה לְזוּלְתוֹ וְגַם מִלְּהַשְׂאִירָהּ אֲצִלוּ דְרָף שִׁפְחוֹת, אֲלֵא כְּמוֹ שֶׁצִּוְּנוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ". וְכֵן פִּרְשׁוּ (בְּדוּגְמָא לְפִירוּשׁ שְׁבִיפְתָּ־תוֹאֵר) כְּמָה שֶׁנִּתְבָּאֵר: בְּגוֹבֵב נֶפֶשׁ "וְהִתְעַמְרֵבוּ וּמְכָרוּ" (שם כד, ז), אָמְרוּ (סְפָרִי שֵׁם): מִשְׁיַכְנִיסוּ לְרִשְׁוֹתוֹ וַיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

נִפְשָׁם עַל נִצְחוֹן דָּת ה', וְעַל הַנִּקְמָה בְּסִכְלִים הַמְּקַלְקְלִים אֶת־סֹדֵר הַיְשׁוּב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה כְּקִרְבָּכֶם אֶל־הַמְּלַחְמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" (שם, ב). אַחֲרֵי־כֵן יִצְוֶה לְהַכְרִיז בְּשׁוֹרֹת הַצָּבָא לְהַחֲזִיר רַפֵּי הַלֵּבָב, וְכָל־מִי שֶׁבָּנָה וְלֹא יֵשֵׁב אוֹ נֹטֵעַ וְלֹא אָכַל, אוֹ אֶרֶשׁ וְלֹא כָּנַס כְּמוֹ שֶׁבָּאֵר הַפְּתוּב, וְהוּא אָמְרוּ: "וְדַבְּרוּ הַשְּׂטָרִים" (שם, ה). אָמְרוּ בְּגִמְרָא (סוּטָה מַג): "וְדַבְּרוּ הַשְּׂטָרִים — כִּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ". וְכָל־זֶה, כְּלוֹמֵר: תּוֹכַחַת מְשׁוּחַ־מְלַחְמָה וְהַחֲרָזָה בְּעֲרִכֵי הַמְּלַחְמָה אֵינּוּ חוֹבָה אֲלֵא בְּמִלְחַמַּת הַרְשׁוּת וְכֵן נֹהֵג דִּין זֶה; אֲבָל מְלַחְמַת מַצְוָה — אֵין בָּהּ שׁוּם דְּבַר מְכַלֵּזָה, לֹא תּוֹכַחָה ("שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגו'") וְלֹא הַכְרָזָה (לְהַחֲזִיר שְׁלוּשָׁה סוּגִים שְׁבִמְקָרָא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (מד:). וְשֵׁם נִתְבָּאֵרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ.

הַמַּצְוָה הַר"ד — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטוּיְנוּ שִׁיִּתְיַחַד הַחֲתָן לְאִשְׁתוֹ שְׁנָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יִלָּךְ בָּהּ לְמַסְעוֹת וְלֹא יֵצֵא לְצָבָא כְּבוֹשׁ, וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּכָל־הַדּוּמָה לְזֶה — אֲלֵא יִשְׁמַח עִמָּה שְׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם שֶׁכִּנְסָהּ (נִשְׂאָה), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנָה אַחַת וְשִׁמַּח אֶת־אִשְׁתוֹ אֲשֶׁר־לָקַח" (שם כד, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (מג:).

הַמַּצְוָה הַשִּׁי"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא אֶת־הַחֲתָן מִבֵּיתוֹ בְּמִשְׁךְ שְׁנָה לְשׁוּם עֲבוּדָה מִן־הָעוֹבְדוֹת לֹא לְמִלְחָמָה וְלֹא לְזוּלְתָהּ, אֲלֵא נִפְטָרְנוּ בְּמִשְׁךְ כָּל־הַשָּׁנָה מִחוֹבוֹת הַגּוֹרְמִים לְהַעֲדָרוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דְּבַר" (שם). וְלִשׁוֹן גְּמָרָא סוּטָה (מד:): "לֹא יֵצֵא בְּצָבָא" (שם) יְכוּל בְּצָבָא הוּא בְּלֹא יֵצֵא, אֲבָל יִתְקַן כְּלִי זֵינַן וְיִסְפַּק מִים וּמְזוֹן — תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דְּבַר, עָלָיו הוּא דָּאֵין אַתָּה מַעֲבִיר אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אַחֲרִים (שֹׂאֵר הַפְּטוּרִים מִהַמְּלַחְמָה, הַבוֹנֵה בֵּית וכו'), וְכִי מֵאַחֵר דְּנִפְקָא לִי (שֹׂאֵנִי לּוֹמְדוֹ) מִ"לֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דְּבַר", "לֹא יֵצֵא בְּצָבָא" לָמָּה לִי? לַעֲבֹר עָלָיו בְּשְׂנֵי לְאוּיִן". וּכְבָר בְּאַרְנוֹ בְּכָל־לְהַשְׁמִיעֵי שְׂלֵא כָּל־מַה־שִּׁחִיבִים עָלָיו בְּשְׂנֵי לְאוּיִן יִהְיֶה שְׁתֵּי מַצְוֹת. וְדַע שֶׁגַם הַחֲתָן עֲצָמוֹ (בְּנוֹסֵף לְאַזְהָרָה

וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דֵינֵי יִפְתָּ תֵּאָר בְּתַחֲלַת קְדוּשֵׁינָא (כא):

סיום חלק המצוות-עשה

[כתבה רבינו בסמוך למצוות עשה רמת]

וְדַע שֶׁזֶה שְׁאֵמְרֵי בְּכָל-מִצְוָה 'כְּבֹר נִתְבָּאֲרוּ דֵינֵיהּ בְּמָקוֹם פְּלוּנִי', אֵין פְּנִינֵי בְּכָף שְׁאוֹתוֹ הַפָּרָק אוֹ אוֹתָהּ הַמְּסַכְתָּא כּוֹלְלָת פְּלִי-דֵינֵי אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, עַד שְׁלֵא תַעֲדָר מִשֵּׁם שׁוֹם שְׁאֵלָה, אֶלָּא אֲנִי מְזַכֵּיר אֶת-הַמָּקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ עָקָר הַלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה וְרַב דֵּינֵיהּ, אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִהַלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה מְפֻזְרוֹת בְּמָקוֹמוֹת אַחֲרֵים בְּתַלְמוּד, שְׁלֵא אֲזַכֵּיר מְקוֹמָן עָתָה.

וּכְבֹאֲשֵׁר תִּתְבּוֹנֵן בְּכָלֵל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, שְׁקַדְמֵם זְכָרְנָן, תִּמְצָא מֵהֵן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לְצַבּוּר לֹא לְכָל-יַחֲדִיד וְיַחֲדִיד, כְּגוֹן: בְּנִינָא בֵּית-הַבְּחִירָה וְהַקָּמַת מֶלֶךְ וְהַכְרַתַּת זֶרַע עֲמָלֵק. וּמֵהֵן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לְיַחֲדִיד, אִם עֲשֵׂה מִעֲשֵׂה פְּלוּנִי אוֹ אִם אֲרַע לוֹ מִצְבַּב פְּלוּנִי, כְּגוֹן קָרְבַּן שׁוֹגֵג וְקָרְבַּן הַזָּב, וְאֶפְשָׁר שֵׁישְׁאָר (הַאֲחָד מִבְּנֵי) אָדָם כְּלִימֵי חַיִּי, וְלֹא יַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַמִּעֲשֵׂה וְלֹא יֶאֱרַע לוֹ אוֹתוֹ הַדְּבָר. וְיֵישׁ מִמִּצְוֹת אֵלּוּ גַם דֵּינֵים, כְּמוֹ שְׂבִיבָרְנוּ, כְּגוֹן דִּין עֶבֶד עִבְרִי, וְדִין אִמָּה עִבְרִיָּה, וְדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְדִין שׁוֹמֵר חֲנֹם וְדִין שׁוֹאֵל וְזוֹלָתָם מִמֶּה-שְׁקַדְמֵם זְכָרוּ. וְאֶפְשָׁר שֵׁישְׁאָר אָדָם כְּלִימֵי חַיִּי וְלֹא יִדּוּן בְּדִין זֶה וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זֹה. וּמֵהֵן גַּם מִצְוֹת שְׁאֵינֵן חוֹבָה אֶלָּא בְּפְנֵי הַבֵּית, כְּגוֹן הַחֲגִיגָה וְהָרֵאִיָּה וּמִצְוֹת הַקָּהֵל וּכְבֹר הַזְּכָרִים אַחַת אַחַת. וּמֵהֵן גַּם מִצְוֹת שְׁאֵינֵן חוֹבָה אֶלָּא לְמִי שֵׁישׁ לוֹ רְכוּשׁ, כְּגוֹן מַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת וּמִתְנּוֹת כְּהֵנָּה וּמִתְנּוֹת עֲנִים, כְּלוֹמַר הַלֶּקֶט וְהַפֵּרֵט וְהַשְׂכָּחָה וְהַפָּאָה וְהַעוֹלָלוֹת; וְאֶפְשָׁר שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ אוֹתוֹ הַרְכוּשׁ וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּהֵן וְיִחַיָּה אָדָם כְּלִימֵי וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה מִן-הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר מִן-הַסּוּג הַזֶּה. אֲבָל הַצְּדָקָה אֵינָה בְּכָלֵל אֵלּוּ, לְפִי שֶׁהִיא חוֹבָה אֶפְלוּ לְעַנֵּי הַמִּתְפָּרְגִים מִן-הַצְּדָקָה כְּמוֹ שְׂבִיבָרְנוּ. וּמֵהֵן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל-כָּל-אָדָם בְּהַכְרַת, בְּכָל-זְמַן וּבְכָל-מָקוֹם וּבְאִיזָה מִצְבַּב שִׁיחֵהּ, כְּגוֹן הַצִּיצִית וְהַתְּפִלִּין וְשְׂמִירַת שִׁבְתָּ, וְאֲנִי נִקְרָא אֶת-הַמִּצְוֹת שְׁמֻסּוּגֵי זֶה: הַמִּצְוֹת הַהִכְרָחִיּוֹת, לְפִי שֶׁהֵן

חוֹבָה בְּהַכְרַח עַל-כָּל-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גְדוֹל בְּשָׂנִים בְּכָל-זְמַן וּבְכָל-מָקוֹם וּבְכָל-מִצְבַּב.

וּכְבֹאֲשֵׁר תִּתְבּוֹנֵן בְּרַמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה אֵלּוּ תִּמְצָא, שֶׁהַמִּצְוֹת הַהִכְרָחִיּוֹת הֵן שְׁשִׁים, בְּתַנְאֵי

שְׂנַיִת שְׁאָדָם זֶה שְׁאֵמְרָנוּ שֶׁהוּא חַיֵּב בְּשְׁשִׁים מִצְוֹת אֵלּוּ בְּהַכְרַח נִמְצָא בְּמִצְבַּב רַב בְּנֵי אָדָם הֵינּוּ: שֶׁהוּא גֵר בְּבֵית שְׂפַעֲרִי, וְאוֹכֵל מִיַּי הַמְּזוּן הַיְדוּעִים שֶׁהֵם מְזוּן בְּנֵי אָדָם, כְּלוֹמַר לֶחֶם וּכְשֵׁר, וְעוֹשֵׂה מַסְחָר עִם בְּנֵי אָדָם, וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה וּמוֹלִיד בְּנִים. וְשְׁשִׁים מִצְוֹת אֵלּוּ הֵן לְפִי הַסֵּדֵר שְׂסַדְרָנוּ בְּמַנְיָנָנוּ זֶה: הַמִּצְוָה א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י — וְזוֹ הַעֲשִׂירִית אֵין הַנְּשִׁים חַיִּבוֹת בָּהּ; יא — וְגַם הִיא אֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; יב — וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; יג — וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; יד — וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; טו, יז — וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; יט, כו — וְזוֹ מִיַּחֲדָת לְזָכָרֵי הַכְּהֵנִים; לב, נד, עג, צד, קמג, קמו, קמז, קמט, קנ, קנב, קנד, קנה, קנו, קנז, קנח, קנט, קס, קסא — וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; קסב, קסג, קסד, קסה, קסו, קסז, קסח — וְזוֹ אֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; קסט — וְזוֹ אֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; קע — וְאֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; קעב, קעה, קפד, קצה, קצז, קצח, קצט, רח, רט, רי, ריא, ריב — וְזוֹ אֵינָה חוֹבָה לְנָשִׁים; ריג, ריד — וְהִיא מִיַּחֲדָת לְזָכָרִים; רטו — וְגַם הִיא מִיַּחֲדָת לְזָכָרִים.

הַנֵּה נִתְבָּאֲרָ לָךְ, שְׂמִשְׁשִׁים הַמִּצְוֹת הַהִכְרָחִיּוֹת הָאֵלֶּה מ"ו מִצְוֹת הֵן חוֹבָה גַם לְנָשִׁים, וְאַרְבַּע עֲשָׂרָה מִצְוֹת מֵהֵן אֵינֵן חַיִּבוֹת בָּהֵן. וְיִחַיָּה לָךְ הַסִּימָן בְּשְׁשִׁים מִצְוֹת הַהִכְרָחִיּוֹת הָאֵלּוּ שְׁשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ח), וְיִחַיָּה הַסִּימָן בְּהַשְׂמִטָּה הָאַרְבַּע עֲשָׂרָה מִן-הַנְּשִׁים אֲזַלַּת יָד (דְּבָרִים לב, לו) אוֹ יִחַיָּה הַסִּימָן בְּחוֹבַת הַמ"ו מִצְוֹת בְּלִבָּד לְנָשִׁים גַּם אֶת בְּדָם בְּרִיתָךְ (זְכוּרִיה ט, יא) כְּלוֹמַר: מִנֵּן בְּדָם חוֹבָה לָהֵן וְהֵן הַבְּרִית הַמְּיַחֲדָת לְאִשָּׁה בְּהַכְרַח.

זֶהוּ מִה-שְׂרָאִינוּ לְרִשֵּׁם בְּמַנְיָן מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמֵאֵת ה' אֲשָׁאֵל עֶזֶר לְקִיָּם כְּלִימֵי-שְׂעוּיָהּ בּוֹ מֵהֵן וְלִהְתְּרַחֵק מִכָּל מִה-שֶׁיִּהְיֶה חֵרִי מִמֶּנּוּ. וְזֶהוּ (הַתְּרִי"ג מִצְוֹת) מִה-שְׂרָצִינוּ לְכָלוֹל בְּמֵאֲמָר זֶה (כְּלוֹמַר: בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת).

יום שלישי

הספר הזה . . .

במצות עשה

הספר הזה "ספר המצוות" בו אבאר את-מנין המצוות ואיך ראוי למנותן. ואביא לך ראיות מפסוקי התורה ומדברי חז"ל על פרושן, ואקדים כללים ("שורשים" – יסודות) שראוי לסמוך עליהם במנין המצוות. וכשיצא מנין נכון על פי המאמר הזה בראיה ברורה שאין בה ספק – תתברר לקורא טעותו של כל-מי שמנה הפך מה-שמנינו אנוחנו. ואין לי צורך להשיב לאדם מסיים ולא לברר טעותו. בין שהתועלת והתכלית המכוונות במאמר זה תשגנה על-ידי מבקשיהן בלי זאת. שכן אבאר את-המצוות בלן ומנינן – מצוה מצוה – ואביא ראיה על כל-מה שיש בו ספק, או מה שאפשר שישגה מי שאין לו בקיאות בדיני התורה, ואסיר שגיאתו ואבאר כל מה שיש בו ספק.

אבל אין פונתי בחבור זה לפרט דיני איזו מצוה מן-המצוות, אלא למנותן בלבד. ואם אמנם אפרש מהן משהו בשעת הזכרתן, הרי אפרשנו על דרך פרוש השם (לצורך הסברת "שם" – מהות המצווה – אך לא כדי לפרט הלכותיה), כדי שיודע מה הוא העשה או הלאו הזה, ולא יזה דבר נתן השם הזה. וכשתשג ידיעת מנין על פי ראיות מן-החבור הזה, אז אפירן בדרך סתם בראש אותו החבור הכולל (בפתיחת ספר "משנה תורה") בקמה שזכרנו (כמו שהזכרנו לעיל).

הכללים (שורשים)

ואני עתה מתחיל בזכרון הכללים שראוי לסמוך עליהם במנין המצוות, והם ארבעה עשר כללים. אף אקדים [ואמר] שכלל המצוות שכולל ספר התורה, שצננו השם בהן – הן שש מאות ושלוש עשרה מצוות, מהן – מצוות עשה רמ"ח, כמנין אברי גוף האדם; ומהן – מצוות לא-תעשה שס"ה, והן כמנין ימות החמה (שנת השמש). ומנין זה נזכר בלשון התלמוד בסוף גמרא מכות (כג:). אמרו: שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה בסיני: שס"ה כנגד ימות החמה, ורמ"ח כנגד אבריו של אדם. ועוד אמרו (תנחומא פרשת

תצא) על דרך הדרש על שמצוות עשה כמנין האברים, כלומר: כל-אבר ואבר אומר לו לאדם: עשה בי מצוה; ושמצוות לא-תעשה כמנין ימות השנה, כלומר: כל-יום ויום אומר לו לאדם: אל תעש בי עברה. וזה לא נעלם מאף אחד מכל-מי שמנה את-המצוות, כלומר: שזהו מנין, אלא ששגו שגיאה גמורה בדברים המנויים, כמו שיתבאר בחבור זה, וזאת מפני שלא ידעו עניני י"ד הכללים (השורשים) האלה שאבארם עכשו:

הכלל הראשון מהם: שאין למנות במנין הזה את-המצוות שהן מדרבנן.

הכלל השני: שלא כל מה-שנלמד באחת משלוש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי, ראוי למנותו.

הכלל השלישי: שאין למנות מצוות שאינן נוהגות לדורות.

הכלל הרביעי: שאין למנות צווים הנוגעים לכל מצוות התורה בלה.

הכלל החמישי: שאין למנות טעם המצוה כמצוה בפני עצמה.

הכלל השישי: שהמצוה שיש בה עשה ולא-תעשה, יש למנות עשה שבה עם מצוות עשה, ולא שבה עם מצוות לא-תעשה.

הכלל השביעי: שאין למנות פרטי הלכות המצוה.

הכלל השמיני: שאין למנות השלילה עם האזהרה.

הכלל התשיעי: שאין למנות את-הלאוין והעשה, אלא את-הענינים שמזוהרים ושמצוים עליהם.

הכלל העשירי: שאין למנות את-ההקדמות שהן לאיזו תכלית שהיא.

ולגמר את-ההלל"; וגם שהתלמוד (שבת כג.) שואל (על כך שמברכים על מצוות דרבנן "וצונו"): היכן צונו? ואמרו: מ"לא תסור". ואם אמנם משום כך מנו — הנה ראוי שימנו כל-דבר שהוא מדרבנן, כיון שכל מה-שצונו חכמים וכל מה-שאסרו עלינו, הרי כבר נצטוה משה רבנו בסיני שיצוה אותנו לקימו, שכן הוא אומר: "על-פי התורה אשר יורוד ועל-המשפט אשר-יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). והנהירנו מלעבר על דבריהם בשום ענין ממה-שגזרו וקבעו ואמר: "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך ימין ושמאל" (שם). אבל אם נכון למנות כל מה-שהוא מדרבנן בכלל תרי"ג מצוות, כיון שהוא נכנס לכלל אמרו יתעלה: "לא תסור", ו"על-המשפט אשר-יאמרו לך תעשה" — מדוע נתיחדו אלו מזולתן?! והרי כמו שמנו גר חנפה ומקרא מגלה, כך היה נכון למנות נטילת ידים ומצוות ערוב, שהרי אנו מברכים: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים, ועל מצוות ערוב, כמו שאנו מברכים: על מקרא מגלה, ולהדליק גר של חנפה — והכל מדרבנן! ובפרוש אמרו (חולין קו): מים ראשונים (נטילת ידים שלפני הסעודה) מצוה. מאי מצוה? אומר אב"י: מצוה לשמע דברי חכמים. כמו שאמרו במקרא מגלה וגר חנפה: היכן צונו? מ"לא תסור". וכבר נתבאר, שכל מה-שתקנו הנביאים, עליהם השלום, שעמדו אחרי משה רבנו — הוא גם-כן מדרבנן. ובפרוש אמרו (ערובין כא): בשעה שתקן שלמה ערובין וידיים (נטילת ידים) יצתה בת-קול ואמרה: "חכם בני ושמח לפני וכו'" (משלי כז, יא). ובמקומות אחרים בארו, שערובין — דרבנן, וידיים — מדברי סופרים. ובכך נתבאר לך שכל מה-שתקנו אחר משה רבנו נקרא: דרבנן.

הנה בארתי לך זאת, כדי שלא תחשב שמקרא מגלה — כיון שהוא תקון נביאים — נחשב מדאורייתא (ואינו דומה לשאר מצוות דרבנן), שהרי ערובין מדרבנן (ולא נמנה במצוות) אף-על-פי שהם תקון שלמה בן-דוד ובית דינו. וזה מה-שנעלם מזולתנו (בעל "הלכות גדולות"), ולכן מנה הלפשת ערמים, לפי שמצא בישעיה: "כיי תראה ערם וכסיתו" (ישעיה נח, ז). ולא ידע שזה נכנס לכלל אמרו: "די מחסרו אשר יחסר לו" (דברים טו, ח). כי ענין הצווי הזה — ואין בזה

הכלל האחד-עשר: שאין למנות חלקי המצוה, כל-חלק בנפרד, אם כללם מצוה אחת.

הכלל השנים עשר: שבפעלה שמצוים על עשייתה, אין למנות כל-חלק שבה לבדו.

הכלל השלשה עשר: שמספר המצוות אינו מתרבה לפי מספר הימים שבהם נוהגת המצוה ההיא.

הכלל הארבעה עשר: איך ראוי למנות קיום הענשים במצוות עשה.

יום רביעי יום חמישי יום שישי

[בימי לימוד הקדמת היד ילמד כל אחד ואחד מהשורשים (הכללים) כפי יכולתו, לחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים בנוסף על לימוד מצוות אותו יום].

והנני חוזר לבאר כל-כלל מהם ולהביא ראיות עליו, אם ירצה השם.

הכלל הראשון: שאין למנות במנין הזה את-המצוות שהן מדרבנן.

דע שענין זה לא היה צריך להעיר עליו, כי הוא ברור. שהרי כיון שלשון התלמוד (מכות כג:) הוא: "שש מאות ושלוש-עשרה מצוות נאמרו לו למשה בסיני" — איך נאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא מכלל המנין? אלא העירנו על כך, מפנין שכבר טעו בזה ומנו גר חנפה ומקרא מגלה בכלל מצוות עשה, וכן מאה ברכות בכל-יום ונחום אבליים ובקור חולים וקברת מתים והלפשת ערמים וחשוב תקופות ושמונה עשר יום לגמר בהן את-ההלל. אכן יש להסתפל בתמיהה במי ששומע את-דבריהם "נאמרו לו למשה בסיני" ומונה קריאת ההלל, שבו שבח דוד לפני השם יתעלה, (כאלו) בזה נצטוה משה; ומונה גר חנפה, שקבעו אותו חכמים בבית שני. וכן מקרא מגלה! ואיני סבור שיידמה מישהו או יעלה על לבו שנאמר למשה בסיני שיצוה אותנו, שאם בסוף מלכותנו יקרה לנו עם היונים כך וכך שנתחייב להדליק גר חנפה. אף נראה לי, שמה שהכשילם בכך הוא, שאנו מברכים על דברים אלו: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגלה, ולהדליק גר חנפה,

בארנו ענין הפלל הזה וראיתו עד שלא נשאר שמיך ספק לשום אדם.

הפלל השני: שלא כל מה שגלמד באחת משלש עשרה מדות (כללי לימוד) שהתורה נדרשת בהן או ברבוי, ראוי למנותו.

כבר בארנו בראש חבורנו על פרוש המשנה, שרב דיני התורה נלמדים בשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, ושהדין שגלמד במדה מאותן המדות פעמים יש בו מחלקת; אף יש דינים שהם פרושים מקבלים ממשנה רבנו ואין בהם מחלקת, אלא שמביאים עליהם ראיה באחת מי"ג מדות. שכן מחכמת הכתוב שאפשר למצא בו רמז המורה על אותו הפרוש המקבל או הקש המורה עליו, וכבר בארנו ענין זה שם. פיון שהדבר כן — הרי לא פל-הלקחה שגממצא שחכמים הוציאוה במדה מי"ג מדות נאמר עליה שהיא נאמרה למשה בסיני; אף גם לא נאמר על כל מה שגממצא שחז"ל סומכים אותו בתלמוד על אחת מי"ג מדות. שהוא מדרבנן — פי הוא יכול להיות פרוש מקבל. והענין כן הוא: כל מה שלא תמצאנו מפרש בתורה ותמצא שהתלמוד למד אותו באחת מי"ג מדות, אם פרוש הם בעצמם ואמרו שזה גוף תורה (חלק מהתורה) או שזה מדאורייתא — הרי זה ראוי למנותו, שהרי מקבלי המסרת (חו"ל) אמרו שהיא מדאורייתא; אבל אם לא בארו זאת ולא אמרו זאת בפרוש — הרי הוא מדרבנן, פיון שאין פסוק המורה עליו, גם זה פלל שכבר נשתבש בו זולתנו, ולפיכך מנה (בה"ג) יראת חכמים בכלל מצות עשה. ומה שהביאו לידי כך, פפי הנראה לי, דברי רבי עקיבא (פסחים כב): "אתה אלהיך תירא" (דברים ו, יג) — לרבות תלמידי חכמים. וחסבו שפל מה שגלמד ברבוי, הוא מן הפלל הנזכר (בכלל תרי"ג מצוות).

אף אם הדבר כמו שחשבו, מדוע לא מנו כבוד בעל האם (אב חורג) ואשת האב מצוה בפני עצמה, נוספת על כבוד אב ואם? וכן כבוד אחיו הגדול? שכן האנשים האלה למדנו (רק) מרבוני שחביבים לכבדם. אמרו (כתובות קג): "את אביך" (שמות כ, יב) — לרבות אחיך הגדול ולרבות בעל

שום ספק — שנאכיל את הרעבים, ונלביש את הערמים, ונתן מצע למי שאין לו מצע, וכסוי למי שאין לו כסוי, ונשיא את הפנוי שאין לו יכלת להתחתן, ונרפיב מי שדרכו לרכב, במפרסם בדברי התלמוד (כתובות סז): שפל-זה נכנס לכלל אמרו: "די מחסרו". אף פאלו לשון התלמוד מחבר אצל אלו בלעגי שפה ובלשון אחרת (ולכן טעו בדבר המפורש בתלמוד); ולולא כן — לא מנו מקרא מגלה וכדומה בין המצות שגממרו לו למשה בסיני. ולשון הגמרא בשבועות (לט): אין לי אלא מצות שנצטוו על הר סיני; שעתידין להתחדש, כגון מקרא מגלה, מנין? תלמוד לומר: "קיימו וקבלו" (אסתר ט, כז) — קיימו מה ששקבלו כבר, והוא: שיאמינו בכל-מצוה שיתקנו הנביאים והחכמים פלאחר מכן.

אבל תמהני: מדוע מנו מצות עשה שהן מדרבנן, כמו שהזכרנו, ולא מנו גם-כן מצות לא-תעשה שהן מדרבנן? הרי כמו שמנו בין מצות עשה גר חנפה ומקרא מגלה ומאה ברכות והלל, היה להם למנות גם-כן בכלל מצות לא-תעשה — עשרים שניות כעשרים מצות לא-תעשה? כי כמו שפל-ערוה וערוה (איסורי ביאה) היא לא-תעשה דאורייתא, כן פל-שניה ושניה (נשים שהן קרובות של קרוביו של האדם — "שניות" — שמן התורה היו מותרות) היא לא-תעשה דרבנן, כמו שבארו ואמרו (יבמות פרק ב משנה ד): שניות מדברי סופרים. וכבר נתבאר בתלמוד, שמה שאמרו במשנה "אסור מצוה" רצונם לומר: השניות. ואמרו: מאי (מהו לשון) מצוה? מצוה לשמע דברי חכמים. וכך היה להם למנות בתוך הפלל אחות חלוצה, שהיא מדברי סופרים!

פללו של דבר: אלו מנינו פל-עשה דרבנן וכל-לא-תעשה דרבנן, היה הענין מגיע לאלפים רבים! וזה דבר ברור שאין בו נסתור פלל, והוא: שפל מה שהיא מדרבנן אינו נחשב בכלל תרי"ג מצות, לפי שהסכום הזה פלם פסוקי תורה ואין בהם שום דבר מדרבנן, כמו שנבאר. אף זה שהם מונים מקצת דברים שהם מדרבנן ומניחים מקצתם לפי בחירתם — זה דבר שאי אפשר לקבלו בשום פנים, יאמרו מי שיאמרו. וכבר

נמנעים מלמנותן מפני שאינן ברורות, ושאותו הדין הנלמד באותה המדה אולי נכון ואולי בלתי נכון — לא זאת היא הסבה, אלא הסבה היא, שכל מה-שנלמד הם ענפים מן-העקרים שנאמרו לו למשה בסיני בפרוש, והם: תרני"ג מצות.

ואפלו היה משה בעצמו הלומד, הרי אלו אינם נמנים. והראיה לכל-זה אמרם בגמרא תמורה (טז): אלה ושבע מאות קלין וחקרין וגזרות שוות ודקדוקי סופרים נשתפחו בימי אבלו של משה, ואף-על-פי-כן החזירן עתניאל בן-קנז מפלפולו, שנאמר: "ויאמר כלב אשר-יכה את-קרית-ספר ולכדה וגו' וילכדה עתניאל בן-קנז" (יהושע טו, טז-יז). ואם אלו הן הנשפחות, כמה היה הסף הכולל שממנו נשפח מספר זה. שהרי לא יתכן לומר שנשפח כל מה-שנלמד. אם כן אין ספק, שאותם הדינים שנלמדו בקל וחקר או במדה אחרת היו אלפים רבים — וכל-אלו כבר היו בימי משה רבנו, שהרי בימי אבלו נשתפחו. הנה נתבאר לך שאפלו בימי משה מדברים על "דקדוקי סופרים" (לשון הגמרא דלעיל), לפי שכל מה-שלא שמעו בסיני בפרוש — הרי הוא מדברי סופרים. הנה נתבאר, שתרי"ג מצות שנאמרו לו למשה בסיני לא מנו בהן כל מה-שנלמד בשלש עשרה מדות, אפלו לא בזמנו עליו השלום — כל-שכן שלא נמנה בהן מה-שנלמד בזמן מאחר. אלא רק זה נמנה מה-שהיה פרוש שנמסר בשמו. והוא, שיאמרו נושאי הקבלה בפרוש, שדבר זה אסור לעשותו ואסורו מדברי תורה; או שיאמרו שהוא גוף תורה — אז נמנה אותו, שהרי נלמד מפי הקבלה, ולא באחת המדות; ולא הזכירו בענינו אחת המדות והביאו עליו ראיה באחת מי"ג מדות אלא להראות חכמת הכתוב, כמו שבארנו בפרוש המשנה.

הכלל השלישי: שאין למנות מצות שאינן נוהגות לדורות.

דע שאמרם: "תרני"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני" מורה, שמספר זה הוא מספר המצות הנוהגות לדורות. לפי שמצות שאינן נוהגות לדורות אין להן קשר בסיני, אם נאמרו בסיני ואם

אמר; "ואת-אמך" (שם) — לרבות אשת אביך, כמו שאמרו: "את-ה' אלהיך תירא" — לרבות תלמידי חכמים. ומדוע מנו אלו ולא מנו אלו? וכבר הביאם חסר הדיעה לענין חמור יותר מזה והוא, שאם מצאו דרש של איזה פסוק, ואותו הדרש מתייב לעשות איזו פעולה או להתרחק מאיזה דבר — ואלה כלם בלי ספק דרבנן — הרי הם מונים אותם בכלל המצות, אף-על-פי שפשטה דקרא אינו מורה על שום דבר מאותם הדברים, ועל אף הכלל שלמדונו, עליהם השלום, באמרם (שבת סג): אין מקרא יוצא מידי פשוטו; ואף-על-פי שהתלמוד חוקר בכל-מקום, כשמוצאים (חז"ל) פסוק שלמדו ממנו ענינים רבים על דרך הבאור והבאת הראיות, ושואל: גופה דקרא (פשוטו של מקרא) במאי קא מדבר? (ורק בזה היה עליהם להתחשב) — אלא מכיון שהם מסתמכים על שגיאה זו, מנו בכלל מצות עשה: בקור חולים ונחום אבלים וקברת מתים, בגלל הדרש הנאמר על דבריו יתעלה: "והודעת להם את-הדרך" לכו בה ואת-המעשה אשר יעשו" (שמות יח, כ) והוא אמרם על זה (בבא קמא ק): את-הדרך — זו גמילות חסדים; לכו — זה בקור חולים; בה — זו קברת מתים; ואת-המעשה — אלו הדינים; אשר יעשו — זו לפנים משורת הדין. וחסבו שכל-פעולה ופעולה מן-הפעולות האלה היא מצוה בפני עצמה, ולא ידעו שכל-הפעולות האלה ודומיהן נכנסות תחת מצוה אחת מכלל המצות האמורות בתורה בפרוש, והוא אמרו יתעלה: "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). ובדרך זו גופה מנו חשוב תקופות (לוח השנה) כמצוה בגלל הדרש הנאמר על הפסוק: "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" (דברים ד, ו). והוא אמרם (שבת עה): איזו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הרי אומר: זה חשוב תקופות ומזלות.

הלא אלו היו מונים ענין שהוא ברור יותר מזה, שאפשר להעלות על הדעת יותר שראוי למנותו — וזה כל-דבר שנלמד במדה אחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן — כי אז היה מספר המצות מגיע לאלפים רבים. שמא תחשב שאנו

יתעלה: "אל-תצר את-מואב ואל-תתגר בם מלחמה" (דברים ב, ט); וכן הלאו שבא בענין בני עמון: "אל-תצרום ואל-תתגר בם" (שם, יט). אף היה לו למנות בכלל מצות עשה את הפסוק: "עשה לך שרף ושים אתו על-נס" (במדבר כא, ח); והפסוק "קח צנצנת אחת ותן-שמה מלא-העמר מן" (שמות טז, לג), פשם שמו תרומת המכס (בביזת מדין) וחיבת המזבח. וכן היה להם למנות: "היו נכונים לשלשת ימים" (שם יט, טו), וכן "גם-הצאן והבקר אל-ירעו" (שם לד, ג) ו"אל-יחרסו לעלות אל-ה'" (שם יט, כד), ורבים כאלה. הרי לא יסתפק בעל שכל, שכל-אלו הן מצות שנאמרו לו למשה בסיני — עשה ולא — אלא שהן פלן לפי שעה ואינן נהגות לדורות, ולכן אין למנותן. לפי העקר הזה אין גם למנות ברכות וקללות שנצטוו בגריזים ועיבל, ולא בנין המזבח שנצטוינו לבנותו בבואנו לארץ כנען — לפי שכל-אלו מצות לפי שעה. גם לא העשה, שנצטוינו להקריב שלמים כל-בהמה שנרצה לאכל ממנה — לפי שכל-זה צוה במיוחד במדבר, והוא אמרו: "והביאם לה" (.. וזבחו וזחי שלמים) (ויקרא יז, ה). אמרו בספרא (פרשת אחרי מות שם): והביאם — זו מצות עשה, אלא שהיא במדבר בלבד, כמו שבאר במשנה תורה (חומש דברים) הטר בשר תאנה לדורות, והוא אמרו: "בכל-אות נפשך תאכל בשר" (שם יב, כ). אלו היה צריך למנות כל מה-שהוא מסוג זה, היה כל מה-שצוה בו משה מן-היום שהיה לנביא עד היום שמת — מלבד המצות הנהגות לדורות — יותר משלש-מאות מצות, אם נמנה כל-מצוה שנתנה במצרים וכל מה-שבא במלואים וזולתם — פלם דברי תורה, מהם עשה ומהם לא-תעשה. אף כיון שלא יתכן למנות את-פלן, יתחייב בהכרח שלא תמנה אף אחת מהן; ולא כמו שעשה זולתנו, שלקח אחרות על דרך העזר (לצורך השלמה) כשנלאה למצא את המנין. — זהו מה-שרצינו להשיגו בכלל הזה.

הכלל הרביעי: שאין למנות צוויים הנוגעים לכל-מצות התורה בלה.

יש בתורה עשין ולאויין שאינם על דבר מסים,

לא. ולא נתפנונו באמרם "בסיני" אלא לעקר מתן התורה שנתנה בסיני, וזה מאמר ה' יתעלה: "עלה אלי ההרה ויהי-שם ואתנה לך וגו'" (שמות כד, יב). ובפרוש אמרו (מכות כג:): מאי קראה? (מהו הפסוק שמשם למדנו שישנן תרי"ג מצוות) "תורה צוה-לנו משה מורשה וגו'" (דברים לג, ד), כלומר: מנין תו'ר'ה', שהיא (בגימטריא) תרי"א; ו"אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמעוים; ובאלה נשלמו תרי"ג מצוות. (מדוע מפסוק זה דוקא אנו לומדים מנין המצוות): הפונה בסימן זה, שהדבר שצוה לנו משה ולא שמענוהו אלא ממנו הוא מנין תו'ר'ה' ואותה (דוקא) קרא: "מורשה קהלת יעקב" — ומצוה שאינה נוהגת לדורות אינה מורשה לנו, שכן לא נקרא "רשה" אלא דבר הקיים לדורות, כמו שנאמר: "כימי השמים על-הארץ" (שם יא, כא). וממה שאמרו (תנחומא פרשת תצא) גם זאת: שכל-אבר ואבר כאלו מצוה לאדם לעשות מצוה, וכל-יום ויום כאלו מזהירו מעברה — והרי זה מוכיח שהמנין הזה לא יחסר לעולם, אבל אלו היו מצות שאינן נהגות לדורות מפלל המנין, פי אז היה המספר הזה חסר בזמן שבו מסתימת חובת אותה המצוה, ולא היה מאמר זה (מנין תרי"ג) נכון אלא בזמן מסים.

ואמנם זולתנו (בה"ג) טעה גם בעקר הזה ומנה — כשהיה נתון בדחק (כדי להשלים המספר) — "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש" (במדבר ד, כ) (שאינן לויים לגעת בעת אריזת — "בליעת" — הכלים), וגם מנה (תחילת הפסוק; ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ..) "לא יעבד עוד" (שם ח, כה) — בענין (עבודת) הלוים. אבל גם אלו אינן נהגות לדורות אלא במדבר, אף-על-פי שאמרו (סנהדרין פא:): רמז לגונב את-הקסנה (כלי שרת — קשוות) — "לא יבאו לראות" ("בבלע את הקודש" — שגונבים את כלי הקודש) הרי די באמרם "רמז", שפשוטה דקרא אינו בענין זה; וגם אינו מפלל מחיבי מיתה בידי שמים, כמו שנתבאר בתוספתא (פרק א דכריתות) ובסנהדרין (פג.).

אכן תמהני על מי שמנה את-הלאויין האלה — מדוע לא מנה את-הפסוק בענין המן: "איש אל-יותר ממנו עד-בקר" (שמות טו, יט)? וכן אמרו

הכלל החמישי: שאין למנות טעם המצוה כמצוה בפני עצמה.

יש שנאמרו בטעמי המצוות כעין לאוין, ואפשר לחשב שהם מכלל מה-שראוי למנותו בפני עצמו. וזה כגון אמרו: "לא-יוכל בעלה הראשון אפר-שלחה (גרשה) לשוב לקחתה וגו' (אחרי אשר הוטמאה) ולא תחטיא את-הארץ" (דברים כד, ד), שכן אמרו: "ולא תחטיא את-הארץ" טעם לאסור מה-שקדם, כאלו אמר: אם תעשה זאת — הרי תרבה שחיתות בארץ. וכך, למשל, אמרו: "אל-תחלל את-בתך להזנותה ולא-תזנה הארץ" (ויקרא יט, כט), שכן אמרו: "ולא-תזנה הארץ" — טעם; כאלו אמר: שטעם אסור הזה, כדי שלא תזנה הארץ. וכן אמרו: "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" (שם יא, מג), אחרי שהזכיר אסור המינים (מן החי) שנאסרה אכילתם ונתן טעם לכך ואמר: אל-תטמאו באכילתם, כאלו אמר, שהעברה על הלאו הזה טמאת נפש. ובפרוש אמרו בספרי (במדבר לה, לד) על דבריו: תעלה אחרי שקדמה האזהרה שלא לקחת כפר לרוצח: "ולא תטמא את-הארץ" (במדבר לה, לד) — מגיד הפתוב, ששפיכת דמים מטמא את-הארץ. הנה נתבאר, שהלאו הזה טעם ללאו הקודם, לא שהוא דבר אחר. וכן אמרו (זבחים טז): "וימן-המקדש לא יצא (הכהן הגדול מבית המקדש) ולא יחלל" (ויקרא כא, יב) — האם יצא חלל. וכבר טעה זולתנו גם בכלל הזה, ומנה את-הלאוין האלה כלם בלי התבוננות. אכן יתבייש מי שמנה אותם כשישאלוהו ויאמרו לו: הלאו הזה על מה הוא מזהיר? ואז לא תהיה לו תשובה כלל, ובכך תברר בטול מנינו — וזה מה-שרצינו לבאר בכלל הזה.

הכלל השישי: שהמצוה שיש בה עשה ולא-תעשה, יש למנות עשה שבה עם מצוות עשה, ולא שבה עם מצוות לא-תעשה.

דע שדבר אחד יכול להיות בו עשה ולא-תעשה על אחד משלושה פנים: או שתהיה עשית איזה דבר מצוות עשה, והעברה עליו מצוות לא-תעשה, כגון שבת יום-טוב ושמטה, שעשית המלאכה בהם — מצוות לא-תעשה, והשביטה בהם — מצוות עשה, כמו שיתבאר. וכן צום יום

אלא כוללים את-המצוות כולן, כאלו יאמר: עשה כל מה-שצויתך עליו והשמר מכל מה-שהזהרתך ממנו, או: אל תמרה בשום דבר ממה שצויתך עליו. הכי אין מקום למנות את הצווי הזה כמצוה בפני עצמה, לפי שאינו מצוה לעשות איזה דבר מסים — עד שיהיה מצוות עשה; וגם אינו מזהיר ממעשה מסים — עד שיהיה מצוות לא-תעשה. כך, למשל, אמרו: "ויכלל אשר אמרתי אליכם תשמרו" (שמות כג, יג), וכגון אמרו: "את-חקותי תשמרו" (ויקרא יט, יט), "ואת-משפטי תעשו" (שם יח, ד), "ושמרתם את-בריתי" (שמות יט, ה), "ושמרתם את-משמרותי" (ויקרא יח, ל). והרבה כאלו. וכבר טעו בכלל הזה, עד שמנו "קדושים תהיו" (שם יט, ב) מצוה מכלל מצוות עשה, ולא ידעו שנה שנאמר: "קדושים תהיו", "והתקדשתם והייתם קדושים" (שם יא, מד) — הם צווים לקיים כל-התורה, כאלו אמר: היה קדוש בעשותך כל מה-שצויתך עליו, ותשמר מכל מה-שהזהרתך ממנו. ולשון ספרא (פרשת קדושים שם): קדושים תהיו — פרושים יהיו, כלומר: הברדלו מכל-התועבות שהזהרתי אתכם מפלן. ובמכלתא אמרו: "ואנשי קדש תהיון לי" (שמות כב, ל) — איסי בן-יהודה אומר: כשהקדוש-ברוך-הוא מחדש מצוה לישראל הוא מוסיף להם קדשה, כלומר: הצווי הזה (שנתחדש) אינו עומד (אינו כמטרה) בפני עצמו, אלא הוא קשור למצוה שצווי בה (למשמעות העמוקה של קיום "מצוה" של הקדוש ברוך הוא) שכן כל-המקיים אותו הצווי נקרא קדוש. אם כן אין הברדל בין שהוא אומר: "קדושים תהיו" או אלו הנה אומר: עשו מצוותי; שהרי כלום היינו אומרים: זו מצוות עשה נוספת על המצוות שנגמזו אליהן שצוה לקיים? כך לא נאמר על "קדושים תהיו" וכיצא בו שהוא מצוה לפי שלא צוה לעשות דבר חוץ ממה-שידענו. ולשון ספרי (במדבר טו, מ): "והייתם קדושים" — זו קדשת מצוות. — הנה נתבאר מה-שכוננו לו. ומן-הכלל הזה גם כן אמרו: "ומלתם את ערלת לבבכם" (דברים י, טז), כלומר: תפגע ותשמע לכל-המצוות שקדם זכרן. וכן "וערפכם לא תקשו עוד" (שם) רצונו לומר: אל תמרו בקבלת כל מה-שצויתך ואל תעבר עליו.

ומתרות לאלו ואלו (כמפורט בארבעת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות).

אם-כן אלו מנינו כל-דין ודין מן-הדינים האלה כמצוה בפני עצמה, היו דיני מסכת יבמות לבדה מגיעים ליותר ממאתים מצוות, ואין אף אחת מהן שאינה או עשה בפני עצמה או לאו — שנאמר, למשל: זו צריכה לחלץ באפן כזה, או להתניבם באפן כזה; או נאמר: זו אסורה לזה, או אי אפשר לה לחלץ או להתניבם כלל. וכך צריך להיות בכל-מצוה ומצוה.

פיון שהדבר כף — וזה ממה-שאין בו מחלקת — הרי שהלכות המצוה, אף אם הן מפרשות בתורה, אין למנותן; כי לא מפני שהפתוב באר הלכות אותה המצוה או תנאים שבה, נמנה אנחנו כל-תנאי או כל-פרט הלכה כמצוה בפני עצמה. וכבר טעו בזה הרבה: שכן כל-מה-שנמצא כתוב מונים, בלי להתבונן בעקר המצוה ולא בהלכותיה או תנאיה. הרף משל: שהפתוב חבי בספר ויקרא (פרק ה): את מטמא מקדש וקדשיו והנוזפים עמו (להביא) קרבן חטאת — וזו מצוות עשה בלי ספק. אחר-כך באר הפתוב מה הן הלכות הקרבן הזה, ואמר שיהא פשבה או שעירה; ואם אין ידו משגת דמיה, יביא שתי תורים או שני בני יונה; ואם לא יוכל, יביא עשירית האיפה סלת — וזה הוא קרבן עולה ויורד. הנה זה אינו אלא באור, מהו הקרבן המטל עליו. אף אין למנות פאן שלש מצוות ולאמר: המצוה שצוה להקריב בהמה ואחר-כך המצוה שצונו להקריב עוף ואחר-כך המצוה שצונו להקריב עשירית האיפה — לפי שאינם שלשה צווין אלא מצוה אחת, והיא: שיקריב קרבן על שגגתו, ואותו הקרבן הוא כף או כף אם אי-אפשר בכף. ומן הסוג הזה גם כן שגגת מצוות, והוא שהפתוב אמר בויקרא (שם ד), שמי ששגג ועבר על מצוות ה' יקריב קרבן — וזו מצוות עשה אחת, והיא: שיקריב השוגג חטאת בתנאי שתהיה השגגה בדבר שחייבין על זדונו כרת, ויש בו מעשה והיא מצוות לא-תעשה, כמו שבארנו בפרוש (המשניות ב) הוריות (בהקדמה) וכרתות (פרק א משנה ב). אחר-כך פרט הפתוב הלכות בענין קרבן זה וכתב עליו מקראות ואמר: אם השוגג

כפור — מצוות עשה, והאכילה בו — מצוות לא-תעשה. או שיהיה לאו שקדמו עשה, כגון אמרו על אוגס ומוציא שם רע: "ולו-תהיה לאשה" (דברים כב, יט ו-כט) — וזו מצוות עשה, ואחר-כך אמר: "לא-יוכל לשלחה כל-ימיו" (שם) — וזו מצוות לא-תעשה. או שיהא הלאו קדם ואחר-כך ינתק (יבטל) לעשה (שקיום ה"עשה" מבטלו) כגון אמרו: "לא-תקח האם על-הבנים" (שם כב, ו) ואחר-כך: "שלח תשלח את-האם" (שם, ז). כל-מין מאלו יש למנות עשה שבה בכלל מצוות עשה, ולא שבה בכלל מצוות לא-תעשה — לפי שבפרוש [אמרו] חכמים בכל-אחת מהן, שהיא מצוות עשה ומצוות לא-תעשה, והרבה פעמים אומרים: עשה שבה ולא שבה: וזה דבר ברור, שענין העשה שבה אינו ענין הלאו והם שני ענינים נפרדים, שצוה על אחד מהם והזהיר על האחר; ואיני זוכר שמישהו טעה בכלל הזה, עד כמה שאני זוכר עתה.

הכלל השביעי: שאין למנות פרטי הלכות המצוה.

דע שכל-מצוה היא משפט אחד מקבל, ומן ההקדמה הזאת (שרבנו הציבה והגדירה בראש כל מצוה ב"ספר המצוות") מתחייבים צווים ואזהרות רבים בהלכות המצוה. המשל לקף: החליצה והיבום (אשה שמת בעלה ולא השאיר זרע אחריה, על אחי בעלה ליבמה — לישאנה — או לקיים חליצה שהן כעין גירושין) הן שתי מצוות ממצוות עשה — וזה אין בו מחלקת. אבל כשנתבונן בהלכות שתי המצוות האלה ממצוות עשה ומה-שצריך לעשות בהן בהתאם להקדמות ההלכה — יתחייב, שיהיו מקצת הנשים חולצות ולא מתיבמות, ומקצתן מתיבמות ולא חולצות, ומקצתן לא חולצות ולא מתיבמות. וכן גם האנשים, כלומר: היבמין. מקצתם חולצין ולא מיבמין, ומקצתם מיבמין ולא חולצין, ומקצתם חולצין ולא מיבמין, ומקצתם או מיבמין או חולצין. וכן נמצא שהיבמות מקצתן חולצות מזה ומתיבמות לזה, ומקצתן חולצות מזה ומקצתן מתרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן, ומתרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן, ואסורות לאלו ואלו.

שֶׁרָפָה וּלְמַקְצָתָן סִקִּילָהּ. אָבֵל אֵלֶּיךָ הָיָה צָרִיף לְמִנּוֹת פְּרוּט דִּין הַמְצָנָה מֵאַחַר שֶׁהוּא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, הֵינּוּ צָרִיכִים שְׁלֹא לְמִנּוֹת "מִכֶּה-נֶפֶשׁ בַּשִּׁגְגָה — גֹּלָה" כְּמִצְוֵה אַחַת, פִּיּוֹן שֶׁהַפְּתוּב פָּרַט הַלְכוֹת מִצְוֵה זֶה (בַּמְדַּבֵּר לֵה). וְהָיָה לָנוּ לְמִנּוֹת כָּךְ: מֵהַשְּׂאֵמֶר הַפְּתוּב: "וְאִם-בְּכָלִי בְרָזַל הִכְהוּ" — מִצְוֵה אַחַת; וְהַמְצָנָה הַשְּׂנִיָּה — אָמְרוּ: "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר-יָמֹות בָּהּ הִכְהוּ"; וְהַמְצָנָה הַשְּׁלִישִׁית — אָמְרוּ: "אוֹ בְּכָלִי עֵץ-יָד אֲשֶׁר-יָמֹות בּוֹ הִכְהוּ"; וְהַמְצָנָה הַרְבִּיעִית — אָמְרוּ: "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת-הַרְצָח"; וְהַמְצָנָה הַחֲמִישִׁית — אָמְרוּ: "וְאִם בַּשִּׁנְאָה יִהְדַּפְּנוּ"; וְהַמְצָנָה הַשְּׁשִׁית — אָמְרוּ: "אוֹ-הַשְּׁלִיף עָלָיו בְּצַדִּיהָ"; וְהַמְצָנָה הַשְּׁבִיעִית — אָמְרוּ: "אוֹ בְּאֵיבָה הִכְהוּ בְּיָדוֹ"; וְהַמְצָנָה הַשְּׁמִינִית — אָמְרוּ: "וְאִם בַּפְּתַע בְּלֹא-אֵיבָה הִדְפוּ"; וְהַמְצָנָה הַתְּשִׁיעִית — אָמְרוּ: "אוֹ-הַשְּׁלִיף עָלָיו כְּלִי בְּלֹא צַדִּיהָ"; וְהַמְצָנָה הָעֲשִׂירִית — אָמְרוּ: "אוֹ כְּכֹל-אֶבֶן אֲשֶׁר-יָמֹות בָּהּ בְּלֹא רְאוּת"; וְהַמְצָנָה הֵי"א — אָמְרוּ: "וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא-אוֹיֵב לוֹ"; וְהַמְצָנָה הֵי"ב — אָמְרוּ: "וְהַצִּילוֹ הָעֵדָה אֶת-הַרְצָח"; וְהַמְצָנָה הֵי"ג — אָמְרוּ: "וְהַשִּׁיבֵנו אֶתְּוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר-מִקְלָטוֹ"; וְהַמְצָנָה הֵי"ד — אָמְרוּ: "וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד-מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל"; וְהַמְצָנָה הֵט"ו — אָמְרוּ: "וְאִם-יֵצֵא יֵצֵא הַרְצָח"; וְהַמְצָנָה הֵט"ז — אָמְרוּ: "וְאִחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הַרְצָח" אֵלֶּיךָ עֲשִׂינוּ כֵּן בְּכֹל-מִצְוֵה וּמִצְוֵה, הָיָה מִנִּיץ הַמְצָנָה מִגִּיעַ לְיִתְרוֹ מֵאֲלָפִים — וְדָבָר זֶה בְּרוּר שֶׁהוּא בְּטֵל, לְפִי שֶׁכֵּן-זֶה הוּא פְּרוּט מִצְוֵה וְהִיא הַמְצָנָה הַמְנוּיָה הִיא: דִּין מִכֶּה נֶפֶשׁ בַּשִּׁגְגָה, וְזֶה הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטָוִינוּ לְדוֹן בּוֹ לְפִי דִינֵי הַפְּתוּבִים הָאֵלֶּה. וְכֵן קָרָאם ה' "מִשְׁפָּטִים" וְלֹא קָרָאם "מִצְוֹת" וְאָמַר: "וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמִּכָּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה".

וְכֵן נִתְעוֹרַר בְּעַל "הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת" וְשֵׁם לֵב לְמַקְצָת הָעֲנִינִים הָאֵלֶּה וְהַתְּלַבֵּט (הַתְּקַשָּׁה) בָּהֶם וְהַתְּחִיל לְמִנּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת וְאָמַר בְּמִנְיָנוּ: פְּרָשַׁת נְחִלוֹת, פְּרָשַׁת נְדָרִים וּשְׁבֻעוֹת, פְּרָשַׁת מוֹצֵא שֵׁם רָע. וְכֵן מָנָה הַרְבֵּה פְּרָשִׁיּוֹת, אֵלֶּיךָ שְׁלֹא נִתְבָּרַר לוֹ הָעֲנִיץ הַזֶּה בְּשִׁלְמוֹת וְלֹא הַשִּׁיגוֹ, וְלִפְיָךְ מָנָה בְּאוֹתָן הַפְּרָשִׁיּוֹת מֵהַשְּׂפָכָר מָנָה מִקְדָּם מִבְּלִי שֶׁהִרְגִישׁ בְּכָךְ. וְלִפִּי שֶׁנֶּעְלַם

מֵעַם הָאֶרֶץ — יִקְרִיב כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירָה; וְאִם הוּא נָשִׂיא — יִקְרִיב שְׁעִיר; וְאִם הוּא כֹהֵן גְּדוֹל — יִקְרִיב פֶּרֶ. אָבֵל אִם הַשִּׁגְגָה דוֹקָא בְּעִבוּדָה-זָרָה — יִקְרִיב הַשּׁוֹיֵג שְׁעִירָה בֵּין שֶׁהוּא נָשִׂיא אוֹ הַדְּיוּט אוֹ כֹהֵן גְּדוֹל. אִךְ עַל-יְדֵי שְׁנוֵי מִינֵי הַבְּהֵמוֹת שֶׁמֵּהֵן מִקְרִיבִים אֶת-הַקָּרְבָן, לֹא יִהְיֶה הַקָּרְבָן הָאֶחָד — שֶׁהוּא קָרְבָן שּׁוֹיֵג — לְרַבִּים, עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוֹת הַרְבֵּה. שֶׁכֵּן אֵלֶּיךָ הִדְבָר כָּךְ, הֵינּוּ צָרִיכִים לְמִנּוֹת גַּם-כֵּן אֶת-אֲמָרוֹ 'כְּשֶׁבָה' אוֹ 'שְׁעִירָה' כְּשִׁתִּי מִצְוֹת — וְגַם אָמְרוֹ 'שְׁתִּי תוֹרִים' אוֹ 'שְׁנֵי כִנִּי יוֹנָה' כְּשִׁתִּי מִצְוֹת — וְאִין הִדְבָר כֵּן; אֵלֶּיךָ הַצְּוִי (לְהַבִּיא) קָרְבָן הוּא מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשׁוֹנָה מְבִיא לְאוֹתוֹ הַקָּרְבָן עֲצָמוֹ שְׁעִירָה, וְאַחַר מְבִיא שְׁעִיר — זֶהוּ מִתְנַאֵי אוֹתוֹ קָרְבָן, וְאִין כְּלִי-תְנַאֵי מִתְנַאֵי הַמְצָנָה נִחְשָׁב כְּמִצְוֵה. הֵבֵן עֲנִיץ זֶה הֵיטֵב, כִּי הַטְּעוֹת בּוֹ נִסְתַּרְתָּ, לֹא יִרְגִישׁ בָּהּ אֵלֶּיךָ נְכוּן.

מֵהַסּוּג הַזֶּה גַּם אָמְרוֹ יִתְעַלָּה, שֶׁנֶּעְרָה מֵאֲרָסָה אִם יִנְתָּה — בְּסִקִּילָהּ; וְאִם הִיא בַת כֹהֵן — בַּשְּׂרָפָה; וְזֶה הִיא הַשְּׁלֵמַת דִּין עֲנֵשׁ אֶשֶׁת אִישׁ שְׁזֻנְתָּה. וְכֵן טָעָה בְּזֶה כְּלִי-מִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלָיו, שֶׁכֵּן מוֹנִים אֶשֶׁת אִישׁ מִצְוֵה, וְנֶעְרָה מֵאֲרָסָה מִצְוֵה, וּבַת כֹהֵן מִצְוֵה — וְאִין הִדְבָר כֵּן, אֵלֶּיךָ הוּא כְּמוֹ שֶׁאָבָרָה, וְהוּא: שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלָּה "לֹא תִנְאָף" (שְׁמוֹת כ, יד) — הִיא מִצְוֵה אַחַת מִכָּלל הַמְצָנָה, וְכֵן בְּקִבְלָהּ, שֶׁהִלָּא הִזָּה אֲזִהְרָה לְאֶשֶׁת אִישׁ; אַחֲרֵי-כֵן בָּא הַפְּתוּב אַחַר אֲזִהְרָה זֶה וְכֵן, שֶׁהַעוֹבֵר עַל לָאו זֶה יִהְרַג וְהוּא אָמְרוֹ: "מוֹת-יוֹמַת הַנְּאָף וְהַנְּאָפָת" (ויקרא כ, י). אַחֲרֵי-כֵן הַשְּׁלִים הַפְּתוּב אֶת-תּוֹרַת הָעֲנֵשׁ הַזֶּה וְהַתְּנָה בּוֹ תְּנַאֵים וְאָמַר, שֶׁאָמְרוֹ "מוֹת-יוֹמַת הַנְּאָף וְהַנְּאָפָת" יֵשׁ בּוֹ חֲלוּקִים: אִם אֶשֶׁת אִישׁ זֶה הִיא בַת-כֹהֵן — הָרִי הִיא נִשְׂרָפָת; וְאִם הִיא נֶעְרָה מֵאֲרָסָה בְּתוֹלָה — הָרִי הִיא נִסְקָלָת; וְאִם הִיא בְּעוֹלָה וְאִינָה בַת כֹהֵן — הָרִי הִיא בְּחִנְקָה. אָבֵל אִין הַמְצָנָה הַפְּכוֹת לְרִבּוֹת עַל-יְדֵי פְּרוּט סוּגֵי הַמִּיתָה, כִּי בְּכֹל-זֶה לֹא יֵצְאוּ מִגְּדָר אִסוּר אֶשֶׁת אִישׁ. וּבְפָרוּשׁ אָמְרוֹ בְּסִנְהֶדְרִין (נא:): הַכֹל הִיוּ בְּכֹלל נֶאֱפָת — הוֹצִיא הַפְּתוּב אֶת-בַּת יִשְׂרָאֵל לְסִקִּילָהּ, וְאֶת-בַּת כֹהֵן לְשֶׂרָפָה. וְצוּנָם לֹמַר בְּזֶה, שֶׁאִסוּר אֶשֶׁת אִישׁ כּוֹלֵל הַכֹל, וְהוּא שֶׁאָמַר בּוֹ הַפְּתוּב: "מוֹת-יוֹמַת הַנְּאָף וְהַנְּאָפָת"; אֵלֶּיךָ שֶׁחֲלַק הַפְּתוּב בְּמִיתָה זֶה וְקִבַּע לְמַקְצָתָן

יחד; וכבר הזכירו זאת המדברים בתורת ההגיון (חכמי הלשון) ואמרו בדברים האלה: "אבל הצווי והאזהרה אין להם בלשון הערבי שם הכוללם, ולפיכך הצרכנו לקראם גם שניהם בשם אחד מהם, והוא: הצווי (המתפצל לשנים: ה"צווי" – עשה, והאזהרה – לא תעשה)". הנה נתבאר לך, שהאזהרה והצווי ענין אחד הם". (ובכלל ה"צווי") המלה המפרסמת בלשון הערבי המשמשת לאזהרה היא מלת "לא", וענין זה עצמו מצוי בלי ספק בכל-לשון, פלומר: שאתה תצוה למצוה שיעשה או שלא יעשה. ברור אפוא שמצות עשה ומצות לא-תעשה שתיהן צווי מחלט: דברים שנצטוונו לעשותם, ודברים שהזהרנו מלעשותם. השם של אלה שנצטוונו לעשותם – מצות עשה, והשם של אלה שהזהרנו עליהם – מצות לא-תעשה; והשם הכוללם יחד בלשון העברי – גזרה (פקודה, צו), וכך קוראים חכמים כל-מצוה,

בין שתהיה עשה או לא-תעשה: גזרת מלה. אבל השלילה היא ענין אחר, והוא: שתשאל נשוא מנושא, ואין בזה שום צווי כלל, כגון שתאמר: לא אבל פלוני אתמול ולא שתה פלוני את-היין, ואין ראובן אבי שמעון וכיוצא בזה – שכל-זה הוא שלילה, ואפלו ירח צווי אין בו. והמלה שבה שוללים בערבית לרב היא מלת "מא", אף שוללים גם במלת "לא", ובמלת "בלי". אבל העברים הרי לרב שלילתם באותה מלת "לא" עצמה, שבה גם מזהירים; ושוללים גם במלת "אין" ומה-שמחבר אליה מן-הכפויים: "אינו" ו"אינם" ו"אינכם" וזולתם.

(ודוגמאות לכך): השלילה בעברי במלת "לא" כגון אמרו: "ולא-

קם נביא עוד בישראל כמש"ה" (דברים לז, י); "לא איש אל ויכזב" (במדבר כג, יט); "לא-תקום פעמים צרה" (נחום א, ט); "ולא-עמד איש" (בראשית מה, א); "ולא-קם ולא-זע ממנו" (אסתר ה, ט) וכאלה רבים. והשלילה במלת "אין", כגון אמרו: "ואדם אין" (בראשית ב, ה); "והמתים אינם יודעים מאומה" (קהלת ט, ה) וזולתם רבים גם כן.

הנה נתבאר לך ההבדל בין השלילה לאזהרה, והוא: שהאזהרה (היא חלק) מענין הצווי

מזולתנו הכלל הזה, הגיע לכך שמנה במצות צרעת אחד עשר מצות, ולא ידע שזו מצוה אחת, וכל מה-שנזכר בכתוב אינו אלא פרוט הלכות ותנאים. פרוש הדבר הזה שאנו נצטוונו שצרעת אדם מטמאתו, ונעשה טמא וחיב בכל מה-שחיבים בו הטמאים: להתרחק מן-המקדש וקדשיו ולצאת חוץ למחנה שכינה. אלא שאנחנו לא ידע איזו צרעת מטמאה ואיזו אינה מטמאה, לכן התחיל הכתוב לבאר ולפרט את-הדין: שאם הוא כף – הרי זה טהור; ואם הוא כף – הרי זה טמא; ואם הוא במצב כזה – מעמידין אותו זמן מסים. ובפרוש אמרו (ספרא ויקרא יג, כט): "לטהרו או לטמאו" (שם) – פשם שמצוה לטהרו, כף מצוה לטמאו – הרי שהמצוה היא רק שיאמרו לו: טמא או טהור, אבל פרטי הדברים שבהם יהא טמא או טהור – אין למנותם, לפי שהם תנאים ופרוטי הלכות.

והרי זה פאמרנו, שבעל מום אסור להקריבו, וזו מצות לא-תעשה; אלא נשאר לנו לדעת מה הם המומין. אף כלום נמנה כל-מום ומום כמצוה?! אלו היה הדבר כף – היה (עולה) מנינם קרוב לשבעים מום. אלא פשם שאין אנו מונים את-המומין – מה-מהם מום ומה-מהם אינו מום, אלא רק את-האזהרה שהזהרנו על בעל מום – כף אין גם למנות סימני הצרעת, מה-מהם טמא ומה-מהם טהור, אלא (מונים רק) שהמצרע טמא; וכל-השאר הוא באור מה היא הצרעת. ועל דרך זו ראוי למנות כל-מין ומין ממיני הטמאות כמצוה אחת, ואין מונים פרוט ההלכות של אותו המין מן-הטמאות ותנאיו, כמו שיתבאר ממנינו. הבה כלל זה, כי הוא עמוד התוף במה-שאנחנו עוסקים בו.

הכלל השמיני: שאין למנות השלילה עם האזהרה.

ידע שהאזהרה היא משני חלקי (סוגי) הצווי (הפקודה), פלומר (ה"צווי" מתחלק לשנים) שתצוה למצוה לעשות איזה דבר או שלא לעשותו; כגון שתצוהו לאכל ותאמר לו: אכל: או שתצוהו להמנע מאכל ותאמר לו: אל תאכל. אף אין בלשון הערבי שם הכולל את-שני הענינים האלה

כי ישכב את אשה .. והיא שפחה .. וחופשה לא ניתן לה) לא יומתו כִּי־לא חִפְּשָׁה" (ויקרא יט, כ) — לפי שהיא גם כן שְׁלִילָה וְלֹא אֲזַהְרָה. שֶׁכֵּן הוּא אֹמֵר: שְׂאִינָם חִיבִים מִתָּה פִּינָן שְׁלֵמָה חֲרוּתָה (ואין הקידושין חלין), וְאִין לְתַרְגָּם אֶת־זָה וְלוֹמַר "לא יִקְתְּלָא" (אל יחרגו), שֶׁכֵּכָף יֵצֵא מֵעֲנִין הַשְּׁלִילָה לְעֲנִין הָאֲזַהְרָה. כִּי אָמְרוּ כָּאֵן: "לא יומתו כִּי־לא חִפְּשָׁה" כְּמוֹ אָמְרוּ: "אִין לְנַעֲרָה חֲטָא מְוֹת" (דברים כב, כו) שֶׁשְּׁלַל מִמֶּנָּה חֵיבוֹב הַמִּיתָה בְּגִלְל הָאֲנָס; כֵּף שְׁלַל מֵהֶם כָּאֵן חֵיבוֹב הַמִּיתָה בְּגִלְל הַעֲבָדוֹת, כְּאֵלוֹ אָמַר: אִין לְהֶם חֲטָא מְוֹת, כִּי לֹא חִפְּשָׁה. וְכֵן אָמְרוּ: "וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה) — הוּא שְׁלִילָה. וּפְרָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה וּבְרָרוּ עֲנִינֹו וְאָמְרוּ (מדרש תנחומא שם): שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הַשְּׁמִיעֵנִי שֶׁכֵּל־הַיּוֹצֵא וְטוֹעֵן עַל הַפְּהִנָּה וַיִּבְקֶשׂה לְעֲצָמוֹ (כמנהג קרח ועדתו) — לֹא יֵאָרַע לוֹ מַה־שְּׂאָרַע לְקֶרַח וְעַדָתוֹ, כְּלוֹמַר: הַבְּלִיעָה וְהַשְּׂרָפָה — אֶלָּא יִהְיֶה עֲנִשׁוֹ "כְּאֶשֶׁר דָּבַר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לֹ" (מהביטוי "ביד משה" אנו למדים שילקה במה שלקתה יד משה) כְּלוֹמַר: הַצָּרַעַת; וְזֶהוּ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה אֵלָיו: "הִבְא־נָא יְדָךְ בְּחִיקָךְ" (שמות ד, ו) וְהִבִּיאוּ רְאִיָּה מִמֶּה־שְּׂאָרַע לְעִזְיָה מִלֶּךָ יְהוּדָה (שביקש להקטיר קטורת "ובידו מקטרת להקטיר — והצרעת זרחה במצחו" — דברי הימים ב כו, יט). וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁמִּצְאָנוּ דַּעָה אַחֲרַת (של חז"ל) בְּגִמְרָא סְנֵהֲדָרִין (ק"י), וְהוּא אָמַרְם: "כֵּל־הַמְחַזֵּיק בְּמַחֲלָקַת עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ" — הָרִי זֶה עַל דְּרָף הַתּוֹכְחָה לֹא שֶׁכֵּף פְּשֻטָּה דִּקְרָא בְּעֲנִין זֶה; אֲבָל הָאֲזַהְרָה עַל עֲנִין זֶה (המחלוקת) נִכְלָלַת תַּחַת לָאו אַחַר, כְּמוֹ שְׂאָבָא בְּמִקוּמוֹ (לא תעשה מה).

אִין אִפּוּא שׁוּם דְּבַר שְׁעַל יְדִיו אִפְּשֵׁר לְהַבְדִּיל בֵּין הַשְּׁלִילָה לְאֲזַהְרָה חוּץ מֵעֲנִין הַדְּבָרִים, אֲבָל לֹא מִן־הַמְלָה, פִּינָן שְׁמַלְת הַשְּׁלִילָה וְהָאֲזַהְרָה בְּעֲבָרִית מְלָה אַחַת, וְהִיא מְלַת "לא". וְלִכֵּן הַכְּרִית, שְׁלַמְעֵין תְּהֵא הַבְּנָה בְּעֲנִין הַדְּבָרִים וְאֹז יִשִּׁיג בְּקִלוֹת אִיזָה לָאו הוּא שְׁלִילָה וְאִיזָה לָאו הוּא אֲזַהְרָה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ מִקְדָּם. וַיִּכְבֵּר הַעִירוֹ חֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, עַל עֲנִין זֶה בְּמַה־שְּׁמִצְאָנוּ אֶצְלָם בְּמַחֲלָקַת שְׁנַפְלָה בִּיגִיָּהם בְּלָאו מִן הַלְּאִוִּין אִם הוּא שְׁלִילָה אוֹ אֲזַהְרָה, וְזֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה עַל חֲטָאֵת

וְאִינָה אֶלָּא פֶּעַל בְּצוּוִי, כְּלוֹמַר: כְּשֶׁם שֶׁהַצּוּוִי לְעוֹלָם לְעַתִּיד, כֵּף הָאֲזַהְרָה; וְלֹא יִתְכַן שְׁבַלְשׁוֹן יִהְיֶה הַצּוּוִי לְעֵבֶר — וְכֵף הָאֲזַהְרָה. וְאִין אִפְּשֻׁרוֹת לְהַכְנִיס צוּוִי לְסַפּוֹר, כִּי הַסַּפּוֹר זָקוּק לְנִשׂוּא וְנוֹשֵׂא וְהַצּוּוִי דְבוּר שְׁלָם בְּעֲצָמוֹ, כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר בְּסַפְרִים שְׁנַתְבָּרוּ לְכָף; וְכֵן לֹא תִכְנַס גַּם הָאֲזַהְרָה בְּסַפּוֹר. אֲבָל לֹא כֵּף הַשְּׁלִילָה — לְפִי שֶׁהַשְּׁלִילָה תִכְנַס בְּסַפּוֹר וְתִשְׁלַל בְּעֵבֶר וּבְעַתִּיד וּבַהֲנָה. וְכֵל־זֶה בְּרוּר מֵעֲצָמוֹ עַל־יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת.

פִּינָן שֶׁהַדְּבַר כֵּן — בְּשׁוּם פָּנִים אִין לְמְנוֹת אֶת־הַלְּאִוִּין שֶׁהֶם שְׁלִילָה בֵּין מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְזֶה דְּבַר מֵעֲצָמוֹ שְׂאִין צָרִיף עֲלָיו מוֹפֵת (ראייה), זוֹלַת מַה־שֶׁהַזְּכָרָנוּ בְּבָרוּר עֲנִינִי (דברי) הַבְּטוּיִים, כְּדִי לְהַבְדִּיל בֵּין הָאֲזַהְרָה וּבֵין הַשְּׁלִילָה (ורק על־ידי הבנת הענין אפשר לקבוע אם זו אזהרה או שלילה).

אֶף זוֹלַתְנוּ לֹא יָדַע זֹאת וְהִגִּיעַ לְכָף, שְׁמָנָה: "לא תִצָּא כְּצֵאת הַעֲבָדִים" (שמות כא, ז); וְלֹא יָדַע שְׁזוֹ שְׁלִילָה וְלֹא אֲזַהְרָה. וּבָאוּר הַעֲנִין כְּמוֹ שְׂאֶסְבִּיר, וְהוּא: שֶׁה' דָּן מִכָּה עֲבָדוֹ אוֹ אֲמָתוֹ הַפְּנִעִים שֶׁחֲסָרוּ בְּשַׁעַת הַתְּפָאָה אֶחָד מִרְאִשֵׁי אֲבָרִים (כמו שן ועין) — שֶׁהוּא יוֹצֵא לְחִפְּשֵׁי; הִיָּה אִפּוּא עוֹלָה בְּדַעַתְנוּ, שֶׁכֵּף הוּא בְּאִמָּה עֲבָרִיָּה מְכָל־שֶׁכֵּן מֵעֵבֶד פְּנִעִי (היוצא בשן ועין), וְשֶׁהִיא (אמה עבריה) אִם חֲסָרָה אֶחָד מִרְאִשֵׁי אֲבָרִים יוֹצֵאת לְחִפְּשֵׁי — לְפִיכֵף שְׁלַל מִמֶּנָּה דִּין זֶה בְּאָמְרוֹ: "לא תִצָּא כְּצֵאת הַעֲבָדִים", כְּאֵלוֹ אָמַר: אִין חוּבָה לְהוֹצִיאָה לְחִפְּשֵׁי כְּשֶׁמְחַסְרָה אֲבָר מֵאֲבָרִיָּה — הִנֵּה זֶה שְׁלִילַת דִּין מְסִים מִמֶּנָּה, אֶף לֹא אֲזַהְרָה. וְכֵף פְּרָשׁוּ מוֹסְרֵי הַקְּבִלָּה וְאָמְרוּ בְּמַכְלִתָּא (פרשת משפטים): "לא תִצָּא כְּצֵאת הַעֲבָדִים" — אִינָה יוֹצֵאָה בְּרִאִשֵׁי אֲבָרִים כְּדָרָף שֶׁהַפְּנִעִים יוֹצֵאִים. הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שְׁזוֹ שְׁלִילַת דִּין מְסִים הַנִּשְׁלַל מִמֶּנָּה, לֹא שֶׁהוּא הַזְּהִיר עַל הַדְּבַר.

וְאִין הַבְּדִל בֵּין אָמְרוֹ: "לא תִצָּא כְּצֵאת הַעֲבָדִים" וּבֵין אָמְרוֹ: "לא־יִבְקֵר הַכֶּהֵן לְשַׁעַר הַצֹּהֵב טָמֵא הוּא" (ויקרא יג, לו), שֶׁהוּא שְׁלִילָה בְּלִבְד, לֹא אֲזַהְרָה; וְהוּא שְׂבָא לְהוֹדִיעֵנוּ: שְׁעַם סִימָן זֶה אִינוּ צָרִיף הַסְּגוֹר (כבדיני טומאת הצרעת שכשמסתפק הכהן בדינה, מסתגר המנוגע כדי לבחון התפתחות) וְלֹא יִסְתַּפֵּק בּוֹ, כִּי הוּא טָמֵא. וְכֵן אָמְרוּ: "וְאִישׁ

יתחייב לשלם פְּלוּם, לפי שהוא חשוב כְּמַת שְׁאִין לוֹ עֶרְךָ מֵעַת שֶׁנִּגְמַר דִּינּוֹ. וְזֶהוּ הָעֲנָן שֶׁרָצָה בְּאָמְרוֹ "לֹא יִפְדֶּה", כְּלוּמַר: אֵין לוֹ פְּדִיּוֹן, שְׁיִצְטָרֵף אוֹתוֹ הַמְּעֲרִיף לְשֵׁלֶם. וְזֶהוּ דִין מִדִּינֵי הָעֲרָכִים וְהַלְכוּתָם שֶׁזְּכָרוּ הַפְּתוּב, אֲבָל אֵינוֹ אֲזַהְרָה. וּלְשׁוֹן הַמְּשֻׁנָה (עֲרִכִין פֶּרֶק א מִשְׁנָה ג): הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לְהַרְג לֹא נִדָּר וְלֹא נֶעְרָף. וּפְרַשׁ הַתְּלִמוּד (עֲרִכִין ו): שֶׁזֶּה בַּתְּנַאי שְׂיֵהָ יוֹצֵא מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהַרְג. וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים): חֲזִיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן, שְׁנֹאֲמַר: "כֹּל-חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם מִן-הָאֲדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוּמַת". הַתְּבוּנָן בְּדִיוֹק הַלְשׁוֹן וּבְעִמְק הָעֵינָן בָּה, אֵיף בְּאָרוֹ שֶׁהֲלָאוּ הִזָּה שְׁלִילָה וְלֹא אֲזַהְרָה בְּאָמְרוֹ: "אֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן" וְלֹא אָמְרוֹ: "אֵין פּוֹדִין אוֹתָם". אֶת-הָעֲנָן הִזָּה עֲצָמוּ בְּאָרוֹ בְּסִפְרָא בְּפֶרֶשׁת עֲרָכִים וְאָמְרוֹ: מִנִּין לְמַחֲזִיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין, לְאֶחָד ('מִעֲרִיף'). שְׁאָמַר "עֶרְפוּ (שֶׁל הַחֲזִיב מִיתַת) עֲלֵי", שְׁלֹא אָמַר כְּלוּם? תְּלִמוּד לּוֹמַר: "לֹא יִפְדֶּה", כְּלוּמַר: מִנִּין שְׁאֵינוֹ חֲזִיב עֶרְף. וּכְבָר בְּאֶרְנֵי עֲנָן זֶה בְּתַכְלִית הַבְּאוּר עַד שְׁאֵנִי אוֹמַר, שְׁלֹא נִשְׁאָר דְּבַר מְסַפֵּק אֶפְלוֹ לֹא לְקִשָּׁה הַהֲבֵנָה שֶׁבְּכַנֵּי אָדָם.

כִּינּוֹן שֶׁדַּבְּרָנוּ בְּעֲנָן זֶה, דַּע שֶׁהַמְּלִים הַמְּשֻׁמּוֹת בַּתּוֹרָה לְאֲזַהְרָה הֵן אֲרַבְּעֵ מִלִּים, וְכֹל מֵה-שֶׁהַזְּהִיר עָלָיו בְּאַחַת מֵאַרְבַּע אֵלוֹ נִקְרָא: מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה. וְהֵן: 'הַשְּׁמַר' וּפְנִי, 'אֵל' וְלֹא. וּבְפֶרֶשׁת אָמְרוֹ (זִבְחִים קו): כֹּל-מְקוֹם שֶׁנֹּאֲמַר: 'הַשְּׁמַר', 'פְּנִי' וְ'אֵל' וְ'לֹא' — אֵינוֹ אֵלָא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה.

אֲבָל נִשְׁאָר לָנוּ לְבָאָר דְּבַר אֶחָד, שֶׁבּוֹ תִּשְׁלַם כְּנֻתָה שֶׁעָרַף הִזָּה, וְהוּא: שֶׁכָּל-מְקוֹם שֶׁבְּאָר בַּתּוֹרָה וְחַיִּב אוֹתָנוּ לְנַקוֹת עֲצָמָנוּ עַל-יְדֵי שֶׁנִּשְׁלַל מֵעֲצָמָנוּ מַעֲשֶׂה פְּלוּנִי וּפְלוּנִי — הָרִי אוֹתוֹ הַמְּעֲשֶׂה נִמְנָה מְכַלל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֲלָאוּ שְׁנֹאֲמַר בּוֹ הוּא שְׁלִילָה וְלֹא אֲזַהְרָה. כִּי מִשְׁהֲטִיל עָלֵינוּ שֶׁנִּשְׁלַל מֵעֲצָמָנוּ וְנֹאמַר: אֵנִי לֹא עֲשִׂיתִי כֶּף וְלֹא עֲשִׂיתִי כֶּף — נוֹדַע בְּהַכְרַחַת, שֶׁעֲשִׂיתִי אוֹתוֹ הַכֶּף-וְכֶף מְזַהְרִים עָלֵיהֶ, וְזֶה כְּגוֹן שֶׁחֲזִיבֵנוּ הַפְּתוּב (בַּעַת הַ"וּוִידוּי" בַּבֵּית הַמְּקַדֵּשׁ עַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת) שְׁנֹאֲמַר: "לֹא-אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְּעֲרִיתִי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת" (דְּבָרִים כו, יד) — מִשְׁמַע מִזָּה: שֶׁכָּל-מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה מֵאֵלוֹ מְזַהְרִים עָלָיו,

הַעוֹף: "וּמֶלֶךְ אֶת-רֹאשׁוֹ מִמּוֹל עֶרְפוֹ וְלֹא-יִבְדִּיל" (ויקרא ה, ח). הִנֵּה תִּנָּא דִּינָן, וְהוּא הַמְּדַבֵּר בְּמִשְׁנָה, סוֹבֵר שֶׁזֶּוֹ אֲזַהְרָה, וְלִכֵּן הוּא אוֹמַר: אִם הַבְּדִיל (הַפְּרִיד אֶת הָרֹאשׁ מֵהַצְּוֹאר) — פְּסִל. יוֹצֵא לְפִי זֶה שֶׁהֲלָאוּ הִזָּה יִהְיֶה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה; שֶׁכֵּן כְּשֶׁהַבְּדִיל אֶת-הָרֹאשׁ — פְּסִל, כְּאֵלוֹ הַקְּרִיב שְׂאוּר אוֹ דְּבִשׁ. אֲבָל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבֵר, שֶׁהֲלָאוּ הִזָּה שְׁלִילָה (שְׁלִילַת הַהַכְּרַח) וְלֹא אֲזַהְרָה, וְשִׁפְרוּשׁ אָמְרוֹ: "לֹא יִבְדִּיל" — שְׁאֵינוֹ צְרִיף לְהַבְּדִיל הָרֹאשׁ, אֵלָא מְסַפִּיק שִׁיחֲתָף אוֹתוֹ בְּאֵיזָה שְׁעוּר, וּלְפִיכֶף אִם הַבְּדִיל — כְּשֶׁר לְפִי דַּעַתּוֹ. וְכֶף אָמְרוּ בְּגִמְרָא זְבָחִים (סוה): אוֹמַר הִזָּה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: שְׁמַעֲתִי שְׁמַבְּדִילִין בְּחִטָּאת הַעוֹף; מֵאֵי "לֹא יִבְדִּיל" — אֵינוֹ צְרִיף לְהַבְּדִיל. וְהַקְּשׁוּ עַל דְּבָרִים אֵלוֹ וְאָמְרוֹ: אֵלָא מַעֲתָה, גְּבִי בּוֹר נְמִי, דְּכַתִּיב: "וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר" וְלֹא יִכְסֹנוּ" (שְׁמוֹת כא, לג) — הִכִּי נְמִי (הַאֲמַנֵם כֶּךָ) דְּאֵינוֹ צְרִיף לְכַסּוֹת?! וְהִזָּה הַתְּשׁוּבָה: הֵתֵם דְּכַתִּיב: "בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם" — מְכַלְל דְּבַעֲזֵי פְּסוּי. הִנֵּה נִתְבָּאָר, שְׁמַבְּיֵאִים רְאֵיהֶ מֵעֲנָן הַדְּבָרִים, אִם זֶו שְׁלִילָה אוֹ אֲזַהְרָה. וְנִתְבָּאָר עוֹד שְׁאָמְרוֹ "לֹא יִבְדִּיל" — מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שְׁאָמְרָה הַמְּשֻׁנָה, וּמִכְּפִין יִתְבָּאָר שְׁאָמְרוֹ בְּעוֹלַת הַעוֹף: "וְשִׁשַׁע אֹתוֹ בְּכַנְפָיו לֹא-יִבְדִּיל" (ויקרא א, יז) — אֵין לְמִנּוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא שְׁלִילָה, הוּאֵיל וְלְדַבְּרֵי הַכֹּל: אִם הַבְּדִיל — כְּשֶׁר. שֶׁכֵּן, כִּינּוֹן שְׁאָמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה: "וְנִתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו" (שִׁם א, יב), הִזָּה עוֹלָה בְּדַעַתָּנוּ, שְׁגַם עוֹלַת הַעוֹף כֶּף, לְפִיכֶף אָמַר: אֵינוֹ צְרִיף לְהַבְּדִיל, אֵלָא וְשִׁשַׁע בְּלִבָּד; וְאִם הַבְּדִיל — כְּשֶׁר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוּמוֹ.

עוֹד מְכַלְל הַלְּאוּיִן הָאֵלָה שֶׁהֵם בְּגֶדֶר שְׁלִילָה אָמְרוֹ: "כֹּל-חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם מִן-הָאֲדָם לֹא יִפְדֶּה" (שִׁם כו, כט), וְיִתְבָּאָר לָךְ שֶׁזֶּוֹ שְׁלִילָה — לֹא אֲזַהְרָה — אִם תִּדַּע מֵהוּ מוֹבֵן הַדְּבַר הִזָּה, וְהוּא: שֶׁהַפְּתוּב כְּבָר דִּן בְּדַמִּים קְצוּבִים בְּעֲרָכִים לְפִי גֵיל הַנְּעֶרֶף וּלְפִי הַיּוֹתוֹ זָכַר אוֹ נִקְבָה, וְאֵין הַבְּדִיל בְּעֲנָן זֶה בֵּין שְׁאָמַר: "עֶרְפִי עָלֵי", אוֹ "עֶרְף פְּלוּנִי עָלֵי" — הָרִי אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ הַפְּלוּנִי מֵהוּ הוּא וּמֵה-גֵילוֹ, וְיִשְׁלַם בְּהֵתָאֵם לְכֶף. וְאִם הַנְּעֶרֶף הוּא אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין וְנִפְסַק דִּינּוֹ, וְאַחַר גְּמַר דִּינּוֹ אָמַר מִי שֶׁהוּא: "עֶרְף זֶה עָלֵי" — הָרִי זֶה לֹא

ויתבאר זה במקומו כשנדבר על מצות אלו.

הכָּלֵל הַתְּשִׁיעִי: שאין למנות את עצם הלאוין והעשה, אלא את-הענינים שמזוהרים ושמצוים עליהם.

דע, שכל-צוויי התורה ואזהרותיה הם בארבעה דברים: בדיעות, במעשים, במדות ובדבור. וזהו שצויתה אותנו להאמין ולקבל איזו דעה, כגון שנצטונו להאמין ביהוד. ובאהבת השם יתעלה ויראתו; או שהזהירה אותנו מלהאמין באיזו דעה, כגון שהזהרנו מלהיות בדעה שיש אלהות לזולתו. וכן צויתה אותנו באיזה מעשה, כגון שנצטונו להקריב את-הקרבנות ולבנות את-המקדש; או הזהירה אותנו מאיזה מעשה, כגון שהזהרנו מלהקריב לזולתו יתעלה ומלהשתחות לנעבד זולתו (עבודת אלילים). וכן צויתה אותנו להתנהג באיזו מדה, כגון שנצטונו בצדקה בחסד, ברחמנות, בחמלה ובאהבה, והוא אמרו: "וואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח); או שהזהירנו מאלו מדות, כגון שהזהרנו על הנטייה והנקימה וגאלת הדם וזולתן מן-המדות הרעות, כמו שאבאר. או שצויתה אותנו באמירת איזה דבר, כגון שנצטונו להודות לו ולהתפלל אליו ולהתודות על העונות וכיוצא בזה ממה-שאבאר; והזהירנו מאמירת איזה דבר, כגון שהזהרנו על שבועת השקר והרכילות ולשון הרע והקללה וזולתן.

אם השגו ענינים אלו, הרי ראוי למנות את-הענינים שמצוים או מזוהרים עליהם, בין שאלה מעשה או דבור או דעה או מדה. ואין להביט לרובי הצוין שבאו באותו הענין, אם המדבר ב"עשה"; או לרובי האזהרות שבאו בענינו, אם המדבר ב"לאו" — כי כלם לחזוק בלבד (להדגיש את חומרת הדבר). לפי שפעמים יבוא באותו ענין עצמו לאו אחרי לאו לחזוק, וכן יבוא בו צווי אחרי צווי לחזוק. אלא-אם-כן תמצא מאמר חכמים בחלוק הענינים ויבארו להם המפרשים, שכל-לאו מאלו או פל-עשה כולל ענין שלא פענן שכולל הלאו או העשה האחר — הרי אז ראוי למנותו בלי ספק, כי אז לא נשאר לחזוק אלא בא לתוספת ענין, אף-על-פי שפשט הכתוב (לכאורה) שהם בענין אחד. לפי שאנחנו אין אנו

אומרים שאיזה פסוק נכפל לחזוק ואינו לתוספת ענין אלא כשאין לנו על כך דברי המפרשים נושאי הקבלה; אבל אם נמצא קבלה, שהצווי הזה או הלאו כולל ענין פלוני, והצווי החוזר ונכפל כולל ענין אחר — הרי זה הנכון והאמת: שלא נכפל פסוק אלא לענין, ואז ראוי למנות את-זה בפני עצמו ואת-זה בפני עצמו. אבל אם אין ענין נוסף — הרי תכלית הכפל לחזוק; וגם בא להודיע, שהענין הזה חמור מאד, כיון שבאה בו אזהרה אחר אזהרה, או שנכפל להשלמת דין המצוה (שכל פסוק משלים פרטי דינים שאין בשני), או כדי ללמד ממנו איזה דין במצוה אחרת, כמו שמבאר התלמוד ואומר: מפנה (פסוק "פנוי" — כפול בענינו) — להקיש, לדון ממנו גזרה שונה. וכבר מצאנו שחכמים, עליהם השלום, העירו על ענין זה בגמרא פסחים בפרק השני (כד.), וכינונו לאחד הלאוין שלפי הנראה הוא נכפל, כיון שהאזהרה כבר נלמדה מזולתו, ובקשו להקימו בענין נוסף, ואמרו על כך בדרך טענה וקשה: אמר לה רבינא לרב אשי: ואימא (אמור, אולי, שהפסוק נכפל כדי) לעבר עליו בשני לאוין? פלומר: זה שאתה רוצה להקים את-הלאו הזה בענין אחר, שלא פענן שנלמד מן-הלאו האחר — מדוע מתבקש מוצא זה? שמה נכפל באותו ענין עצמו, כדי שיהא העושה אותו הדבר חייב בשני לאוין?! ובאה התשובה: אמר לה: פל-היכא (בכל מקום) דאפא למדרש (שאפשר לפרש שהכפילות באה להוסיף דין חדש וכדומה) — דרשינן, ולא מוקמינן (ולא מניחים שמטרת הכפילות להשמיענו) בלאוי יתיירי. הנה נתבאר לה, שכל-לאו שלא בא לתוספת ענין — הרי הוא נקרא: יתר ("לאו יתיירי"), פלומר: שהוא נכפל. ואף-על-פי שאמרו שהוא לעבר עליו בשני לאוין — הרי בכל-זאת הוא לאו יתר, כמו שמתבאר מן-הלשון הזה (שבגמרא דלעיל), ואין ראוי למנותו כיון שנכפל. הנה נתבאר לה, שמשפר המצות אינו מתרבה בגלל רובי הלאוין או העשין. הרי ידוע, שצווי השביתה בשבת נכפל בתורה שתיים עשרה פעמים — פלום יסבר מישהו המונה את-המצות ויאמר: שמשלל מצות עשה השביתה בשבת, והיא שנים עשר מצות?! וכן באה האזהרה על אכילת הדם שבע פעמים —

שֶׁלשׁ מִצְוֹת מִפְּנֵי כְּפִילַת הַלְּאוּ, בְּגִלְל אֲמָרָם
בְּגִמְרָא מְצִיעָא (נט:): הַמְּאַנְה אֶת-הַגֵּר (בדיבורים)
— עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן, וְהַלּוֹחֲצוֹ (דוחקו במעשים)
— בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן, אֲלֵא אֵלֶּה שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּלִבְד:
"לֹא תוֹנֶה" "וְלֹא תִלְחָצְנֻהוּ" (שמות כב, כ), וְנִכְפַּל
הַלְּאוּ בְּכֶף — וְזֶה בְּרוּר, אֵינן בּוֹ שׁוּם סִפְקָ.
וּבְפֵרוּשׁ אֲמָרוּ בְּגִמְרָא מְצִיעָא (שם): "מִפְּנֵי מָה
הַזְהִירָה תוֹרָה בְּשִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת עַל הַגֵּר?
מִפְּנֵי שְׁסוּרוֹ רַע!" כְּלוּם אֲפָשֶׁר לְמִישֶׁהוּ לִזְמַר,
שְׂאֵלוֹ שְׁלֹשִׁים וְשִׁשׁ מִצְוֹת מִכָּלֵל תְּרִי"ג מִצְוֹת?!

הָרִי זֶה מָה שְׂאִי-אֲפָשֶׁר לְאָמְרוּ.

הַגֵּה נִתְבָּאָר וְנִתְבָּרַר, שְׂאֵינן לְמִנּוֹת כָּל-לְאוּ הַנִּמְצָא
בַּתּוֹרָה וְלֹא כָּל-עֲשֵׂה, לְפִי שְׂאֲפָשֶׁר שִׁיְהִיָּה
נִכְפַּל — אֲלֵא רְאוּי לְמִנּוֹת אֶת-הָעֲנִינִים שְׂמִצְוִים
אוּ מְזֻהָרִים עֲלֵיהֶם. וְאִי-אֲפָשֶׁר לְדַעַת שֶׁהֲלֹאוּ אוּ
הַעֲשֵׂה הַנִּכְפַּל בָּא לְתוֹסֶפֶת עֲנִינִן, אֲלֵא עַל-יַדִּי מוֹרָה
שְׂיִוְרָה עַל זֹאת — וְהֵם מְקַבְּלֵי הַפְּרוּשׁ (חכמינו)
עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוּם גַּם לֹא יִטְעַף שֶׁהֲלֹאוּ נִכְפַּל בְּכַטּוּיִים
שׁוֹנִים, כְּגוֹן אֲמָרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִבְצַר כְּרָמְךָ לֹא
תַעֲלֹל אֶת-רֵיךְ" (דברים כד, כא) אַחַר אֲמָרוּ
"וְשִׁכַחְתָּ עִמָּךְ בַּשָּׂדֶה לֹא-תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ" (שם, יט),
וְאֲמָרוּ: "כִּי תִחַבֵּט זֵיתְךָ לֹא תִפָּאָר אֶת-רֵיךְ" (שם,
כ) — לְפִי שְׂאֵינן אֵלֶּי שְׁנֵי לְאוּיִן, אֲלֵא זֶה אֲזַהְרָה
אֶחָת עַל עֲנִינִן אֶחָד, וְהוּא, שְׂלֵא יִקַּח מִה-שְׂשֻׁכַּח
מִן-הַתְּבוּאָה אוּ הַפְּרוֹת בְּעַת אֲסִיפְתָּם, וְהִבִּיא לְכֶף
שְׂתֵי דְגִמְאוֹת: עֲנִינִים וְזִיתִים; פְּרוּשׁ "לֹא תִפָּאָר":
אֶל-תִּכְרַת מִה-שְׂשֻׁכַּחְתָּ בְּקִצּוֹת הַפְּאֹרוֹת, וְהֵן
הַעֲנִינִים*. אִךְ מִמֶּה-שְׂרָאוּי לְהוֹסִיף לְכָלֵל הַזֶּה הוּא
מִה-שְׂאֲמַר עֲתָה, וְהוּא: הָעֲנִינִן שְׂאֲמָרְנוּ, שְׂיִשׁ
לְמִנּוֹת אֶת-הָעֲנִינִים שְׂמִצְוִים אוּ מְזֻהָרִים עֲלֵיהֶם
הוּא בַּתְּנָאִי, שְׂיִהֵא בְּאוֹתוֹ הָעֲנִינִן שְׂמְזֻהָרִים עֲלֵיו
לֹאוּ מִיַּחַד בְּכָל-עֲנִינִן וְעֲנִינִן; אוּ שְׂיִשׁ רְאִיָּה שְׂאֲמָרוּהָ
בְּעֲלֵי הַקְּבֵלָה, הַמְּבַדִּילָה אֶת כָּל-הָעֲנִינִים זֶה מִזֶּה
וְיִשׁ אֲזַהְרָה לְכָל-עֲנִינִן מֵהֶם. אֲבָל אִם לֹאוּ אֶחָד
כּוֹלֵל עֲנִינִים רַבִּים — הָרִי אֲזִי נִמְנָה הַלְּאוּ לְבִדּוֹ,
לֹא כָּל-עֲנִינִן וְעֲנִינִן מִן-הָעֲנִינִים שְׂאוֹתוֹ הַלְּאוּ כּוֹלֵלִם
— וְזֶהוּ לֹאוּ שְׂבִכְלָלוֹת שְׂאֵינן לִזְמַר עֲלֵיו, כְּמוֹ
שְׂנִבְכָּאָר עֲתָה. וְזֶה שְׂאֲמָרוּ יִתְעַלֶּה "לֹא תִאֲכְלוּ
עַל-הַדָּם" (ויקרא יט, כו), אֲמָרוּ (סנהדרין סג),
בְּפֵרוּשׁוֹ: "מִנֵּינן לְאוֹכֵל מִבְּהֵמָה קָדֵם שְׂתִצָּא נִפְשָׁה
שֶׁהוּא בְּלֹא-תַעֲשֶׂה? תִּלְמוּד לִזְמַר: לֹא תִאֲכְלוּ

הָאֵם אֲפָשֶׁר לְבַר-דַּעַת לִזְמַר: שְׂאֲסוּר הַדָּם הוּא
שְׂבַע מִצְוֹת? הַגֵּה זֶה מִמֶּה-שְׂלֵא יִטְעַה בּוֹ אִךְ אֶחָד
— כְּלוּמָר: בְּשִׁבִיתַת שְׂבַת, שֶׁהִיא מִצְוָה אֶחָת
מִכָּלֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְכֵן בְּאֲזַהְרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם,
שֶׁהִיא מִצְוָה אֶחָת מִמִּצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה. וְדַע שְׂאֲפָלוּ
תִמְצָא מֵאֲמַר לְחִכְמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה שֶׁהָעוֹבֵר
עֲבָרָה פְּלוֹנִית כְּבָר עָבַר עַל כֶּף וְכֶף לְאוּיִן, אוּ
שֶׁהַמְבַטֵּל דְּבַר פְּלוֹנִי כְּבָר עָבַר עַל כֶּף וְכֶף עֲשִׂין
— לֹא יִתְחַיֵּב מִזֶּה לְמִנּוֹת כָּל-אוֹתָם הַלְּאוּיִן
כָּל-אֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ וְלֹא כָּל-עֲשֵׂה בְּפָנָי עֲצָמוֹ, כִּינֵן
שֶׁהָעֲנִינִן אֶחָד וְאֵינן בּוֹ כְּפִילוֹת. וְלֹא אֲמָרוּ שֶׁהוּא
עוֹבֵר עַל כֶּף וְכֶף עֲשִׂין אוּ עַל כֶּף וְכֶף לְאוּיִן, אֲלֵא
מִפְּנֵי כְּפֵל הַצְּוִי אוּ הָאֲזַהְרָה בְּאוֹתָהּ הַמִּצְוָה, שֶׁהָרִי
עָבַר עַל אֲזַהְרוֹת רַבּוֹת אוּ צְוִיִּים רַבִּים. אֲלֵא-אִם-כֵּן
תִּמְצָא שְׂאוּמָרִים "לִזְמַר שְׂתִים", אוּ "לִזְמַר שְׁלֹשׁ"
— הָרִי אֲזִי נִמְנָה כָּל-אֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ, לְפִי שְׂאֵינן
אֲדָם לִזְמַר שְׂתֵי מְלָקִיּוֹת עַל שֵׁם אֶחָד, כְּמוֹ שְׂאֲבָאָר
לְפִי מִה-שְׂיִדּוּעַ בְּתִלְמוּד בְּמִכּוֹת (טז). וְחִלִּין (פב).
וְזוֹלָתָם; אֲבָל לִזְמַר שְׂתֵי מְלָקִיּוֹת עַל שְׁנֵי שְׂמוֹת,
כְּלוּמָר: שְׁנֵי עֲנִינִים שְׂבָאָה הָאֲזַהְרָה בְּכָל-עֲנִינִן מֵהֶם
בְּפָנָי עֲצָמוֹ. זֶהוּ הַהִבְדֵּל בֵּין אֲמָרָם: "עוֹבֵר מִשׁוּם
כֶּף וּמִשׁוּם כֶּף" (בגלל שֶׁנִּכְפְּלוּ הָאֲזַהְרוֹת) וּבֵין
אֲמָרָם: "לִזְמַר שְׂתִים אוּ לִזְמַר שְׁלֹשׁ" (בגלל
אֲזַהְרוֹת שׁוֹנוֹת שֶׁהַצְּטַבְרוּ). וְהָרְאִיָּה עַל כָּל-מִה-
שְׂאֲמָרְנוּ, אֲמָרָם (מנחות מד:): כָּל שְׂאֵינן לּוֹ צִיצִית
בְּכַדּוֹ — עוֹבֵר בְּחֻמְשָׁה עֲשֵׂה, לְפִי שְׂנִכְפַּל בּוֹ
לְשׁוֹן צְוִי חֻמֵּשׁ פְּעָמִים: "וְעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית, וְנִתְּנוּ
עַל-צִיצִית, וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית" (במדבר טו, לח-לט)
"גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה-לָּךְ עַל-אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתְךָ"
(דברים כב, יב). אִךְ (עם כָּל זֹאת) מְצָאנוּ לָהֶם מֵאֲמָר
מִפְּרָשׁ בְּמִצְוֹת צִיצִית שֶׁהִיא מִצְוָה אֶחָת, כְּמוֹ
שְׂאֲבָאָר כְּשֶׁאֲזַפִּיר מִצְוָה זֹאת (מִצְוֹת עֲשֵׂה יד).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה עֲצָמוֹ אֲמָרוּ (מנחות מד:): "כָּל שְׂאֵינּוּ
מִנִּיחַ תְּפִלִּין — עוֹבֵר בְּשִׁמְנָה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי
שְׂנִכְפַּל הַצְּוִי בְּהֵם שְׂמִנָּה פְּעָמִים, כְּלוּמָר בְּשִׁלְ-
רֵאשׁ וְשִׁלְ-יָד. וְכֵן אֲמָרָם (מנחות שם): "כָּל-כֹּהֵן
שְׂאֵינּוּ עוֹלָה לְדוּכָן — עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי
שְׂנִכְפַּל הַצְּוִי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. אִךְ לֹא יִסְבַּר מִישֶׁהוּ,
הַמוֹנֶה אֶת-הַמִּצְוֹת, לִזְמַר: בְּרִפְתָּ כֹהֲנִים שְׁלֹשׁ
מִצְוֹת, וְצִיצִית חֻמֵּשׁ מִצְוֹת, וְתְפִלִּין שְׂמִנָּה מִצְוֹת.
כִּינֵן שֶׁהַדְּבַר כֵּן — הָרִי אֵינן גַּם לְמִנּוֹת אוֹנָאֵת הַגֵּר

לוקה מלקיות הרבה — ידענו בהכרח, שהם שמות הרבה (של איסורים שונים) וכל-ענין נמנה לבדו.

ואזכיר עתה דגמאות רבות משני חלקי הסוג השני הזה, ואפשר שאזכיר אותם הלאוין מן-הסוג הזה כלם, כדי שיתברר הענין המבין תכלית באור. מהם אמרו יתעלה בכבש הפסח: "אל-תאכלו ממנו נא (אינו צלוי כל צרכו) ובשל מבשל" (שם יב, ט), שאנו מונים לאו זה כמצוה אחת, ולא נמנה "אל-תאכלו ממנו נא" כמצוה ו"לא תאכלו מבשל" כמצוה, כיון שלא יחד לכל-ענין לאו בפני עצמו ולא אמר "אל-תאכלו ממנו נא ולא בשל מבשל" — אלא הביא לאו אחד הכולל שני הענינים, וחבר והוסיף אחד מהם לאחר. ובפרק ב' מפסחים (מא.) אמרו "אמר אביי: אכל נא — לוקה שתיים: מבשל — לוקה שתיים: נא ומבשל — לוקה שלש". וזה — מפני שסבר: לוקין על לאו שבכללות, ובשעה שאכל נא — עבר על שני לאוין: האחד מהם — אל-תאכלו ממנו נא: והשני — לאו הבא מכללא, כאלו אמר: אל תאכלו אלא צלי — והרי אכלו שלא צלי. ואם אכל נא ומבשל, לוקה לדעתו שלש: אחת על אכילתו נא, ושנית על אכילתו מבשל, ושלישית על אכילתו שלא צלי. ושם אמרו בהמשך מאמר זה "ורבא אמר: אין לוקין על לאו שבכללות. אפא דאמרי (יש שאמרו): חדא מיהא לקי (אחד בכל זאת לוקה)", פלומר: אם אכל נא ומבשל — לוקה אחת. "ואפא דאמרי: חדא נמי לא לקי, משום דלא מיחד לאוה (הלאו אינו מיוחד) פלאו דחסימה" — פלומר אמרו יתעלה "לא-תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד), שהוא לאו אחד המזהיר על דבר אחד (ומלאו ד"חסימה" למדנו דין עונש מלקות — שנאמר שם — לכל הלאוין, ולכן עליהם להיות דומים אליו); אבל לאו זה המזהיר על שני דברים — נא ומבשל — אין לוקין עליו. וכבר ידעת, שנתברר בגמרא סנהדרין (סג.) "אין לוקין על לאו שבכללות", ולכן נדחים דברי אביי. והנכון שהוא לוקה אחת, בין שאכל נא או מבשל או נא ומבשל — אחת בלבד לוקה; ולפיכך נמנה אמרו יתעלה: "אל-תאכלו ממנו נא ובשל מבשל" כמצוה אחת. ושם (פסחים מא.) אמרו עוד "אמר

על-הדם. דבר אחר: לא תאכלו על-הדם — לא תאכלו בשר (הקרבנות), ועדין דם (לפני זריקת הדם) במזרק. רבי הוּסָא אומר: מנין שאין מברין (סעודה ראשונה שאחרים עורכים עבור האבלים — נקראת "הבראה") על הרוגי בית דין? תלמוד לומר: לא תאכלו על-הדם. רבי עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שהרגו את-הנפש שאין טועמין פלום פל-אותו היום? תלמוד לומר: לא תאכלו על-הדם. אמר רבי יוסי ברבי חנינא: אזהרה לבן סורר ומורה מנין? תלמוד לומר: לא תאכלו על-הדם" — הרי אלו חמשה ענינים שכלם באזהרה וכלם נכללים. תחת לאו זה. ובפרוש אמרו בגמרא סנהדרין כשמנו ענינים אלו: "על פלם אינו לוקה משום דהוי לה לאו שבכללות — וכל-לאו שבכללות אין לוקין עליו". ובארז עוד, שלאו שבכללות הוא: דאתו תרי-תלתא (שנים שלושה) אסורי מחד לאו — הרי שאין למנות פל-אסור ואסור שנוכלל בלאו זה כמצוה בפני עצמה, אלא מונים את-הלאו הכולל את-פל-הענינים האלה לבדו. וכמו הלאו הזה, פלומר "לא תאכלו על-הדם" אמרו: "ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד), לפי שגם הוא כולל ענינים רבים, כמו שנובאר (לא תעשה רצט). וכן אמרו: "לא תשא שמע שוא" (שמות כג, א), שגם הוא כולל ענינים רבים כמו שנובאר (לא תעשה רפא). — וזה הוא הסוג האחד משני הסוגים של לאו שבכללות.

הסוג השני הוא, שיבוא לאו אחד לאסר דברים רבים המחברים ונוספים זה לזה, והוא שיאמר: לא תעשה פה וכה. וסוג זה נחלק לשני חלקים: יש ממנו מה-שבארו בתלמוד שהוא חייב מלקות על פל-דבר ודבר מאותם הדברים המחברים; ויש ממנו מה-שאמרו שאינו חייב אלא אחת, לפי שהוא לאו שבכללות. הנה אותם הלאוין שבארו שהוא חייב על פל-אחת ואחת — הם שאנו נמנה פל-דבר מהם כמצוה בפני עצמה: ומה-שבארו שהוא חייב אחת על הכל — נמנה אותו כמצוה אחת, לפי מה-שקבענו בפלל הזה, שלא ילקה מישהו שתי מלקיות משם אחד בשום אפן. ומאחר שחייבו בפרוש בכל-ענין וענין מאותם הענינים המחברים ונוספים, פלומר שלוקין על פל-אחד ואחד, ושהעושה אותם כלם בבת אחת

עליו בפני עצמו, ואם יעשה את-כלם — לוקה על כל-אחד מאותם המצוות, גם אם יעשה אותם בבת אחת (כדין העובר על כמה לאוין שונים) — ואלו ראוי למנות כל-אחד ואחד כלאו בפני עצמו. מהם אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך (מחוץ לחומה) מעשר דגנך ותירשך ויצהרך .. כי אם .. במקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו". (דברים יב, יז). אמרו בגמרא פרות (ד:): "אכל מעשר דגן תירש ויצהר — חייב על כל-אחת ואחת". והקשו על זה ואמרו: "וכי לוקין על לאו שבכללות?" והתשובה: "קרא יתירא פתיב. מפדי פתיב: ו'אכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך" (שם יד, כג); למה לי למכתב "לא תוכל לאכל בשעריך"? וכי תימא ללאו (להוסיף לאו על העשה) — אם כן לימא קרא: לא תאכלום. למה לי למהדר למכתבנהי (לחזור ולכתוב) פליה? שמע מנה: לחלק" (לאו נפרד לכל פרט שבפסוק). ושם נתבאר גם-כן, שאמרו יתעלה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו (עד הביאכם את קרבן אלוכם) — איסור חדש. ויקרא כג, יד) — שהוא חייב על כל-אחת ואחת. אמרו: "אכל לחם וקלי וקרמל (סוגי מאכלים העשויים מהתבואה) — חייב על כל-אחת ואחת. וכי לוקין על לאו שבכללות? קרא יתירא פתיב: לכתב רחמנא חד ולייתי איך מנה". ונתבאר אחרי שקלא וטריא שאמרו "קלי" לא היה בו צרך, ורק הזכירו לחלק: לחיבו מלקות על קלי בפני עצמו. וכאשר אמרו בתלמוד על דרך הופכות: שאם יתחייב מלקות על קלי בפני עצמו פיון שזנפר בגלל זה, ויהיה חייב על לחם וקרמל (שלא מצאנו עבורם לימוד מיוחד "לחלק" כשם שמצינו ב"קלי") מלקות אחת? השיבו: למאי הלכתא פתבה רחמנא לקלי באמצע — לומר (אלא ללמד לנו): לחם פיי-קלי וקלי פיי-קרמל, ויהיה חייב על כל-אחד ואחד.

בדומה לכך אמר, שאמרו יתעלה: "לא ימצא בך מעביר בנו-ובתו פאש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל-המתים" (דברים יח, י"א) — שכל-אחד מתשעת הדברים האלה שנמנו הוא לאו בפני עצמו, וכלם (המוזכרים בפסוק) אינם מן-החלק הראשון משני חלקי הסוג השני (שהוא לאו

אבי: אכל זג (קליפת הענבים) — לוקה שנים; חרצן (הגרעינים) — לוקה שנים; זג וחרצן לוקה שלש. ורבי אמר: אין לוקין על לאו שבכללות" — הכונה לאמרו: "מכל אשר יעשה מגפן היין" (במדבר ו, ד) שאבי סובר שלוקין עליו. וכך אמרו בפירוש ד' ממנחות (נח): "המעלה משאור ודבש על גבי המזבח, אמר אבי: לוקה משום שאור ולוקה משום דבש ולוקה משום ערוב שאור. ולוקה משום ערוב דבש", כלומר שאמרו "כל (שאור וכל דבש לא תקטירו)" — (ויקרא ב, יא) כולל שני דברים: שלא יקריב לבדו, ושלא יקריב דבר שיש בו תערובת מהם באיזה שעור שיהיה — וכל-זה לפי עקר שטתו שכבר ידעת: לוקין על לאו שבכללות. ושם אמרו "רבי אמר: אין לוקין על לאו שבכללות. אפא דאמרי (יש שאמרו): חדא מיהא לקי", כלומר: אם אכל נא ומבשל — לוקה אחת. "ואפא דאמרי: חדא נמי לא לקי, משום דלא מיחד לאוה (הלאו אינו מיוחד) כלאו דחסימה".

פיון שנתבאר, שזה שנאמר: "אל-תאכלו ממנו נא ובשל" — מצוה אחת; וכן זה שנאמר: "כל-שאור וכל-דבש" (שם) מצוה אחת, נמנה כן גם: "לא-בא עמוני ומואבי" (דברים כג, ד) — מצוה אחת, וכן גם-כן: "כל-אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כב, כא), וכן אמרו: "לא תטה משפט גר יתום" (דברים כד, יז), וכן אמרו: "שארה פסותה וענתה (של האשה) לא יגרע" (שמות כא, י) — נמנה כל-לאו מהם כמצוה אחת, לפי שכל-לאו מהלאוין האלה הוא כמו "אל-תאכלו ממנו נא ובשל מבשל", וכמו "כל-שאור וכל-דבש". ואין הבדל ביניהם. וכן אמרו: "לא-תביא אתנן זונה ומחיר פלב (בית ה') אלהיך לכל נדר". (דברים כג, יט) — הוא לאו אחד. וכן אמרו: "יין ושכר אל-תשת וגו' בבאכם וגו' ולהבדיל וגו' ולהורת" (ויקרא י, ט"א) כלומר: הזהיר בלאו אחד על הפניסה למקדש או ההוראה בתורה כשהוא שתי — זהו החלק האחד משני חלקי הסוג השני מסוגי לאו שבכללות.

אף החלק השני הוא בדיוק כמו לשון החלק הקודם הזה, אלא שבא בפרוש המקבל שכל-דבר ודבר מן-הדברים המצברים ונוספים לוקים

ואפיתו כמצוה — אלא הנמנה הוא רק אמרו: "ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד" (שמות כה, ל); והמצוה היא רק, שיהא לחם תמיד לפני ה'. אחר-כך תאר, איך יהיה הלחם הזה, וממה הוא נעשה, ואמר שיהיה מסלת, ויהיו שתיים עשרה חלות. ועל דרך זו עצמה אין למנות אמרו: "ויקחו אליך שמן זית זך" (שם כו, ב), אלא מונים אמרו: "להעלות גר תמיד"; וזו היא הטבת הנרות, כמו שנתבאר ב"תמיד" (פרק א). ועל דרך זו עצמה אין מונים אמרו: "קח-לך סמים" (שם ל, לד), אלא מונים הקטרת הקטרת בכל-יום, כמו שאמר הכתוב: "בבקר ובאחר הצהריים ובערב ובעת קטרתך ובעת קטרתך ובעת קטרתך ובעת קטרתך" (שם ל, זח) — וזו היא המצוה המנויה. אבל אמרו "קח-לך סמים" — הקדמה לצווי שהוא מבאר, איך תעשה מצוה זו ומאיזה דבר תהיה הקטרת הזאת וכך אמרו: "קח-לך בשמים ראש" (שם ל, כג) — אינו נמנה; אבל הנמנה הוא הצווי שצונו למשח כהנים גדולים ומלכים וכלי הקדש בשמן המשחה המתאר. ועל דרך זו תדון פל-הדומה לו, כדי שלא ירבה לפי מנינו מה-שאינו ראוי שיירבה — וזוהי פונתנו בכלל הזה, והוא דבר ברור. אלא הזכרנו והערנו עליו, מפני שגם בזה כבר טענו הרבה ומנו מקצת הקדמות המצוה עם המצוה עצמה כשתי מצות, כמו שמתבאר למי שמתבונן במנין הפרשיות שהזכיר שמעון קינרא זכרו לברכה — הוא וכל-מי שנמשך אחרי מן-המזכירים פרושיות במנינם.

הכלל האחד עשר: שאין למנות חלקי המצוה כל-חלק בנפרד, אם פללם מצוה אחת.

יש לפעמים, שדין אחד שהוא מצוה אחת יש לו חלקים רבים, כגון: מצות לולב שהיא ארבעה מינין (ויקרא כג, מ); הרי אין אומרים, שפרי עץ הדר (אתרוג) — מצוה בפני עצמה, ועץ-עבות (הדס) — מצוה בפני עצמה, וערבי-נחל — מצוה בפני עצמה, וכפת תמרים (לולב) מצוה בפני עצמה, לפי שכל-אלו הם חלקי המצוה, שכן הוא צוה לאחדם, ואחרי אחדם, תהיה המצוה לקיחת הכל בידי ביום הידוע. ובדיוק בדומה לכך אין ראוי למנות אמרו במצוה, שהוא טהר בשתי-צפרים

שבכללות ואין לוקין — אלא מהחלק השני שבסוג השני (שלוקין). והראיה לכך אמרו יתעלה באמצע: "מעונן ומנחש" — שכן כבר נתבאר שכל-אחד מהם לאו בפני עצמו, והוא אמרו: "לא תנחשו ולא תעוננו" (ויקרא יט, כו). וכמו מעונן ומנחש לחלק — והזכירם באמצע — כך כל מה-שלפניהם ואחריהם הם כמו מעונן ומנחש, כמו שבארו בלחם וקלי וכרמל. וכבר טעה זולתנו בענין זה, או מפני שדעתו לא השיגה ענינים אלו בכלל, או ששכח ושגה בהם. כך מנה אמרו יתעלה על הכהנים: "אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (שם כא, ז) — כמצוה אחת, וכבר נתבאר בגמרא קדושין (עז), שהוא חיב על כל-אחת ואחת אפלו באשה אחת, כמו שנתבאר במקומו (לא תעשה קסא). אמנם אפשר למצוא לו התנצלות על מנותו זונה וחללה כמצוה אחת, מפני שחשבו לאו שבכללות וגברה אצלו הדעה שאמרו יתעלה: "אשה זנה וחללה לא יקחו" כמו אמרו: "אל-תאכלו ממנו נא ובשל מבשל", ולא ידע שזה לחלק וזה אינו לחלק, כמו שגם לא הבדיל בין אמרו: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו" ובין אמרו: "שארה פסוטה וענתה לא יגרע". אף לא אתפש עליו בכיוצא בזה; אבל שמנה גרושה בכלל זונה וחללה ועשה הכל מצוה אחת, על כך אין לו בהחלט התנצלות — לפי שהיא, כלומר הגרושה, בפרוש בלאו בפני עצמו, והוא אמרו יתעלה: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו". — הנה כבר בררנו את-העקר הגדול הזה, כלומר: לאו שבכללות, ובארנו ספקותיו והודענו מה-ממנו לחלק, ומה-ממנו לאו שבכללות בלבד ואין חיבים עליו אלא אחת, ושזה שהוא לחלק — נמנה כהרבה מצות; ושאינו לחלק — נמנה כמצוה אחת. שים פלל זה פלו נגד עיניך תמיד, כי הוא מפתח גדול מאד לאמות מנין המצות.

הכלל העשירי: שאין למנות את-ההקדמות לאיזו תכלית שהיא.

פעמים יבואו בתורה צוויים, ואין אותם הצוויים המצוה, אלא ההקדמות לעשיית המצוה. והגמה לזה אמרו: "ולקחת סלת וגו'" (ויקרא כד, ה) כי אין ראוי למנות לקיחת הסלת כמצוה

לכן? תלמוד לומר: והיה לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצוות. הנה נתבאר לך, שאפלו החלקים שאינם מעכבים זה-את-זה, פעמים הם מצוה אחת אם הענין אחד; שהרי המטרה בציצת "למען תזכרו", לכן נמנית פללות הדבר המביא לידי זכירה. אם כן, לא נשאר לנו לתן לב במנין המצוות לאמרם "מעכבין" ו"אין מעכבין" — אלא לענין בלבד: אם הוא ענין אחד או ענינים רבים, כמו שבארנו בכלל התשיעי מפללים אלו שאנו עוסקים בבוארם.

הכלל השנים עשר: שבפעלה שמצוים על עשייתה, אין למנות חלק שבה לבדו.

ידוע שיש שמצוים אנו לעשות איזה מעשה, ואחר-כך יתחיל הפתוב לבאר איכות המעשה שהוא, ויפרש את-השם שהזכיר ויאמר מה הוא כולל, — הרי אין למנות כל-צווי שבא באותו הבאור כמצוה בפני עצמה. לרגמה אמרו: "ועשו לי מקדש" (שמות כח, ח), הרי זו מצוה עשה אחת מפל-המצוות, והיא: שיהא לנו בית שאליו יבואו ויחגו בו, ובו תהיה הקרבת הקרבנות, ושם יתקבצו במועדים. אחר-כך התחיל לתאר פרטיו ואיך הם נעשים — אבל אין למנות כל מה-שאמר בו "ועשית" מצוה בפני עצמה. ועל דרך זו עצמה יהיה הדבר בקרבנות שזכרו בויקרא, והוא, שהמצוה האחת היא כלל העבודה המתארת בכל-מין ממיני הקרבנות. המשל בזה: העולה שאנו נצטיינו שתהיה עבודת העולה כן, הינו, שתשחט ותפשט ותנתח ויזרק דמה באפן בזה וכזה ויקרב חלבה; אחר-כך ישרף בשרה כליל עם שעור ידוע מן-הסלת הכלול בשמן ושעור ידוע מן-הזיין — והם הנסכים — ושיהא עורה לפהן המקריב אותה. הנה העבודה הזאת בכללותה היא מצוה עשה אחת, והיא תורת העולה, פי התורה חיבה שכמו העבודה הזאת תעשה כל-עולה. וכך גם עבודת החטאת בלה — שחטתה והפשטה והקרבת מה-שקרב ממנה ורחיצת הכלים אשר זה מדמה עליהם ורחיצת הכלים, שהיא מתבשלת בהם או שבירתם — הכל תורת חטאת, וזו מצוה אחת. וכך תורת האשם היא מצוה אחת; וכך תורת זבח השלמים, ושהוא על תודה עם לחם או בלי

ועץ ארז ואזב ושני תולעת ומים חיים וכלי חרש (שם יד, דה) — כשש מצוות; אלא טהרת המצרע מצוה אחת על פל-תאריה ההכרחיים בה — אלו וזולתם, כלומר התגלחת, כי פל-אלה הם חלקי המצוה שנוצטיינו בה והיא טהרת מצרע; הינו שתהיה באפן בזה ובאפן בזה. ודין זה עצמו הוא בהכר שנוצטיינו לעשות למצרע במצב טמאתו כדי שנתרחק ממנו, והוא: "בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל-שפם יעטה וטמא טמא יקרא" (שם יג, מה) — פי אין כל-פעלה מאלו מצוה בפני עצמה, אלא כללם הוא המצוה. והוא שנוצטיינו לעשות הכר למצרע — כדי שפיריהו כל-רואהו ויתרחק ממנו, ודרך הפרו תהיה בכך וכך — כשם שנוצטיינו לשמח לפני ה' ביום ראשון של סכות, ובאר שאותה השמחה תהיה בלקיחת זה וזה.

כלל זה קשה מאד להבינו, ואפן הקשי שבו — מה-שאספר לך, והוא שכל מה-שאמרנו חכמים עליו, שדבר פלוני ופלוני מעכבין זה-את-זה — הרי ברור שזו מצוה אחת, כגון: ארבעה מינים שבלולב, ולחם הפנים עם לבונה זפה הנעשית עמו שאמרנו בהם: "הסדרים והבזיכים מעכבין זה-את-זה" (מנחות כז). הרי ברור, שזו מצוה אחת. וכך כל מה-שיתברר לך, שהתכלית המבקשת (קיום המצוה) לא תשג בחלק אחד מאותם החלקים — הרי גם-כן ברור, שכללותם היא הענין המנוי, כגון: הכר המצרע שנתבאר לך, שאם בגדיו פרמים בלבד אכל לא פרע ראשו ולא עטה על שפם ולא קרא: טמא! טמא! — שלא עשה פלום ולא השגה הכרתו עד שיעשם כלם. וכן לא תשג טהרתו אלא בכל מה-שזכור: הצפרים ועץ ארז ואזב ושני תולעת ותגלחת — אז תשג הטהרה. אך נקדת הקשי היא בדברים שאמרנו בהם: "אינם מעכבים זה-את-זה". פי העולה במחשבה תחלה הוא, שהואיל וחלקים אלו כל-חלק מהם אינו זקוק לחברו, יהיה כל-חלק מצוה בפני עצמה, כגון אמרם: "התכלת (שבציצית) אינה מעכבת את-הלכן והלכן אינו מעכב את-התכלת" (מנחות פרק ד משנה א). שכן היינו אומרים, שכלן ותכלת נמנים בשתי מצוות, לולא מצאנו עליהם מאמר מפרש במכלתא דרבי ישמעאל, והוא אמרם שם: "יכול שהן שתי מצוות, מצוות תכלת ומצוות

בשעור מסים, ופותרתה, ונותן עליה מלח ולבונה, ויגיש ויניף ויקמץ ממנה פסדר שבארנו ובררנו במקומו במסכת מנחות. וכל־אלו פרטי העבודה, ועל הדבר הנעשה לפי כל־התאור הזה נופל שם מנחה. אם־כן המצוה היא: הצווי שנצטוינו שתהיה עבודת קרבן הלחם או הסלת שנקריב לפי כל־הסדר הזה. והדברים האלה במצות מנחה, כלומר: היציקה והבלילה והפיתיה והמליחה והתנפה וההגשה והקמיצה וההקטרה, כמו שאמר בחליצה: "וחלצה נעלו וגו' וירקה בפניו וענתה ואמרה" (דברים כה, ט). וכשם שמצות חליצה אחת ואין אנו מונים חליצה וירקה וקריאה, בין שפלוותם מעשה החליצה וזו מצוה אחת — כן גם לא נמנה: ויצקת עליה שמן, ושמת עליה לבנה, במלח תמלח, והניף, והגיש, וקמץ והקטיר. וזה לא יעלם אלא ממי שתופש את־הענינים בעיון ראשון, בלי שיתזר וישקל את־הענינים בדתו, כמו שאמרים חכמינו עליהם השלום: "אגב שטפה אמרה", כלומר: אמרו בלי התבוננות אלא לפי המחשבה הראשונה העולה על הדעת אם־כן כלל זה ברר לנו מצות הקרבנות כלם ואיך ראוי למנותם, כדי שלא יקרה בהם שום משגה ולא ערוב כלל, כמו שנבאר במניננו בעזרת השם.

הכלל השלשה עשר: שמספר המצות אינו מתרבה לפי מספר הימים שבהם נוהגת המצוה ההיא.

ברור, שיש מצות שהן חובה בעת ובזמן קבוע; פעמים נמשכת אותה תקופת זמן בהמשך, כלומר: שחובה לעשות אותה המצוה יום אחר יום, כגון: ספה ולולב; ופעמים היא בימים ידועים כגון הקרבנות. אם נאמר, דרך משל, שמוסף ראש חדש מצוה אחת, הרי זו המצוה שנצטוינו להקריב קרבן נוסף כל־פעם שנולד הירח. ואם יאמר מישהו: מדוע לא תמנה מוסף כל־ראש חדש כמצוה בפני עצמה? נאמר לו: אלו היה הדבר כן — תמנה גם את־התמיד של כל־יום כמצוה בפני עצמה, והקטרת הקטרת בכל־יום מימות השנה מצוה בפני עצמה, והטבת הנרות שהיא חובה בכל־יום ויום כמצוה בפני עצמה! אף בין שאין מונים אלא את־הענין שנצטוינו בו — יהיה חיובו

לחם, וליקחת הכהן ממנו חזה ושוק והנפתו — הכל מכלל עבודת זבח השלמים, וזו מצוה אחת. ואלו הם כלל מיני הקרבנות שחייבם כולל ליחיד וצבור, חוץ מן־האשם, שהוא קרבן יחיד לעולם, כמו שבארנו בהקדמת סדר קדשים. הסדר הזה בעבודות הוא מצות עשה, ואין למנות כל־פרט ופרט מפרטי העבודה כמצוה בפני עצמה, וזלתי אם יש צוויים הכוללים את־כל־מיני הקרבנות, ואינם מיחדים לאחד המינים להוציא את־זולתו — כי כל־צווי מאלו (הצוויים הכוללים את הקרבנות כולם) צריך למנותו מצוה בפני עצמה, לפי שאז אינו פרט מפרטי עבודת קרבן מסים. כן, למשל, אזהרתו תעלה מלהקריב בעל מום, או צווי שיהא תמים, וצווי שלא יהא מחסר זמן — והוא אמרו: "ומיזם השמיני והלאה" (ויקרא כב, כז); וצווי למלח כל־קרבן — והוא אמרו "על כל־קרבנך תקריב מלח" (שם ב, יג); ואזהרתו מלבטלו — כמו שאמר: "ולא תשבית מלח"; וצווי לאכל מה־שיאכל ממנו — שכל־אחד מן הצוויים האלה מצוה בפני עצמה, לפי שאין אף אחד מהם פרט מעבודת קרבן מסים, אלא הם צוויים הכוללים כל־קרבן כמו שנבאר בשעת מניננו.

וברור, כי זה שהכהן לוקח מה־שראוי לו לקחת — פרט מפרטי המצוה, כמו שהזכרנו בעור העולה. וכך גם בראשית הגז. כלל המצוה הוא, שנפריש ראשית הגז ונתנהו לכהן; וכן שנפריש מעשר ראשון ונתנהו ללוי. וכבר טעו בזה עד שמנו עשרים וארבע מתנות כהנה כעשרים וארבע מצות, אחר שמנו מקצת המצות שאותה המתנה היא פרט מהן, על הדרך שבארנו בעור העולה וחוזה ושוק משלמים. ולפי שנעלם כלל זה מזולתנו ולא הרגיש בו כל־עקר ולא שם אליו לב, הגיע לכך כמצות בפני עצמן: יציקות, בלילות, פתיתות, מליחות, הגשות, תנופות, קמיצות והקטרות — ולא ידע שכל־אלו פרטי עבודת המנחה, והוא, שנצטוינו להקריב מנחה. אחר־כך התחיל (הפסוק) לבאר על איזה דבר חל השם הזה — והיא תורת המנחה — ואמר, שתהיה מסלת או מלחם האפוי באפן כן או באפן כן כלומר: מחבת או מרחשת או מאפה תנור; וכוללה בשמן

שימות בעמדם בחטאו חלק לעולם הבא, כמו שבארנו בפרק חלק; ומהן — שיעד עליהן, יתעלה, במיתה בלבד, והוא, שימיתהו ה' בחטאו ויתכפר-לו במיתתו. וכבר בארו בריש מכות (ג.), כי כל-לאו שהעובר עליו חיב כרת או מיתה בידי שמים בלבד, אם נתברר שהעובר עבר על אותו הלאו והזיד באותה העברה בעדים והתראה — הרי זה לוקה, אף-על-פי שעקר משפטו, שיהא דינו מסור לשמים; ומהן — שצננו יתעלה להעניש את-העובר עליהן בממונו בלבד, לא בגופו, כמו שקבע לגזלן (שכפר במזון חבירו ונשבע לשקר) תוספת חמש ולגנב תשלומי כפל מה-שגנב; ומהן — שצננו יתעלה שיקריב העובר קרבן על חטאתו ויתכפר-לו.

ואשר לקיום הענשים האלה — כלם מצות עשה, שאנו נצטוינו שנמית את-זה, וישנלקה את-זה, וישנסקל את-זה, וישנקריב קרבן על מה-שעברנו עליו. ולאפן מנינו, שאנו נמנה ארבע מיתות בית דין כארבע מצות ממצות עשה, לשון המשנה (פרק ז משנה א): זו מצות הנסקלין. וכן אמרו (שם פרק ז משנה ב' ג): כיצד מצות הנשקפין? כיצד מצות הנחנקין? כיצד מצות הנחרגין? ואמרו עוד (שם לה:), שזה שאמר יתעלה: "לא-תבצרו אש" (שמות לה, ג) — הוא אזהרה שלא לבצע את-הענשים בשבת, והוא, שפזה הזהיר משרפת-מצוה (שרפה שהיא מצוה); ואמר: "בכל משבתכם", כלומר: במושב בית דין לא-תבצרו אש, אף-על-פי שזו מצות עשה. אמרו: "שרפה בכלל היתה, ויצאת ללמד: מה שרפה מיחדת, שהיא אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה את-השבת, אף כל-שאר מיתות בית דין לא ידחו את-השבת" (וכשם שהשרפה מצוה כך שאר מיתות). וזה ברור ולא יספק בו שום אדם. וכך גם ראוי, שנמנה המלקות ברצועה כמצוה, ואין למנות כל-ענש מיחד כמצוה בפני עצמה עד שנאמר, דרך משל, שהצווי שנצטוינו לסקל מחלל שבת — מצות עשה אחת; וסקילת בעל אוב — מצוה שניה; וסקילת עובד עבודה זרה — מצוה שלישית, עד שיהא מנין המצות כפי מנין האישים שהם מחיבי מיתות בית דין, כמו שעשה זולתנו בלי התבוננות. שכן אלו הנה הדבר כן, ראוי הנה בהכרח שנמנה כל-מלקות ומלקות מצוה בפני

באיזה זמן שיהיה — אין מונים מוסף ראש-חדש אלא מצוה אחת, ומוסף שבת מצוה אחת, וכן מוסף כל-מועד ומועד מתמשת המועדים, אף-על-פי שהוא חובה בהרבה ימים רצופים, כי כמו שאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ), כן אמר: "שבעת ימים תקריבו אשה לה'" (שם, לו); וכשם שמצות לולב היא אחת, כן מצות מוסף-פסח — אחת, וכן מוסף כל-פרק ופרק. ועל דרך זו יתבאר, שגם החגיגה (קרבן שהיו מקריבים בעליה לרגל) מצוה אחת, אף-על-פי שהיא חובה בשלשה פרקים; וכן הראיה (החיוב לראות עם קרבן הנקרא ראיה' ולהראות בבית המקדש) והשמחה (בשלשת הרגלים) — וזה ממה-שלא יטעה בו שום אדם ולא יחשב אחרת.

אלא טעו במה-שתלוי בכלל הנה טעות גדולה מאד ומוזרה, והיא, שפנו כל-המוספין מצוה אחת: מוסף שבת ומוסף ראש-חדש ומוספי מועדות. הרי לפי דרך מנין זו היו צריכים למנות שביתת כל-יום טוב מצוה אחת — ולא עשו כן. אף ה' יודע ועד — שאין ראוי לתפסם בדבר כזה, לפי שלא דבקו בשיטה אחת (עקבית) במנינם, אלא "יעלו שמים ירדו תהומות" (תהלים קז, כו), והאמת הברורה היא מה-שהזכרנו לה, שכל-מוסף ומוסף מצוה בפני עצמה כמו ששביתת כל-יום ויום מצוה בפני עצמה — וזוהי השיטה הנכונה.

הכלל הארבעה עשר: איך ראוי למנות קיום הענשים במצות עשה.

דע שכל-המצות, עשה ולא-תעשה, נחלקות חלקה ראשונה לפי מטרת השער הנה לשני חלקים: חלק שלא פרש בו הפתוב ענש כלל, אלא צוה והזהיר ולא חיב את-העובר ענש ולא יעד לו ענש מסים, מפני שעבר על צווי או אזהרה מסימת, וחלק שבאר בו גמול וענש. מן-המצות של החלק שפרש בו את-הענש: מה-שצננו יתעלה לסקל באבן מי שעובר עליהן; ומהן — שצננו לשרף באש את-העובר עליהן; ומהן — שצננו להכות בפסין (חרב) את-צואר העובר עליהן, כמו שנתבאר בפרוש המקבל (מחז"ל); ומהן — שצננו לחנק את-העובר עליהן, כמו שבא בפרוש; ומהן — שצננו להלקות את-העובר עליהן ברצועה; ומהן — שיעד עליהן כרת, והוא, שלא יהא לעובר

שקיום הענשים מצות לא-תעשה. ואם-כן — איך מונים בהם (גם) הענש וגם הדבר (האיסור עצמו) שחייבים עליו אותו הענש? ויותר קשה מזה, שמנו בתוכן, כלומר בתוך מצות לא-תעשה, מחיבי פרת שבהם אין מיתה; והם מדמים, שחייב הפרת והענש על כך זו המצוה המנויה, עד שבעל "ספר המצוות" (רב חפץ גאון) פרש זאת ואמר בפירק הראשון, בפספס מה-שפלה אותו הפירק, דברים בנסח זה: "וממנו שלשים ושנים ענינים שהודיענו, כי הוא יתברך ויתעלה יבצע אותם (והן מוטלות, כביכול עליו) ולא אנחנו, וכלם בטוחים". וזה שאמר "וממנו", כלומר מן-הענין שפולל אותו הפירק. ושלשים ושנים הענינים — הם: עשרים ושלשה המחייבים פרת בלבד ותשעת מחייבי מיתה בידי שמים כמו שמנה. וענין אמרו: "וכלם בטוחים" — כלומר שהוא יתעלה הבטיח, שהוא יכרית וימית זה. ואין ספק, שאדם זה לא נשארה אצלו הסברה שתר"ג מצות חובה עלינו, אלא יש מהן שהן חובתנו אנו ויש מהן שהן חובתו יתעלה, כמו שאמר ופרש, שהוא יבצע אותן ולא אנחנו. והשם יודע ועד שפלה זה לדעתי בלבול גמור, ואין צריך לדבר על זה בשום פנים, כי הם דברים שבטולם ברור; אלא באה להם כלם טעות זו, מפני שהם מונים את-הענשים כמצות ונבוכים בכך: פעם מונים אותם לבדם, ופעם מונים את-הענש וגם את-הדבר שעליו חייבים אותו הענש, וקובעים את-כל-זה כמצות לא-תעשה בלי התבוננות. אבל סדר המנין הנכון הוא מה-שהזכרתי: שפלה מין של ענש הוא מצות עשה, ולפי זה יהיה דין תשלומי גנב — מצות עשה, כי אנו נצטוינו להטיל עליו סכום בשעור זה. ודין תוספת חמש — מצוה, ודין חיוב חטאת קבועה — מצוה, ודין חיוב אשם ודאי — מצוה, ודין חיוב אשם תלוי — מצוה; וקרוב עולה ויורד — מצוה; וכך לסקל ולשרף ולהרג ולהתלות — כל-אחד מן-הענשים האלה מצוה בפני עצמה, יתחייב בהן מי שיתחייב; כשם שההלקאה ברצועה מצוה אחת, יתחייב במלקות מי שיתחייב. — זהו מה-שרצינו להקדימו בפלה הזה, ובו נשלמו הפללים שהקדמתם תועיל למה-שאנחנו עוסקים בו.

עצמה עד שתהא מלקות אוכל נבלה — מצוה בפני עצמה, ומלקות אוכל בשר חזיר — מצוה שניה, ומלקות אוכל בשר בחלב — מצוה שלישית, ומלקות לובש שעטנז — מצוה רביעית, ויהיו אצלנו מצות עשה כמנין הלאוין שלוקין עליהם — הרי אז יתברכו מצות עשה ויהיו בהכרח יותר מארבע מאות מצות! אלא כשם שלא נמנה כל-מחייב מלקות, אלא נמנה סוג הענש בלבד — והיא ההלקאה בשוט — כך לא נמנה במיתות אלא מין הענש והוא: שרפה, סקילה, חנק והרג וכך גם לא נמנה כל-מחייב קרפן לבדו עד שנאמר: חטאת שגגת שבת — מצוה, חטאת שגגת עבודה זרה — מצוה, אלא נמנה מין הקרפן בלבד, כמו שמנינו מין המיתה.

וכבר ידעת, שמני הקרבנות משתנים לפי שנויי העברות שעליהן חייבים אותו הקרפן. כי יש עברה שחייבים עליה חטאת קבועה, ויש שחייבים עליה אשם תלוי, ויש שחייבים עליה אשם ודאי, ויש שחייבים עליה קרפן עולה ויורד (המשתנה לפי הישג ידו של המקריב). לפיכך לא נמנה החטאת עם האשם, אלא נמנה חיוב חטאת קבועה — מצוה, וחיוב אשם תלוי — מצוה, וחיוב אשם ודאי — מצוה, וחיוב קרפן עולה ויורד — מצוה, יתחייב באותו קרפן מי שיתחייב; ולא נשים לב לשנויי העברות שעל כל-אחת מהן חייבים אותו מין של קרפן, כשם שמנינו המלקות מצוה אחת ולא שמנו לב לשנויי העברות שעל כל-אחת מהן חייבין מלקות. וכך קבע הפתוב לכל-מין מהם פרשה בפני עצמה.

וכבר ערבב זולתנו בכלל הזה ערבוב שאין צריך להשיב עליו; אף לא יהיה קל להשיב עליו בגלל עצם ערבובו לענינים הרי יש לתמה ולהתפלל על אדם המונה מחייבי מיתות בית דין כלם אחד אחד, ומחייבי פרת ומחייבי מיתה מפלל מצות לא-תעשה; אחר-כך מונה גם את-הדברים שהזכרנו עליהם, שעליהם חייבים אותה המיתה, בכלל מצות לא-תעשה, כמו שמנה בעל "הלכות גדולות" 'המחלל את השבת' בכלל מחייבי סקילה, אחר-כך מנה "לא-תעשה כל-מלאכה". ולא נשאר לנו לומר אלא שהם חושבים בראשונה, בלי ספק,

הקדמה

— מבוא —

עוד ראוי להוסיף לכוף הקדמה זו: שכל-דבר שחייבים עליו מיתת בית דין או פרת — הרי זו בהכרח מצות לא-תעשה. חוץ מפסח ומילה שהם בפרט, אף-על-פי שהם מצות עשה, כמו שהזכירו בריש מסכת פרתות (ב); ואין אצלנו שום מצות עשה וזלתן שהעובר עליהן יתחייב פרת — וכל-שפן מיתת בית דין. אם-כן, כל מה-שנאמר בתורה שהעושה דבר פלוני יומת, או שהוא חייב פרת — ידענו בברור שאותו הדבר מזהרים עליו ושהוא בלא-תעשה. ויש שיתבאר בכתוב הלוא שבו מלבד באור הענש ויהיה הענש מבאר וגם האזהרה מבארת, כגון: חלול שבת ועבודה-זרה, שאמר בהם: "לא-תעשה כל-מלאכה" ו"לא תעבדם", אחר-כך חייב סקילה למי שעשה מלאכה או עבד. ופעמים לא תתבאר האזהרה בכתוב בלאו גרידא, אלא הוא מזכיר את-הענש בלבד ועוזב את-האזהרה; אלא שהכלל הוא אצלנו: "לא ענש הכתוב אלא-אם-כן הזהיר" (זבחים קו:), ועל-כך-פנים יש אזהרה לכל-מי שחייב ענש. לפיכך אומרים בכל-מקום: "ענש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר: כף וכף". ואם לא נתפרשה האזהרה בכתוב, למדוה באחת המדות (שהתורה נדרשת בהן), כגון זה שאמרו (מכילתא פרשת משפטים) באזהרת מקלל אביו ומכה אביו, שלא נתבארה בכתוב כלל, כי לא אמר: "לא-תקלל אביך" ולא אמר: "לא-תכה אביך", אבל חייב מיתה למי שהכה או קלל. ומתוך כך למדנו, שהן מצות לא-תעשה, והוציאו ולמדו להן ולכיוצא בהן אזהרה ממקומות אחרים בדרך אחת מן-המדות. ואין זו סתירה למה שאמרו (במקומות רבים בתלמוד): "אין מזהירין מן-הדין", ולא למה שאומרים תמיד: "וכי מזהירין מן-הדין?! אלא פונת מה-שאומרים: "אין מזהירין מן הדין" — כדי לאסור בדרך למוד על-ידי מדה (שהתורה נדרשת בהן) מה-שלא נתפרש בו אסור לגמרי; אבל אם נמצא את-הענש לעושה מעשה זה מפרש בתורה — נדע בהכרח שהוא מעשה אסור ומזהרים עליו. ורק נלמד באחת המדות היכן העיר

על האזהרה, כדי שיתקיים לנו הכלל "לא ענש הכתוב אלא-אם-כן הזהיר". ואכן אחרי שמצאנו האזהרה על אותו דבר — אז חייב מי שעבר ועשה או פרת או מיתת בית דין. דע אפוא הקדמה זו וזכר אותה עם כל-הכללים שקדמו בכל מה-שנזכיר לקמן.

עתה אתחיל להזכיר כל-המצוות, מצוה מצוה, ואבאר אותן בדרך פרוש שם המצוה (מבלי להיכנס לפרטי ההלכות), כמו שהבטחנו בראשית דברינו (בהקדמה על מטרת הספר — שיעור א), לפי שזוהי מטרת המאמר. אף טוב בעיני להוסיף למטרה זו תוספת, והיא: כשאזכיר את-המצוה שיש עליה איזה ענש בעשה או בלא-תעשה, אזכיר ענשה ואמר: "והעובר עליה — חייב מיתה, או פרת, או קרפן כף, או מלקות, או אחת ממיתות בית דין, או תשלומין". וכל מה-שלא יזכר בו ענש מן-הענשים — תדע שאם היא מצוה לא-תעשה, הרי זה כמו שאמרו (תוספתא כריתות פרק א): "כעובר על מצות מלך", ולא עלינו להענישו. אבל מצות עשה כלן — הרי כל-מצוה מהן בשעה שעשיתה חובה, יש לנו להלקות בפרצויה את-הנמנע מלעשותה עד שימות או יעשה, או יעבור זמן החיוב. כי מי שעבר ולא ישב בפסכה, דרך משל, אין לנו להלקותו אחר ספות על עברתו — ודע זאת.

ועוד: כשאזכיר את-המצוות שאינן חובה על הנשים, בין עשה ובין לא-תעשה — אמר: וזו אינה חובה על הנשים. וידוע, שהנשים אינן דנות ולא מעידות ולא מקריבות קרפן בידיהן ולא נלקמות במלקות רשות לא אצטרף לומר בה "וזו אינה חובה על הנשים", כיון שזה רבוי דברים ללא צורך.

ועוד: כשאזכיר את-המצוות שאינן חובה אלא בארץ-ישראל, או בפני הבית, בין עשה ובין לא-תעשה — אמר: וזו אינה חובה אלא בארץ-ישראל או בפני הבית. וידוע גם-כן, שכל-הקרבנות אינם קרבים אלא במקדש ושהעבודה אסורה מחוץ לעזרה; וכן דיגי נפשות אין דינים אותם אלא כשיש מקדש. ולשון המכלתא: "מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית? תלמוד לומר: מעם מזבחי תקחנו למות (שמות כא, יד) הא: אם

מִשָּׁה (דברים לג, ד) — פְּלוֹמֵר: מְנִינ תוֹרְהָ, וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "תוֹרָה בְּגִמְטְרִיָּא הֲכִי הָיִי? שֵׁשׁ מְאוֹת וְחָד סָרִי הָיִי!". (שהרי תוֹרְהָ בְּגִמְטְרִיָּא תְרִי"א וְלֹא תְרִי"ג) וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה (הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא) שְׁמַעוּס" (ולא מִפִּי מִשָּׁה) הִנֵּה נִתְבָּאָר לְךָ, שְׁאֲנֹכִי ה' מְכַלֵּל תְּרִי"ג מְצוֹת, וְהוּא הַצּוּוִי לִידַע, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ.

הָרֵאשׁוֹנָה מִמְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה — הִיא הָאֲזַהְרָה שֶׁזִּזְהִרְנוּ מִלְהַעֲלוֹת עַל דַּעֲתָנוּ אֲלֵהוֹת לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוּ — יִתְרוֹמֵם מְלִיחָס לֹא אֲמִירָה (אַרְבַּע מַלִּים אֵלֶּה הֵם כַּעֲזֵן מֵאֵמֶר הַמוֹסָגֵר כִּיּוֹן שֶׁאֵמֶר "וְהוּא אֹמְרוּ", הַסְתִּיֵּג מִיַּד מִמוֹשֵׁג אֲמִירָה כַּפְּשׁוּטוֹ בִּיחָס לַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא) "לֹא-יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי" (שְׁמוֹת כ, ג). וְכִבְרַת נִתְבָּאָר בְּסוּף מִכּוֹת (כג): שְׁלֹאוֹ זֶה הוּא מְכַלֵּל תְּרִי"ג מְצוֹת, וְהוּא אָמְרָם שֵׁם: "שֵׁשׁ מְאוֹת וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מְצוֹת נֶאֱמְרוּ לֹא לְמִשָּׁה בְּסִינֵי וְגוֹ", כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ בְּמִצְוָה הָרֵאשׁוֹנָה מִמְצוֹת עֲשֵׂה.

הַמְצוּוָה הַשְּׁנִיָּה — הִיא הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בִּידֵיעַת הַיְחוד, וְהוּא: שְׁנַדַּע שְׁפוּעַל (בּוּרֵא) הַמְצִיאוֹת וְסִבְתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה הוּא אֶחָד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו, ד). וְכִרְבַּ הַמְדַרְשׁוֹת תִּמְצָא שֶׁהֵם אוֹמְרִים: "עַל-מִנְתַּ לִּיחַד אֶת-שְׁמִי, עַל-מִנְתַּ לִּיחַדְנִי" וְהִרְבָּה כְּגוֹן זֶה. כְּוַנְתָּם בְּדָבָר זֶה: שְׁלֹא הוֹצִיאָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְלֹא עֲשֵׂה עִמָּנוּ מִה-שְׁעֲשֵׂה בְעֲשִׂית חֶסֶד וְהִטְבָּחָה, אֲלֵא בְחֵנָאִי שְׁנִקְבַּע בְּדַעֲתָנוּ שֶׁהוּא אֶחָד, לְפִי שְׁאָנוּ מְחִיבִים בְּכֹךָ. וּבְהִרְבָּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים (חַכְמִים) 'מְצוֹת יְחוד', וְקוֹרְאִים לְמִצְוָה זֶה גַּם 'מְלָכוֹת שְׁמִים', כִּי אוֹמְרִים (— מִתְבַּטְּאִים עַל פַּעוּלָה מְסוּיִמָּת, שְׁנַעֲשִׂית): כְּדִי לְקַבֵּל עֲלֵיוֹ עַל מְלָכוֹת שְׁמִים, כְּלוֹמֵר הַהוֹדָאָה בִּיחוד וְהֶאֱמוּנָה בּוֹ.

יֵשׁ לְךָ בֵּית — אִתָּה מְמִית; וְאִם לֹא — אִין אִתָּה מְמִית". וְשֵׁם אָמְרוּ עוֹד: "מְנִינ שְׁתֵּהָא סְנֵהֲדַרִּין סְמוּכָה לְמִזְבֵּחַ? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: מַעַם מְזַבְּחֵי תִקְחָנוּ לְמוֹת". וְכֵן יְדוּעַ שֶׁהַנְּבוּאָה וְהַמְלָכוֹת נִסְתַּלְקוּ מִמָּנוּ עַד שֶׁנִּחְדַּל מִן-הַחֲטָאִים שְׁאֲנָחְנוּ מִתְמִידִים בָּהֶם — וְאִזּוֹ יִסְלַח לָנוּ ה' וְיִרְחַמְנוּ, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ, וְיִחְזִירוּ, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ, עַל הַחֲזוֹרָה הַנְּבוּאָה: "וְהִיָּה אַחֲרֵי-כֵן אֲשַׁפֵּךְ אֶת-רוּחִי עַל-כָּל-בָּשָׂר וְנִבְאוּ בְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם" (יִואל ג, א). וְאָמַר עַל הַחֲזוֹרָה הַמְלָכוֹת וְהַמְמַשְׁלָה: "בַּיּוֹם הַהוּא אֲקִים אֶת-סִפְת דְּוִיד הַנִּפְלֵת וְגִדְרֵתִי אֶת-פְּרִצִיָּהֵן וְהִרְסֵתִיו אֲקִים וּבְנֵיתִיָּה כִּימֵי עוֹלָם" (עֲמוֹס ט, יא). גַּם יְדוּעַ שֶׁהַמְלָחָמָה וְכַבוּשׁ הָאָרֶץ לֹא יִהְיֶה אֲלֵא בְּמִלְחָמָה וְעַל-פִּי סְנֵהֲדַרִּי גְדוּלָה וְכֵהֵן גְדוּל, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ: "וְלִפְנֵי אֲלַעְזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד" (וְשֹׁאֵל לוֹ" — כְּשִׁיצֵטְרֵךְ לַעֲצֵת לְמִלְחָמָה — רַש"י בַּמְדַבֵּר כּו, כֵּא). וְלִפְנֵי שְׁעִנְיָנִים אֲלוֹ כָּלֵם מְפָרְסָמִים אֲצֵל רַב בְּנֵי אָדָם, הָרִי כָּל-מְצוֹת עֲשֵׂה אוֹ לֹא-תַעֲשֶׂה הַתְּלוּיָה בְּקַרְבָּנוֹת, אוֹ בְּעַבּוּדוֹת, אוֹ בְּמִיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ בְּסִנֵּהֲדַרִּין, אוֹ בְּנִבְיָא וְמִלְחָמָה, אוֹ בְּמִלְחָמַת רְשׁוּת — לֹא אֲצֵטְרֵךְ לּוֹמֵר בָּהֵן: וּמִצְוָה זֶה אֵינָה נוֹהֲגָת אֲלֵא בְּפִנֵּי הַבַּיִת, כִּיּוֹן שֶׁזֶה בְּרוּר לְפִי מִה-שֶׁהִזְכַּרְנוּ. אֲבָל מִה-שְׂאֵפְשֵׁר שִׁיָּהָא בּוֹ סַפְק אוֹ טַעוּת, אֲעִיר עֲלֵיו בְּעִזְרַת הָאֵל.

וְעַתָּה אֲתַחִיל בְּזִכְרוֹן כָּל-מִצְוָה וּמִצְוָה בְּעִזְרַת שְׁדִי.

שבת קודש

- מצות עשה א. מצות לא תעשה א.
- מצות עשה ב.

הַמְצוּוָה הָרֵאשׁוֹנָה — הִיא הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בִּידֵיעַת [בְּהֶאֱמָנָת] הָאֱלֹקוֹת, וְהוּא: שְׁנַדַּע שִׁישׁ שֵׁם עֲלָה וְסִבָּה וְהוּא הַפּוּעַל לְכָל-הַנְּמַצָּאִים, וְזֶהוּ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שְׁמוֹת כ, ב. דְּבָרִים ה, ו) וְכַסּוּף גְּמָרָא מְפוֹת (כג): אָמְרוּ: "תְּרִי"ג מְצוֹת נֶאֱמְרוּ לֹא לְמִשָּׁה בְּסִינֵי. מֵאִי קָרָא? תוֹרָה צְוָה-לָנוּ

פרק ה משנה ה

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש: לא הפילה אשה מריח בשר הקודש, ולא הסריח בשר הקודש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחים, ולא ארע קרי לכהן גדול כיום הכפורים, ולא כיבו גשמים אש של עצי המערכת, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן, ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, עומדים צפופים ומשתחווים רווחים, ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלוין בירושלים.

נקודות משיחות קודש

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו - יש לומר (על-פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי-הכנויים⁴ כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב⁵ - "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר⁶.

בעבודת האדם הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" - היינו החמימות וההתלהבות בעיני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה - להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" - ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להפך החיים.

על-פי זה יובן מה שנאמר בגמרא⁷ על אדם העומד בתפילת שמונה-עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו - יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אוזנת בו חמימות לעיני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו שכן סוף-סוף את החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעיני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אוזנת בו קרירות, הנה גם אם זו נאחזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו - עליו להפסיק את תפילתו. כי קרירות היא (כאמור) סימן להפך החיים ואם זהו מצבו אות הוא שכל סדר עבודתו אינו כדבעי ועליו לשנותו ולהתחיל סדר עבודה אחר; עבודה מתוך חיות והתלהבות הבאה כתוצאה מלימוד פנימיות התורה - אילנא דחיי.

זהו אפוא הנס שהיה בירושלים, "שלימות היראה"⁸ - לא היה בה נתינת-מקום לחמימות בעיני עולם וכל-שכן לא לקרירות.

הגמרא¹ מקשה - "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל-זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבותינו בבית-מקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית-המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו היתה - שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי-אפשר ללון בעזרה², צריך היה להתרחש נס מיוחד - שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים³.

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית-המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית-המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל-וחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זבוב בבית המטבחים" - ומה אם מציאותו של זבוב פוגמת בקדושת בית-המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על-אחת-כמה-וכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלוין בירושלים" - יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בעינינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת. לעומת זה בבית-המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח - "עומדים צפופים ומשתחווים רווחים".

(תורת-מנחם - התוועדיות' תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

(שיחות קודש תשל"ו - פרשת חוקת-בלק, לקוטי-שיחות כרך ב, עמ' 372)

(1 יומא כא, א. 2) שהרי קל וחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א). (3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית-המקדש, "עומדים צפופים ומשתחווים רווחים". (4) מערכת נחש. (5) חוקת כא, ו. (6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". (7) ברכות ל, ב. (8) בראשית רבה נו, י.

הלכות הנהגת אדם בבקר

א. דין השכמת הבקר ובו יט סעיפים:

א שלא יקנה קנגן בנפשו להיות עו פנים אפלו שלא במקום עבודתו ותברך:

ב ואם אינו יכול להשכים קדם אור הבקר — מפל מקום לא יאחר זמן התפלה שהצביר מתפללין:

ג טוב לומר מיד כשיעור משנתו: "מודה אני לפניך מלך חי וקים, שהחזרת בי נשמותי בחמלה, רבה אמיתך". ואין צריך לזה נטילת ידים, אף אם ידיו מטנפות, מפני שאין קדשה בתבות גסח זה, פיון שאין בו שום שם (עין סימן פה) מהשמות שאינן נמחקין.

אבל אסור להוציא דברי תורה מפיו אם לא נטל ידיו עדין, מפני שבתבות עצמן יש בהן קדשה. אבל מותר להרהר בדברי תורה בידים מטנפות:

ד הנהגור משנתו ועמד תכף ומיד על רגליו — הוא קרוב למיתה יותר מן החיים, אלא ישנה מעט קדם שיצמד:

ה אף-על-פי שמדין התלמוד אין צריך לטל ידיו תכף ומיד כשיעור משנתו, אלא רשאי להלף בינתים, וכן מותר מדין התלמוד לצע במלבושיו קדם נטילת ידים — מפל מקום חכמי הזהר הזהירו מאד שלא לילף אפלו ארבע אמות קדם נטילת ידים שתרית, וכן הזהירו שלא לצע במלבושיו קדם נטילת ידים. וכל ירא שמים יחמיר לעצמו בדברי הזהר. וכל מוקדק במעשיו יזהר שמיד שיעור משנתו יטל ידיו אף-על-פי שנושאר משקב, ויבזה יצול מהוצאת שקבת ורע לבטלה:

ו יתגבר פארי לעמד בבקר לעבודת בוראו ותברך, שלכך נברא, ולכך מחזיר לו נשמתו. ואף אם יסיחנו יצרו לאמר: עדין לא שבעת משנתך — יתגבר עליו לקום, שיהא הוא מעורר השחר. ויחשב בלבו לפני מי הוא שוכב, וידע שמלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא חופף עליו, שנגמר: "הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'", ואלו היה שוכב לפני מלך בשר ודם שעומד עליו היה מתחזק בנפשו — קל וחמר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא. ולכן יקום מיד בזריות לעבודת בוראו ותברך ויתעלה. ואל יאמר: הנני שוכב במשתי ואלמד — אלא יצמד וילבש מלבושיו, משום שנגמר: "הפון לקראת אלהיך ישאל":

ז וכן יחשב בכל עסקיו ועניניו, כי אין ישיבת האדם ויתנועתיו ועסקיו והוא לבדו בביתו פישיתו ויתנועתיו והוא לפני מלך גדול, ואין דבורו והרחבת פיו פרוצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו פדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו, שהמלך הגדול, מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא, אשר "מלא כל הארץ כבודו", עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שכתוב: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'" — מיד גיע אליו היראה וההכנעה מפחד הבורא ותברך, ויבוש מפניו תמיד:

ח ולא יתביש מפני גני אדם המלעיגים עליו בעבודת בוראו ותברך. ומפל מקום, לא יענה דברי צוות פנגד המלעיגים,

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

היהודי האמיץ – פרק קכ"ה

ר' משה, ראש קהלת פראג, התכוון, כפי הנראה, להסתפק בעובדה שהכחיש באופן מוחלט את האשמת הכמרים כי היהודים ביזו את פסל אלילם. הוא שיער כי לאחר שהכמרים יווכחו שאינם מסוגלים לסחוט כסף מן היהודים, כפי שהבהיר להם, יסוגו מהאשמתם המגוחכת. כדי שהכמרים לא יטעו, וכדי שיווכחו לדעת כי הוא, ר' משה, יהודי אמיץ שאינו נבהל מעלילות שוא, אף טרח להסביר להם כי ישנם מסמכים המכילים הוכחות, שחור על גבי לבן, על הכספים שהיהודים העבירו בשנים קודמות לכיסי הגויים כדי לסתום את פיותיהם, וכי הוכחות אלה נמצאות בידים בטוחות מחוץ לפוזנא. דברים אלה היו אמורים לשמש אזהרה לכמרים כי באם יהיה הכרח בדבר יוצגו ההוכחות בפני הגורמים המתאימים, ואז הם, הכמרים, יועמדו לפני עמוד הקלון כמקבלי שוחד, הבודים עלילות כזב כדי לסחוט כסף.

ברם, היתה זו טעות מצד ר' משה. חוצפת הכמרים הייתה גדולה דיה כדי להתעלם מאזהרת ראש הקהילה.

הכומר הצעיר, שהתפרץ קודם לכן בחמת זעם, החל להשמיע בקולי קולות קריאות גנאי כלפי היהודים.

"הרי זו העזה נוראה מצד היהודים להעמיד פנים של חפים מפשע" - רעם בקולו - "ואין דרך אחרת להעמידם על מקומם ולהראות להם מי חזק יותר, אלא על-ידי כך שיתנפלו עליהם ויפליאו בהם מכות חזקות ונאמנות ויחרימו את רכושם, או אז ילמדו לקח לחדול מהתנהגותם החצופה!"

וכשהוא מנופף באגרופו כלפי אנשי המשלחת היהודית צעק בחמת רצח: "ראשיכם שלכם יהיו הראשונים לעריפה. כאשר נוצרים קנאי דת, החרדים לכבוד שיטתם, יעשו נקמה ביהודים על העוול שביצעו כלפי הקדוש להם!"

דבריו של הכומר הצעיר עודדו את שאר הכמרים, שפצחו במקהלת איומים וצעקות: "כולכם תוכלו כצאן לטבח, ומבתיכם לא תישאר אבן על אבן", ועוד כהנה וכהנה.

מרגע לרגע גברו צעקותיהם ורוחותיהם התלהטו. זרם הגידופים והקללות הלך וגדל, עד שמישהו מהם צרח: "הסתלקו מיד אם אינכם רוצים להיות הקרבנות הראשונים לזעמנו!". הכמרים הצעירים אף החלו להתקרב אל ראשי הקהל באגרופים קמוצים, בכוונה לתקוף אותם.

כאן התערב ראש הכמרים שעצר בעד הכמרים הצעירים המשולהבים. הוא גינה בחריפות את התנהגותם חסרת המעצורים הגורמת בזיון לכמורה.

תוך כדי כך מצא ר' משה הזדמנות להשמיע קולו: "לא באנו לכאן כדי להתווכח בעניני אמונות ודעות" - אמר בקול עז - "וכבר אמרתי פעם, בשעת ויכוח עם אחד מגדולי הקרדינלים ברומא, כי בכוח הזרוע ובאלימות אי אפשר לשכנע בעניני אמונה, כי אם אך ורק בחכמה ובהגיון ובדברי טעם. האפיפיור בעצמו הסכים אתי בנקודה זו".

הדברים הללו, שהכמרים ידעו כי הם נכונים, עשו את פעולתם, ור' משה המשיך: "אינני מוצא לנכון לחזור ולהדגיש כי היהדות אינה נוהגת לזלזל בדתו ואמונתו של האחר. אך רצוני לומר,

בהמשך למה שהזכרתי בענין האפיפיור, כי כשסיימתי את הויכוח עם הקרדינל בנוכחות האפיפיור הושיט לי האפיפיור את ידו והבטיח לי הגנה בכל מקום שבו אזדקק לו.

באמרו כך הוציא ר' משה מכתב והגישו אל ראש הכמרים. היה זה מכתב בשם האפיפיור, בחתימת אחד הקרדינלים, שבו מביע האפיפיור את הערכתו לר' משה על רוב חכמתו והשכלתו שבאו לידי ביטוי בעת שנחלץ להגן על אמונתו ודתו.

הכמרים עמדו נדהמים, ור' משה המשיך: "עתה בדעתי לנסוע לרומא ולפנות באופן ישיר אל האפיפיור על מנת לשים קץ לכל העלילות הכבדות ללא הרף על יהודי פולין ובוהמיה".

לאחרי הפסקת דומיה קצרה קרא ר' משה לפתע:

"אם רצונכם באמת לשפוט את מי שביזה את הפסל - הרי הנאשם עומד לפניכם" ותוך כדי הושטת אצבע מאשימה כלפי הכומר הצעיר שהסית נגד היהודים הגביה קולו ואמר: "הנה הוא, שפטהו!"

תדהמה ומבוכה השתררה בין הכמרים, ור' משה מיהר להיפרד מראש הכמרים ולעזוב את המקום יחד עם מלוויו.

בהיותם בחוץ השביע ר' משה את שני מלוויו שלא יספרו את פרטי הפגישה. עברו ימים והכל הושק. הגויים חדלו לדבר על הפגיעה בדתם, והאיומים על חיי היהודים פסקו. יהודי פוזנא המופתעים לטובה רצו מאד לדעת מה התרחש, אך לא הצליחו להוציא דבר מפי אנשי המשלחת. היהודים ידעו רק כי הודות לעמידתו האיתנה וזקופת הקומה של ר' משה ניצלו מצרה נוראה.

לר' משה ושרה רעייתו היו שלשה בנים ובת. פריידה היתה הגדולה שבילדים, ולאחריה אברהם, יעקב, ושניאור זלמן בן-הזקונים. עבור הבנים הוחזקו המלמדים הטובים ביותר שהרביצו בהם תורה בגודש, ואילו את הבת, פריידה, לימדו רק קרוא בלבד כדי שתוכל להתפלל ולומר תהלים. סדר זה היה בהתאם לשיטתו של ר' משה שאין על הבת ללמוד תורה, בניגוד לשיטת הנסתרים והמקובלים, כפי שכבר סופר.

כאמור, חונך ר' משה ברוח המתנגדים לקבלה, וכך חנך גם את ילדיו. אלא שבעיר פוזנא עצמה השתנה המצב. מספרם של חסידי רבי יואל, הבעל-שם מזאמושטש, גדל בהתמדה. בכיוון זה השפיעה אישיותו של ר' ברוך בטלן, אשר, למרות תוארו זה, היה גדול לא רק בתורה, כי אם גם סוחר גדול.

לר' ברוך היו קווי אופי רבים דומים לשל ר' משה, ולמרות שר' משה היה מן המתנגדים לחסידי רבי יואל העריך את ר' ברוך, דבר זה לכשעצמו החליש את התנגדותו, אלא שעם זאת שמר בעין פקוחה על בניו שלא יתחברו אל המחזיקים בשיטת הקבלה.

ברם, כמה שרצה ר' משה לשמור על ילדיו שלא יפלו תחת השפעת המקובלים לא יכל למנוע את חברותם עם שני צעירים מבני גילם, בנימין, בנו של ר' ברוך, וקדיש, בנו היתום של ר' דוד המקובל, אחיו של ר' ברוך. שני אלה ניחנו בכשרונות נדירים ושמן יצא לתהלה בכל רחבי פוזנא. איש לא היה מבין את ר' משה, שהיה ידוע באהבתו העזה לתורה וללומדיה, אילו היה מונע את בניו מלהתחבר עם בנימין ועם קדיש.

מלבד זאת היו עוד סיבות לקשרים שנוצרו בין שתי המשפחות, של ר' משה ושל ר' ברוך, למרות השוני הגדול שבין דרכיהן:

שרה, רעייתו של ר' משה, היתה בעלת צדקה גדולה מאד. במיוחד התמסרה לתמיכת אנשים שירדו מנכסיהם ועוד משפחות עניות מסוג זה, שעוניין לא היה ידוע בעיר. כדי לעמוד על מצב אנשי הקהילה התחברה שרה עם אלה שהיתה להם גישה אל השכבות ההמוניות בקהילה. במיוחד התיידדה שרה עם צביה האלמנה, אמו של קדיש. למרות שבעלה המנוח היה מקובל ומאנשי רבי יואל בעל-שם. צביה ניהלה בית מלאכה לתפירה והתפרנסה ממנו בריווח, אך במסגרת עבודתה באה במגע עם עשרות נשים וכך ידעה תמיד אילו משפחות נמצאות במצב דחוק וזקוקות לסיוע ותמיכה. משום כך היתה צביה אוצר בלום בשביל שרה. נוסף לכך היתה צביה אשה מלומדת וצדקנית. ושרה העריכה מאד את אישיותה, כך נרקמו יחסי ידידות הדוקים בין שתיהן.

מובן שכל אחת מן השתיים ידעה היטב על כל המתרחש אצל חברתה. באופן כזה ידעה שרה הרבה מאד על קדיש, בנה היחיד המוצלח של צביה, ואילו צביה ידעה הכל על פריידה, בתה היחידה המוכשרת של שרה.

מלבד זאת היתה לפריידה נטיה אל דרך המקובלים והנסתרים. כך החליטה ללמוד תפירה. למרות היותה בת של בית עשיר, וזאת לאחר שלא נתנו לה ללמוד תורה. באותה תקופה הקימה קהלת פוזנא, בהנהגת ר' משה, בית-ספר ללימוד מלאכה לבנות עניות ויתומות. פריידל החליטה ללמוד אף היא את המלאכה, למרות שהבעלי-בתים הנכבדים של הקהילה ראו כלמטה מכבודם שבתם תלמד מלאכה. לאחר שפריידל החלה בכך התחילו גם בנות אחרות למשפחות עשירות ומיוחסות ללמוד מלאכה מתאימה. ובמיוחד תפירה.

עיסוקה בתפירה הביא להתקרבותה של פריידל אל צביה האלמנה, שעסקה, כזכור לנו, בתפירה כדי לפרנס את עצמה ואת בנה. בדרך זו גם ניתנה לפריידל ההזדמנות להתיידד עם רחל, בתו של ר' ברוך בטלן. רחל, כבת למי שהלך בדרך הקבלה, היתה מלומדת, כיוון שאביה, ר' ברוך בטלן, סבר כשיטת הנסתרים והמקובלים כי יש ללמד את הבנות תורה. משום כך הצליחה רחל, שהיתה בעלת כשרונות נדירים, בלימודיה. עם זאת רצתה גם לרכוש מלאכה וכך באה במגע הדוק עם פריידל, למרות שזו היתה בעלת השכלה מועטת מאד.

בדרך זו התקרבו שתי המשפחות למרות שהשתייכו לשתי מחנות מנוגדים. רחל ופריידל נפגשו תכופות. ההשגחה העליונה סללה כך את הדרך לקישורי השידוכים בין המשפחות: רחל בתו של ר' ברוך נישאה לשניאור זלמן בנו הצעיר של ר' משה, ופריידל בתו היחידה של ר' משה נישאה לקדיש, בן אחיו של ר' ברוך. עם זאת נשאר ר' משה, למרות התאחדות המשפחות, מתנגד לדרך הקבלה.

יב וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֶתֶם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ כִּסִּי׃ יג וְאַהֲבֶיךָ וּבִרְכֶיךָ וְהִרְבֵּיךָ וּבִרְכֵי פְרִי־בִטְנֶיךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דְגָנֶיךָ וְתִירְשֶׁנָּה וְיִצְהַרְךָ שְׁגַר־אֲלֹפִיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ לָתֵת לְךָ כִּסִּי׃ יד בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עָקָר וְעֵקָרָה וּבְבֵה־מִתְךָ כִּסִּי׃ טו וְהִסִּיר יְהוָה מִפֶּה כָּל־חָלִי וְכָל־מַדּוּי מִצָּרִים הָרָעִים אֲשֶׁר יֹדַעַת לֹא יִשְׁיֵמֶם בְּךָ וּנְתַנֶּם בְּכָל־שְׁנָאִיךָ׃ טז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ לֹא־תַחּוֹם עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לְךָ׃ טז כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָּה אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם כִּסִּי׃ יז לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל־מִצְרַיִם׃ יח הַמַּסֵּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתֵת וְהַמַּפְתִּים וְהִירָד

יב ויהי חלף די תקבלון זת דיניא האלין ותטרון ותעבדון זתהון ויטר יי אלהך לך זת קניא זית חסדא די קיים לאבכהך: יג וירממך ויברכך ויסגך ויברך ולדא דמצך ואבא דארעך עבונך וחסרך ומשךך בקרי תוריה ועדרי ענה על ארעא די קיים לאבכהך למפן לך: יד בריך תהי מפל עממיא לא יהי בך עקר ועקרא ובבעירך: טו ויעדי יי מנה פל מרעין וכל מכתשי מצרים בישאי די ידעת לא ישונון בך ויתננון בכל סנאך: טז ויתגמר זת פל עממיא די יי אלהך זחב לך לא תחוס עינך עליהון ולא תפלה זת טעותהון ארי לתקלא הוא לך: יז דילמא תימר בלבך סגיאינ עממיא האלין מני אכדין אכול לתרכותהון: יח לא תדחל מנהון מדבר תדבר זת די עבד יי אלהך לפרעה ולכל מצרים: יט נסין וברכין די חזאה עינך ואמיא ומופתא וידא תקפתא ודרעא

רש"י

(יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן. אם המצות הקלות, שאדם דש בעקביו, תשמעון: ושמר ה' וגו'. ישמר לך הבטחתו: (יג) שְׁגַר־אֲלֹפִיךָ. ולדי בקרך, שהנקה משגרת ממעה: ועשתרת צאנך. מנחם פֶּרֶשׁ (תהלים כב) 'אבירי בשן', מבחר הצאן, פֶּמו (בראשית יד) "עשתרת קרנים", לשון חזק, ואונקלוס תרגם: 'ועדרי ענך'. (חולין פד) ורבותינו אמרו: למה נקרא שָׁמֶם "עשתרות"? שמעשרות

את בעליהן: (יד) עָקָר. שאינו מוליד: (יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ. על פֶּרְחָךְ, לשון 'דלמא' הוא: 'שמא תאמר בלבבך, מפני שהם רבים לא אוכל להורישם', אל תאמר כן, לא תירא מהם. ולא יתכן לפרשו באחד משאר לשונות של 'כִּי' שִׁפֵּל עָלֶיךָ, שוב לא תירא מהם: (יט) הַמַּסֵּת. נסיונות: וְהָאֲתֵת. כגון: (שמות ד) "ויהי לנחש", (שם) "ויהי לדם בניבשת": וְהַמַּפְתִּים. המכות המפלאות:

הַחֲזֹקָה וְהִזְרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוּצֵאתָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּיַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הַעַמִּים
 אֲשֶׁר־אתָּה יֵרָא מִפְּנֵיהֶם כְּשִׁי: כ וְגַם אֶת־
 הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד
 הַנְּשֹׂאִים וְהַנְּסֹתָרִים מִפְּנֵיךָ כְּשִׁי: כא לֹא תֵעָרֵץ
 מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל
 וְנוֹרָא: כב וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל
 מִפְּנֵיךָ מֵעַט מֵעַט לֹא תוּכַל פְּלֹתָם מִיָּד
 פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה כְּשִׁי: כג וְנִתְּנָם
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהֵמָּה מְהוּמָה גְּדֹלָה עַד
 הַשְּׂמָדָם כְּשִׁי: כד וְנִתְּן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהֶאֱבַדְתָּ
 אֶת־שִׁמּוֹם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ
 בְּפָנֶיךָ עַד הַשְּׂמָדָךְ אַתֶּם: כה פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם
 תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ לֹא־תִחַמְדוּ כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם
 וְלִקְחֹת לָךְ פֶּן תִּוְקַשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֵת יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ הוּא: כו וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ
 וְהָיִית חָרָם כָּמֹהוּ שִׁקָּץ א תִּשְׁקָצְנוּ וְתִעַב א
 תִּתְעַבְּנוּ כִּי־חָרָם הוּא: פ ח א פֶּל־הַמִּצְוָה
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּן וּרְבִיתֶם וּבֵאתֶם

מִרְמָמָא דִּי אִפְקֵי יְיָ אֱלֹהֵיךָ כִּן
 יַעֲבֹד יְיָ אֱלֹהֵיךָ לְכָל עַמְמֵי דִּי
 אַתְּ דְּחַל מִקְדָּמֵיהוֹן: כ וְאִף יַת
 עֲרַעֲיָתָא יִגְרִי יְיָ אֱלֹהֵיךָ בְּהוֹן עַד
 דְּיִבְדּוּן דְּאִשְׁתָּארוּ וְדִאִטְמָרוּ
 מִקְדָּמָךְ: כא לֹא תִתְבַר
 מִקְדָּמֵיהוֹן אֲרִי יְיָ אֱלֹהֵיךָ שְׂכֵנְתָה
 בֵּינָךְ אֱלֹהָא רַבָּא וְדְחִילָא:
 כב וְיִתְרַךְ יְיָ אֱלֹהֵיךָ יַת עַמְמֵי
 הָאֵלִין מִקְדָּמָךְ זַעַר זַעַר לֹא תִכּוּל
 לְשַׁצִּיּוּתְהוֹן בְּפִרְיעַ דִּילְמָא תִּסְגִּי
 עָלְךָ חַיּוֹת בְּרָא: כג וְיִמְסְרֻן יְיָ
 אֱלֹהֵיךָ קְדָמָךְ וּשְׂגָשְׁנוּן שְׂגוּשׁ רַב
 עַד דִּישִׁיצְנוּן: כד וְיִמְסֹר
 מַלְכֵיהוֹן בְּיָדְךָ וְתוּבַד יַת שְׂמֵהוֹן
 מִתַּחַת שְׂמֵיָא לֹא יִתְעַתַּד אַנְשׁ
 מִקְדָּמָךְ עַד דְּתַשִּׁיצי יְתְהוֹן: כה
 צְלָמֵי טַעֲוֵתְהוֹן תּוֹקְדוּן בְּנוֹרָא לֹא
 תִחַמְד כֶּסֶפָא וְדְזָבָא דִּי עֲלֵיהוֹן
 וְתִסַּב לָךְ דִּילְמָא תִתְקַל בְּה אֲרִי
 מִרְחֻקָא דִּי אֱלֹהֵיךָ הוּא: כו וְלֹא
 תַעַל דְּמִרְחֻק לְבֵיתְךָ וְתִהִי חֻרְמָא
 כְּוֹתָה שְׂקָצָא תִשְׁקָצְנָה וְרִחֻקָא
 תִּרְחַקְנָה אֲרִי חֻרְמָא הוּא: א פֶּל
 תִּפְקֹדְתָא דִּי אַנָּא מִפְּקֹדְךָ יוֹמָא
 דִּין תִּשְׁרוּן לְמַעַבְד כְּדִיל דְּתִיחַן

אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם

רש"י

וְהִיד הַחֲזֹקָה. זֶה הַדְּבָר: וְהִזְרַע הַנְּטוּיָה. זוֹ
 הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת: (כ) הַצִּרְעָה. (סוטה לו)
 מִיֵּן שְׂרָץ הָעוֹף שֶׁהִיָּתָה זוֹרְקַת בָּהֶם מְרָה וּמְסַרְסְתָן,
 וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיוּ נֹסְתָרִים שָׁם:
 (כב) פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה. וְהֵלֵא אִם
 עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתְיָרֵאִין מִן הַחַיָּה,
 שְׂנֵאמַר (אֵיבב ה): "יְחַיַּת הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה־לָּךְ" אֵלֵא

גְּלוּי הָיָה לְפָנָיו שְׁעֵתִידִין לַחֲטָא: (כג) וְהֵמָּם.
 נְקוּד קָמֵץ כְּלוּ, לְפִי שְׂאִין מ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיִּסוּד,
 וְהָרִי הוּא כְּמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אֲבָל (ישעיה כח) "וְהֵמָּם
 גִּלְגַּל עֲגָלָתוֹ", כְּלוּ יִסוּד, לְפִיכָךְ חֲצִיו קָמֵץ וְחֲצִיו
 פִּתַח, כְּשֶׁאֵר פִּעַל שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת: (א) פֶּל־
 הַמִּצְוָה. כְּפִשׁוּטוֹ, וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה (תנחומא): אִם
 הִתְחַלַּת בְּמִצְוָה, גָּמַר אוֹתָהּ, שְׂאִינָה נִקְרֵאת הַמִּצְוָה

וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם כש"י: ב וזכרת את כל הדרך אשר הולכת יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר כתיב מצותו קרי מצותיו אם לא כש"י: ג ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי יהוה יחיה האדם: ד שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה כש"י: ה וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו יהוה אלהיך מיסרך: ו ושמרת את מצות יהוה אלהיך ללכת בדרךיו וליראה אתו: ז כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בפקעה ובהר: ח ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש כש"י: ט ארץ אשר לא במספנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת: י ואכלת

ותסגנו ותיתון ותירתון ית ארעא די קיים יי לאבקהתכון: ב ותדבר ית כל ארעא די דברך יי אלהך דנן ארבעין שנין במדברא בדיל לעצמיותך לנפיותך למדע ית די כלבך התטר פקודוהי אם לא: ג וענך ואכפנך ואוכלך ית מנא די לא ידעתא ולא ידעון אבקהתך בדיל לאודעותך ארי לא על לחמא בלחודוהי מתקנים אנשא ארי על כל אפקות מימרא דיי יתקנים אנשא: ד פסותך לא אבליאת מנך ומסנך לא יחפו דנן ארבעין שנין: ה ותדע עם לבך ארי כמא די מאלף גברא ית ברה יי אלהך מאלף לך: ו ותטר ית פקודיא דיי אלהך למיהך בארמון דתקנון קדמוהי ולמדחל יתה: ז ארי יי אלהך מעלך לארעא טבתא ארעא נגדא נחלין דמיין מבועי עינן ותהומין נפקין בבקעון ובטורין: ח ארעא חטין וסערין וגופנין ותאנין ורמונין ארעא דזיתתא עבדין משחא והיא עבדא דבש: ט ארעא די לא בעצורין תיכול בה לחמא לא תחסר כל מדעם בה ארעא די אבניהא פרזלא ומטורהא תפסול נחשא: י ותיכול ותשבע ותברך

רש"י

בלתה. ענני פבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין פלים מגהצים, ואף קטנייהם, כמו שהיו גדלים, הנה גדל לבושן עמיהם, פלבוש הנה של חמט, שגדל עמו: לא בצקה. לא נפחה בפצק, כדרך הולכי יחף, שרגליהם נפוחות: (ח) זית שמן. זיתים העושים שמן:

אלא על שם הגומרה, שנאמר (יהושע כד): "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם", והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם? אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרוה ישראל, נקראת על שמם: (ב) התשמר מצותו. שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו: (ד) שמלתך לא

וּשְׁבַעַת וּבִרְכַת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ
 הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ: שְׁנֵי י"א הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן־
 תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שְׁמֹר
 מִצְוֹתַי וּמִשְׁפָּטַי וְחַקְתִּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
 הַיּוֹם: יב פֶּן־תֹּאכַל וּשְׁבַעַת וּבַתִּים טַבִּים
 תִּבְנֶה וַיִּשְׁבַּת: יג וּבְקִרְךָ וּצְאֹנְךָ יִרְבִּין וְכֶסֶף
 וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכָל אֲשֶׁר־לָּךְ יִרְבֶּה: יד וְרַם
 לְכַבֶּךָ וּשְׁכַחַת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבַּיִת עֲבָדִים: טו הַמּוֹלִיכְךָ
 בַּמִּדְבָּר | הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁ | שָׂרָף וְעַקְרֹב
 וְצַמְאוֹן אֲשֶׁר אִין־מַיִם הַמוֹצִיא לָּךְ מִיַּם מִצְוֹר
 הַחֲלָמִישׁ: טז הַמַּאֲכִלְךָ מִן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־
 יִדְעוֹן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עֲנִתְךָ וּלְמַעַן נִסְתְּךָ
 לְהִיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתְךָ: יז וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כַּחַי
 וְעֵצִים יָדֵי עֲשָׂה לִי אֶת־הַחֵיל הַזֶּה: יח וְזָכַרְתָּ
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתֵּן לָּךְ כַּחַי
 לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־
 נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בַּיּוֹם הַזֶּה: יט וְהָיָה אִם־
 שָׁכַח תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם
 הֶעֱדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם כִּי אָבִד תֵּאבְדוּן: כ כַּגּוֹיִם
 אֲשֶׁר יְהוָה מֵאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֵּאבְדוּן עַקֵּב
 לֹא תִשְׁמָעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

ית יי אלהיך על ארעא טבתא
 דיהב לך: יא אסתמר לך דילמא
 תתנשי ית דחלתא דניי אלהיך
 בדיל דלא למטר פקודוהי
 ודינוהי וקמזוהי די אנא מפקדך
 יומא דין: יב דילמא תיכול
 ותשבע ובתינ שפירין תבני
 ותיתב: יג ותורך וענך יסגון
 וכספא ודהבא יסגא לך וכל די
 לך יסגא: יד ויריס לך ותנשי
 ית דחלתא דניי אלהיך די אפקך
 מארעא דמצרים מבית עבדוהא:
 טו דדברך במדברא רבא ודחילא
 אמר חיון קלן ועקרבינ ובית
 צחונא אתר די לית מנא דאפק
 לך מנא מטנרא תקיפא:
 טז דאוכלך מנא במדברא די לא
 ידעוין אבהתך בדיל לעניותך
 ובדיל לנסייתך לאוטבא לך
 בסופך: יז ותימר בלבך חילי
 ותקף ידי קנו לי ית נכסאי
 האלין: יח ותדבר ית יי אלהיך
 ארי הוא יחב לך עציה למקני
 נכסין בדיל לקימא ית קומה די
 קיים לאבהתך פיומא דדין:
 יט ויהי אם מנשאה תנשי ית
 דחלתא דניי אלהיך ותהך בטר
 טעות עממא ותפלחנן ותסגוד
 להון אסהדית כון יומא דין ארי
 מיבד תיבדון: כ פעממא די יי
 מאביד מקדמיכון כן תיבדון
 חלף דלא קבלתון במימרא דניי
 אלהכון: א שמע ישראל את

רש"י

(א) גדלים ועצמים ממך. אתה עצום, והם עצומים ממך:

יִתְכוּן: ט בְּמִסְקֵי לְטוּרָא לְמַסְב
 לוחי אבניא לוחי קימא די גזר יי
 עמכון ויתבית בטורא ארבעין
 יממין וארבעין לילון לחמא לא
 אכלית ומיא לא אשתיתי:
 י ויהב יי לי נת תרין לוחי אבניא
 פתיבין באצבעא דיי ועליהון
 ככל פתגמא די מליל יי עמכון
 בטורא מגו אשתא ביומא
 דקהלא: יא ויהו מסוף ארבעין
 יממין וארבעין לילון ייב יי לי
 נת תרין לוחי אבניא לוחי קימא:
 יב ואמר יי לי קום חות בפריע
 מכא ארי חביל עמך די אפקתא
 ממצרים סטו בפריע מן ארמא
 די פקדתנן עבדו להון מתכא:
 יג ואמר יי לי למימר גלי קדמי
 נת עמא קדין והא עם קשי קדל
 הוא: יד אנח בעיתך מקדמי
 ואשצנן ואמחי נת שמחון
 מתחות שמיא ואעפד נתך לעם
 פקיף וסגי מנהון: טו ואתפניתי
 ונחתי מן טורא וטורא בער
 באשתא ותרין לוחי קימא על
 תרתינ ידי: טז וחזיתי והא
 חבתון קדם יי אלהכון עבדתון
 לכון עגל מתכא סטתון בפריע
 מן ארמא די פקיד יי יתכון:
 יז ואחדית בתרין לוחיא
 ורמיתנן מעל תרתינ ידי
 ותברתנן לעיניכון:
 יח ואשתטחית קדם יי פקדמתא

בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: ט בַּעֲלֹתִי הַהָרָה לְקַחַת
 לוחת האבנים לוחת הבִּרִית אשר־כרת יהוה
 עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים
 לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי כס"ו:
 ויתן יהוה אלי את־שני לוחת האבנים
 כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל־
 הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך
 האש ביום הקהל: יא ויהי מקץ ארבעים יום
 וארבעים לילה נתן יהוה אלי את־שני לחת
 האבנים לחות הבִּרִית כס"ז: יב ויאמר יהוה אלי
 קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר
 הוצאת ממצרים סרו מהר מן־הדרך אשר
 צויתם עשו להם מסכה: יג ויאמר יהוה אלי
 לאמר ראיתי את־העם הזה והנה עם־קשה־
 ערף הוא: יד הרף ממני ואשמידם ואמחה
 את־שׁמם מתחת השמים ואעשה אותך
 לגוי־עצום ורב ממנו: טו ואפן וארד מן־ההר
 וההר בער באש ושני לוחת הבִּרִית על שתי
 ידי: טז וארא והנה חטאתם ליהוה אלהיכם
 עשיתם לכם עגל מסכה סרתם מהר מן־
 הדרך אשר־צוה יהוה אתכם: יז ואתפשׁ
 בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי
 ואתנפל לפני יהוה כראשנה ארבעים יום

רש"י

(ט) ואשב בהר. (מגילה כא) אין ישיבה אלא שׁוֹוֹת: (יח) ואתנפל לפני ה' פראשנה ארבעים לשון עפכה: (יא) לוחת. לוחת פתיב, ששתיקן יום. שגאמר (שמות לב): "ועתה אעלה אל ה' אולי

הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבַּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפְּלֹתִי
 כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם כַּסִּי: כו וְאֶת־פְּלִל
 אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדַנִּי יְהוָה אֶל־תִּשְׁחַת עַמִּי
 וְנַחֲלֹתַי אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ
 מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: כז זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֶל־תִּפֶּן אֶל־קִשֵׁי הָעַם הַזֶּה
 וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: כח פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם מִכָּל־יְמֵי יְהוָה
 לְהַבְיִיאַם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם
 וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמָּתֵם בַּמִּדְבָּר:
 כט וְהֵם עַמֶּךָ וְנַחֲלֹתַי אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ
 הַגָּדֹל וּבְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ רַבִּיעִי י אַ בְּעֵת
 הַהוּא אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל־לָךְ שְׁנֵי־לוֹחַת
 אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְעֹלָה אֵלַי הִהְרָה וְעָשִׂיתָ
 לָךְ אֲרוֹן עֵץ כַּסִּי: ב וְאֶכְתָּב עַל־הַלֹּחֹת אֶת־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֹּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
 שָׁבַרְתָּ וְשָׁמַתָם בְּאֲרוֹן: ג וְאַעֲשֵׂ אֲרוֹן עֵצִי
 שְׁטִיִּם וְאֶפְסַל שְׁנֵי־לֹחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים
 וְאַעֲלֶה הִהְרָה וְשְׁנֵי הַלֹּחֹת בְּיָדִי: ד וַיִּכְתֹּב
 עַל־הַלֹּחֹת בְּמַכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֵת עֲשֻׂרַת
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר מִתְּנֶה

לילון די אשתטחית ארי אמר יי
 לשצאה יתכון: כו וצליתי קדם
 יי ואמרית יי אלהים לא תחבל
 עמי ואחסנתך די פרקתא בתקף
 די אפקתא ממצרים בידי
 תקיפא: כז אדבר לעבדיך
 לאברהם ליצחק וליעקב לא
 תתפגי לקשיות עמא קדין
 ולחוביהון ולחטאיהון:
 כח דילמא ימרון דיני ארעא די
 אפקתנא מתמן מדלית יוכלא די
 לאעלתהון לארעא די מליל להון
 ומדסגי יתהון אפקנון
 לקטלותהון במדברא: כט ואנון
 עמי ואחסנתך די אפקתא בחילך
 רבא ובדרעך מרממא: א בעדנא
 הדיא אמר יי לי פסל לך תרין
 לוחי אבניא כקדמאי וסק לקדמי
 לטורא ומעבד לך ארונא דאעא:
 ב ואכתוב על לוחיא ית פתגמיא
 די הוו על לוחיא קדמאי די
 תברתא ותשונון בארונא:
 ג ועבדית ארונא דאעי שטין
 ופסלית תרין לוחי אבניא
 כקדמאי וסלקית לטורא ותרין
 לוחיא בידי: ד וכתב על לוחיא
 ככתבא קדמאה ית עשרא
 פתגמיא די מליל יי עמכון

רש"י

שעשה בצלאל, שהרי משפן לא נתעסקו בו עד
 לאחר יום הכפורים, כי בודתו מן הקר צוה להם
 על מלאכת המשפן, ובצלאל עשה משפן תחלה,
 ואחר כך ארון וכלים. נמצא זה ארון אחר הנה,
 וזהו שהנה יוצא עמהם למלחמה. ואותו שעשה
 בצלאל, לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו

האמורים למעלה וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר
 תפלתו, שנאמר: "ה' אלהים אל תשחת עמי
 וגו'": (א) בעת ההוא. לסוף מ' יום נתרצה לי
 ואמר לי: "פסל-לך", ואחר כך: "ועשית לך
 ארון", ואני עשיתי ארון תחלה, שכשאבא
 והלוחות בידי, היכן אתנם? ולא זה הוא הארון

בטורא מגו אשתא ביומא
 דקהלא ויהבנון יי לי:
 ה ואתפניתי ונחתית מן טורא
 ושויתי ית לוחיא בארונא די
 עבדית והווי תמן כמא די פקדני
 יי: ו ובני ישראל נטלו מבארות
 בני יעקן למוסרה תמן מית אהרן
 ואתקבר תמן ושמש אלעזר ברה
 תחותיה: ז מתמן נטלו לגדגד
 ומן גדגד ליטבת ארעא נגדן
 נחלין דמיין: ח בעדנא הדיא
 אפרש יי ית שבטא דלוי למטל
 ית ארון קומא דיי למקם קדם יי
 לשמשותה ולברכא בשמה עד
 יומא הדין: ט על כן לא תהו
 ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי
 מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה
 כמא די מליל יי אלהך לה:
 י ואנא הויתי קאם בטורא

האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: ה ואפן
 וארד מן ההר ואשם את הלהת בארון אשר
 עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה: ו ובני
 ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם
 מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו
 תחתיו כס"י: ז משם נסעו הגדגדה ומן
 הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים כס"י: ח בעת
 ההוא הבדיל יהוה את שבט הלוי לשאת
 את ארון ברית יהוה לעמד לפני יהוה
 לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה כס"י:
 ט על-כן לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו
 יהוה הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך
 לו כס"י: י ואנכי עמדתי בהר פימים הראשנים

רש"י

כאלו מת שם, וסמך משה תוכחה זו לשבירת
 הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני
 הקדוש ברוך הוא, כיום שנשתברו בו הלוחות,
 ולהודיעך שהקשה לו מה שאמרו: 'נתנה ראש',
 לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל: (ח) בעת
 ההוא הבדיל ה' וגו'. מוסב לענין הראשון: בעת
 ההוא. בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים,
 וטעיתם בעגל. ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום
 מכס, וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן, לומר שאף
 בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם:
 לשאת את ארון הלויים: לעמד לפני ה' לשרתו
 ולברך בשמו. הפהנים, והוא נשיאת פפים:
 (ט) על-כן לא היה ללוי חלק. לפי שהבדלו
 לעבודת מזבח ואינן פנויין לחרש ולזרע: ה' הוא
 נחלתו. נוטל פרס מזמן מבית המלך: (י) ואנכי
 עמדתי בהר. לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא

עליו ונשפה: (ו) ובני ישראל נסעו מבארות
 בני יעקן מוסרה. מה ענין זה לכאן? ועוד, וכי
 מבארות בני יעקן נסעו למוסרה, והלא ממוסרות
 באו לבני יעקן, שנאמר (במדבר לג): 'ויסעו
 ממוסרות וגו'?' ועוד, שם מת אהרן, והלא בהר
 הקר מת? צא וחסב, ותמצא שמונה מסעות
 ממוסרות להר הקר. אלא אף זו מן התוכחה: ועוד
 זאת עשיתם, כשמת אהרן בהר הקר לסוף ארבעים
 שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת
 מלך ערד ונתתם ראש לחזר למצרים, וחזרתם
 לאחוריים שמונה מסעות עד בני יעקן, ומשם
 למוסרה. שם נלחמו לכם בני לוי והרגו מכס ואתם
 מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם ומשם
 חזרתם הגדגדה, הוא חר הגדגד: (ז) ומן-
 הגדגדה וגו'. ובמוסרה עשיתם אבל כבד על
 מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם

אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה
 אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה
 הַשְׁחִיתֶךָ כַּסִּי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ
 לְמִסְעֵ לְפָנַי הָעַם וַיֵּבְאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם כַּסִּי: פ
 חמישי יב וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל
 מֵעַמְּךָ כִּי אִם־לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
 בְּכָל־דַּרְכָּיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וּלְעַבְדוֹ אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ כַּסִּי: יג לְשֹׁמֵר
 אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
 הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ כַּסִּי: יד הֲנֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִ הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־
 בָּהּ כַּסִּי: טו רַק בְּאַבְתְּיֶךָ חֶשֶׁק יְהוָה לְאַהֲבָה
 אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזֵרַעַם אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל־
 הָעַמִּים כִּיֹּם הַזֶּה כַּסִּי: טז וּמְלִתְּם אֵת עֲרַלְת
 לְבַבְכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד כַּסִּי: יז כִּי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנָי

פְּיִמִין קְדָמַיִן אַרְבַּעִין יָמִימִין
 וְאַרְבַּעִין לַיְלֹנוֹן וּקְבִיל יְיָ צְלוֹתֵי
 אַף בְּזִמְנָא הַהִיא לֹא אָבִי יְיָ
 לְחַבְלוֹתֶךָ: יא וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם
 זִיל לְמַטּוּל קָדָם עֲמָא וַיַּעֲלוֹן
 וַיִּרְתֹּנוֹן יְת אַרְעָא דִּי קְדָמִית
 לְאַבְתָּהוֹן לְמַפְּן לְהוֹן: יב וַיַּעֲזוּ
 יִשְׂרָאֵל מָא יְיָ אֱלֹהֶךָ תַּבַּע מִנְּךָ
 אֱלֹהֵן לְמַדְחַל קָדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ
 לְמַהֶךָ בְּכָל אֶרְצוֹן דְּתִקְוֹן קְדָמוֹהִי
 וּלְמַרְחָם יְתָה וּלְמַפְּלַח קָדָם יְיָ
 אֱלֹהֶךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:
 יג לְמַטְר יְת פְּקוּדֵיָא דִּינִי וַיְת
 קְדָמוֹהִי דְאַנָּא מִפְּקוּדֶךָ יוֹמָא דִּין
 לְדִינֵיטָב לָךְ: יד הָא דִּינִי אֱלֹהֶךָ
 שְׁמָיָא וְשָׁמַי שְׁמָיָא אַרְעָא וְכָל דִּי
 בָּהּ: טו לְחֹדַר בְּאַבְתָּהוֹן צְבִי יְיָ
 לְמַרְחָם יְתָהוֹן וְאַתְרֵינִי בְּכַנְיָהוֹן
 בְּתַרְיָהוֹן בְּכוֹן מְכָל עַמְמָיָא
 פְּיִמָא קְדִין: טז וְתַעֲדוֹן יְת
 טַפְּשׁוֹת לְבָכוֹן וּקְדָלְכוֹן לֹא
 תִקְשׁוֹן עוֹד: יז אַרְי יְיָ אֱלֹהֵכוֹן
 הוּא אֱלֹהָא דִּינִין וּמְרִי מְלַכִּין
 אֱלֹהָא רַבָּא גְבַרָא וּדְחִילָא דִּי לִית
 קְדָמוֹהִי מִסַּב אַפִּין וְאַף לֹא

רש"י

רבותינו דרשו מפאן: הפל בידי שמים, חוץ
 מיראת שמים: (יג) לשמר את מצות ה'. ואף
 היא לא לחנם, אלא: לטוב לכם שתקבלו שכר:
 (יד) הן לה' אלהיך. הפל, ואף על פי כן "רק
 באבתיך חשק ה'" מן הכל: (טו) בכם. כמו
 שאתם (רואים אתכם) חשוקים מכל העובדי
 פוכבים היום הזה: (טז) ערלת לבבכם. אטם
 לבבכם וכסויו: (יז) ואדני האדנים. לא יוכל
 שום אדון להציל אתכם מידו: לא ישא פנים. אם
 תפרקו עלו: ולא יקח שחד. לפיכך בממון:

פרש למעלה כמה צמד בקר בעליה אחרונה זו,
 חזר והתחיל בה: פנים הראשנים. של לוחות
 הראשונות: מה הם ברצון, אף אלו ברצון, אבל
 האמצעיים שעמדתם שם להתפלל עליכם היו
 ככעס: (יא) ויאמר ה' אלי וגו'. אף על פי
 שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות
 לב): "לך נחה את העם וגו'": (יב) ועתה
 ישראל. אף על פי שעשיתם כל זאת, עודנו רחמיו
 וחסותו עליכם, ומכל מה שתטאתם לפניו, אינו
 שואל מכם: פי אם ליראה וגו'. (ברכות לג)

הַאֲדָנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר
 לֹא־יֵשָׁא פָּנִים וְלֹא יִקַּח שָׁחַד כִּסִּי׃ יח עֲשֵׂה
 מִשְׁפֵּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבֵה גֵר לְתֵת לוֹ לֶחֶם
 וְשִׁמְלָה כִּסִּי׃ יט וְאַהֲבֵתֶם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים
 הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסִּי׃ כ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ
 תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבֹו תִדְבֹּק וּבְשֵׁמוֹ
 תִשָּׁבַע כִּסִּי׃ כא הוּא תְהַלְתֶּךָ וְהוּא אֱלֹהֵיךָ
 אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת
 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ כב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ
 יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִמָה וְעַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב׃ יא וְאַהֲבֵת
 אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַת מִשְׁמֵרָתוֹ וְחֻקֹּתָיו
 וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים׃ כ וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם
 כִּי ׀ לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר
 לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֹלּוֹ
 אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזָרְעוֹ הַנְּטוּיָה כִּסִּי׃ ג וְאֶת־
 אֶתְתּוֹ וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם
 לְפָרְעָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם וְלְכָל־אֶרְצוֹ׃ ד וְאֲשֶׁר
 עָשָׂה לְחַיִל מִצְרַיִם לְסוֹסֵיו וּלְרַכְבּוֹ אֲשֶׁר
 הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרֹדֶפֶם וַיֹּאבְדֵם יְהוָה עַד
 הַיּוֹם הַזֶּה׃ ה וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בְּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם

לְקַבְּלָא שְׁחָדָא׃ יח עֲבַד דִּין יִתֵּם
 וְאַרְמְלָא וְרַחֵם גֵּיּוֹרָא לְמַתְּן לָהּ
 מְזוֹנָא וְכִסּוּי׃ יט וְתַרְחֲמוּן יִת
 גֵּיּוֹרָא אַרְי דְּרִינִין הוֹיִתוּן בְּאַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם׃ כ יִת יִי אֱלֹהֵךָ תִּדְחַל
 וְקַדְמוּהִי תִפְלַח וְלִדְחַלְתָּה תִקְרַב
 וּבִשְׁמָה תִקְנִים׃ כא הוּא תִשְׁבַּחְתֶּךָ
 וְהוּא אֱלֹהֵךָ דַּעֲבַד עִמָּךָ יִת
 בְּרַבְּרָתָא וְיִת חֲסִינְתָא הָאֲלִין דִּי
 חֲזוּ עֵינֶיךָ׃ כב בְּשִׁבְעִין נַפְשֵׁן
 נִחְתוּ אֲבֹתְתֶךָ לְמִצְרַיִם וְכַעַן שְׁוִיךָ
 יִי אֱלֹהֵךָ כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָא לְמַסְגִּי׃
 א וְתַרְחֵם יִת יִי אֱלֹהֵךָ וְתַטֵּר
 מִטְּרַת מִימְרָה וּקְנֻמוּהִי וְדִינוּהִי
 וּפְקוּדוּהִי כָּל יוֹמָא׃ ב וְתִדְעוּן
 יוֹמָא דִּין אַרְי לֹא יִת בְּנִיכּוֹן דִּי
 לֹא יָדְעוּ וְדִי לֹא חֲזוּ יִת אֲלַפְנָא
 דִּי אֱלֹהֵכּוֹן יִת רְבוּתָהּ יִת יְדָהּ
 תִקְיָא וְדַרְעָה מְרַמְמָא׃ ג וְיִת
 אֲתוּתָהּ וְיִת עוֹבְדוּהִי דִי עֲבַד בְּגוּ
 מִצְרַיִם לְפָרְעָה מִלְּכָא דְּמִצְרַיִם
 וְלְכָל אַרְעָה׃ ד וְדִי עֲבַד
 לְמַשְׁרֵית מִצְרַיִם לְסוֹסוּתָהּ
 וְלְרַתִּיכוּהִי דִי אֲטִיף יִת מִי יִמָּא
 דְּסוּף עַל אִפְּיָהוֹן בְּמִדְבָּרוֹן
 בְּתַרִּיכּוֹן וְאַבְדַּנוּן יִי עַד יוֹמָא
 הַדִּין׃ ה וְדִי עֲבַד לְכוֹן בְּמִדְבָּרָא
 עַד מִיתִיכוֹן עַד אֲתָרָא הַדִּין׃

רש"י

(יח) עֲשֵׂה מִשְׁפֵּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה. הָרִי גְבוּרָה, מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמַר לְחֻבְרָךְ: (כ) אֶת־
 וְאַצֵּל גְבוּרָתוֹ אֶתָּה מוֹצֵא עֲנוּתְנוֹתוֹ (מגילה לא):
 וְאַהֲבֵה גֵר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה. וְדָבָר חָשׁוּב הוּא
 זֶה, שְׂפָל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל:
 "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ" (יט) כִּי־גֵרִים
 הֵייתֶם. מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמַר לְחֻבְרָךְ: (כ) אֶת־
 ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא. וְתַעֲבַד לוֹ וְתִדְבֹּק בּוֹ, וְלֹא־חָסַר
 שְׁיָהִיו בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלְלוּ אֹז בְּשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע:
 (כ) וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם. תִּנּוּ לֵב לְדַעַת וְלִהְבִּין וְלִקְבֹּל
 תּוֹכַחְתִּי: כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם. אֲנִי מְדַבֵּר עִכְשָׁו,

הַזֶּה: וְאִשֶּׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלֵאבִירָם בְּנֵי
אֱלִיָּאב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ
וַתְּבַלְעֵם וְאֶת־בְּתִיָּהֶם וְאֶת־אֵהֱלִיָּהֶם וְאֶת־
כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־
יִשְׂרָאֵל ^{כס"י}: וְכִי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתָ אֶת כָּל־
מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה ^{כס"י}:
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבִאתֶם וִירְשֶׁתֶם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
^ט וְלַמַּעַן תִּתְּאוּרֵיכֶם יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר לְהֵם וּלְזֶרְעֵם
אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ: ^{ס ששי} כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם

ו ודי עבד לדתן ולאבירים בני
אליאב בר ראובן די פתחת ארעא
ית פומה ובלעתנון וית אנש
בתיהון וית משכניהון וית כל
יקומא די עמהון בגו כל ישראל:
ז ארי עיניכון חזאן ית כל
עובדא דיי רבא די עבד:
ח ותטר ית (כל) תפקדתא די
אנא מפקדון יומא דין גדיל
דתתקפון ותעלון ותירתון ית
ארעא די אתון עברין תמן
למירתה: ט ובדיל דתורכון
יומין על ארעא די קיים יי
לאבהתכון למתן להון ולבניהון
ארעא עבדא חלב ודבש: י ארי
ארעא די את עלל לתמן למירתה
לא כארעא דמצרים היא די

רש"י

פזו'. (ספרי) יכל בגנותה הפתוח מדבר, וכך אמר
להם: 'לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה?
תלמוד לומר: (במדבר יג) "והכרון שבע שנים
נבנתה וגו'", אדם אחד בנאן, וחס בנה צען
למצרים בנו, והכרון לכנען, דרך ארץ אדם בונה
את הנאה ואחר כך בונה את הכעור (ספרי)
אחרים: (הגרוע), שפסלתו של ראשון, הוא נותן
בשני, ובכל מקום החביב קודם. הא למדת
שחברון יפה מצען, ומצרים משבחת מפל
הארצות, שנאמר (בראשית יג): "כגן ה' פארץ
מצרים", וצען שבח מצרים היא, שהיתה מקום
מלכות, שכן הוא אומר (ישעיה ל): "כי היו בצען
שריו", והכרון פסלתה של ארץ ישראל, לקח
הקצוה לקבורת מתים, ואף על פי כן היא יפה
מצען. ובכתובות (דף קיב) דרשו בענין אחר: אפשר
אדם בונה בית לכנו הקטן, ואחר כך לכנו הגדול?

שיוכלו לומר: 'אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה':
(ו) בקרב כל-ישראל. כל מקום שהיה אחד מהם
בורח, הארץ נבקעת מתחתיו וכולעתו, אלו דברי
רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה: 'והלא כבר נאמר
(במדבר טז): "ותפתח הארץ את פיה", ולא
פיותיה?' אמר לו: 'ומה אני מקים "בקרב כל-
ישראל"?' אמר לו: שנעשית הארץ מדרון
כמשפך, וכל מקום שהיה אחד מהם, היה מתגלגל
ובא עד מקום הבקיעה: ואת כל היקום אשר
ברגליהם. זה ממונו של אדם, שמעמידו על
רגליו: (ז) כי עיניכם הראת. מוסב על המקרא
האמור למעלה: "כי לא את בניכם אשר לא ידעו
וגו'", כי אם עמכם אשר "עיניכם הראת וגו'":
(י) לא כארץ מצרים הוא. אלא טובה הימנה,
ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים,
שהיו אמרים: 'שמא לא נבא אל ארץ טובה ויפה

אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת-זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִית בְּרִגְלֶךָ כֶּגֶן הַיָּרֵק כִּשׁ"י: יא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעֹת לְמִטְרַת הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּה-מָּוִם כִּשׁ"י: יב אֶרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתָּה תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה כִּשׁ"י: ס יְהוָה אִם-שָׁמַעַתְּ תִשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעִבְדוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם כִּשׁ"י: יד וְנָתַתִּי מִטְר-אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתִּי דַגְנְךָ

נפקתון מתמן די תזרע ית זרעך ומשקת לה ברגלך פגנתא ירקא: יא וארעא די אתון עברין תמן למירתה ארע טורין ובקען למטר שמיא תשתי מיא: יב ארעא די אללהך תבע ותה תדירא עיני יי אללהך בה מרישא דשתא ועד סופא דשתא: יג ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי די אנא מפקד יתכון יומא דין למרחם ית יי אללהכון ולמפלח קדמוהי בכל לפכון ובכל נפשכון: יד ואתון מטר ארעכון בעדנה בפיר ולקיש נפשכם כש"י: יד ונתתי מטר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספתי דגנך

רש"י

אלא שמבנה על אחד משבעה בצען: אשר יצאתם משם. אפלו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר (בראשית מז): "במיטב הארץ וגו'", אף היא אינה כארץ ישראל: והשקית ברגלך. ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מגילוס: "ברגלך", ולהשקותה, וצריך אפה לנדד משנתך, ולעמל, והנמוך שותה ולא הגבה, ואפה מעלה המים מן הנמוך לגבה, אבל זו: "למטר השמים תשתה מים", אפה ישן על משתף, והקדוש ברוך הוא משקה נמוך וגבה, גלוי ושאינו גלוי פאחת: כגן הירק. שאין די לו בגשמים, ומשקין אותו ברגל ובכתף: (יא) ארץ הרים ובקעות. משפח הקר מן המישור, שהמישור בבית כור אפה זורע פור, אבל הקר, בבית פור ממנו חמשת פורין: ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו: ובקעות. הן מישור: (יב) אשר-ה' אללהיך דרש אתה. והלא כל הארצות הוא דרש, שנאמר (איוב לח): "להמטיר על-ארץ לא-איש?" אלא כבכל אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות עמה: תמיד עיני ה' אללהיך בה. לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות: עתים לטובה ועתים לרעה וכו',

כדאיתא ב"ראש השנה" (יז): מרשית השנה. (שם ח) מראש השנה נדון מה יאה בסופה: (יג) והיה אם-שמע. והיה מוסב על האמור למעלה: "למטר השמים תשתה מים": והיה אם שמע תשמעו. (סוכה מז) אם תשמע בישן, תשמע בחדש, וכן (דברים ח): "והיה אם שכת תשפח", אם התחלת לשפח, סופך שתשפח בלה, שכן פתיב במגלה: אם תעזבני יום, יומים אעזבך: מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים, כאלו שמעתם בו ביום (ספרי): לאהבה את-ה'. שלא תאמר: 'הרי אני לומד, בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רב, בשביל שאקבל שכר', אלא כל מה שתעשו, עשו מאהבה וסוף הכבוד לבה: ולעבדו בכל-לבבכם. עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר (דניאל ו): "אללהך די אנת פלח לה בתדירא", וכי יש פלחן בכבל? אלא על שהיה מתפלל, שנאמר (שם): "וכוין פתיחן לה תפילתי קטרת לפניך": בכל-לבבכם ובכל-נפשכם. והלא כבר הזהיר (דברים ו): "בכל לבבך ובכל נפשך", אלא אזהרה לחד, אזהרה לצבור: (יד) ונתתי מטר-ארצכם. (ספרי) עשיתם מה

וּתְיַרְשֶׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ כַּשֵּׁי: טו וַנְּתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׂדֶךָ
 לְבַהֲמֹתֶךָ וְאֹכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ כַּשֵּׁי: טז הַשְּׂמֵרוֹ לָכֶם
 פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם כַּשֵּׁי: יז וְחָרָה אַף־
 יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר
 וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה
 מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּתֹחַ אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם כַּשֵּׁי:
 יח וְשִׁמְתֶם אֶת־דְּבַרֵי אֱלֹהַ עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־

ותכנוש עבורך וחרךך ומשךך: טו ואתן עשבא בחקלך לבעירך ותיכול ותשבוע: טז אסתמרו לכוון דילקא יטעון לבכון ותסטון ותפלחון לטעות עממא ותסגדון להון: יז ויתקוף רגזא דני בכון ויחוד נת שמא ולא יהי מטרא וארעא לא תתן נת עללפה ותיבדון בפריע מעל ארעא טבתא דני יתב לכון: יח ותשון נת פתגמי אליו על לבכון ועל נפשכון ותקטרון יתהון לאת על

רש"י

אחריו? ורם לבכך ושכחת: וסרתם. לפרש מן התורה ומתוך כך: ובעבדתם אלהים אחרים, שפיון שאדם פורש מן התורה, הולך ומדבק בעבודת פוכבים, וכן דוד אומר (שמואל א כו): "כי־גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד וגו'", ומי אמר לו כך? אלא פיון שאני מגרש מלעסק בתורה, הריני קרוב לעבד עבודת פוכבים: אלהים אחרים. (ספרי) שהם אחרים לעובדיהם, צועק אליו ואינו עונהו, נמצא עשוי לו פוכרי: (יז) את־יבולה. אף מה שאתה מוביל לה, פענן שנאמר (חגי א): "ורעתם הרבה והבא מעט": ואבדתם מהרה. על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא. (ספרי) משל למי ששלח בנו לבית המשפה, והיה יושב ומפקדו: אל תאכל יותר מצרפך, שתבא נקי לביתך. ולא השגיח הבן ההוא, אכל ושתה יותר מצרפו, והקיא וטנף את כל בני המסכה. נטלוהו בידיו וברגליו, וזרקוהו אחורי פלטרין: מהרה. (שם) איני נוטן לכם ארפה, ואם תאמרו: והלא נתנה ארפה לדור המבול, שנאמר (בראשית ו): "והיו ימי מאה ועשרים שנה"? דור המבול לא היה להם ממי ללמד, ואתם יש לכם ממי ללמד: (יח) ושמעתם את־דברי. (ספרי) אף לאחר שתגלו, היו מצנינים במצות: הניחו תפלין, עשו מזוזות, כדי שלא יהיו

שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי: בעתו. בלילות, שלא יטריחו אתכם. דבר אחר (שם): "בעתו", בלילי שבתות שהכל מצויין בבתיהם: יורה. (תענית ו) היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה, שמרנה את הארץ ואת הזרעים: ומלקוש. רביעה היורדת סמוך לקציר, למלאות התבואה בקשיה, (שם) ולשון מלקוש, דבר המאחר, כדמתרגמינן: (בראשית ל) "והיה העטופים ללבן", לקשא'. דבר אחר: לכך נקראת מלקוש, שיורדת על המלילות ועל הקשין: ואספת דגנה. אתה תאספנו אל הבית ולא אויביך, פענן שנאמר (ישעיה סב): "אם אתן את דגנה וגו' כי מאספיו יאכלהו", ולא פענן שנאמר (שופטים ו): "והיה אם זרע ישראל וגו'": (טו) ונתתי עשב בשדך. (ספרי) שלא תצטרך להוליכה למדבריות. דבר אחר: שתהיה גוזז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך, ואתה מונע ידך ממנה שלשים יום קדם לקציר ואינה פוחתת מדגנה: ואכלת ושבעת. הרי זו ברכה אחרת: שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעים. "ואכלת ושבעת": (טז) השמרו לכם. פיון שתהיו אוכלים ושבועים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקדוש ברוך הוא אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח): "פן תאכל ושבעת", "ויבקרך וצאנך ירבין", מה הוא אומר

יִדְכוּן וַיְהוּן לְתַפְלִין בֵּין עֵינֵיכֹן :
 יט וְתַלְפוּן יִתְהוּן יֵת בְּגֵיכֹן
 לְמַלְלָא בְּהוּן בְּמַתְבָּר בְּבַתְיָר
 וּבְמַהְרָר בְּאַרְחָא וּבְמַשְׁכַּבָּר
 וּבְמַקִּימָר : כ וְתַכְתְּבוּן עַל
 מְזוּזָן וְתַקְבְּעוּן בְּסַפֵּי בֵיתָר
 וּבְתַרְעָר : כא בְּדִיל דִּי־סָגוּן
 יוֹמֵיכֹן וַיְמִי בְּגֵיכֹן עַל אֲרַעָא דִּי
 קָיִים יֵי לְאַבְהֵתְכוּן לְמַתָּן לְהוּן
 פְּיוֹמֵי שְׁמִיָּא עַל אֲרַעָא : כב אַרְי
 אִם מִשְׁר תִּטְרוּן יֵת כָּל תַּפְקָדְתָּא
 הָדָא דִּי אָנָּא מְפַקֵּד יִתְכוּן
 לְמַעֲבָדָה לְמַרְחָם יֵת יֵי אֲלֵהְכוּן
 לְמַהְרָר בְּכָל אֲרַחֵן דִּתְקַנֵּן קְדָמוּהֵי
 וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלַתָּה : כג וַיִּתְרָר
 יֵי יֵת כָּל עַמְמִיָּא הָאֵלִין
 מִקְדָּמֵיכֹן וְתִירְתוּן עַמְמִין
 בְּרַבְרִין וְתַקִּיפִין מִנְכוּן : כד כָּל
 אֲתָרָא דִּי תִדְרוּר פִּרְסַת רִגְלִכוּן
 בַּה דְלִכוּן יֵהִי מִן מַדְבָּרָא וּלְבָנִין

נַפְשֵׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יְדֹכֶם וְהוּן
 לְטוֹטַפְתַּת בֵּין עֵינֵיכֶם כַּס"י : יט וְלַמְדֹתֶם אֹתָם
 אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
 וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ כַּס"י :
 כ וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ :
 כא לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם בְּיַמֵּי
 הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ כַּס"י : ס שְׁבִיעִי וּמִפְטִיר כב כִּי
 אִם־שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל־דַּרְכֵי
 וּלְדַבְּקֵהֶבּוּ כַּס"י : כג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־
 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים
 וְעַצְמִים מִכֶּם כַּס"י : כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרוּר
 בְּרִגְלֵיכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמְדַבֵּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנְּהַר נְהַר־פָּרָת וְעַד

רש"י

הַתּוֹרָה : (כב) שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן. אֲזַהֲרַת שְׁמִירוֹת
 הַרְבֵּה, לְהַזְהִיר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח : לְלַכֵּת
 בְּכָל־דַּרְכָּיו. הוּא רְחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רְחוּם, הוּא
 גּוֹמֵל חֲסָדִים, וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים : וּלְדַבְּקֵהֶבּוּ.
 אֲפָשֶׁר לֹאֵר כֵּן, וְהֵלֵא אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא? אֵלֵא
 הַדְּבָק בַּתְּלִמִּידִים וּבְחֻכְמַיִם, וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלֶיךָ כְּאֵלוֹ
 נְדַבְּקָתָּ בּוֹ : (כג) וְהוֹרִישׁ ה'. עֲשִׂיתָם מַה
 שְׁעָלִיכֶם, אִף אֲנִי אַעֲשֶׂה מַה שְׁעָלִי : וְעַצְמִים מִכֶּם.
 אֲתֶם גְּבוּרִים וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם, שְׂאֵם לֹא שִׁישְׁרָאֵל
 גְּבוּרִים, מַה הַשְּׁבַח הֵהוּא שְׁמִשְׁבַּח אֶת הָאֱמוּרָיִים,
 לֹאֵמַר : "וְעַצְמִים מִכֶּם"? אֵלֵא אֲתֶם גְּבוּרִים מִשְׂאָר
 הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם :

לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשִׁתְּחַזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה לא) :
 "הַצִּיבִי לָךְ צִיָּנִים" : (יט) לְדַבֵּר בָּם. (ספרי) מִשְׁעָה
 שֶׁהֵבִין יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לְמַדְהוּ : "תּוֹרָה צְנוּה לָנוּ מִשָּׁה",
 שִׁיְהֵא זֶה לְמוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ : כְּשֶׁהִתִּינּוּק
 מִתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְשִׁיחַ עִמּוֹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
 וּמְלַמְדוֹ תּוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, הָרִי הוּא כְּאֵלוֹ
 קוֹבְרוֹ, שְׁנֵאֵמַר : "וְלַמְדֹתֶם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר
 בָּם וּגו'" : (כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם.
 אִם עֲשִׂיתָם כֵּן, יִרְבוּ, וְאִם לֹא, לֹא יִרְבוּ, שְׁדַבְּרֵי
 תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכָּל לֹא, הֵן, וּמִכָּל לֹא, לֹא : לָתֵת
 לָהֶם. (ספרי) 'לָתֵת לָכֶם' אֵין פְּתִיב כָּאֵן, אֵלֵא "לָתֵת
 לָהֶם", מִכָּאן מְצִינוּ לְמַדִּים תְּחִיַּת הַמַּתִּים מִן

הַיָּמִים הָאֲחֵרִים יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ
בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאֲכֶם יִתֵּן | יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכּוּנָהּ

מִן נִהְרָא נִהַר פְּרַת וְעַד יַמָּא
מְעַרְבָא יְהִי תַחֲוִמְכוּן: כה לָא
יִתְעַתֵּד אָנְשׁ גְּדַמִּיכוּן דְּחִלְתְּכוּן
וְאִימְתְּכוּן יִתֵּן יְיָ אֱלֹהֵיכוּן עַל אַפֵּי
כָּל אַרְעָא דִּי תִדְרֹכוּן בֵּיהּ כְּמָא דִּי
מְלִיל לְכוּן: ס ס ס

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם כְּשִׁי: ססס קו"א פסוקים א"ק סימן

רש"י

(כה) לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגו' (שם) אֵין לִי אֱלֹא
אִישׁ, אִמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׁפֵּיהּ מִנִּין? תְּלִמוּד
לוֹמֵר: "לֹא יִתְיַצֵּב", מְכַל מְקוֹם. אִם בֵּן, מַה
תְּלִמוּד לוֹמֵר: "אִישׁ"? אֶפְלוּ כְּעוּג מְלַךְ הַבָּשָׂן:
פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאֲכֶם. וְהֵלֵא פְּחַד הוּא מוֹרָא? אֱלֹא
עַל הַרְחֻקִים: פְּחָדְכֶם, עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרָאֲכֶם, עַל הַרְחֻקִים:
פְּחַד. לְשׁוֹן בְּעֵיתָת פְּתָאם: מוֹרָא. לְשׁוֹן דְּאָגָה
מִיָּמִים רַבִּים: כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם. וְהֵיכָן דִּבֶּר? (שְׁמוֹת
כג) "אֵת אִימְתֵי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגו'":
חֶסֶלֶת פִּרְשַׁת וְהִיא עֵקֶב

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְיָחִים הֵיא לְמַחֲזִיקִים בְּהַ, וְתַמְכִּיהּ מְאִשְׁרֵי: דְּרַכִּיהּ דְּרַכִּינַעַם, וְכַל־נְתִיבְתִיהּ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֵלָה
עֶשֶׂר וְכְבוֹד. יְהוָה חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדִּיקִים לְגַלּוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגַד הַתּוֹרָה, שְׁמִקּוֹם הַתּוֹרָה יְהִי בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבַנְט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל
שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה. * לֹא יִתְחִיל הַמַּפְטִיר לְהַפְטִיר עַד שִׁיִּגְמֹר הַגּוּלָּל לְגַלּוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, כְּדִי שְׁגַם הַגּוּלָּל
יִוֹכַל לְהַבִּין וּלְשִׁמוֹעַ מִמֶּנּוּ, שְׁחוּבָה הִיא עַל הַכֹּל לְשִׁמוֹעַ הַהַפְטָרָה כְּמוֹ הַפְּרָשָׁה שֶׁבַסֵּפֶר תּוֹרָה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

הפטרת עקב בישיעה פרק מט

מט יד וְתֹאמַר צִיּוֹן עֲזַבְנִי יְהוָה וְאֲדָנִי שָׁכַחְנִי: טו הַתְּשַׁפַּח אִשָּׁה עוֹלָה מֵרַחֵם בֶּן־בְּטָנָה
גַּם־אֵלָה תִּשְׁכַּחְנָה וְאֲנֹכִי לֹא אֲשַׁכַּחְדָּ: טז הֵן עַל־פְּפִים חִקְתִּיךָ חוֹמַתִּיךָ נִגְדִי תְּמִיד:
יז מִתְּהַרּוּ בְּנֵיךָ מִתְּהַרְסִיךָ וּמִתְּרִיבִיךָ מִמֶּךָ וַצֹּאוּ: יח שְׂאִי־סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֵאִי כָּלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוּלְךָ
חִי־אֲנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי כָּלֶם בְּעַדִי תִלְכְּשִׁי וְתִקְשְׁרִים כַּפְלָה: יט כִּי חָרַבְתִּיךָ וְשָׁמַמְתִּיךָ וְאָרֶץ
הִרְסַתְךָ כִּי עָתָה תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרַחֲקוּ מִבְּלַעֲיֶיךָ: כ עוֹד יֹאמְרוּ בְּאֲזִנֶיךָ בְּנֵי שְׁפִלְיֶיךָ צִרְלִי

המקום גִּשְׁה־לִי וְאַשְׁכְּהָ: כֹּה וְאָמַרְתָּ בְּלִבְכֶךָ מִי יִלְד־לִי אֶת־אֱלֹהִים וְאֲנִי שְׂכֹלָה וְגַלְמוּדָה
 גְּלָהּ | וְסוּרָה וְאֱלֹהִים מִי גִדֹּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבִדִי אֱלֹהִים אֵיפָה הֵם: כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
 יְהוָה הִנֵּה אֲשָׂא אֱלֹהִים יְדֵי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נָסִי וְהִבִּיאוּ בְנֵיךָ בְּחָצֵן וּבְנִתֶיךָ עַל־כַּתֶּף
 תִּנְשָׂאנָה: כֹּה וְהָיוּ מְלָכִים אֲמֹנֶיךָ וְשָׂרוּתֵיהֶם מִיִּנְקִתֶיךָ אַפִּים אַרְץ יִשְׁתַּחֲוֶיֶלְךָ וְעַפְרֵךָ רִגְלֶיךָ
 יִלְחָכוּ וְיִדְעוּת כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יִבְשׁוּ קַוֵּי: כֹּה הֵינִיךָ מִגִּבּוֹר מְלָקוֹחַ וְאִם־שָׁבִי צָדִיק
 יִמְלֹט: כֹּה כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה גַּם־שָׁבִי גִבּוֹר יִקַּח וּמְלָקוֹחַ עָרִיץ יִמְלֹט וְאֶת־יְרִיבֶךָ אֲנָכִי
 אָרִיב וְאֶת־בְּנֵיךָ אֲנָכִי אוֹשִׁיעַ: כֹּה וְהֵאֲכִלְתִּי אֶת־מוֹנֵיךָ אֶת־בְּשָׂרָם וּכְעָסִים דָּמָם וְשִׁכְרוֹן

וְיִדְעוּ כָּל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶיךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב:

ג א כֹּה | אָמַר יְהוָה אִי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוּ מִי מְנוּשֵׁי אֲשֶׁר־מְכַרְתִּי
 אֶתְכֶם לֹא הֵן בְּעוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם וּבִפְשָׁעֵיכֶם שִׁלַּחְתָּה אִמְכֶם: ב מְדוּעַ בָּאתִי וְאִין אִישׁ
 קָרָאתִי וְאִין עוֹנֵה הַקְּצוֹר קָצְרָה יְדֵי מַפְדּוֹת וְאִם־אִין־בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעַרְתִּי אֲחֵרִיב
 יָם אֲשִׁים נְהַרֹּת מְדַבֵּר תִּבְאֵשׁ דִּגְתָם מֵאִין מָיִם וְתָמַת בְּצַמָּא: ג אֲלַבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוֹת
 וְשֶׁק אֲשִׁים פְּסוּתָם: ד אֲדֹנָי יְהוָה נָתַן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לְעוֹת אֶת־יַעֲרָךְ דְּבַר יַעֲרִי |
 בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר יַעֲרִי לִי אֲזִין לְשִׁמְעַת פְּלִמוּדִים: ה אֲדֹנָי יְהוָה פִּתַּח־לִי אֲזִין וְאֲנָכִי לֹא מְרִיתִי
 אֲחֹזֵר לֹא נִסּוּגְתִי: ו גְּוִי נָתַתִּי לְמַפִּים וּלְחִנִי לְמַרְטִים פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִפְּלִמוֹת וְרֹק:
 ז וְאֲדֹנָי יְהוָה יַעֲזֵר־לִי עַל־כֵּן לֹא נִבְלַמְתִּי עַל־כֵּן שָׁמַתִּי פָּנִי בְּחַלְמוֹשׁ וְאֲדַע כִּי־לֹא אֲבוֹשׁ:
 ח קְרוֹב מְצַדִּיקִי מִי־יְרִיב אֶתִּי נַעֲמָדָה יָחַד מִי־בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגֹּשׁ אֵלָי: ט הֵן אֲדֹנָי יְהוָה
 יַעֲזֵר־לִי מִי־הוּא יִרְשִׁיעֵנִי הֵן כָּלֵם כְּפָגַד יִבְלוּ עֵשׂ וְאֲכָלָם: י מִי בָכֶם יֵרָא יְהוָה שִׁמְעַת בְּקוֹל
 עַבְדּוֹ אֲשֶׁר | הִלְךְ חֲשָׁכִים וְאִין נִגְהַל לֹא יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשְׁעֵן בְּאֱלֹהָיו: יא הֵן פְּלָכֶם
 קִדְחִי אִשׁ מֵאֲזֵרִי וְיָקוֹת לָכוּ | בְּאֹזֵר אֲשַׁכֶּם וּבְזִיקוֹת בְּעַרְתֶּם מִיְדֵי הִיתְהַזְּאת לָכֶם
 לְמַעַצְבָּה תִּשְׁכַּבוּן:

יא א שִׁמְעוּ אֵלָי רַדְפֵי צָדֵק מִבְּקִשֵׁי יְהוָה הַפִּיטוּ אֶל־צוֹר חֲצַבְתֶּם וְאֶל־מַקְבַּת פּוֹר נִקְרַתֶּם:
 ב הַפִּיטוּ אֶל־אֲבֵרְתֶם אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תְּחוֹלְלֶכֶם כִּי־אֲחַד קָרָאתִיו וְאֲבִרְכֶהוּ וְאֲרַבְּהוּ:
 ג כִּי־נַחֵם יְהוָה צִיּוֹן נַחֵם כָּל־חֲרִבְתֵיהָ וְיִשֶׁם מְדַבְּרָה כְּעֵדֵן וְעַרְבְּתָהּ כִּנְגִי־יְהוָה שִׁשׁוֹן
 וְשִׁמְחָה יִמְצָא בָּהּ תוֹדָה וְקוֹל זְמִירָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנּוֹאֲמֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצָדֵק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכֹל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגַּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלַמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachas@netvision.net.il

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס